

59

K r i m i n o l ó g i a i T a n u l m á n y o k

KRIMINOLÓGIAI TANULMÁNYOK

59.

Országos Kriminológiai Intézet

**KRIMINOLÓGIAI
TANULMÁNYOK
59.**

BUDAPEST, 2022

Közzéteszi
az Országos Kriminológiai Intézet

A sorozatot 1962-ben alapította dr. Gödöny József

Szerkesztő:

Dr. Virág György PhD

az Országos Kriminológiai Intézet igazgatóhelyettese

Felelős szerkesztő:

Prof. Dr. Barabás Andrea Tünde

Olvasószerkesztő:

Dr. Tamási Erzsébet PhD

Szakmai lektorok:

Prof. Dr. Domokos Andrea

Dr. Hegedűs Judit PhD

Prof. em. Dr. Korinek László DSc

Prof. Dr. Lévy Miklós

Dr. habil. Nagy Zoltán András

Dr. Tamási Erzsébet PhD

Dr. Tóth Andrea Noémi PhD

Dr. Vaskuti András LL.M, PhD

© Országos Kriminológiai Intézet, 2022

ISSN 1586-4596

TARTALOM

Előszó

7

KORINEK LÁSZLÓ

Paradoxonok a kriminológiában és a büntető igazságszolgáltatásban

11

DERES PETRONELLA

Kiberbiztonság, kiberbűnözés

– Helyzetkép a Covid-19-pandémia időszakából

29

SÁRIK ESZTER – WINDT SZANDRA

Új képzési formák az online térben világjárvány idején

– a CRITCOR-projekt tanulságai a Covid tükrében

47

KÓ JÓZSEF

A büntetőjogilag értékelhető korrupciós cselekmények indikátorai

64

RITTER ILDIKÓ

A digitalizálódó drogpia

93

KÁRMÁN GABRIELLA

A Covid-19-járvány hatása az egészségügyi termékekkel
való visszaélésekre

108

GARAI RENÁTA

Mennyi a bűn ára? A közvetítői eljárásokban kötött megállapodások
vizsgálatának tapasztalatai

129

KISS ANNA

A kiskorú sértettek a büntetőeljárásban

149

SOLT ÁGNES

A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai háttere

164

NAGY LÁSZLÓ TIBOR

A rablások kriminológiai kérdéseiről

181

Summaries

203

Előszó

A Covid-19-pandémia két évének hatása nem tűnik el nyomtalanul, nyomot hagy az emberek magánéletében, munkájában, érzéseiben és nem utolsósorban a másokhoz való kapcsolataiban. Miközben az elhúzódó járvány a modern világ legértékesebbjét, az *Idő* kihasználásának lehetőségét nyújtotta, a szokatlan lassulás ellentmondásos helyzetet teremtett. Megingatta az amúgy is labilis biztonságérzetünket, magányra és kényszerű összefártságra is szorított. A „nem élhetek, tehetek úgy, mint eddig, nem mehetek oda, ahová csak akarok” érzése és fizikai korlátai éppúgy váltak az agresszió, mint a depresszió táptalajává. Nem utolsósorban lehetőséget teremtettek a bizonytalan helyzet kihasználására, nyereszkedésre, bűnözésre is.

Az Országos Kriminológiai Intézet kutatóinak a Covid-19-pandémia társadalmi hatására való gyors reakcióját jelzi a kötet központi tanulmányegyüttese. Miközben az empirikus kutatások lebonyolítása, az adatok frissessége és átgondolása, a következtetések levonása, azaz a tudományos igényű gondolkodás időigényes művelet, az intézet munkatársai bemutatják a pandémia következményeinek elméleti megközelítését, és néhány olyan kulcsfontosságú okozatra is reagáltak, mint a kiberbűnözés, a droghasználat változásai, vagy a korrupció módosulása.

A kötet nem marad adós a klasszikus kriminológiai-büntetőjogi témákkal sem, ezt jelzik a sértettekkel, az áldozatokkal kapcsolatos írások, valamint a rablás többéves kutatását teljessé tévő tanulmány.

Korinek László Paradoxonok a kriminológiában és a büntető igazságszolgáltatásban címet viselő nagy ívű elméleti tanulmánya a jog és a társadalom feszültségét a paradoxonok tükrében mutatja be, felhívja a figyelmet a büntetőjogban, az igazságszolgáltatásban, a bűnüldözés különböző területein érzékelhető és megszüntethetetlennek tűnő ellentmondásokra. Úgy véli, hogy a szabadság és a hatalom által monopolizált biztonság-védelem közötti ellentmondások egyáltalán nem vagy csak nehezen oldhatók fel, a feszültség csupán valamelyest enyhíthető. Ennek egyik legjobb módjának tekinti az emberi biztonság koncepciójának elfogadását és az annak megfelelő átalakításokat. Az akadémikus szerző úgy véli, „a biztonság és a szabadság értékeinek együttes érvényesítése a retorika szintjén megoldható, de a valóságban a feszültség a dolgok természetéből adódik. A Covid-19-pandémia mindenki számára világossá tette, hogy szükség lehet a jogok erőteljes korlátozására a túlélés érdekében. A probléma abban áll, hogy az állam határozza meg a védekezés szükséges körét, mértékét és módját.”

A Covid-19-pandémia erőteljes hatást gyakorolt nemcsak a kiberbűnözésre, de az ellene való küzdelemre is. *Deres Petronella Kiberbiztonság, kiberbűnözés – Helyzetkép a Covid-19-pandémia időszakából* című írása az európai politikai szférában zajló bizonytalanságról szól, amely nehezen vagy egyáltalán nem képes megoldást találni erre a bűnelkövetési módra, sem jogi, sem társadalmi szinten. A kutatás bemutatja a jelenség

legfrissebb politikai-jogi kezelési vízióit, ismerteti az Európai Unió által jegyzett, témával kapcsolatos, a 2020–2025 közötti időszakra érvényes olyan megállapításokat, elvárásokat, mint például a kiberbűnözés és a hibrid fenyegetések megelőzése és felderítése, a kritikus infrastruktúrák védelme és rezilienciájuk növelése, valamint a kiberbiztonság előmozdítása, valamint olyan alapvető dokumentumokat is ismertet, mint a budapesti egyezmény és az Octopus-konferencia anyagai.

Sárik Eszter és Windt Szandra Új képzési formák az online térben világszerte idején – a CRITCOR-projekt tanulságai a Covid tükrében címet viselő írása részletes beszámolót ad „A korrupciós bűncselekmények felderítési, vádemelési, ítélkezési gyakorlata” című tréningről, amelyet 2021. november 22–23-án – a járványhelyzetre tekintettel – online formában rendeztek meg. Az Európai Unió HERCULE III program keretében zajló nemzetközi projekt szakmai irányítását az Országos Kriminológiai Intézet végezte. A közel másfél éves programban portugál, német, olasz, holland, brit, lengyel, cseh és román szakemberek is részt vettek. A képzés során kiderült, hogy „a büntetőjogi, büntetőeljárás jogi kérdések egy-egy esettanulmány segítségével kifejezetten jól feldolgozhatók. Az ügyek fokozatos bemutatása alkalmas az eljárási szakaszok megismerésére, a nyomozástaktikai és -technikai dilemmák feltárására. Ez a fajta elemzés egyidejűleg azt is lehetővé teszi, hogy a tételes jogi kérdések vizsgálatával párhuzamosan a tudományos szempontból releváns problémák is górcső alá kerülhessenek.”

Kó József *A büntetőjogilag értékelhető korrupciós cselekmények indikátorai* című tanulmányában a korrupció mérési nehézségeit taglalja, megvilágítva mindazokat a problémákat, amelyekkel a tudományos kutatásoknak szembe kell nézniük. A tanulmányban felmerül az a kérdés, hogy mérhető-e a korrupció, mi az, ami mérhető, vagy milyen módon válhat mérhetővé. Az elemzés összegzi a mérési problémákat és bemutatja a korrupciós index működési elvét, amely a büntetőjog számára is alkalmazható lehet. A szerző szerint a bűnügyi statisztikákat a látencia mérésével együtt lehet hatékonyan felhasználni és értelmezni. „A kutatás célja, hogy olyan indikátort találjon, ami elsősorban a büntetőjogilag értékelhető korrupció mérésére, kimutatására alkalmas. Első megközelítésben a büntetőjogilag értékelhető korrupciós cselekményeknek az ilyen jellegű bűncselekmények tekinthetők.” A szerző szerint a bűnügyi statisztikákat a látencia mérésével együtt lehet hatékonyan felhasználni és értelmezni. Felhívja a figyelmet arra, hogy a bűnügyi statisztikák csak nagy körültekintéssel alkalmasak egy adott ország korrupciós állapotának bemutatására.

A digitalizálódó drogpiacon címet viseli Ritter Ildikó írása. A szerző kutatásának középpontjában az a kérdés áll, hogy a Covid-19-pandémiának és a vele járó korlátozó intézkedéseknek milyen hatásuk volt a globális drogpiacon, és ez hogyan hatott a bűnüldöző hatóságok tevékenységére. Megállapítja, hogy a járványügyi korlátozások, a határzárak és a világkereskedelem általános hanyatlása miatt hozott intézkedések a kábítószer-ellátási lánc legvégén, a célpiacokon éreztették hatásukat. „A Covid-19-pandémia készületlenül érte a drogpiacon. A határzárak és a járványhelyzet miatt

hozott rapid, korlátozó intézkedésekre a piac késve tudott csak reagálni, így jelentős hatósági lefoglalási hullám volt megfigyelhető a járvány kezdeti szakaszában. Ez főként a kiskereskedelmi piacot és hálózatot érintette, de kihatott a nagykereskedelemre is, hiszen változtatni kellett a marketingstratégiákon és a szállítási módokon.” A személyes kapcsolatok korlátozása a drogok átadását is megnehezítette, ezért a személyes kontaktusok elkerülése érdekében megnőtt a webes és a darknetpiacok forgalma.

Az Országos Kriminológiai Intézetben „A gyógyszerhamisítás elleni fellépés büntetőjogi eszközei” címmel kutatás indult 2020-ban, annak érdekében, hogy a gyógyszerbiztonságért felelős hatóságoknak megbízhatóbb információjuk legyen az elkövetett cselekményekről és azok jogi következményeiről. Kármán Gabriella *A Covid-19-járvány hatása az egészségügyi termékekkel való visszaélésekre* című munkájának célja az egészségügyi termékekkel történő visszaélések vizsgálata volt, olyan termékeké, amelyek veszélyeztetik az emberi életet, miközben megkérdőjelezik a legális gyógyszergyártásba és -forgalmazásba vetett bizalmat. A szerző a pandémiával összefüggésben pilot kutatást folytatott, ennek alapját a 2020-tól 2021 októberéig induló, kifejezetten a Covid-19-pandémiával kapcsolatos büntetőügyek képezték. Megállapítása szerint az ügyek kb. fele gyógyszerhamisítás miatt indult, amelyet részben egészségügyi dolgozók követtek el.

„Miként árazható be egy bűncselekmény, vagy másként: mennyi a különböző bűnök »ára«? Melyek azok a lehetőségek, amelyek nem sértik a jó erkölcsbe ütközés tilalmát? Mégis mi az, ami nem zavarja a társadalom igazságérzetét és biztosítja az elkövető jövőbeni jogkövető magatartását?” – kérdezi Garai Renáta a *Mennyi a bűn ára? A közvetítői eljárásokban kötött megállapodások vizsgálatának tapasztalatai* címet viselő munkájában. A szerző kutatási eredményeiből kiderül, hogy a resztoratív igazságszolgáltatás céljai és erényei akár ellentmondásban is állhatnak egymással. Az általa vizsgált ügyészégi iratok rámutattak arra, hogy az elkövetők felelősségvállalása a beismerés ellenére is gyakran hiányzik. Véleménye szerint ennek oka éppen abban áll, hogy vallomásaik korántsem őszinte megbánáson alapulnak, leginkább a büntetés elkerülése a céljuk. A tanulmány készítője a vizsgálata alapján úgy véli, hogy az ország egyes területein a szegénység az elkövetők és a sértettek esetében is megnövelheti az erkölcsi jóvátétellel végződő közvetítői eljárások számát, így fontosabb szerep juthat a természetbeni jóvátételnek is.

Kiss Anna *A kiskorú sértettek a büntetőeljárásban* című tanulmányában a különleges bánásmódot igénylő sértett részvételével zajló eljárási cselekmények jogi szempontú elemzését végzi el. Tisztázza a kiskorú, gyermekkorú, fiatalok fogalmakat, a gyermekbarát, gyermekközpontú igazságszolgáltatás jogi megközelítését. Bemutatja azt a kiskorú sértettek kihallgatásakor alkalmazható, úgynevezett *magyar Barnahus-módszert*, amely 2021 óta létezik a magyar büntetőeljárásban. „A Barnahus mint komplex »szolgáltatás«, leginkább egy gyermekbarát »irodára« hasonlít, ahol egy fedél alatt kap helyet a rendészet, a büntető igazságszolgáltatás, a gyermekvédelmi szolgálat, vala-

mint az egészségügy. Ezen intézmények szakemberei működnek itt együtt annak érdekében, hogy közösen felmérjék a kiskorú sértett helyzetét, és döntsenek a rövid és hosszú távú terápiák, valamint a családi támogatás szükségességéről.”

A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai háttére címet viselő tanulmányában Solt Ágnes ezeket a cselekményeket a szülőbántalmazás fontos részeként kezeli és megállapítja, hogy „a szülő sérelmére elkövetett emberölések jobbjára nem a gyermek általi bántalmazás folyamatának eskalálódásaként értelmezhetők: a szülőbántalmazást leginkább a tizenéves fiatalok követik el, míg a szülők életének kioltása nagyrészt felnőtt korú személyekhez köthető.” A szerző kutatása a 2019–2020-as évek 29 esettanulmányát dolgozza fel, amely időszak alatt a szülőgyilkosságot 30 év feletti férfiak követték el, akik magányosan, anyjukkal éltek, döntően Borsod-Abaúj-Zemplén és Pest megyében. Az írás alapvető megállapítása, hogy a szülőbántalmazás két leggyakoribb jellemzője az egyszülős családmodellek számának növekedése következtében kialakuló anya–fiú konfliktushelyzet, valamint a férfiak különféle idegi-lelki betegségeinek következtében előálló, a gyenge, idős anyával szembeni agresszió levezetése.

A szerző, Nagy László Tibor A rablások kriminológiai kérdéseiről több éve, három fázisban ír és kutatja a rablás bűncselekményét, annak büntetőjogi, dogmatikai jellemzőit. Jelen írása empirikus aktakutatásra épül; 200 cselekmény, 228 elkövető, 215 sértett adatai alapján elemzi ezt a kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekményt. A szerző részletesen bemutatja a rablás különféle formáit, az útonállástól a trükkös rabláson át a lakásrabláson keresztül az üzletekben elkövetett cselekményekig. „Konklúzióként megállapítható, hogy a vizsgált időszakban a rablásokat jellemzően városi környezetben, közterületen, nehéz anyagi helyzetben lévő, kriminális életvezetésű férfi tettesek, csekély elkövetési értékre, készpénz vagy mobiltelefon megszerzése céljából, alkalomszerűen, komoly tervezés, előkészületek és eszközhasználat nélkül, egyedül lévő, gyengébb testalkatú áldozatok vagy nők sérelmére, viszonylag csekély erőszak alkalmazásával, legfeljebb könnyű sérüléseket okozva követték el.”

Dr. Virág György

Paradoxonok a kriminológiában és a büntető igazságszolgáltatásban

Paradoxonon általában olyan – kiküszöbölhetetlennek tűnő – ellentmondásokat értenek, amelyek egymással kölcsönhatásban alakulnak ki.¹ Visszavezethető a gondolkodás problémáira, a valóság leképezésének a hiányosságaira, de eredhetnek a valóságos folyamatok dialektikájából is. Megszüntetésük, illetőleg a bennük rejlő lehetőségek kiaknázása rugalmas és kreatív megközelítéseket igényel.² A jogászai gondolkodás különösen érzékeny a feloldhatatlannak tűnő, gyakran az elmélet és a szabályozás hiábjára visszavezethető ellentmondásokra, véli a magyar származású Fletcher.³

Paradoxonok a jogrendszerben

A közhatalom működése terén és az alkotmányos demokráciákban annak alapjául szolgáló jogrendszerben elvileg nem volna helyük a paradoxonoknak. A különböző jogszabályok rendelkezéseinek összehangolatlansága az Alkotmánybíróság szerint olyan összeütközést hoz létre, ami már alkotmányi rendelkezések közvetlen megszegését testesíti meg. Ez a helyzet pedig a jogbiztonság követelményének súlyos sérelmét idézi elő, és alapvető jogok alkotmányosan meg nem engedhető mértékű korlátozásához vezet [47/2003. (X. 27.) AB határozat, IV. 1/1.]. Az ellentmondás-mentesség, a paradoxonok hiánya az állami és önkormányzati intézmények működésében kell hogy érvényesüljön. Mivel azonban nem zárt rendszerről van szó, az érintett társadalmi viszonyok sokszínűsége miatt mégis előállhatnak olyan ellentmondások, amelyek akár a jogi szabályozás céljaival is szembevető hatást okoznak. Különösen igaz ez a bűnmegelőzés, a bűnüldözés, valamint azzal összefüggésben a büntetések körében. A jog társadalmi célja és alkalmazásának eredményei közötti lehetséges viszonyt fejezi ki a „summum jus summa injuria” (a teljes jog a teljes jogtalanságot eredményezi) megfogalmazás,

¹ Miguel Pina e Cunha – Linda L. Putnam: Paradox Theory and the Paradox of Success. *Strategic Organization*, vol. 17, no. 1, 2019, pp. 95–106.

² Váradi Szabó Zsuzsa: A paradoxonelmélet, avagy gondolkodásmódunk paradoxonja, *Vezetéstudomány*, 2006/1. különszám, 70–78. o.

³ George P. Fletcher: Paradoxes in Legal Thought. *Columbia Law Review*, vol. 85, no. 6, 1985, pp. 1263–1292.

hasonlóképpen a „fiat justitia, pereat mundus” (legyen igazság, vesszen a világ). Az előbbi azt jelenti, hogy a jog teljes, következetes alkalmazása igazságtalan következményekkel járhat. A második szerint a jogi értelemben vett igazságosság a társadalmi értékek rombolásához vezethet. Lényegében ugyanannak a paradoxonnak a két oldaláról: a társadalom szolgálatára létrehozott jognak a céllal ellentétes hatások kiváltására való felhasználásáról, illetőleg ilyenek eredményezéséről van szó.

A dinamikusan változó, ellentmondásokkal terhelt, sokszínű valóság és a jog kívánatosan stabil, koherens és leegyszerűsítő világa közötti ellentétek a dolgok természetéből adódnak, és szükségképpen idéznek elő olyan helyzeteket, amelyeket paradoxonként jelölhetünk meg. A törvények, illetőleg azok alkalmazása révén abszurd szituációk jöhetnek – és tipikusan jönnek is – létre. Előfordult például, egy büntetőeljárás alatt álló személy kötelezése arra, hogy ne hagyja el a lakóhelyéül szolgáló várost a szökés, elrejtőzés veszélyének elhárítása érdekében. Az eljárás éveig tartott, a végén ugyanazt a terheltet kitiltással sújtották. A bíróság szerint a két korlátozás célja különbözött. Ettől függetlenül tény, hogy amit az ítélet szerint az adott helyről való eltávolítással próbáltak elérni, azt korábban, a kényszerintézkedés (akkor: lakhelyelhagyási tilalom) még közvetve elő is mozdította, hiszen az adott helyhez kötve szükségképpen nagy volt a valószínűsége a találkozásnak olyan (kriminális szempontból veszélyes) emberekkel, akiktől az ítélet távol akarta tartani az illetőt.⁴

Paradoxonok a büntetőjogi szabályozásban, a büntető igazságszolgáltatásban és a bűn társadalmi-politikai kezelésében

Warren E. Burger, az Egyesült Államok korábbi szövetségi főbírája 1967-ben abban látta a büntetőjog alkalmazása és a társadalmi igények közötti ellentmondást, hogy az egyébként indokolatlanul lassú igazságszolgáltatás szembefordítja a terhelteket a hatalommal, amellet az ember csak az ítéletig fontos, az után már nem foglalkoznak érdemben a társadalomhoz fűződő viszonyával. Végeredményben tehát a kriminalitás közhatalmi kezelése inkább a helyzet rosszabbodásához, nem pedig a problémák megragadásához és megoldásához járul hozzá.⁵

A magyar Alkotmánybíróság a „jogállami forradalom” paradoxonjának le-téteményeseként határozta meg saját magát.⁶ Azzal a megoldhatatlan problé-

⁴ Szolnoki Járásbíróság 42.Bny.505/2016/2; Szolnoki Törvényszék 2.Bf.964/2020/7.

⁵ Warren E. Burger: Paradoxes in the Administration of Criminal Justice. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, vol. 58, no. 4, 1967, pp. 428–432.

⁶ 1/1992. (III. 5.) AB határozat, 5. pont.

mával kellett ugyanis szembenéznie, hogy – például tiszteletben lehet-e, kell-e tartani a bűnüldözési kötelezettség teljesítésének szándékos elmulasztása miatt (politikai okokból) bekövetkezett elévülést. Az Alkotmánybíróság határozott igennel válaszolt. A jogtalanságot nem lehet újabb jogtalansággal korrigálni. Ebből viszont okszerűen következik, hogy a korábbi sérelmek jelentős részét nem tudja orvosolni az a szervezet, amit a „forradalom”, azaz a rendszerváltás keretében éppen azért hoztak létre, hogy az embereket is megnyugtató igazságot szolgáltatasson. Ez a konfliktus minden diktatúra utáni demokratikus fordulatban jelen van. Megjegyzendő, hogy a zsarnokok megölése a forradalmak során a népharag érthető következménye lehet, de előfordul az is, hogy az új, demokratikus jogrend megcsúfolásával folytatnak le eljárásokat a múltbeli sérelmek megtorlása, és feltehetően az emberek megnyugtató céljából. Ha egy ilyen ügyben emberek sorsát – akár életét – érintő ítélet születhet, akkor az már az új rendszert is kompromittálja. Rossz példaként említhető a Nicolae Ceaușescu és felesége ellen lefolytatott, az elemi garanciákat, a tisztességes eljárás alapkövetelményeinek érvényesülését nélkülöző „büntetőtárgyalás”, amit az azonnali kivégzésük követett.⁷

Valódi paradoxon a jog nem ismerésére való hivatkozás elutasítása. Valakit felelősségre vonnak olyan normák megszegése miatt, amiket nem ismert, tehát nem is alkalmazkodhatott hozzájuk. Az illető mégis a tudatos (szándékos, esetenként célzatos) törvényszegő magatartása miatt kap büntetést. Különösen éles ez az ellentmondás, ha az elkövető úgy tudta – akár jogi tanács alapján –, hogy jogszerűen járt el.⁸ Többfajta technikát dolgoztak ki a feszültség oldására (a társadalomra veszélyesség felismerése, speciális tudást igénylő területeken az oktatás, nyilatkozatok tétele stb.), ezek azonban az alapproblémát nem oldják meg. A jogalkalmazás ugyanis tételes, esetenként finom megkülönböztetéseken nyugvó szabályok megsértését kéri számon a terhelteken. Természetesen az is feloldhatja ezt a paradoxont, ha nem ismerjük el általános, kivételt nem tűrő felelősségi körülményként a jog pontos ismeretét.⁹

Társadalmi és politikai szinten is paradoxon, hogy a kriminalitást valamiféle idegen, az együttélés problémáiból egyáltalában nem következő megnyilvánulásnak tartják sokan. Ez egy ősi felfogás, nyilvánvaló például, hogy a Bibliában a bűnbeesés elválaszthatatlan az emberekkel szembeni ellenséges szándékoktól.

⁷ Jegyzőkönyv: Irina Livezeanu: „Transcript of the closed »trial« of Nicolae and Elena Ceausescu, December, 1989”, *Making the History of 1989*. Item #690. <https://chnm.gmu.edu/-/1989/items/show/690>; Videófelvétel: https://www.youtube.com/watch?v=s_8KSFcCUwY

⁸ George P. Fletcher: i. m.

⁹ Paul Matthews: Ignorance of the Law is no Excuse? *Legal Studies*, vol. 3, no. 2, 2018, pp. 174–192.

Ebből következően a jelenség megszüntetése, nem pedig annak visszaszorítása a cél, ami természetesen lehetetlen. Látni kell, hogy a bűncselekmények jelentős része valamilyen szükségletre vagy problémára reagál. Azok kiiktatása nélkül nincs remény átütő sikerre. A teljes elhatárolódásra és visszautasításra épülő felfogást ragadják meg azok a politikai erők, amelyek egyrészt külső (például migrációs) okokra vezetik vissza a társadalomra veszélyes magatartások nagy részét, másrészt háborút hirdetnek a bűncselekményeket elkövető emberekkel szemben. Ez azért nem elfogadható, mert tudjuk: a kriminalitás együttélési diszfunkció lehet, hadviselésként azonban nem értelmezhető. A militarista megközelítés szükségképpen elvezet az emberi jogokat eredetileg élvező személyek (mindenki idetartozik) egy részének ellenségévé nyilvánításához.

Günther Jakobs alkotta meg az „ellenség-büntetőjog” koncepcióját, vagyis lényegében az emberi jogokat bizonyos személyekkel szemben figyelmen kívül hagyó bűnüldözés lehetőségét és szükségességét. Jakobs különbséget tenne a polgár és az ellenség között. Az előbbinek védett magánszférája van, míg az ellenség akár gondolataiért is felelősségre vonható. Az ellenség-büntetőjog egyik jellemzője a megtörtént tetről a jövőbeni veszélyre történő hangsúly-áthelyezés, ami lehetővé tenné a korlátozó szankciók alkalmazását akkor is, ha az érintett személy nem merítette ki egyik büntető tényállást sem. Az ellenség-büntetőjog felfogásában az emberi magatartásra való, értékeken alapuló reagálás helyébe a „küzdelem” és az annak szempontjait szolgáló jogi szabályozás lép. Ezzel párhuzamosan leépülnek az eljárási garanciák is. Ilyen határozott különbségtétel mellett természetesen alapvető kérdés, hogy valójában ki is tekinthető ellenségnek. Azokat a személyeket sorolják ebbe a csoportba, akik magatartásukkal, életvezetésükkel tartósan szembehelyezkednek a joggal és a normák által védett értékekkel, amit viselkedésükkel kifejezésre is juttatnak.¹⁰ Nem szorul bővebb kifejtésre, hogy az emberi jogok lényegi egyetemességén túlmenően az ellenség ilyen, objektív kritériumokhoz nem kötött meghatározása a korlátlan önkény előtt nyitja meg az utat.

Günther Jakobs tételeit a jogalkotás és a jogalkalmazás elutasítja. Az általa képviselt gondolkodásmód azonban jelen van, sőt: erősödik a rendészeti és bűnüldözési működésben. Új jelenség például az úgynevezett „előrelátó rendőrség” (*predictive policing*) modellje, ami az elnevezésével összhangban a korábbi tapasztalatok alapján prekriminális adatgyűjtést, sőt: beavatkozást tesz lehetővé. A modell azon alapul, hogy adatokat gyűjtenek széles körből nagy mennyiségben, azokat elemzik, az eredményeket pedig felhasználják a jövőben várhatóan bekövetkező bűncselekmények előrejelzése, megakadályozása és a rájuk való reagálás

---

¹⁰ Nagy Ferenc: Az ellenség-büntetőjogról, a jogállami büntetőjog eróziójáról. *Magyar Jog*, 2007/2., 65–75. o.

érdekében¹¹. Az elkövetett cselekmény, sőt: a gyanú hiányában megvalósuló, súlyos jogkorlátozással járó hatalmi beavatkozásra példa a magyar büntetőeljárásban intézményesített előkészítő eljárás is (a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 339. és következő paragrafusok). Akkor lehet lefolytatni, ha még bűncselekményi gyanú sincs, éppen annak fennállását vagy hiányát próbálják megállapítani. Ez önmagában nem kifogásolható, de a magánélethez fűződő jogok súlyos korlátozását aligha legitimálja. Márpedig a leplezett eszközök alkalmazása – értelemszerűen – ugyanúgy megengedett, mint az ügy felderítésének, vizsgálatának és elbírálásának a későbbi szakaszaiban.

A háborús megközelítés tükröződik azokban a nézetekben is, amelyek szerint az alapvető emberi jogok tiszteletben tartásának a követelménye csorbulhat akkor, ha súlyos bűncselekményeket lehet megakadályozni, esetleg felderíteni az alapjogokat súlyosan sértő beavatkozásokkal. Mindenekelőtt a terrorizmus elleni küzdelemben tartják sokan elfogadhatónak az egyébként kategorikusan tiltott kínvallatást¹², de a kiemelkedő értékek védelmét szolgáló más közhatalmi működés során is megfogalmazódott ugyanez az igény¹³.

Általánosan is kijelenthető: a biztonság és a szabadság értékeinek együttes érvényesítése a retorika szintjén megoldható, de a valóságban a feszültség a dolgok természetéből adódik. A Covid-19-pandémia mindenki számára világossá tette, hogy szükség lehet a jogok erőteljes korlátozására a túlélés érdekében. A probléma abban áll, hogy az állam határozza meg a védekezés szükséges körét, mértékét és módját. Nem világos például, hogy ma (a tanulmány írásakor, 2021. július 17-én) miért kell géppisztolyos katonáknak járőrözniük a rendőrökkel, holott közvetlen terrorveszély vagy fegyveres, illetőleg tömeges támadással fenyegetés nyilvánvalóan nincs. Ugyanakkor az ilyen fegyveres jelenlét éppen azt idézheti elő, hogy az emberek rettegnek, azt feltételezve, hogy a hatalom tud valamit, amittől meg kell védeni a lakosságot. Az is paradox hatás, hogy az óvintézkedések váltják ki azt a félelmet, aminek eloszlatására a kormányzat bevezette őket.

A szabadság és a hatalom által monopolizált biztonság–védelem közötti ellentmondások nem oldhatók fel, de a feszültség enyhíthető. Ennek egyik legjobb módja az emberi biztonság koncepciójának elfogadása és az annak megfelelő átalakítások.

---

¹¹ Beth Pearsall: Predictive Policing: The Future of Law Enforcement? *National Institute of Justice Journal*, no. 266, 2010, pp. 16–19.

¹² Alan M. Dershowitz: *Why Terrorism Works*. Yale University Press, New Haven–London, 2002

¹³ Winfried Brugger: Vom unbedingtem Verbot der Folter zum bedingtem Recht auf Folter? *Juristen Zeitung*, Jg. 55, Heft 4, 2000, pp. 165–173.

Az ENSZ Fejlesztési Programjának 1994-es jelentése (*Human Development Report*)¹⁴ vetette fel az új biztonságfelfogás kialakításának a szükségességét. 2003-ra a világszervezet szakmai előkészítő csoportja közzétette az emberi biztonság részletesen kidolgozott ismérveit és követelményrendszerét (*Human Security Now*)¹⁵.

A koncepció lényege az, hogy a veszélyelhárítás középpontjában nem az állam, hanem az ember, illetőleg az emberi közösségek állnak. A biztonság alapját a legfontosabb emberi szükségletek adják, ezek közül kiemelkedik a nélkülözéstől és a félelemtől való szabadság. A nemzetközi közösségnek kötelessége (akár beavatkozással is) ezek érdekében mindent megtenni, hiszen minden embert megillető értékről van szó. Az elmélet kidolgozói hangsúlyozták, hogy a jelzett célokat elérni csak az érintettek aktív közreműködésével lehet. A megközelítés nem jelenti a nemzetbiztonság védelme szükségességének a tagadását, de mindenképpen jelentős hangsúlyeltolódást kell okoznia az alapvető jogok sokoldalú garantálása szempontjából. Az emberi biztonság koncepciójának általános elfogadottságáról nem beszélhetünk – így az hazánkban sem vált a hivatalos politika részévé, de egyes államok (például Kanada, Japán, Norvégia) általános irányvonalként hirdették meg.

A büntetés paradoxonjai

Az elrettentés kudarca

A súlyosabb szankciók kilátásba helyezése a leginkább veszélyesnek ítélt cselekményekre például önmagában logikus, de valójában kevésbé eredményes módszer. Az már igazi paradoxonnak tekinthető, hogy XVIII. századi Angliában a zseblopások halálbüntetéssel való fenyegetettsége és annak megfelelően egyes nyilvánosan végrehajtott akasztások során éppenséggel megszorodtak az ugyanilyen bűncselekmények, hiszen az eseményre összeverődött tömeg kitűnő alkalmat kínált a tolvajoknak.¹⁶

A halálbüntetés önmagában is paradox felfogást tükröz. Alkalmazható egyetlen ember megölésének a következményeként is. Ezáltal előáll az a helyzet, hogy a hatalom úgy torolja meg a „ne ölj!” ősi parancs megszegését, hogy egy ember életének kioltása miatt még egy másikat is kivégez. A tilalom érvé-

¹⁴ [hdr_1994_en_complete_nostats.pdf](#)

¹⁵ <https://reliefweb.int/report/world/human-security-now-protecting-and-empowering-people>

¹⁶ Peter King: *Crime, Justice, and Discretion in England 1740-1820*. Oxford University Press, Oxford, 2000, p. 343.

nyesítésének érdekében tehát duplázódik a norma mögött álló érték sérelme. A zsebtolvajok akasztásának példájához hasonlóan hivatkozhatunk arra, hogy a legsúlyosabb büntetés (beleértve az életfogytig tartó szabadságvesztés legszigorúbb formáját) kilátásba helyezése az elrettentés helyett lényegében feloldja a gonosztevők gátlásait. Felismerik ugyanis, hogy amennyiben egy általuk elkövetett bűncselekmény miatt ellenük eljárás indul, akkor aligha úszhatják meg a maximális mértékű jogkövetkezményt. Innentől kezdve érdekükben áll az esetleges tanúk megölése, a nyomok megsemmisítése, akár gyújtogatással. Az ilyen helyzetben lévő bűnözőnek már semmi sem számít. Az elrettentés logikájára épülő rendszer tehát adott esetben éppen az eredeti cél ellenkezőjét: a társadalomra veszélyes magatartások elszaporodását és súlyosabbá válását idézheti elő, legalábbis ilyen hatás kiváltásához járulhat hozzá.

Nem csupán a „csúcsbüntetések” kapcsán jelentkezik az említett paradoxon. A szigorított őrizet intézményét például Magyarországon az 1974. évi 9. törvényerejű rendelet vezette be, majd az 1989-es IV. törvény 78. §-a is tartalmazta 1989-ig az annak – kötelező – elrendelésére vonatkozó rendelkezéseket. Az intézkedésnek minősülő jogkövetkezményt többszörös visszaesőkkel szemben alkalmazták, gyakorlatilag a szabadságvesztés legfeljebb öt évvel történő meghosszabbítását jelentette, részben határozatlan feltételek mellett. A szankciónak volt némi hatása a szabadságelvonás alatt tanúsított magatartásra, az eredeti szándéknak megfelelő változás a kriminalitásban azonban nem következett be.¹⁷ Sőt, a megcélzott konok bűnözők egyre inkább érdekeltté váltak abban, hogy új, ilyen drákói büntetéssel nem fenyegetett elkövetőket vonjanak be a céljaik elérését szolgáló tevékenységbe. A következmény tehát itt is jórészt a jogalkotói logika cáfolatát hozta magával.

A szabadságvesztés végrehajtása és a társadalomba (vissza)illeszkedés

Itt nem kívánunk a börtön mögött álló megfontolásokkal foglalkozni. Tényként lehet megállapítani, hogy világszerte ez a legtipikusabb válasz a bűnözésre. 2015-ben több mint tízmillió ember töltötte rácok mögött a rá kiszabott büntetést vagy az elrendelt letartóztatást.¹⁸ A közvetlen hatásmechanizmust érintő alapgondolatoktól függetlenül általános cél a kriminalitás visszaszorítása.

¹⁷ Kövér Ágnes: Gondolatok a szigorított őrizet jogintézményéről. *Módszertani füzetek*, 1987/3., 18–21. o. http://epa.oszk.hu/02600/02699/00020/pdf/EPA02699_modszertani_fuzetek_1987_03.pdf

¹⁸ Ron Walmsley: *World Prison Population List*. 11th Edition, Institute for Criminal Policy Research, Birkbeck University of London, 2016

Ebből okszerűen következik, hogy a szabadulóknak el kell fogadniuk a társadalom normáit, mindenekelőtt a jogszerű magatartás követelményeit, ellenkező esetben a kiszabott és elszenvedett szankció nem érte el a célját, rosszabb esetben kontraproduktív volt.

Alkotmányos demokráciákban a paradoxon abban áll, hogy az elítélt (és a megalapozott gyanú szerint a letartóztatott) annak a közösségnek a szabályait sértette meg, amelyik a szabad emberek többsége által képviselt értékeken nyugszik. Maguk a normák is közvetlenül vagy közvetve az ilyen társadalmak rendjét szolgálják. Ugyanakkor a büntetés-végrehajtás ténylegesen totális intézmények együttese. A híres stanfordi börtönkísérletének tapasztalataira is építve *Philip Zimbardo* azt fejtette ki, hogy bizonyos körülmények – és ilyen a börtön is – hatására az emberek a legrosszabb arcukat mutatják.¹⁹ Egy másik empirikus kutatás szerint a börtön nem azonosítható az örök korlátlan uralmával, de a totális hatalom irányába mutató tendenciák a rabok megnyilvánulásaiiban is tetten érhetők.²⁰ A különbségektől eltekintve megállapítható tehát, hogy a szabadságelvonás körülményei lényegüket, alapvonásaikat tekintve térnek el a szabad társadalom életviszonyaitól. A közösségi szabályokat esetenként vagy akár tartósan megsértő, de egyébként (például a családi életükben, a gyermeknevelés során) zömmel normakövető magatartást tanúsító elkövetők vagy gyanúsítottak egy olyan világba kerülnek, ahol intézményesen kell a demokratikus jogállamban megszokottól eltérően viselkedni, amit az intézeti hatalmi viszonyok keretében ki is kényszerítenek. Ebből adódóan a reintegrációs programoknak lehet ugyan pozitív hatásuk, a rendszer egészének elvárásai azonban mégis azt közvetítik, hogy a hatalomnak való alávetettség erősebb a demokratikus értékek belsővé tételénél.

Természetesen figyelembe kell venni, hogy a büntetés-végrehajtásnak a demokratikus társadalomba való visszailleszkedés előkészítésén túl számos más funkciója van. A legveszélyesebb emberek elszigetelésétől kezdve a társadalmi rosszallás kifejezésre juttatásáig sok olyan tényező van, amelyek a jelzett

---

¹⁹ Philip Zimbardo: *A Lucifer-hatás*. Ab Ovo Kiadó, Budapest, 2012. Megjegyzendő, hogy a későbbiekben számos kritika, sőt manipulációs vád is megfogalmazódott a stanfordi kísérlet tervezésével és lebonyolításával kapcsolatban, ezekre Zimbardo professzor és mások részéről válasz is született, a jelen tanulmány szempontjából ezek a problémák nem lényegbevágók. Lásd Craig Haney – Alex Haslam – Stephen Reicher – Philip Zimbardo: *Consensus Statement on the Stanford Prison Experiment and the BBC Prison Study*, 2018. <https://static1.squarespace.com/static/557a07d5e4b05fe7bf112c19/t/5b84796f352f53d4e6a1ee86/1535408496256/ConsensusStatement.pdf>

²⁰ Stephen Reicher – Alexander S. Haslam: Rethinking the Psychology of Tyranny: The BBC Prison Study. *British Journal of Social Psychology*, vol. 45, no. 1, 2006, pp. 1–40.

paradoxon ellenére az intézmények fenntartása mellett szólnak. Mindez azonban nem oldja fel a feszültséget az alkotmányos demokrácia és a totális rendszerként működő börtönök között, ami akadályozza az Alaptörvényünk O. cikkében írt követelmény megvalósulását: „Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni.” A felelősség természetesen önálló döntési lehetőséget jelent, erről a büntetés-végrehajtásban aligha beszélhetünk. Az állami és közösségi feladatok ellátásához való hozzájárulás pedig szintén korlátozott a mozgáster szöveg szerinti és általános értelemben vett csökkentése miatt.

A büntetés megelőző szerepe

A prevenció körében mindenekelőtt vissza kell utalni a büntetések és azok végrehajtásának a problémáira, hiszen a szankciók fő rendeltetése a társadalmi és egyéni megelőzés. Az elrettentő hatás a mondottak szerint enyhén szólva nem bizonyult hatékonynak, a reintegrációs programoknak pedig egy totális rendszerben kell megvalósulniuk, ami paradox.

A lényeg az, hogy a jövőbeni bűncselekmények elkövetésének megakadályozása érdekében az emberi-közösségi kötődések erősítésére, a társadalom értékeinek és normáinak befogadtatására kellene törekedni. Ennek jórészt az ellenkezője történik. A társadalomra veszélyes magatartást tanúsító személyeket elkülönítik, kirekesztik. Néha a szó legszorosabb értelmében is, de maga az eljárás is megbélyegzi a terheltet (esetenként még a sértettet is, aminek még nagyobb kontraproduktív hatása van). A büntetési rendszer lényegénél fogva nem tud ilyen (re)szocializációs eredményt elérni.

Ezt a paradoxont teljesen megszüntetni nem lehet, de mégis elképzelhető egy olyan modell, ami csökkenti a jelzett szélsőségek közötti távolságot. Ebben a körben feltétlenül említést érdemel *John Braithwaite* „reintegráló megszegyenítés” elmélete. Ő nem utasítja el a megszegyenítést mint eszközt a prevenció céljainak szolgálatában. Ez az álláspontja szerint lehet kirekesztő (*disintegrative*) vagy megtartó, reintegráló (*reintegrative*). Az előbbi nem csupán igazságtalan, de valóban kontraproduktív, ennyiben a címkézési elméleteknek igazuk van. A reintegráló megszegyenítés jellemzője, hogy az egyén tiszteletét, méltóságának megbecsülését a rosszállás kifejezése során is fenntartják. Ennek intézményes létezése esetén a bűnözés alacsonyabb szinten marad, egyértelműen eredményesen használható tehát a kriminalitás elleni fellépésben. A reintegráló megszegyenítés jó példája a család, ahol a szülők tipikusan úgy büntetnek, hogy ezzel a gyermeket nem idegenítik el maguktól, hanem egyidejűleg kifejezésre juttatják – vagy pedig a büntetésen kívüli körülmények közepette jelzik –, hogy

továbbra is számítanak rá, ő továbbra is a kis közösség értékes tagja marad. A jól megválasztott büntetés összekapcsolja az egyént a kollektívával. Méghozzá olyan módon, hogy a szégyen nem csupán a saját magatartásra vonatkoztatva jelenik meg, hanem a csoport iránti felelősségként is. Arról van szó, hogy vizsgatartó erőt jelent a „nem hozok rátok szégyent” megfontolása, hiszen egy markánsan elkülönülő, illetőleg megjelölt csoport (például Japánban a rendőrök) tagjaként cselekedni egyben a közösség képviselőjében való eljárást jelenti, legalábbis a külvilág szemében. Ezért igazán fontos, hogy a megszégyenítés ne kirekesztő, hanem megtartó legyen. Az ilyen megközelítést alkalmazó társadalmakban a bűnözés alacsony szinten marad.²¹

A demokratikus társadalom és a kirekesztő, néha egyenesen totális intézményekben megvalósuló büntetések között feszülő ellentmondásokat a reintegráló megszégyenítés filozófiájának megfelelően úgy lehetne oldani, ha az elítéltek lehetőséget és biztatást kapnának arra, hogy a meghunyászkodáson túlmenően önállóan is – felelősség vállalása mellett – részt vehessenek a társadalmi értékek megőrzésében, sőt gyarapításában.

Paradoxonok a bűnüldözésben és a megelőzésben, valamint a büntető igazságszolgáltatásban

A rendőrség szervezetére és működésére vonatkozó szabályozás

A büntetésekhez hasonlóan a felderítés, a nyomozás terén is találkozunk olyan ellentmondásokkal, amelyek paradoxonnak minősíthetők. Megemlítendő mindenekelőtt a világ számos országában, köztük Magyarországon is militarizált rendőri szervezet és működés. Az ilyen modell szükségképpen ellenséggépet tételez fel, az apparátus részéről pedig annak megfelelő viszonyulást. A bűnelkövetők azonban nem ellenségek, hanem a társadalom tagjai, akiknek a magatartása korrekcióra szorul. A közeg, amiben tevékenykednek, a bűnüldözés számára partnernek tekintendő. A deliktumok döntő többségét jól behatárolható társadalmi környezetben valósítják meg, az embereknek pedig elemi érdekük az ilyen magatartásokkal szembeni fellépés. A felderítéssel és a bűnüldözéssel való együttműködés tehát a világ legtermészetesebb dolga, az annak keretében adott információk pedig a rendőri eredményesség legfontosabb forrásai. Ebből nem következik, hogy az egyéb lehetőségeket (például leplezett eszközök alkalmazása) ki kell zárni, de az alaphangot a demokratikus jogállamiság követelményeihez kell igazítani. Ha modelleket keresünk, akkor az Amerikában, de

---

²¹ John Braithwaite: *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge University Press, New York, 1989

másutt is jelenlévő közösségi rendőrség (*community policing*) tekinthető kívánatosnak, a jelzett elvekkel összhangban lévőknek. A fogalom és a rendészet új típusú megközelítése a múlt század utolsó évtizedeiben terjedt el.

A szintén magyar származású *Robert Friedmann* a következőképpen határozta meg ezt az immár filozófiának is nevezhető modellt: „A közösségi rendőrség olyan irányvonal és stratégia, amely a bűnözés kontrolljának eredményesebbé és hatékonyabbá tételét, a bűnözéstől való félelem csökkentését, az életminőség javítását, a rendőri szolgáltatások és a rendőrség elfogadottságának magasabb szintre emelését célozza a közösségi forrásokra építő proaktív működéssel, a bűnözést keletkeztető körülmények megváltoztatása útján. Feltételezi a rendőrség megnövekedett felelősségét, a közösség nagyobb arányú részvételét a döntéshozatalban, továbbá fokozott figyelmet az alapjogok és a polgári szabadságok érvényesülése iránt”.²²

Megjegyzendő, hogy az itt tárgyalt paradoxon az Egyesült Államokban is megfigyelhető, hiszen a társadalmi igények és a szövetségi támogatás ellenére militarizálási tendenciák jelentkeznek²³, a rendőri brutalitás pedig esetenként olyan felháborodást vált ki a józanul gondolkodó emberekből, hogy még a rendőrség, de legalábbis egyes rendőri szervek felszámolása is követeléseként merül fel. Példaként említhető a *George Floyd* halálához vezető rendőri fellépés utáni tiltakozáshullám.²⁴ Mindezek természetesen ellentétben állnak a közösségi rendőrség eszméjével, ami mind a mai napig a mondottak ellenére általánosan elfogadottnak tekinthető Amerikában.²⁵

A közhatalom feladata az együttélés alapjainak számító értékek közvetítése és a lehetőségekhez képest azok megerősítése volna. A rendőrségnél érvényesülő parancsuralmi rend, az engedelmesség erényének a felértékelése ugyanúgy nem szolgálja a bűntől való tartózkodás előmozdítását, mint a börtönélet. A rendőrség általában hajlik a titkosságra, a viták rendezésére törekvés helyett azok hatalommal történő eldöntésére.

²² Robert R. Friedmann: *Community Policing: Comparative Perspectives and Prospects*. St. Martin's Press, New York, 1992, p. 4.

²³ Radley Balko: *Overkill: The Rise of Paramilitary Police Raids in America*. Cato Institute, Washington D.C., 2006; Peter B. Kraska – Victor E. Kappeler: *Militarizing American Police: The Rise and Normalization of Paramilitary Units*. *Social Problems*, vol. 44, no. 1, 1997, pp. 1–18.

²⁴ Anthony O'Rourke – Rick Su – Suyora Binder: *Disbanding Police Agencies*. *Columbia Law Review*, vol. 121, no. 4, 2021, pp. 1327–1404.

²⁵ Deborah Parsons – Janine Kremling: *Community Policing Today*. SAGE Publications, Los Angeles–London–New Delhi–Singapore–Washington, D.C.–Melbourne, 2020

Más megközelítésben: a rendőrség mint szervezet működhet parancsuralmi szabályok szerint, de ez a rendszer meg kell hogy álljon az egyes rendőr szintjén, és nem folytatódhat a rendőr versus állampolgár interakcióban. Nem véletlenül választotta a német rendőrség azt a jelszót (ahogyan szeretné, hogy az állampolgárok őket látnák): „A rendőr a barátod és segítőd”.

A rendészeti igazgatás *Finszter Géza* szerint három funkción keresztül valóítja meg a rendeltetését:

- „– a jogellenes emberi magatartásokból származó veszélyek megelőzésével (jelenlét, őrködő funkció);
- a jogsértő támadások legitim fizikai erőszakkal történő visszaverésével (karhatalmi funkció);
- az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez szükséges előkészítő eljárással, a felderítéssel és a nyomozással (bűnüldöző funkció).”²⁶

Megjegyzendő, hogy az egyébként szélesebb körre kiterjedő működés valamennyi funkciója közvetlenül kapcsolódhat a bűncselekmények megelőzéséhez, felderítéséhez és a bírósági eljárás előkészítéséhez. Az első nyilvánvalóan nem igényel katonai tudást és szervezetet, hiszen a megelőzés logikusan a – még – jogszerű társadalmi élet rendjének a megóvásában testesül meg, ahhoz képest bármilyen katonai beavatkozás csak elnyomó hatással járhat. A jogsértő támadások elhárítása már szükségessé teheti egyes személyek vagy csoportok ártalmatlanná tételét, ami kétségtelenül megkövetelheti a katonai jellegű beavatkozást. A bűnüldöző funkció viszont erősen joghoz kötött, ezért a civil hatalomgyakorlás körébe tartozik. A már folyamatban lévő támadások visszaverése tehát az egyetlen olyan tevékenységi kör, aminek lehet köze a militáris felfogáshoz, működéshez. Ez azonban szerencsére csak ritkán kerül napirendre (például terrortámadások idején), így a szervezet és a tevékenység katonai alapokra helyezése egyáltalában nem indokolt. A kétfajta – katonai és rendészeti – tevékenység tagadhatatlanul közelít egymáshoz, egyes esetekben közvetlenül összekapcsolódnak. Példaként említhetők a béketeremtő, de még inkább a békefenntartó műveletek, ahol gyakran a hadsereg tagjai látják el a szükségessé váló igazgatási feladatokat is. A másik oldalon a „csapaterős” beavatkozások hordozzák a katonai jelleget.

Az is tagadhatatlan, hogy jogállami demokráciákban a közbiztonság fenntartása és a honvédelem is az alkotmányos rendbe illeszkedik. Mindez azonban nem változtat azon a tényen, hogy az előbbinek nem csupán szolgálnia kellene a törvényes rendet, hanem a maga eszközeivel elő kellene mozdítania. A rendőrség a közhatalom látványos megtestesítője. Az állomány tagjainak a magatartása

²⁶ Finszter Géza: *A rendőrség joga*. ORFK, Budapest, 2012, 24. o.

nyilvánvalóan hatással van a szolgálat teljesítésének környezetére. Amennyiben azonban a szervezet és a működést meghatározó normák nem teszik lehetővé a pozitív kisugárzást, akkor paradox módon a kívánnal ellentétes hatást érhet el a bűnüldöző hatóságok tagjainak a fellépése. Egy példa: nem szorul bővebb bizonyításra, hogy a jogszabályok betartása, illetőleg annak a rendőrök részéről való megkövetelése alapvető követelmény a bűnmegelőzés körében is. Ehhez képest az 1994. évi XXXIV. törvény 12. §-ának (2) bekezdése mind a mai napig rögzíti: *„A rendőr a szolgálati előljáró jogszabálysértő utasításának teljesítését [...] nem tagadhatja meg.”* Kivétel, ha a közeg bűncselekményt valósítana meg a jogellenes parancs végrehajtásával, de egy szabálysértés elkövetése már belefér az engedelmességi szabályba. Ennek lényegében folytatása a hivatkozott törvény 19. §-ának (1) bekezdése: *„A jogszabályi előírások végrehajtását szolgáló rendőri intézkedésnek - ha törvény vagy nemzetközi megállapodás másként nem rendelkezik - mindenki köteles magát alávetni, és a rendőr utasításának engedelmeskedni. A rendőri intézkedés során annak jogszerűsége nem vonható kétségbe, kivéve, ha a jogszerűtlenség mérlegelés nélkül, kétséget kizáróan megállapítható.”* Mondani sem kell, hogy a jogszabályi előírások végrehajtásának a szolgálata nem azonos az intézkedés jogszerűségével, hiszen az alkalmazás módja is lehet törvénysértő, akár az emberi méltóságot csorbító. A fő szabály tehát az akár jogellenes utasításokat teljesítő rendőr akaratának a feltétlen érvényesítése. Még a kétségbe vonás – magyarul: a vitatkozás – joga sem illeti meg az intézkedéssel érintett személyt, a nyilvánvaló jogszerűtlenség eseteit leszámítva.

A feltétlen engedelmesség katonai eredetű követelménye tehát a kifejtettek szerint a hazai jogrendben felülírja az Alaptörvény O. szakaszában írt, már hivatkozott szabályt, amely szerint mindenki önmagáért felelős. Ebből az következne, hogy a bűnmegelőzés körében is az emberekben tudatosuló normák – közöttük a jogtisztelet – erősítését kellene szorgalmazni. A hivatkozott rendelkezések azonban éppenséggel romboló szándékot tükröznek. Az alárendeltség pozíciója természetesen akadályozza a közhatalmi és kollektív feladatok teljesítéséhez való hozzájárulást is.

Paradoxonok a büntetőeljáráásban

A kifejtettek után nem meglepő, hogy a felelősség megállapításának a folyamatában is találkozunk olyan jogi és tényleges helyzetekkel, amelyek paradox következményekkel járnak. Valójában önmagában ilyennek tekinthető, hogy az Alaptörvény és a legfontosabb nemzetközi normák alapján is ártatlannak tekintendő emberekkel szemben az elkövetés megalapozott gyanúja miatt folytatnak nyomozást, ügyészi és bírósági eljárást. A vélelem (aminek ilyen minőségét

is többen vitatják) megdönthető. Ez önmagában rendben van. Az ellentmondás ott kezdődik, hogy az eljárás alá vont személy bűnösségének a feltételezése, vagyis a vélelem megdöntésére irányuló cselekmények alapja olyan jogkorlátozásokhoz vezet, amelyek később akkor sem reparálhatók, ha kiderül: az adott ügyben az érintett személy valóban ártatlan. A leplezett eszközökről és a letartóztatásról külön is szólunk.

Régóta ismert az úgynevezett másodlagos viktimizáció jelensége. Arról van szó, hogy a bűnözéssel szembeni közhatalmi fellépés esetenként több kárt okoz, mint amennyit el kíván, el tud hárítani. Különösen a nemi erkölcs elleni cselekmények körében, de más deliktumok nyomozása és elbírálása alkalmával is előfordul, hogy a sértett a történések többszöri felidézése, tehát átélése miatt olyan lelki károsodást szenved el, amit még a vele szemben elkövetett támadás során sem. Ilyen másodszori, esetenként többszörös áldozattá válást okozhat a sértett környezetének a reagálása, a megtámadott személy hibáztatása, megvevése. Természetesen ez is függ a büntetőeljárás lefolytatásának a mikéntjétől.²⁷

Amint arról szó volt, a másodlagos áldozattá válás problémáit felismerték, annak elkerülésére számos, a sértettet kímélő megoldást dolgoztak ki. Magyarországon is létezik például a különleges bánásmódot igénylő személy (tehát nem kizárólag a sértett) eljárási védelme, ami lehetővé teszi a pszichés sérülések jelentős részének a kivédését. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez egyidejűleg szükségképpen korlátozza egyrészt a terhelt védekezési jogát, hiszen nem szembesülhet a sértettel, nem érzékelheti az áldozat reagálását az elhangzotokra, ami az általában irányadó közvetlenség elvét sérti. Nem beszélve azokról az esetekről, amikor a kihallgatott személy adatai sem ismerhetők meg, holott azokból is lehet következtetéseket levonni. Sértheti amellet az igazság feltárásához fűződő érdeket is, hiszen a sértett szavahihetőségének ellenőrzése megnehezedik, holott a bűncselekmény elszenvedése és a passzív alanynak a terhelthez fűződő viszonya miatt értelemszerűen előfordulhatnak túlzások, esetenként téves emlékkép-felidézések az áldozat részéről.

Az itt tárgyalt paradoxonok jórészt a jog és a társadalom közötti különbségekből fakadnak, ezért teljes kiiktatásuk, az ellentmondás-mentesség elérése lehetetlen, a feszültségek enyhítése azonban nem. A büntetőeljáráshoz kapcsolódóan itt az eljárási igazságosság (*procedural justice*) követelményének az érvé-

---

²⁷ Hans-Joachim Schneider: Viktimologie. In: Rudolf Sieverts – Hans-Joachim Schneider (Hrsg.): *Handwörterbuch der Kriminologie, Rechtsfriedensdelikte – Zwillingsforschung*. Walter de Gruyter, Berlin, 1975, S. 537.; Tim Newburn: *Criminology*. Willan Publishing, Uffculme–Cullompton–Devon, 2007, p. 314.

nyesítése hozhat javulást. Ez a fogalom arra utal, hogy az értékek (beleértve a negatívakat is) elosztásának patikamérlegen ellenőrizhető helyességének hiányában is lehet tenni a társadalmi, sőt az egyéni elfogadottság érdekében.

Az Alkotmánybíróság szerint: „Az anyagi igazság érvényesülésére éppúgy nem biztosít (nem biztosíthat) alanyi jogot az Alkotmány, mint ahogy arra sem, hogy egyetlen bírósági ítélet se legyen törvénytörő. Ezek a jogállam céljai és feladatai, amelyek megvalósulása érdekében megfelelő – elsősorban eljárási garanciákat nyújtó – intézményeket kell létrehozni és az érintett alanyi jogokat garantálni. Az Alkotmány tehát az anyagi igazság érvényre juttatásához szükséges és az esetek többségében alkalmas eljárásra ad jogot.”²⁸ Fokozottan igaz ez a büntetőjog alkalmazására, ahol az esetek többségében nem is lehet objektív módon ellenőrizni, hogy sikerült-e a valósággal egyezően feltárni a tényeket. Ezért a tiszta eljárási igazságosság az a mérce, ami alapján meg lehet ítélni a közhatalmi működés minőségét, tisztességét.²⁹

Nagyon fontos, hogy az emberek az eljáráson keresztül működhetnek közre a büntető igazságszolgáltatásban. Éppen ezért kiemelkedő jelentősége van a velük való bánásmódnak, hiszen jelentős mértékben ettől függ az együttműködési (például feljelentési) hajlandóságuk. Az eljáró szervek: a hatóságok, ügyészségek és bíróságok közvetítik a jogi értékeket és szabályokat, a média útján lényegében az egész lakosság irányába. A közvetlen résztvevők számára a rendelkezésre álló kutatási eredmények szerint a személyes bekapcsolódás, a döntések kialakítására gyakorolható befolyás teremti meg a lehetőséget a normák belsővé tételére. A processzus útján, annak értékeit is elsajátítva kerülhetnek közelebb az emberek az érdemi elvárások megértéséhez. A dolog persze nem egyszerű, de a mondottakkal összhangban juthatnak el a résztvevők és mások is a normakövetésben odáig, ami például az emberölés esetében magától értetődik: nem azért tartózkodunk a magatartásról, mert ellenkező esetben megbüntetnek, hanem azért, mert a törvénytől függetlenül is elítéljük mások életének a kioltását.³⁰

A leplezett eszközök alkalmazása

Egy demokratikus társadalomban a nyíltság alapkövetelmény. Különösen annak a működésnek a körében, ami közérdekű és kiemelkedően fontos. A bűnüldöző szervek azonban hajlamosak a társadalom egészétől való elszigetelő-

²⁸ 9/1992. (I. 30.) AB határozat.

²⁹ William Nelson: The Very Idea of Pure Procedural Justice. *Ethics*, vol. 90, no. 4, 1980, pp. 502–511.

³⁰ Tom Tyler: *Why People Obey the Law?* Yale University Press, New Haven–London, 1990

désre, ennek egyik eszköze a titkosítás.³¹ Az érintettek tudta nélkül történő információgyűjtés hagyományos rendőri módszer. Bizonyos esetekben nem is vitatható annak a létjogosultsága. Ugyanakkor látni kell, hogy egyes rendszerekben az ilyen működés háttérbe szoríthatja, elnyomhatja a demokratikus bűnüldözés társadalmi támogatottságára vonatkozó követelményt. A lehallgatások és más hasonló módszerek az emberekkel szembeni bizalmatlanságra épülnek. A dolog jellegénél fogva természetesen az érintettek általában nem tudnak a titkaik kifürkészéséről, de a tevékenység ténye nem hallgatható el. Paradox hatást vált ki, és egyfajta ördögi körhöz vezet, ha a rendőrség az emberekkel való nyílt párbeszéd helyett végzi a titkos műveleteket.³² Ez ugyanis a testület további elszigetelődéséhez vezet, ami tovább erősíti a nyílt információgyűjtéssel szemben a titkos eszközökhöz való folyamodás szükségességét, ami azután csak felerősíti a közösség bizalmatlanságát, ezzel a rendőrséghez fordulás elkerülését. Öngerjesztő folyamat. Hozzá kell tenni, hogy a módszer történelmi hagyományaihoz képest robbanásszerű változást hozott az információs technika fejlődése, így immár tömeges méretekben is sérülhet az emberek információs önrendelkezési joga. Tudjuk persze, hogy ezek nem teljesen egyoldalú folyamatok, a bűnözés maga is profitál a technika fejlődéséből.

A kontraproduktív hatások elkerülése és az alkotmányos (alaptörvényi) követelmények érvényesítése céljából szükséges, hogy a titkos működést a lehető legszűkebb körre szorítsuk úgy, hogy az embereknek a tájékoztatáshoz való joga az adott tevékenység sajátosságainak a tiszteletben tartása mellett is érvényesüljön. Lehet például információt adni az elrendelések és alkalmazások számáról, de utólag – elsősorban az érintetteknek – az egyes eljárásokról, azok eredményeiről is. Általánosságban egyet lehet érteni a Be. 214. §-ának (5) bekezdésében írt feltételekkel. Azok szerint leplezett eszköz akkor alkalmazható, ha a megismerni kívánt adat elengedhetetlenül szükséges, és más módon nem szerezhető meg, a beavatkozás nem jár aránytalan jogkorlátozással, az információ, illetve bizonyíték megszerzése pedig valószínűsíthető. A mondottak alapján kiemelkedő jelentősége van annak, hogy a titkos eszközökkel elérni kívánt tudás „más módon nem szerezhető meg”. Nincs publikált gyakorlat arra vonatkozóan, hogy az engedélyezők, mindenekelelt a bíróságok, hogyan vizsgálják ezt a feltételt. Tény azonban, hogy van olyan alkalmazási terület, ahol csak kivételes esetben képzelhető el ennek a kikötésnek az érvényesülése.

---

³¹ William A. Westley: *Secrecy and the Police*. *Social Forces*, vol. 34, no. 3, 1956, pp. 254–257.

³² Patrick Toomey – Brett Max Kaufman: *The Notice Paradox: Secret Surveillance, Criminal Defendants & the Right to Notice*. *Santa Clara Law Review*, vol. 54, no. 4, 2015, pp. 843–900.

Amint arról szó volt, a bűncselekményi gyanú fennállásának a megállapítására szolgáló előkészítő eljárás során is alkalmazhatók a leplezett eszközök. Ez önmagában logikusnak, indokoltnak tűnik, bár megjegyzendő, hogy a deliktumok tipikusan meghatározott társadalmi közegben valósulnak meg, kevés olyan bűncselekmény van, ami elkövetése után ne idézné elő a gyanú fennállásának a megállapíthatóságát. Ha pedig nem tudjuk, hogy egyáltalában felmerülhet-e az elkövetés – vagy meghatározott személy általi végrehajtás –, akkor a bűnüldözésre rendelt szervek szükségképpen a normál folyamatokba avatkoznak be. Ennek során fogalmilag is kizárt, hogy más módon be nem szerezhető adatokra, bizonyítékokra tesznek szert, hiszen nem is lehet tudni, hogy mi utalhat bűnelkövetésre. A jogkorlátozás arányossága sem ítéltető meg akkor, ha arra úgy kerül sor, hogy emberek magánéletébe avatkoznak úgy, hogy még bűncselekményi gyanú sem áll fenn. A titkosság tehát ebben az esetben ténylegesen a kontroll behatolását jelenti a társadalomnak a kriminalitás által nem érintett viszonyaiba is.

A letartóztatás paradoxonjai

Számos olyan ellentmondás van a legsúlyosabb kényszerintézkedés alkalmazása körében, amelyek paradox helyzeteket okoznak. Divatos dolog azt hangoztatni, hogy az ilyen szabadságelvonás nem sérti az ártatlanság vélelmét. Annyiban tényleg nem, hogy a letartóztatottakat nem lehet bűnösnek nevezni, nem adják rájuk a megbélyegző rabruhát, egyéb módon is megkülönböztetik őket az elítéltektől. Tény viszont, hogy olyan bűncselekmény gyanúja vagy vádja miatt vannak elzárva, amit lehet, hogy el sem követtek. Okkal nevezik ezt a biztonsági korlátozást előre hozott büntetésnek, ami adott esetben szó szerint értendő. Végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása esetén ugyanis az így bent töltött idő beleszámít a letöltendő penitenciába. Azt le kell vonni az ítéletben meghatározott tartamból, tehát az érintett személy valóban a büntetését töltötte, mielőtt azt kiszabták volna. Csakhogy az esetek egy részében a letartóztatott személy bűnösségét egyáltalában nem állapítják meg, vagy legalábbis nem szabnak ki végrehajtandó szabadságvesztést vele szemben.

A leplezett eszközök használatához hasonlóan a letartóztatásra is azt lehet mondani: adott esetben biztonsági okokból szükség lehet rá. Az ártatlanság véelme bizonyos mértékig magával a meghatározott gyanúsított elleni büntetőeljárás megindításával is sérül. Az más kérdés, hogy az alapjogok fokozott tiszteletben tartása volna szükséges a szabadságelvonás körülményei között is. Ilyen lehet például a kapcsolattartás liberalizálása (akár ellenőrzés mellett), vagy akár intimszobák rendelkezésre bocsátása. Arra kellene törekedni, hogy a szük-

ségesség és arányosság elve érvényesüljön akkor is, ha a bíróság úgy találja, hogy az adott személlyel szemben enyhébb kényszerintézkedés nem alkalmazható.

A leginkább paradoxonnak tekinthető eset az, amikor a letartóztatást egyéni bűnmegelőzési célból rendelik el és hajtják végre. Ebben az esetben ugyanis – legalábbis hatását tekintve – lényegében büntetést alkalmaznak olyan cselekmény miatt, amit az érintett személy a hivatalos álláspont szerint sem követett el. Ráadásul előfordul olyan eset is, hogy a ténylegesen alkalmazott büntetés enyhébb, mint amit egy feltételezett hasonló deliktum miatt kiszabhatnának.

A kriminológia fontos feladata a jog és a társadalom ellentmondásaiból adódó paradoxonok feltárása, különösen az alapértékeket sértő következmények elhárításában való közreműködés.

Kiberbiztonság, kiberbűnözés – Helyzetkép a Covid-19-pandémia időszakából

A tanulmány megkísérli vázolni a kiberbiztonság és kiberbűnözés aktuális nemzetközi, európai fejleményeit: tárgyalja az Európai Bizottság biztonsági unióra vonatkozó új stratégiája alapján meghatározott legújabb irányvonalakat, a teljesség igénye nélkül áttekinti a pandémiás időszak főbb mérföldköveit a kiberbűnözés elleni küzdelem terén, ismerteti a budapesti egyezmény második kiegészítő jegyzőkönyvének rendelkezéseit, érintve a 2021. évi Octopus-konferencia, továbbá az Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2021. évre vonatkozó egyes megállapításait.

Európai Unió – A biztonsági unió stratégiája

Az Európai Bizottság a 2020 és 2025 közötti időszakra a biztonsági unióra vonatkozó új stratégiát terjesztett elő.¹ A stratégia meghatározza azokat az eszközöket és intézkedéseket, amelyeket a következő öt évben kell kidolgozni fizikai és digitális környezetünk biztonságának garantálása érdekében.

Kiemelt területek:

- a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni küzdelem;
- a kiberbűnözés és a hibrid fenyegetések megelőzése és felderítése;
- a kritikus infrastruktúrák védelme és rezilienciájának növelése, a kiberbiztonság előmozdítása;
- a kutatások és innovációk támogatása.

A stratégia az uniós szintű fellépés négy stratégiai prioritását határozza meg:²

1) Időtálló biztonsági környezet

A kritikus infrastruktúrák, továbbá a nyilvános terek védelme, kiberbiztonság, a drónokra vonatkozó szabályozás, intézkedések.

---

¹ European Commission: Communication from the Commission on the EU Security Union Strategy. COM(2020) 605 final. Brussels, 24.7.2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1596452256370&uri=CELEX:52020DC0605>

² https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/european-security-union_hu

2) *A változó fenyegetések kezelése*

Kiberbűnözés, továbbá a hibrid fenyegetések elleni küzdelem, korszerű bűnüldözés, a jogellenes online tartalmak elleni küzdelem.

3) *Az európaiak védelme a terrorizmussal és a szervezett bűnözéssel szemben*

A radikalizálódás elleni küzdelemhez (korai felismerés, rezilienciaépítés és kivonulás, valamint rehabilitáció és a társadalomba való visszailleszkedés) illeszkednek a határbiztonsági jogszabályok megerősítését és a meglévő adatbázisok jobb felhasználását célzó lépések. A nemzetközi szervezetekkel és az unión kívüli országokkal való együttműködés szintén kulcsfontosságú a terrorizmus elleni küzdelemben, például a terrorizmusfinanszírozás valamennyi forrásának felszámolása érdekében.³

4) *Erős biztonsági ökoszisztéma*

A kormányoknak, a bűnüldöző hatóságoknak, a vállalkozásoknak, a szociális szervezeteknek és az Európában élő polgároknak közös felelősségük a biztonság erősítése.

A készségek és a fokozott tudatosság mind a bűnüldözés, mind a polgárok számára előnyös lehet. Még a biztonsági fenyegetésekre és az ellenük való küzdelem módjára vonatkozó alapvető ismeretek is érzékelhető hatást gyakorolhatnak a társadalom rezilienciájára.

A szolgáltatók általi a kibertámadások leküzdéséhez biztosított védelem mellett szükség van a kiberbűnözés kockázataival kapcsolatos tudatosság növelésére és a kibertámadásokkal szembeni védelemhez szükséges alapkészségek elsajátítására is.

---

³ A szervezett bűnözés és kiberbűncselekmények kapcsolatáról lásd részletesen Gyaraki Réka: A kiberbűncselekmények megjelenése és helyzete napjainkban – Különös tekintettel a szervezett bűnözéssel kapcsolatos kérdésekre. In: *A bűnügyi tudományok és az informatika*. PTE ÁJK–MTA TK, Pécs–Budapest, 2019, 83–103. o. A kiberterrorizmus jelenségével, a kiberterrorista magatartások büntetőjogi megítélésének vizsgálatával részletesen foglalkozik Bócné Neparáczki Anna Viktória: A kiberterrorizmus büntető anyagi jogi megítélése. *Ügyészek Lapja*, 2020/1., 71–85. o.; illetve Dornfeld László: Kiberterrorizmus – A jövő terrorizmusa? In: Mezei Kitti (szerk.): *A bűnügyi tudományok és az informatika*. PTE ÁJK–MTA TK, Budapest–Pécs, 2019, 46–63. o.; valamint Szabó Imre: Az informatikai terrorizmus veszélyei. *Belügyi Szemle*, 2011/2., 5–20. o.

Főbb mérföldkövek a kiberbűnözés elleni küzdelem terén a Covid-19-pandémia alatt (2019–2021)

„A jövőben minden bűncselekménynek lesz információtechnológiai vonzata.”
(Octopus-konferencia, 2019)⁴

Alapvetések

Az Európai Unióban jelenleg több mint tízmilliárd (2024-re kb. 22 milliárd) összekapcsolt digitális eszköz van („*Internet of Things*”: dolgok, avagy eszközök internete). A mai információs⁵ és kommunikációs technológiai rendszerek ugyanakkor súlyos károkat szenvedhetnek biztonsági események (például üzemzavarok, vírusok) miatt.⁶ A kibertámadások becslések szerint éves szinten ma már évi 600 milliárd dolláros kárt okoznak globálisan (2014-ben ez 445 milliárd dollár volt).⁷ Az elmúlt évek tapasztalatai alapján minden szinten szorosabb együttműködésre van szükség a biztonság terén.

A 2020-ban kirobbant *koronavírus okozta válság* az európai biztonságot is előtérbe helyezte:

- tesztelte Európa kritikus infrastruktúrájának ellenálló képességét;
- a válsághelyzetekre való felkészültséget; és
- a válságkezelési rendszereket.

A pandémia alatt megsokasodtak az egészségügyi intézmények elleni kibertámadások⁸, e jelenség is megmutatta, mennyire fontos az infrastruktúrák vé-

---

⁴ Octopus 2019: Cooperation against Cybercrime, 20–22 November 2019, Council of Europe, Strasbourg, France. <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/octopus-interface-2019>

⁵ Az információs társadalomról lásd bővebben Jobbágy Szabolcs: Az információs társadalom, az informatika és a távközlés konvergenciája. Múlt, jelen, jövő. *Hadmérnök*, 2009/1., 184–196. o.

⁶ Simon Béla: Az EU rendészeti szerveinek együttműködése a kiberbűnözés ellen. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2018/4., 21–47. o.

⁷ James Lewis: *Economic Impact of Cybercrime – No Slowing Down*. CSIS, 2018. <https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/economic-impact-cybercrime.pdf>

⁸ 2020 őszén Németországban következett be az első olyan dokumentált klinikai ellátási esemény, amely halálos kimenetellel járt, és közvetlen összefüggésbe hozható egy zsarolóvírus-támadással. A Düsseldorf-i Egyetemi Kórházat egy DoppelPaymer zsarolóvírussal támadták meg. A ransomware-t használó, nem egészségügyi szektorra specializálódott kiberbűnözői csoport eredetileg az egyetemet szándékozott megtámadni, azonban „félrement” a támadás, amely miatt 2020. szeptember 11-én leállt az egyetemi kórház sürgősségi osztálya. A beérkező kritikus állapotú beteget a leállítás miatt a harminckét kilométerre levő wuppertali kórházba kellett volna szállítani, ami az azonnali ellátást egy órával késleltette, ezt a beteg már nem élte túl. A haláleset miatt ismeretlen tettes ellen nyomozást indítottak a német hatóságok. Lásd

delme.⁹ Ez is fontos szerepet játszott abban, hogy amikor az Európai Unió 2020 decemberében a digitális tér átfogó megújítására hirdetett programot, akkor a programcsomag két jogszabálytervezete (a digitális szolgáltatásokról¹⁰ és a digitális piacról¹¹) mellett átfogó koncepciót terjesztett elő a mind veszélyeztetettebbnek számító kiberdomén hatékony védelmére is.¹²

Néhány mérföldkő az elmúlt három évből (2019–2021)

Az Európai Tanács 2019. április 17-én rendeletként elfogadta az úgynevezett kiberbiztonsági jogszabályt (*Cybersecurity Act*)¹³, amely többek között bevezeti az Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynökséget, amely bővített hatáskörrel átveszi a jelenlegi Európai Hálózat- és Információbiztonsági Ügynökség (ENISA) szerepét.

Az Európai Tanács 2019. május 17-én létrehozta azt a jogszabályi keretet (KKBP-határozat és EU tanácsi rendelet)¹⁴, amely lehetővé teszi az Európai Unió számára, hogy célzott korlátozó intézkedéseket vezessen be az olyan kibertámadásoktól való elrettentés és az azokra való reagálás érdekében, amelyek külső fenyegetést jelentenek az EU vagy annak tagállamai számára, beleértve a harmadik államok vagy nemzetközi szervezetek ellen irányuló kibertámadásokat is. A határozat a rossz szándékú és szándékos kibertevékenységekkel szembeni közös uniós korlátozó intézkedések alkalmazhatóságáról dönt, a rendelet pedig a jelentős hatású kibertámadások esetén szankciók alkalmazását teszi lehetővé az EU részéről.

---

erről: Palicz Tamás – Bencsik Balázs – Szócska Miklós: Kiberbiztonság a koronavírus idején – a COVID-19 nemzetbiztonsági aspektusai. *Scientia et Securitas*, 2021/2., 84. o.

⁹ Nyáry Gábor: A digitális tér átfogó megújítására hirdetett programot az EU. *Ludovika cyberblog*, 2020. december 18. <https://www.ludovika.hu/blogok/cyberblog/2020/12/18/a-digitalis-ter-atfogo-megujitasara-hirdetett-programot-az-eu/>

¹⁰ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/QANDA_20_2349

¹¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_20_2348

¹² <https://hirlevel.egov.hu/2021/03/29/a-heten-olvastuk-kiberbiztonsag-2021-marcius-29/>

¹³ Regulation (EU) 2019/881 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on ENISA (the European Union Agency for Cybersecurity) and on information and communications technology cybersecurity certification and repealing Regulation (EU) No 526/2013. Official Journal of the European Union, 7.6.2019, L 151/15–69. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0881&from=EN>

¹⁴ A tanács 2019/796 határozata az uniót vagy annak tagállamait fenyegető kibertámadások elleni korlátozó intézkedésekről. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv:OJ.LI.2019.129.01.0001.01.HUN&toc=OJ:L:2019:129I:TOC>; a Tanács 2019/796 rendelete az uniót vagy annak tagállamait fenyegető kibertámadások elleni korlátozó intézkedésekről. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv:OJ.LI.2019.129.01.0001.01.HUN&toc=OJ:L:2019:129I:TOC>

Ez a jogszabályi keret most első alkalommal teszi lehetővé az EU számára, hogy szankciókat vessen ki

- olyan személyekre vagy szervezetekre, akik, illetve amelyek kibertámadásokért vagy megkísérelt kibertámadásokért felelősek;
- akik, illetve amelyek pénzügyi, technikai vagy anyagi támogatást nyújtanak ilyen támadásokhoz;
- vagy akik, illetve amelyek azokban egyéb módokon működnek közre.

Szankciók vehetők ki továbbá az ilyen személyekkel és szervezetekkel kapcsolatban álló személyekre és szervezetekre is.

A korlátozó intézkedések személyek esetében az EU-ba való *beutazási tilalmat*, illetve személyek és szervezetek esetében egyaránt *vagyonieszköz-befagyasztást* foglalnak magukban. Emellett *uniós személyeknek és szervezeteknek tilos pénzeszközöket* a jegyzékbe vett személyek és szervezetek *rendelkezésére bocsátani* (például WannaCry, NotPetya, Operation Cloud Hopper néven ismert támadások).

Az Európai Bizottság európai digitális átalakulást szorgalmaz az unióban. 2020. február 19-én a testület három dokumentumban tette közzé az adatkezeléssel és a mesterséges intelligenciával kapcsolatos stratégiáját:

- *Shaping Europe's Digital Future* (Európa digitális jövőjének megtervezése)¹⁵;
- *A European Strategy for Data* (Európai adatstratégia)¹⁶;
- *White Paper on Artificial Intelligence – A European approach to excellence and trust* (Fehér könyv a mesterséges intelligenciáról: a kiválóság és a bizalom európai megközelítése)¹⁷.

Az Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynökség (ENISA) 2020 áprilisában tette közzé *Ütemterv a számítógépbiztonsági-incidenskezelő csoportok és a bűnüldöző, igazságszolgáltatási szervek közötti együttműködéshez*¹⁸ című dokumentumát.

---

¹⁵ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb-2020_en_4.pdf

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1593073685620&uri=CELEX%3A520-20D-C0066>

¹⁷ https://ec.europa.eu/commission/future-europe/white-paper-future-europe-and-way-forward_hu

¹⁸ Roadmap on the cooperation between CSIRTS and LE. <https://www.enisa.europa.eu/publications/support-the-fight-against-cybercrime-roadmap-on-csirt-le-cooperation/@download/fullReport>; továbbá ehhez kapcsolódóan: An overview on enhancing technical cooperation between CSIRTS and LE. <https://www.enisa.europa.eu/publications/support-the-fight-against-cybercrime-tools-for-enhancing-cooperation-between-csirts-and-le/@download/fullReport>. Minderről lásd bővebben Deres Petronella: Digitális tér – Kiberbűnözés. Aktuális helyzetkép. In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 58. OKRI, Budapest, 2021, 63–64. o.

Az uniós vezetők az Európai Tanács 2020. októberi rendkívüli ülésén a digitális transzformáció kérdésével is foglalkoztak. A digitalizáció egyike a Covid-19-válság utáni uniós helyreállítás két fő pillérének, kulcsszerepe van a növekedés új formáinak előmozdításában és az EU rezilienciájának erősítésében.

Az unió számos olyan szakpolitika kialakításán dolgozik, amelyek hozzájárulnak a digitális transzformációhoz, ezek közül témánk szempontjából kettő kiemelésre méltó:

- az uniós vezetők rámutattak arra, hogy javítani kell az EU azon képességét, hogy megvédje magát a kiberfenyegetésekkel szemben, s ehhez igazságszolgáltatási és bűnüldözési célokból biztosítsa az adatokhoz való hozzáférést;
- biztonságos kommunikációs környezetet kell teremteni; mivel egyre több bűnöző használ fel technológiát a bűncselekmények megtervezéséhez és elkövetéséhez, így a bűnüldözés során a hatóságok is egyre nagyobb mértékben hagyatkoznak az elektronikus bizonyítékokra.

Az igazságszolgáltatás digitalizációja

Az igazságszolgáltatás digitalizációja arra irányul, hogy könnyebbé váljon az igazságszolgáltatás igénybevétele, javuljon az igazságszolgáltatás hatékonysága, és az igazságszolgáltatási rendszerek reziliensebbé váljanak az olyan válságok idején, mint például a Covid-19-világjárvány.

A tanács rámutatott arra, hogy jelenleg is folyamatban vannak a mesterséges intelligenciának az igazságügyi ágazatban való alkalmazásával kapcsolatos kutatások és fejlesztések, és elismeri, hogy az javíthatja az igazságszolgáltatási rendszerek működését.

A tagállamokat ösztönözni kell arra, hogy a bírósági eljárások során alkalmazzanak nagyobb mértékben digitális eszközöket; az igazságszolgáltatási ágazatban fejleszteni kell a digitális készségeket, hogy a bírák, ügyészek, igazságügyi alkalmazottak és más igazságszolgáltatási szakemberek hatékonyan, ugyanakkor az igazságszolgáltatási szervekhez fordulóknak jogait és szabadságait kellő tiszteletben tartva tudják használni a digitális eszközöket.

Néhány uniós tagállam már megkezdte a digitális eszközök alkalmazását az igazságszolgáltatás területén, például a következőket:

- digitális bírósági eljárások lefolytatása;
- elektronikus kommunikáció a felek között;
- okmányok elektronikus továbbítása;

- videókapcsolat révén lefolytatott meghallgatás és videokonferencia alkalmazása.¹⁹

Az e-CODEX-rendszer (e-igazságügyi kommunikáció online adatcsere révén) egy olyan digitális technológiai megoldás, amely lehetővé teszi a bíróságok közötti határokon átnyúló kommunikáció korszerűsítését.²⁰ 2021. december 8-án a tanács elnöksége és az Európai Parlament ideiglenes megállapodásra jutott az e-CODEX-rendszerről szóló rendeletjavaslatra vonatkozóan.

Az Európai Bizottság és az Európai Külügyi Szolgálat *2020 decemberében új uniós kiberbiztonsági stratégiát* terjesztett elő. A stratégia célja, hogy megerősödjön Európa kiberfenyegetésekkel szembeni kollektív ellenálló képessége, valamint hogy minden polgár és vállalkozás megbízható szolgáltatásokat és digitális eszközöket vehessen igénybe, és ezek előnyeit teljes mértékben ki tudja használni. A dokumentum három területen konkrét intézkedési javaslatokat is megfogalmaz:

- Reziliencia, technológiai szuverenitás és vezető szerep.
- Operatív kapacitás kiépítése: a megelőzés, elrettentés és reakció elősegítése.
- A globális és nyitott kibertér kiépülésének és működésének támogatása.

2021. március 22-én a tanács úgynevezett Következtetésekben (*Conclusion*) foglalta össze álláspontját az új kiberbiztonsági stratégiáról.²¹ A dokumentum kijelöl bizonyos intézkedési területeket, és azokkal kapcsolatban megbízást ad egy másik uniós testületnek (az Európai Bizottságnak, továbbá a kül- és biztonságpolitikai főmegbízottnak) arra, hogy direkt szakpolitikai intézkedési terve-

---

¹⁹ A tanács a bizonyításvételre, illetve az iratkézbítésre vonatkozó két átdolgozott rendeletet fogadott el, amelyek célja a hatóságok közötti, határokon átnyúló információcsere javítása a digitalizáció révén. Az új szabályok célja annak ösztönzése is, hogy a bizonyításvétel során gyakrabban alkalmazzanak videokonferenciát vagy más távközlési technológiát, hogy ezáltal valamely másik tagállamban tartózkodó tanútól, féltől vagy szakértőtől is lehessen meghallgatás útján bizonyítékot felvenni. <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/11/04/digital-europe-council-adopts-new-rules-to-modernise-judicial-cooperation-in-taking-of-evidence-and-service-of-documents/>

²⁰ Az e-CODEX-rendszer különböző szoftverösszetevőkből álló csomag, amely lehetővé teszi a nemzeti rendszerek egymással való összekapcsolását; segítségével a felhasználók (vagyis az illetékes igazságügyi hatóságok, a gyakorló jogászok és a polgárok) a dokumentumokat, jogi úrlapokat, bizonyítékokat és egyéb információkat gyorsan és biztonságosan, elektronikus úton küldhetik el, illetve fogadhatják. Az e-CODEX már most is megeremti a háttérrel az elektronikus bizonyítékok digitális cseréjére szolgáló rendszerhez, valamint támogatja az európai nyomozási határozatokkal és a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén nyújtott kölcsönös jogsegéllyel kapcsolatos információcserét.

²¹ A tanács következtetései a digitális évtizedre vonatkozó uniós kiberbiztonsági stratégiáról. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6722-2021-INIT/hu/pdf>

ket dolgozzon ki, konkrétan kiemelve a következő évekre vonatkozó cselekvési területeket, ahová a kiberbiztonság európai megerősítését célzó fejlesztéseknek koncentrálniuk kell. Ezek, többek között²²:

- úgynevezett *biztonsági műveleti központok hálózatának* létrehozása EUszerte a hálózatok elleni támadásokra utaló jelek nyomon követésére és előre jelzésére;
- *közös kiberbiztonsági egység* kialakítása;
- az *uniós 5G eszköztár* intézkedéseinek alkalmazása és végrehajtásának gyors befejezése;
- az *erős titkosítás fejlesztésének* támogatása, ezáltal annak biztosítása, hogy a bűnüldöző és igazságügyi hatóságok – akár online, akár offline – gyakorolni tudják hatásköreiket;
- a *kiberdiplomáciai eszköztár* hatékonyságának és eredményességének növelése (a rendszerszintű hatású kibertámadások megelőzése és leküzdése érdekében);
- *kiberhírszerzéssel foglalkozó munkacsoport* létrehozása az EU általános célú hírszerző szervezetének (EU INTCENT) megerősítésére;
- a nemzetközi szervezetekkel és a partnerországokkal folytatott *együttműködés megerősítése* e területen.

2021. április 20-án a tanács zöld jelzést adott a bukaresti székhelyű Kiberbiztonsági Kompetenciaközpont létrehozására.²³

2021. április 29-én nem hivatalos megállapodás született az Európai Parlamentben az ideiglenes szabályokról a gyermekek online zaklatása elleni küzdelem terén.

2021. május 17-én a kibertámadásokat illetően a tanács további egy évvel meghosszabbította a már említett, 2019. május 17-én létrehozott szankciós keretet.

2021. október 19-én a tanács Következtetéseket fogadott el a közös kiberbiztonsági egységben rejlő lehetőségek feltárásáról.

A tanács 2021. december 3-án megállapodott az új kiberbiztonsági irányelvre vonatkozó álláspontjáról: elfogadta az EU egész területén egységesen kimagasló szintű kiberbiztonságot biztosító intézkedésekkel kapcsolatos álláspontját. Az intézkedések célja, hogy tovább javuljon az állami és a magánszektor mel-

---

²² <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2021/03/22/cybersecurity-council-adopts-conclusions-on-the-eu-s-cybersecurity-strategy/>

²³ Európai Kiberbiztonsági Ipari, Technológiai és Kutatási Kompetenciaközpont (ECCC); <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/cybersecurity/seat-selection-cybersecurity-centre/>

lett az unió egészének kiberrezilienciája és a kiberbiztonsági eseményekre való reagálási képessége.²⁴

A javaslat alapján – annak elfogadása után – az új, NIS 2-irányelv²⁵ lép a jelenlegi, a hálózati és információs rendszerek biztonságáról szóló NIS-irányelv helyébe. E módosított irányelv célja, hogy megszüntesse a kiberbiztonsági követelmények és a kiberbiztonsági intézkedések végrehajtása terén a különböző tagállamok között fennálló eltéréseket. Az új irányelv kapcsán kiemelendő, hogy létrehozzák az Európai Kiberválságügyi Kapcsolattartó Szervezetek Hálózatát (EU-CyCLONe), amely összehangolja a nagyszabású kiberbiztonsági események kezelését.

Az Európai Unió jelenleg dolgozza ki az *elektronikus bizonyítékok könnyebb és gyorsabb elérését lehetővé tevő új szabályokat*. Ennek előzményeként, az uniós tagállamok miniszterei már 2019 októberében egy olyan, az Europol égíse alatt létrehozandó innovációs laboratórium megalapításáról tárgyaltak, amely figyelemmel kísérné az új technológiai fejleményeket és ösztönözné az innovációt a belső biztonság területén.

A szabályozás két jogalkotási javaslatból tevődik össze: 1) egy rendeletből, amely a büntetőügybeli elektronikus bizonyítékokra vonatkozó, közlésre és megőrzésre kötelező európai határozatokról szól, s amelynek célja, hogy gyorsabban hozzá lehessen jutni az elektronikus bizonyítékokhoz, függetlenül attól, hogy az adatokat hol tárolják; és 2) egy irányelvből, amely jogi képviselők ki nevezésére kötelezné a nem az Európai Unióban letelepedett, de ott szolgáltatásokat nyújtó szolgáltatókat; e képviselők feladatkörébe a határozatok átvétele, az azoknak való megfelelés és azok végrehajtása tartozna.

Az EU a jelenlegi és jövőbeli online és offline kockázatok kezelése érdekében további két jogszabály megalkotásán fáradozik: a hálózati és információs rendszerek hatékonyabb védelmét szolgáló aktualizált irányelven, valamint a kritikus fontosságú szervezetek rezilienciájáról szóló új irányelven.

---

²⁴ Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács irányelve az unió egész területén egységesen magas szintű kiberbiztonságot biztosító intézkedésekről, valamint az (EU) 2016/1148 irányelv hatályon kívül helyezéséről – Általános megközelítés. <https://data.consilium.europa.eu/document/ST-14337-2021-INIT/hu/pdf>

²⁵ A NIS 2-irányelv meghatározza a kiberbiztonságkockázat-kezelési intézkedések és bejelentési kötelezettségek alapját az irányelv hatálya alá tartozó valamennyi ágazatra nézve, így az energiaügy, a közlekedés, az egészségügy és a digitális infrastruktúra területén.

A számítástechnikai bűnözésről szóló budapesti egyezményhez csatolt második kiegészítő jegyzőkönyv

*Összefoglalás a budapesti egyezményről*²⁶

Az egyezményt jelenleg 66 ország ratifikálta. Az egyezmény célja

- 1) a számítógépes bűnözéssel kapcsolatos nemzeti jogszabályok összehangolása;
- 2) e bűncselekmények kivizsgálásának támogatása; és
- 3) a nemzetközi együttműködés erősítése a számítógépes bűnözés elleni küzdelemben.

Az egyezmény modellként szolgál a kiberbűnözéssel kapcsolatos nemzeti jogszabályok megfogalmazásához, és a nemzetközi együttműködés bázisát biztosítja e területen (komplexen kezelve az anyagi, az eljárási és a nemzetközi büntetőjogi kérdéseket).

Az egyezmény bűncselekményi tipológiája:

- Számítástechnikai rendszer és számítástechnikai adat hozzáférhetősége, sértetlensége és titkossága elleni bűncselekmények (jogosulatlan belépés; számítástechnikai adat, számítástechnikai rendszer megsértése, eszközökkel való visszaélés).
- Számítógéppel kapcsolatos bűncselekmények (számítógéppel kapcsolatos hamisítás, illetve csalás).
- Számítástechnikai adatok tartalmával kapcsolatos bűncselekmények (gyermekpornográfiával kapcsolatos bűncselekmények).
- Szerzői vagy szomszédos jogok megsértésével kapcsolatos bűncselekmények.
- Számítástechnikai rendszerek útján megvalósított rasszista és idegengyűlölő cselekmények.

Az egyezmény nem tartalmazott azonban több más „kibertényállást”, így például a személyiség-/személyazonosság-lopást, a groomingot, a kiberterrorizmust.

Az egyezmény a számítógépes bűncselekményekkel kapcsolatos nemzetközi szabályozás egyik kiindulópontja, folyamatos fejlesztés alatt áll, az Európa Tanács számos útmutatót adott ki az egyes szakaszok értelmezésével kapcsolatban.²⁷

---

²⁶ 2004. évi LXXIX. törvény az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezményének (a továbbiakban: egyezmény) kihirdetéséről. *Magyar Közlöny*, 11064–11096. o.

²⁷ Lásd továbbá Krasznay Csaba: Húsz év a globális kiberbűnözés elleni küzdelemben – A Budapesti Egyezmény értékelése. *Külügyi Szemle*, 20. (Különszám), 2021, 211. o.

Az első kiegészítő jegyzőkönyv

Az egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyve a számítástechnikai rendszerek útján megvalósított rasszista és idegengyűlölő cselekmények büntetendővé nyilvánításáról szól.²⁸ Az egyezmény kiegészítő jegyzőkönyve kriminalizálja a rasszista és faji megkülönböztetést, a bántalmazást, valamint a népirtás és az emberiség elleni bűncselekmények tagadását, következményeinek minimalizálását, elfogadását, illetve támogatását.²⁹

A második kiegészítő jegyzőkönyv

Az Európa Tanács 2017 szeptemberében megkezdte a számítástechnikai bűnözésről szóló budapesti egyezmény *második kiegészítő jegyzőkönyvének kidolgozását*.³⁰ A jegyzőkönyv célja, hogy meghatározza

- a hatékonyabb kölcsönös bűnügyi jogsegély-mechanizmusra irányuló rendelkezéseket;
- az egyezmény egyéb részes államainak szolgáltatóival való közvetlen együttműködésre vonatkozó rendelkezéseket;
- a lekérdezések határokon átnyúló kiterjesztésére vonatkozó keretet és biztosítékokat.

A jegyzőkönyv szigorú biztosítékokat és adatvédelmi követelményeket foglal magában. Egy ilyen megállapodás előnye abban rejlik, hogy *az egész világon alkalmazható lehet*.

A budapesti egyezmény az internethasználat nagymértékű növekedése, a felhőalapú számítástechnika fejlődése és az interakciók szinte minden formájának digitalizálódása előtt íródott (amikor a bűnügyi nyomozás szempontjából kritikus digitális [és egyéb] bizonyítékok túlnyomó többsége saját területi határokon belül volt). Ezek a változások az elektronikus bizonyítékokat szinte minden bűncselekmény számára fontossá tették – ebből a szempontból az összes bűnözést kiberbűnözéssé változtatták, és óriási feladatok elé is állították a bűnüldözést, többek között az internet globális jellegére figyelemmel. A bűncselekmények nyomozásához, a büntetőeljárás megindításához kapcsolódó és

---

²⁸ <https://rm.coe.int/168008160f>

²⁹ Sorbán Kinga: Az informatikai bűncselekmények elleni fellépés nemzetközi dimenziói. *Themis*, 2015/6., 16. o.

³⁰ Előzmények: 2012-ben a feladatok elismeréseként munkacsoportot hoztak létre a kérdések megvizsgálására, a csoport átalakult az úgynevezett „Cloud Evidence Group”-ba, amely kiegészítés elfogadását javasolta egy második kiegészítő jegyzőkönyv formájában. A tárgyalások 2017 szeptemberében kezdődtek, amelyek eredményeként öt ideiglenes rendelkezésszöveget készítettek, amelyek célja a nehézségek kezelése.

ezek szempontjából kardinális számos elektronikus bizonyítékot egyre több esetben – az egyes elkövetők azonosítására használt alapvető előfizetői információktól kezdve az e-mailek tartalmáig – egy másik országban tárolnak vagy vizsgálnak, mint ahol a bűncselekményt elkövették. A bizonyítékok globalizációja tehát jelentős feladatok elé állítja bűnüldözést.

A Budapesti Egyezmény Bizottság – e jelenségre válaszul – egy második jegyzőkönyvet javasolt a budapesti egyezményhez, amelynek célja többek között a már említett nehézségek kezelése. A bizottság az elmúlt évek során öt rendelkezés ideiglenes szövegét ismertette. (Ezekről a rendelkezésekről több vitát folytattak, többek között a 2019. novemberi Octopus-konferencián³¹.)

Az Európai Bizottság 2018-as jelentése megállapította, hogy *„az összes vizsgálat több mint fele határokon átnyúló kérelmet tartalmaz az [elektronikus] bizonyítékokhoz való hozzáférésről”*³². Az államok területi joghatósága és az adatok országhatárokon át történő mozgásának és tárolásának módjai jelentős nehézségeket jelentenek a bűnüldözés számára, előfordul, hogy a bűnüldöző szervek nem is tudhatják, hol található az adat vagy az adatok birtokában lévő és ellenőrző entitás – és így fogalmuk sincs arról, hogy hová kell fordulniuk a kérés benyújtásához³³.

Amint az a biztonsági unióra vonatkozó 2020. évi uniós stratégiában, a digitális évtizedre vonatkozó 2020. évi uniós kiberbiztonsági stratégiában és a szervezett bűnözésre vonatkozó 2021. évi uniós stratégiában is szerepel, a bizottság elkötelezte magát a jegyzőkönyvről folytatott tárgyalások gyors és sikeres lezárása mellett. Az Európai Parlament a digitális évtizedre vonatkozó uniós kiberbiztonsági stratégiáról szóló 2021. évi állásfoglalásában szintén elismerte, hogy le kell zárni a jegyzőkönyvvel kapcsolatos munkát.

Az Európai Unió Tanácsának határozatával összhangban a bizottság az Európai Unió nevében részt vett a jegyzőkönyvre vonatkozó tárgyalásokon. A bizottság következetesen konzultált az uniós állásponttal a tárgyalással foglalkozó tanácsi különbizottsággal.

Az Európai Parlament és az Európai Bizottság közötti kapcsolatokról szóló keretmegállapodással összhangban a bizottság írásbeli jelentések és szóbeli előadások útján is tájékoztatta az Európai Parlamentet a tárgyalások állásáról.

---

³¹ <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/octopus-interface-2019>; <https://itki.uni-nke.hu/hirek/2019/11/26/octopus-2019-a-jovoben-minden-buncselekmenynek-lesz-informaciatechnologiai-vonzata>

³² <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2018:0119:FIN:HU:PDF>

³³ <https://www.crossborderdataforum.org/budapest-convention-what-is-it-and-how-is-it-being-updated/>

A 2021. május 28-i plenáris ülésen a számítástechnikai bűnözésről szóló egyezmény bizottsága saját szintjén jóváhagyta a jegyzőkönyv tervezetét, és azt elfogadás céljából továbbította az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2021. november 17-én (lásd a 2021. évi *Octopus-konferencia* alcím alatt) elfogadta a jegyzőkönyvet.

A közel négy évig tartó tárgyalások és a 2021. november 17-i hivatalos jóváhagyás után a számítógépes bűnözésről szóló budapesti egyezmény 2. kiegészítő jegyzőkönyvét az Európa Tanács 2022. május 12-én, Strasbourgban, a megerősített együttműködésről és az elektronikus bizonyítékok nyilvánosságra hozataláról szóló nemzetközi konferencia keretében nyitják meg aláírásra az egyezmény részes felei számára.

A legutolsó verzió nyolc fő rendelkezésre összpontosít:

- 1) Nyelv.
- 2) Videókonferencia.
- 3) Közös nyomozó csoportok és közös nyomozások.
- 4) Az előfizetői információkhoz történő közvetlen hozzáférés.
- 5) Külföldi határozatok érvényre juttatása az adatok gyors előállítása érdekében.
- 6) Doménnév-regisztrációval kapcsolatos információk kérése (ÚJ).
- 7) A tárolt számítógépes adatokhoz történő gyors hozzáférés vészhelyzet esetén (ÚJ).
- 8) Sürgősségi kölcsönös jogsegély (*Emergency Mutual Legal Assistance*).

Noha az egyezmény és a második kiegészítő jegyzőkönyv jelentősége a kiberbűncselekmények nemzetközi harmonizációjának előmozdításában vitathatatlan, számos kritika fogalmazható meg az egyes rendelkezések kapcsán.³⁴

A 2021. évi Octopus-konferencia³⁵

Az Octopus-projekt az Európa Tanács projektje: a számítógépes bűnözésről szóló egyezmény (budapesti egyezmény) részes államainak és megfigyelőinek, egyéb szervezeteknek, a kiberbűnözéssel foglalkozó szakértőknek az önkéntes hozzájárulásán alapul, *célja* az egyezmény, annak jegyzőkönyvei és a kapcsolódó előírá-

---

³⁴ Lásd többek között Krasznay Csaba: i. m. 191–214. o.

³⁵ „Octopus Conference 2021 – Cooperation against Cybercrime”. <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/octopus-interface-2021>

sok, normák végrehajtásának támogatása, valamint a 2020-tól a *pandémia következményeként* előtérbe került további nehézségek kezelése.

- Az évente-másfél évente megrendezett *Octopus-konferencia* a világ egyik legnagyobb kiberbűncselekményekkel foglalkozó nemzetközi szakmai rendezvénye: több mint száz országból érkeznek miniszterek, magas szintű kormányzati képviselők, nemzetközi szervezetek képviselői, kutatók, de részt veszek az információtechnológiai ipar képviselői is, hogy e tanácskozáson megtárgyalják a *kiberbűnözés és az online térben elkövetett visszaélések aktuális trendjeit*.
- A 2021. évi eseménynek különös jelentőséget adott, hogy ebben az évben van a számítógépes bűnözésről szóló egyezmény (budapesti egyezmény) elfogadásának huszadik évfordulója.
- A konferencián elfogadták a dokumentum második kiegészítő jegyzőkönyvét a kibővített együttműködésről és az elektronikus bizonyítékok közzétételéről.

A 2021. évi online közvetítésű konferencia (amelyen részt vehettem) nyitónapja egy különleges eseménnyel kezdődött: a résztvevőket *Marija Pejčinović Burić*, az Európa Tanács főtitkára és *Pintér Sándor* belügyminiszter, majd – a világ minden tájáról – miniszterek, főügyészek és más magas rangú tisztviselők köszöntötték; a konferencián körülbelül százhusz ország nagyjából ezerkétszáz kiberbűnözési szakértője vett részt.

A plenáris nyitónap (*High-level Special Event*) után két nap alatt majd húsz szekció, illetve workshop fogta át a kiberbűnözés valamennyi – büntető anyagi jogi és -eljárásjogi, kriminológiai, informatikai, biztonságpolitikai – szegmensét, magas szintű elméleti és gyakorlati szakemberek prezentációja, tanácskozása segítségével. Ilyen meghirdetett workshop volt többek között

- A Covid-19 és a kiberbűnözés (*COVID-19 and cybercrime*).
- Bűnözés és kriptovaluták (*Crime and cryptocurrencies*).
- A kiberbűnözéssel kapcsolatos jogszabályok globális helyzete (*Global state of cybercrime legislation*).
- A gyermekek szexuális kizsákmányolását rögzítő anyag automatizált felderítése (*Automated detection of child sexual abuse materials*).
- Zsarolóvírusok (*Ransomware*).
- Kiberbűnözés, elektronikus bizonyítékok és mesterséges intelligencia (*Cybercrime, e-evidence and artificial intelligence*).
- Kapacitásépítés-workshopok (*Capacity-building workshops*).
- Kiberbűnözés: Áldozatok (*Cybercrime: Victims*).
- Kiberbűnözés: Bűnelkövetők (*Cybercrime: Offenders*).

A konferencia összefoglaló következtetéseiben ösztönzi az államokat, hogy csatlakozzanak a budapesti egyezményhez és írják alá a második kiegészítő jegyzőkönyvet, amint az megnyílik aláírására (2022. május 12.), továbbá kiemeli, hogy a felmerülő új nehézségek miatt folytatódik a megoldások keresése például a mesterséges intelligenciával vagy a kriptovalutákkal³⁶ kapcsolatban.

Néhány kiemelt „kiberfenyegetés” jellemzői a világjárvány időszakában a 2021. évi IOCTA-jelentés és az Octopus-konferencián elhangzottak alapján

*„A kiberbűnözés nem forradalom, hanem evolúció;
az idő múlásával a kiberbűnözés »kiberleme« szinte minden bűnözési formába beépül”*
(IOCTA-jelentés, 2020)

A technológiával „támogatott” bűnözés folyamatosan fejlődik, mind a technológiai változás függvényében, mind az új technológiákkal való társadalmi interakció tekintetében.³⁷ A Covid-19-válság szemléltette, hogy a bűnözők hogyan használják ki a társadalom legkiszolgáltatottabb helyzetét.

A bűnözők a kiberbűnözés már létező formáit úgy módosították, hogy illeszkedjenek a világjárvány „narratívájához”, a szervezett bűnözői csoportok is gyorsan kihasználták a Covid-19-járvány által kiváltott válságot, tevékenységeiket és módszereiket az új helyzethez igazítva.

Az IOCTA-dokumentumok hangsúlyozzák, hogy a Covid-19 számos területen a már fennálló problémák felerősödését okozta, ezt tovább súlyosbította az otthon dolgozó emberek számának jelentős növekedése.

Ugyanakkor 2020 folyamán változott a Covid-19 bűnözésre gyakorolt hatása, a nagyobb tudatosság csökkentette a bűnözés egyes típusainak hatását.

---

³⁶ Az Európai Bizottság 2021. július 20-án tette közzé jogalkotásijavaslat-csomagját, amely az EU pénzmosás és terrorizmus finanszírozása elleni keretrendszerének megerősítését tűzte ki célul. Erről lásd részletesen Csongrádi Erika – Miskó Judit: *A pénzmosás lealldozó csillaga – átvilágított kriptovaluták*. <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/szakmai-cikkek/felugyelet/dr-csongradi-erika-dr-misko-judit-a-penzmosas-lealldozo-csillaga-atvilagitott-kriptovalutak>. 2021 végén a tanács álláspontjában bevezetett módosítások egyszerűsítik és pontosítják a bizottság javaslatát. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14259-2021-INIT/en/pdf>

³⁷ Urbas Gregor – Kim-Kwang Choo: *Resource Materials on Technology-enabled Crime, Technical and Background Paper No. 28*. Australian Institute of Criminology, 2008, p. 5.

A 2021. év bizonyíték arra, hogy amellet, hogy a 2020. évi megállapítás („*cybercrime is an evolution not a revolution*”)³⁸ továbbra is irányadó a hosszú (napjainkban is fennálló) pandémiás időszak rendkívüli körülményei *felgyorsították a fejlődést*:

- 1) a zsarolóprogram-csoportok (*ransomware*) továbbra is kulcsfontosságú fenyegetést jelentenek, az elkövetők egyre inkább kihasználják a széles körben elterjedt távmunkát, otthoni munkavégzést (VPN sebezhetőségek szemmel tartása stb.);
- 2) az online vásárlás veszélyei továbbra is mérvadók (adathalász csali);
- 3) a mobilbankolás népszerűségének növekedése miatt a mobilbanki trójak is jelen vannak;
- 4) a kiskorúak még több időt töltenek otthon, megnőtt az *online grooming* („szexuális becserkésés”) előfordulások száma, továbbá nagyobb eséllyel készítenek és osztanak meg a kiskorúak saját magukról készített anyagokat online (hírnév vagy anyagi haszonszerzés céljából, avagy kényszerítés miatt);
- 5) a *ransomware műveletek* inkább a nagy értékű támadásokra összpontosítanak: szervezetek és „ellátási láncok” ellen, míg az úgynevezett social engineering támadások a felső vezetőkre irányulnak, az elkövetők egyre könyörtelenebbek és módszeresebbek („*ransomware crews*” – modern zsarolóprogramok), ilyen zsarolási módszerek például: az áldozatok adatainak kiszivároztatása, azok közzétételével való fenyegetéssel (például Vice Society: azt a kettős technikát alkalmazza, hogy nemcsak titkosítja áldozata adatait, hanem azzal is fenyegetőzik, hogy nyilvánosságra hozza az ellopott információkat, ha a célpont nem fizeti ki a váltságdíjat egy meghatározott határidőn belül):
  - 2021-ben a kényszerítési módszerek arzenálja tovább bővült: újságírók, továbbá az áldozatok ügyfeleinek, üzleti partnereinek és alkalmazottainak hideghívásával (úgynevezett *cold-calling*: adatbázisokból jutnak személyes adatokhoz az elkövetők),
  - emellett a leghírhedtebb zsarolóprogramok közül DDoS-támadásokat is bevetnek az elkövetők áldozataik ellen, hogy nyomást gyakoroljanak rájuk a váltságdíj-követelés teljesítése érdekében.

2021-ben ezek a *modi operandi* egyre népszerűbbek a befektetési csalásokat végrehajtó bűnözők körében is, amely az európai bűnüldöző szervek jelentése szerint a legfontosabb fenyegetések közé tartozik.

³⁸ A 2021. évi IOCTA-jelentés megállapításairól lásd bővebben Deres Petronella: i. m. 59–63. o.

Több ízben előfordul, hogy amint egy személy rájön, hogy a befektetéseit ellopták, a csalók újra felveszik az áldozatokkal a kapcsolatot azzal az ürüggyel, hogy képviselik őket, ügyvédi irodák vagy bűnüldöző szervek nevében, és felajánlják, hogy segítenek visszaszerezni a pénzüket. Ilyen befektetési csapásokra példa

- a Ponzi-rendszer: egyfajta piramisjáték, ahol a korábbi befektetőket az újonnan érkezett befektetők pénzéből fizetik ki, egészen a rendszer összeomlásáig (ponzi-séma-gyanús altcoinok: *BST, The Billion Coin, Gemcoin, Bitconnect*);
- a „*pump and dump*” csalás: olyan részvénycsalás, amely során a bűnözők általában kis cégek részvényeiről olyan hamis híreket közölnek (például spam üzenet formájában), amelyből az áldozatok tévesen úgy gondolják, emelkedni fognak az adott cég papírjai (ehhez hasonló jellegű volt a War on Rugs nevű szervezet által 2021-ben „lebonyolított akció”).

Következtetések

- 1) Az információs technológia új fejleményei az elkövetők számára is új lehetőségeket kínálnak, e probléma folyamatos küzdelmet jelent a büntetőjogi rendszer számára, veszélyt jelent hazánk nemzetbiztonságára és infrastruktúrájára.
- 2) Az „okoseszközöket” és adatokat célzó új bűncselekmények egyre gyakoribbá váltak, sőt a hagyományos bűncselekményeket is ösztönzik az új (kiber-) lehetőségek.
- 3) A technológia a bűnözés, a bűncselekmények, valamint az igazságszolgáltatás folyamatának szinte minden aspektusát átalakítja, számos nehézséggel kell szembesülnünk a technológiával összefüggő bűnözés és igazságszolgáltatás megértése során.
- 4) A számítógépes bűnözők elleni hatékony küzdelem érdekében nemzetközi szintű együttműködésre van szükség (az országok kiberbűnözésre fordított költségvetése csak a töredéke annak, amely az ilyen típusú bűnözésben mozog, ezt a hátrányt pedig csak összefogás révén lehet kiküszöbölni). A kiberbűnözéssel kapcsolatos kihívások hatékonyabb megválaszolása érdekében az információk megosztása áll a stratégiai, taktikai és operatív válaszok közép-pontjában a kiberbűnözés konkrét típusától függetlenül.
- 5) Fontos, hogy a kiberbűnözés elleni küzdelem ne csak az államok feladata legyen, hanem a piac szereplői is magukénak tudják, hiszen azok, akik a legújabb technológiákat fejlesztik, rengeteget tehetnek a megelőzés és a bűnüldözés hatékonyságának javítása érdekében.
- 6) Kiemelten fontos az elektronikus bizonyítékok hatékony gyűjtése, megőrzése és átadása.

- 7) A hatékony reagálás további kulcselemei: a *megelőzés* (egyének és szervezetek képzése), a *tudatosság és a kapacitásépítés* (a bűncselekmények különböző területein a bűnüldöző szervek képesek lesznek megérteni és reagálni a bűncselekmények kiberelemére), az Europol közös számítógépes bűnözés elleni munkacsoportja (J-CAT).

Új képzési formák az online térben világjárvány idején – a CRITCOR-projekt tanulságai a Covid tükrében

A tanulmány a CRITCOR-projekt 2021 novemberében megrendezett, A korrupciós bűncselekmények felderítési, vádemelési, ítélkezési gyakorlata című tréning szervezése, előkészítése és megrendezése során szerzett tapasztalatokba kínál betekintést. Célunk az volt, hogy orientációs pontokat nyújtsunk egy online képzés szervezéséhez, tekintettel arra, hogy a Covid-19-járvány miatt a szakmai életünk is több szempontból a digitális világba kényszerült. A kétnapos rendezvény lehetőséget adott arra, hogy a rendőrök, ügyészek és bírák közösen dolgozzanak fel korrupciós bűncselekményeket tartalmazó jogeseteket, oly módon, hogy az a büntető anyagi és -eljárási jogi tudásukat gyarapítsa, illetőleg kriminálisztikai és kriminológia tájékozottságukat fejlessze.

Tanulmányunkban egy tréning tapasztalatairól számolunk be röviden, ezzel is segítséget nyújtva azoknak, akik a jövőben – a korrupció témakörében – terveznek gyakorlati szakemberek (rendőrök, ügyészek, bírák) számára praktikus szemléletű, egyidejűleg elméleti szempontból is megalapozott képzést tartani. A tanulmány a CRITCOR-projekt 2021 novemberében megrendezett, *A korrupciós bűncselekmények felderítési, vádemelési, ítélkezési gyakorlata* című tréning szervezése, előkészítése és megrendezése során szerzett tapasztalatokba nyújt betekintést. Összefoglalónkban elsőként a CRITCOR-projekt egészét mutatjuk be, majd a képzésről, illetőleg annak – potenciális – buktatóiról írunk, különös tekintettel arra a körülményre, hogy a projekt egészének megszervezését több szempontból megnehezítette a 2021 egészét beárnyékoló Covid-19-pandémia.¹

A CRITCOR-projektről röviden

2021. január 1-jén indult útjára és 2022. március 31-ig tart (és a kötet megjelenésekor vélhetően már véget is ért) az Európai Unió HERCULE III program keretében *a Korrupciós kockázat, kockázatos korrupció? A csekély súlyú és nagy volumenű korrupció*

---

¹ Több szakirodalom is rendelkezésre áll, például Hojcska Ágnes Erzsébet: A COVID-19 járvány magyarországi alakulása 2021-ben. *Orvosi könyvtárak*, 2022/1., 54–61. o.

elhatárolási szempontjai című nemzetközi projekt², amelynek a szakmai irányítását az Országos Kriminológiai Intézet látja el. A korrupciós kérdéseket elemző, mintegy másfél éves programban, hazánkon kívül portugál, német, olasz, holland, brit, lengyel, cseh és román szakemberek vesznek részt, hogy szaktudásukkal támogassák és előmozdítsák az együttműködés sikeres megvalósítását.

A projekt több célt is „zászlajára tűzött”. Egyrészt, feltétlenül fontosnak tartottuk a korrupcióhoz kapcsolódó tudás minél szélesebb körben történő összegyűjtését oly módon, hogy ezek az információk eredményesen kamatoztathatók legyenek mind az elméleti, mind a gyakorlati szakemberek számára. Másrészt, célul tűztük ki, hogy a hazai és külföldi jó gyakorlatok megismerése és integrált elemzése olyan ismeretek birtokába juttassa a szakembereket, amelyek érdemi segítséget nyújthatnak a korrupciós bűncselekmények hatékony üldözésében, felderítésében és az adekvát büntetőjogi eszközök megtalálásában is.

A projekt arra is kíváncsi, hogy miképpen viszonyul egymáshoz a korrupció társadalmi fogalma és a büntetőjog által korrupcióként meghatározott bűncselekmények köre; valamint célként fogalmazódott meg azon indikátorok megtalálása, amely alapján a kisstílusú és nagy volumenű korrupciós cselekmények egymástól elhatárolhatók lesznek. Fontos ugyanis tudni, hogy hol van a határ a jog által megfogalmazott és üldözött, illetve a társadalom által elfogadott, valamint – az EU által – kisebb és nagyobb volumenűnek minősített korrupció között.

A projekt keretében négy szakmai rendezvényre került sor:

- 1) A kick-off meeting (az első megbeszélés) keretében a résztvevők kérdőívek alapján elemezték a korrupció fogalmát, formáit, mérését, szereplőit és nyelvezetét. A tanácskozásra 2021 márciusában került sor.³
- 2) A második workshopon (2021 júniusában) a szakemberek a kezdő megbeszélés témáit dolgozták fel részletesebben és mélyrehatóbban az előadások közös elemzése révén.

---

² A *Korrupciós kockázat, kockázatos korrupció? A csekély súlyú és nagy volumenű korrupció elhatárolási szempontjai* című projekt (101014783 – CRITCOR) az Európai Unió HERCULE III program keretében valósul meg. <https://hu.critcor.okri.hu/>

³ Erről lásd bővebben Inzelt Éva – Szepcsik Regina: Beszámoló a „Korrupciós kockázat, kockázatos korrupció? A csekély súlyú és nagy volumenű korrupció elhatárolási szempontjai” című projekt márciusi workshopjáról (2021. március 22–23.). *Ügyészek Lapja*, 2021/1–2., 81–84. o.; továbbá Inzelt Éva – Szepcsik Regina: Beszámoló a „Korrupciós kockázat, kockázatos korrupció? A csekély súlyú és nagy volumenű korrupció elhatárolási szempontjai” című projekt júniusi workshopjáról. *Ügyészségi Szemle*, 2021/4., 52–58. o. <http://www.ugyeszsegiszemle.hu/hu/202104/ujzag#52>

- 3) A projekt harmadik pillérét az a gyakorlati szakemberek számára tartott tréning adta, amelynek eredményeit és tanulságait jelen beszámolóinkban dolgozzuk fel.
- 4) A zárókonferenciára 2022. március 21-én és 22-én kerül sor, amely a teljes projekt eredményeit igyekszik tartalmilag összefoglalni, hazai és nemzetközi szakemberek közreműködésével.

Érdeemes hangsúlyozni, hogy a praktikus szemléletű, ám átfogó elméleti tudásbázisra támaszkodó projekt korántsem korlátozódik a tudományos megbeszélésekre/konferenciákra. A nemzetközi program keretében egy több mint háromszáz oldalas, online tanulmánykötet készült, illetve egy segédanyag a korrupciós tréningről⁴. A gyakorlati szakemberek – rendőrök, ügyészek, bírák – munkáját könnyítendő úgynevezett *toolkit* is napvilágot lát, amely orientációs pont lehet a korrupciós cselekmények nyomozásánál és a nyomozások szakmai felügyeleténél. A projekt égisze alatt, illetőleg azzal összefüggésben két tudományos vizsgálat is zajlott az Országos Kriminológiai Intézetben a korrupció, valamint az EU pénzügyi érdekei védelmének témakörében.⁵ A kutatások elsődlegesen az aktavizsgálat módszerére hagyatkoztak.

A nemzetközi együttműködés bemutatásához hozzátartozik, hogy a projektben hozzávetőleg kétszázhetvenen vesznek részt, vagy profitálnak valamilyen módon annak eredményeiből: gyakorlati szakemberek, egyetemi oktatók, kutatók. Az is vitathatatlan azonban, hogy a projekt hozadékai ennél sokkal szélesebb hazai és nemzetközi közönséget céloznak meg. A program eredményeinek terjesztése a kiadványok és a kézikönyv révén valósul meg, amelyek a rendőrök, ügyészek, bírák mindennapi munkáját segítik; egyszersmind a disszeminációt a szakmai folyóiratokban publikált tanulmányok, valamint a projekt honlapján közzétett információk is előmozdítják. Munkánkban a külföldi kollégákon kívül a Legfőbb Ügyészség, az Országos Rendőr-főkapitányság és a Fővárosi Törvényszék szakemberei is aktív részt vállaltak.

---

⁴ Farkas Krisztina (szerk.): *Tapasztalatcsere különböző államok esettanulmányai alapján*. Tréningkötet. OKRI, Budapest, 2021. <https://hu.critcor.okri.hu/index.php/kutatas/publikaciok>

⁵ Ezek eredményeiről, illetve a projekt egyedi jellemzőiről lásd Barabás, Tünde (ed.): *Distinguishing criteria between petty and high-ranking corruption, Countries' case studies*. National Institute of Criminology, Budapest, 2021. <https://hu.critcor.okri.hu/index.php/kutatas/publikaciok>

A novemberi tréning, a tréning előkészületei

A CRITCOR-projekt pályázatának benyújtásának idején a világ és a szervezők nem ismerték a világjárványt. Az eredeti tervek szerint az előbbieken felsorolt és bemutatott programok mindegyikére személyes részvétellel került volna sor, a Covid-19-járvány miatt azonban mind a nyitórendezvény, mind a 2021. júniusi tanácskozás átkerült az online térbe. Az online program a szűkebb körű, személyes megbeszéléseknél, illetőleg a plenáris előadásoknál nem okozott különösebb problémát, különösen azért nem, mert 2021 márciusára már mind a külföldi, mind a hazai szakemberek elegendő rutint szerezhettek az online felületek kezelésében: a tanácskozásokhoz való csatlakozás, a hozzászólások és beszélgetések irányítása egyszerűen megoldható volt.

Egy tréning esetében azonban egészen másfajta kompetenciák szükségesek, mint egy (részben passzívabb, de mindenképpen „egyirányúbb”) frontális konferencia esetén. A képzés ugyanis akkor válik hatékonyá, ha a résztvevők maguk is élményszerű tudáshoz jutnak; ha a felvetésekkel kapcsolatban érdemi vita alakulhat ki, és a csoporttagok is többé-kevésbé ismerik egymást, de legalábbis lehetőség mutatkozik valamiféle személyes jellegű kapcsolatfelvételre is.

Az esetfeldolgozás módszeréről is érdemes szólni néhány szót, ami már a projekt tervezésekor felmerült a tréning egyik fontos elemeként. Az esetfeldolgozás mint módszer a segítő szakmákban a tréning⁶, a szupervízió része; a jogi hivatásrendek – különösen közösen – mégis ritkán élnek e módszerrel és annak pozitív hozadékaival. Holott egy konkrét ügy feldolgozásán keresztül a büntetőeljárás szereplői is sokkal könnyebben azonosíthatják a potenciális nehézségeket, problémákat; egyszersmind a sikertelen verziók vagy a lehetséges megoldási módok átbeszélése önmagában is segítség lehet. Ebből kifolyólag, a rendőrök, ügyészek, bírák számára is hasznos egy-egy képzés során a jogesetek megvitatása, azok csoportos feldolgozása, a tanulságok levonása, a szakmai kapcsolatok építése, más megyék napi rutinjának megismerése. Ezt egészítette ki (terveink szerint) az is, hogy az egyes hivatásrendek közösen dolgozzák fel a felmerülő kérdéseket, hiszen a korábbi tapasztalatok alapján ennek még több hozzáadott értéke van⁷, amelyek a meglévő büntetőeljárás és büntető anyagi jogi tudást erősítik és elősegítik a hatékonyabb, sikeresebb eljárást.

---

⁶ Erre egy jó, ágazatközi módszertani anyag: https://gyermekut.hu/pdf/AEMB_Modszer_tani_hatteranyag.pdf

⁷ Huszár Julianna – Windt Szandra: Szemléletformáló tréning, avagy a rendőr, az ügyész, a bíró és öt emberkereskedelmes ügy. *Ügyészek Lapja*, 2020/1., 57–65. o.

A tréning szervezésével, előkészítésével kapcsolatban több dilemma is felmerült, amelynek egy része technikai, más része tartalmi jellegű volt. A technikai oldalon a megfelelő platform kiválasztása okozott nehézséget. A Zoom felületét a résztvevők közül – felhasználói szinten – többen ismerték, illetve ez a fórum a több hangsávós megoldást (akár a tolmácsolás lehetőségét) is lehetővé tette volna, azonban ennek alkalmazásáról le kellett mondani, tekintettel arra, hogy adatvédelmi okokból ez a felület nem minden hivatásrend számára volt engedélyezett. A Microsoft-TEAMS (amely talán kevésbé népszerű és bizonyos pontjain kevesebb attribútummal bír) online fórum végső soron megfelelő döntésnek bizonyult: ugyanis az úgynevezett plenáris előadások mellett, a csoportos bontásban történő eszmecserét is lehetővé tette. Ezt a körülményt azért tartjuk fontosnak kiemelni, mert egy a járvány idején szervezett tréning előkészítése során figyelembe kell venni a technikai eszközök által nyújtott lehetőségeket, és nem melleleg azok korlátaikat is. A szervezőknek ugyanis oly módon kell összeállítaniuk a programot, hogy ha valamilyen okból az egyik online rendszer „kiesik”, az alternatív megoldás is képes legyen a tréning hatékony és eredményes lebonyolításához szükséges funkciókra.

A tartalmi kérdésekkel kapcsolatban megjegyzendő, hogy az eredeti elképzelések értelmében, a személyes továbbképzés esetén négy ország jogeseteivel ismerkedhettek volna meg a résztvevők: Magyarországon kívül, Lengyelország, Románia és Olaszország szakemberei nyújtottak volna segítséget. A megjelölt országokból a kollégák (egyetemi tanárok, korrupció elleni hatóságoknál dolgozók) az általuk megfelelőnek vélt, feldolgozásra szánt jogeseteket megosztották velünk a képzés előtt, azzal az ambícióval, hogy azok releváns részei a rendőri-ügyészi-bírói továbbképzésnek, illetőleg az angol és magyar nyelvű tréninganyagoknak is. A lengyel, olasz és román jogesetek elemzésének azonban csak abban az esetben lehetett volna létjogosultsága, ha a külföldi kollégák személyesen tudják irányítani a csoportokat, szükség esetén tolmácsok segítségével. Az online platformon azonban nem nyílt lehetőség arra, hogy úgy osszunk fel a résztvevőket négy csoportba, hogy a csoportok mindegyikében a szinkrontolmácsolás is megoldott legyen. Tekintettel arra, hogy a tréninget olyan szakemberek számára is nyitva akartuk hagyni, akik nem (vagy nem ilyen szinten) beszélnek angolul, a tolmácsolással mindenképpen számolnunk kellett; míg azonban a személyesen megrendezett konferenciákon és tréningeken a fordítás időtartamával előre lehet kalkulálni, addig az online térben (a párhuzamos hangsáv biztosítása nélkül) a konszekutív tolmácsolás roppant időigényes, illetőleg korántsem biztos, hogy alkalmassá teszi a hatékony kommunikációt. A külföldi jogesetek feldolgozását viszont csak az adott ország képviselőjének szakmai irányítása mellett lehetett volna megoldani – minthogy

ők ismerik az állam büntetőjogi szabályozását, valamint a saját államuk korrupciós helyzetét is –, ami távolléti megoldásban, azonos idejű fordítás mellett nem lehetett reális opció.

Természetesen a jogszabályi eltérések miatt meglévő diszkrpanciát a jelenléti konferencia esetén is fel kellett volna oldani, amivel a projekt tervezésekor számoltunk. A külföldi jogesetekkel történő munka a korrupciós esetfeldolgozásnak más megközelítését (ebből kifolyólag más konklúzióit is) hozta volna, mint amelyek a magyar ügyek elemzése által megszülettek. A lengyel, olasz és román büntetőügyekből egyenes következtetést nem tudtunk volna levonni a magyar nyomozások, nyomozásfelügyelet, illetőleg ítélkezés tekintetében, azonban ezek az eredmények sem lettek volna elhanyagolhatók. A külföldi jogesetelemzés módot adott volna arra, hogy a korrupció büntetőjogi vonatkozásairól nemzetközi szinten is benyomásokat szerezzünk, illetőleg feltárjuk a bűnüldözésben és az igazságszolgáltatásban a korrupcióval kapcsolatban dektálható eltéréseket és azonosságokat.

Az eltérő büntető igazságszolgáltatási modellek, vélhetően különböző konkrét megoldásokat alkalmaznak, azonban a korrupció kezelésének elvei és annak elutasíthatósága azonos, még ha más tételes jogi megoldásokat munkálnak is ki az egyes államok. (A tréningen elhangzott előadásokból kiderült, hogy differenciák mutatkoznak az aktív és passzív vesztegetés súlyosságának megítélésében, valamint a befolyással üzérkedés kérdésében is.) A nemzetközi összehasonlítás során a jogi megoldásokon túl képet kaphattunk volna a bűnüldözési módszerek színességéről, ahogyan a rendőrségi, ügyészségi hatáskörök megoszlásáról is. A nemzetközi összehasonlítások azonban – ahogyan az már más projektekből, együttműködésekben is kitűnt – elsődlegesen a tágabb fogalmi megközelítést teszik lehetővé, azokat, amelyek közös pontokat képeznek a büntetőjog mezsgyéjén.⁸ A kriminalisztika és kriminológia tudománya által válnak átjárhatóvá a büntetőjog nemzetközi kérdései, hiszen ezen diszciplínák azok, amelyek jelenségekben értelmezik az egyes problémákat, nem pedig a tételes jog szintjén. A külföldi jogesetek feldolgozása azonban – éppen az említett okokból – nem került le projektünk napirendjéről, hiszen azok megjelentek az angol nyelvű tréninganyagban, illetőleg részei voltak a 2022. márciusi tartandó zárókonferenciának is.

---

⁸ Lásd például a Miskolci Egyetem az EU pénzügyi érdekeivel összefüggésben megvalósított projektjét: <https://hercule.uni-miskolc.hu/fooldal>

Felkészülés

Miután véglegessé vált, hogy a tréning az online térbe „kényszerül”, a CRITCOR-team⁹ – az eredeti megoldáshoz képest – alternatív „ügyrendet” állított össze: a kétnapos rendezvény keretében így lehetőség nyílt plenáris előadások megtartására, valamint továbbra is fontosnak éreztük megtartani a hazai jogesetek feldolgozását magyar rendőrök, ügyészek és bírák számára (lásd később). A külföldi eseteket magyar jogesetekkel kellett tehát helyettesíteni, amelyeknek több „szűrőn” is át kellett menniük. Az esetek kiválasztásához a *Legfőbb Ügyészség Kiemelt, Korrupciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztálya* segítségét kértük. Dr. Homonnai János osztályvezető ügyész hathatós segítséget nyújtott mind a megfelelő ügyek kiválasztásában, mind azok „tréningkompatibilissé” formálásában. Elsődleges szempont volt, hogy – a kutatói etikai szabályainak megfelelően – a feldolgozandó esetek közé nem kerülhet jogerősen le nem zárt büntetőügy. Azt is szem előtt kellett azonban tartani, hogy a büntetőügyek a projekt fókuszában lévő kérdéskörhöz kapcsolódjanak: nevezetesen legyen az esetek közt kisítűlű és nagyobb volumenű korrupciós ügy is. Természetesen ennek előzetes eldöntése nem volt teljes egészében lehetséges, ami a tréning során releváns kérdéssé is vált: az ügyek szakemberek által történt „besorolása” ugyanis nagyon eltérőnek bizonyult „*az enyhétől a súlyosig*” tartó hatfokú skálán.¹⁰

A büntetőügyek kiválasztásakor figyelemmel voltunk arra is, hogy (túlnyomó többségben) ne olyan esetek megvitatására kerüljön sor, amelyeknek nagy volt a sajtóvisszhangjuk, ez ugyanis bizonyos mértékig behatárolta volna az esetek („imitált”) megoldását. Szempont volt ezen kívül a rendelkezésre álló időkeret is: egy eset feldolgozására ugyanis maximum kilencven perc állt a szakemberek rendelkezésére. Tekintettel arra, hogy a büntetőügyeket a Legfőbb Ügyészség Kiemelt, Korrupciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztálya bocsátotta – természetesen anonimizált módon – a rendelkezésünkre, számítottunk arra, hogy a jogesetek komplexek és terjedelmileg hosszúak lesznek, még ha az ügyfeldolgozás alapját az ítéleti tényállásokra korlátoztuk is. A tréningre eredetileg négy jogeset feldolgozásának a szándékával készültünk, azonban a napirendben történő változások miatt csupán három eset megvitatására került sor. Érdemes e helyütt is felhívni a figyelmet arra, hogy a programpontok – bizonyos tekintetben a szereplők – is az utolsó percre változtak, így a szervezők részéről rugalmasságot igényelt a probléma megoldása. Célszerű

---

⁹ A projekt vezetője Prof. Dr. Barabás Andrea Tünde osztályvezető. A részt vevő munkatársakról bővebben itt olvasható: <https://hu.critcor.okri.hu/index.php/a-projektrol/munkatarsak>

¹⁰ Erre a kérdésre még visszatérünk.

emiatt törekedni arra, hogy egy tréning megrendezésekor több esettel készüljünk, mint amennyit az időkeret biztosít, mert előállhatnak meglepetések pró és kontra is: vagyis elmaradhat valamely előadás (akár technikai okok miatt vagy a járványidőszakban az előadó – sajnálatos – megbetegedése miatt is); vagy megtörténhet az, ami a CRITCOR-tréning esetében, amikor viszont egy eset feldolgozásától el kell tekinteni. (Megemlítendő, hogy a negyedik előkészített eset nem vezett kárba, a *Tréningkötet*ben megismerhető.¹¹)

A tréningen részt vevők kijelölését az Országos Rendőr-főkapitányságtól, az Országos Bírói Hivataltól és a Fővárosi Törvényszéktől és a Legfőbb Ügyészségről kértük. *Harmincegy* főt jelöltek az egyes szervek, akik közül végül *huszonkilencen* vettek részt a tréningen.

Mielőtt rátérnénk a tréning tanulságaira és a szakemberek visszajelzéseinek értékelésére, még egy releváns kérdéssel foglalkozni kell, nevezetesen a tréning résztvevőinek csoportbeosztásával. Azt az előrejelzések alapján tudta a szervezői gárda, hogy hozzávetőleg hány személyre számíthatunk, ahogyan az egyes hivatásrendek arányát is. (Természetesen ezt előzetesen úgy kérvényeztük, hogy a rendőrség, ügyészség és a bíróság képviselői nagyjában-egészében azonos arányban lehessenek jelen a rendezvényen.) Az azonban vitatott kérdése volt a programnak, hogy a homogén vagy a – hivatásrendi szempontból – heterogén csoportok szakmai diskurzusa lenne-e a hatékonyabb, eredményesebb. Felmerült annak a lehetősége, hogy az egyes hivatásrendek teljesen külön csoportban legyenek (és a tréning végén kerüljön sor közös egyeztetésre), valamint a nyomozók és ügyészek összevonásának opciója is. Mindegyik megoldás mellett szóltak volna érvek – amire bizonyos tekintetben kaptunk is reflexiót a visszajelzések között –, azonban, véleményünk szerint a termékeny párbeszédet a heterogén csoportbeosztás melletti döntés szolgálta leginkább.

*„Azt, hogy a különböző hivatásrendek
az eljárás más-más menetében milyen meglátások
mentén vonódnak bele egy kibontakozó büntetőeljárásba.”
(Egy résztvevő véleménye a tréning után)*

A nyomozók, ügyészek, bírák együttműködése több szempontból is hasznos volt. Egyrészt: ily módon lehetőség nyílt arra, hogy az egyes ügyeket a nyomozás megindításától az ítélethozatalig végigkísérjük, másrészt: az egyes hivatásrendek – egy konkrét ügy kapcsán – jobban megérthették a másik feladatkörének nehézségeit, buktatóit. A büntetőeljárás hatósági szereplői ugyanis csak részben

¹¹ Farkas Krisztina (szerk.): i. m.

(és bizonyos szempontból közvetetten) kerülnek egymással kapcsolatba, különösen a nyomozó hatóság tagjai és a bírák vannak „egymástól távol” egy-egy büntetőügy folyamán. Míg ugyanis az ügyészség – eljárási szerepénél fogva – hidat alkot a nyomozási és a bírósági szakasz között, a rendőrség és a bíróság kapcsolata a gyakorlatban sokszor „elenyészik”, kevés visszajelzés érkezik a rendőröknek az eljárás befejezése után a munkájuk hasznosításáról. Nyomozási, nyomozásfelügyeleti tevékenységük által az ügyészek szervesen kapcsolódnak a rendőrségi munkához, míg a vádképviselőt a bírósághoz köti őket. A tréning egyik tanulsága volt, hogy a korrupciós ügyekben talán a legnagyobb hatósugarú rálátásuk az ügyészségi nyomozóknak van, akik az eljárás egészét figyelemmel kell hogy kísérjék, egyszersmind annak aktív részesei is. A nyomozási terv felállítása, a leplezett eszközök igénybevétele csakúgy a feladatkörük része, mint a bizonyítékok mérlegelése azzal a szemmel, hogy az adott ügyben rendelkezésre álló információk elegendők lehetnek-e az eredményes vádemeléshez. Ennek a gondolkodásmódnak a megismerése nagyon fontos hozadéka volt a tréningnek, nemcsak a szervezők megítélése, de a résztvevők visszajelzései alapján is.

Összegezve a csoportbontás kérdését elmondható, hogy abban az esetben, ha az egyes hivatásrendek gondolkodásmódjának megismerése, illetve például az ítélkezési vagy vádemelési gyakorlat fejlesztése, átgondolása adja a tréning elsődleges célját, célszerűbb a homogén csoportok kialakítása. Egy kriminalisztikai, kriminológiai jelenség alaposabb feltárása, az átfogóbb elméleti kép kialakítása, valamint a hivatásrendek közötti kommunikáció élénkítése esetén viszont hatékonyabb az igazságszolgáltatási szereplők közös gondolkodásának serkentése heterogén csoportok létrehozásával.

Az előkészületeknél érdemes felhívni a figyelmet a moderátorok személyének kiválasztására is. A korábbi elképzeléseink alapján, azaz hogy az egyes hivatásrendek bemutathassák a saját szempontjaikat, a négy csoportba az elméleti szakember mellett¹² az egyes hivatásrendek jeles munkatársait, a korrupció elleni küzdelemhez, valamint a CRITCOR-projekthez kötődő kollégákat kérünk fel.¹³ A felkért moderátorok szinte azonnal igent mondtak és a rövid idő ellenére a rendelkezésükre bocsátott esetekből felkészültek, az általunk előké-

---

¹² Dr. Inzelt Éva egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

¹³ Ezúton is köszönjük, hogy azonnal rendelkezésünkre álltak: dr. Laczó Adrienn bírónő, Fővárosi Törvényszék, dr. Veprik Zita rendőr alezredes, Csongrád-Csanád megyei Rendőrfőkapitányság, dr. Homonnai János osztályvezető ügyész, dr. Szoboszlai-Szász Richárd főosztályvezető, Legfőbb Ügyészség.

szített kérdésekhez további kérdéseket és gondolatokat fűztek. Emellett a moderátorok számára *dr. Hegedűs Judit* tanszékvezető segítségével egy online, „tréningvezetői”, az aktivitást erősítendő feladatokat bemutató rövid megbeszélést is szerveztünk.

A tréningről

A korrupciós bűncselekmények felderítési, vádemelési, ítélkezési gyakorlata című tréningre 2021. november 22–23-án került sor. A gyakorlatias megközelítésű program, az említett előkészületek után, két nagyobb tartalmi egységből állt: egyrészt, a résztvevők előadások formájában kaphattak képet a hazai és külföldi nyomozási, korrupciómegelőzési gyakorlatokról, az EU pénzügyi érdekeinek védelméről, valamint a megbízhatósági vizsgálatok ügyészégi és rendőrségi gyakorlatáról; másrészt anonimizált jogesetek feldolgozására került sor.¹⁴

A tanácskozást *dr. Barabás Tünde* osztályvezető nyitotta meg, majd *dr. Miszkolczi Barna* legfőbb ügyészégi főosztályvezető előadása következett, amely alapos áttekintést nyújtott az EU pénzügyi érdekeit veszélyeztető cselekményekről, amelyek közvetett – vagy akár közvetlen módon is – hatást gyakorolhatnak az Európai Unió integritására. *Lucia Parlato*, a Palermói Egyetem docense az olaszországi korrupciós cselekmények nyomozási eszközeiről beszélt, elsődlegesen a releváns jogszabályi háttérre helyezve a hangsúlyt; majd a lengyel résztvevők konkrét eseteken keresztül illusztrálták a bűnmegelőzés lehetőségeit. A tréning második napjának homlokterében a megbízhatósági vizsgálatok kérdése állt: *dr. Zsolnai Andrea* legfőbb ügyészégi osztályvezető ügyész a jogszabályi rendelkezések feldolgozása mellett egy gazdagon illusztrált, közérthetően megfogalmazott és gyakorlatorientált prezentációban tárta fel az ügyészség feladatait a vizsgálatok vonatkozásában, amelyet *dr. Veprik Zita* hasonlóan magas szintű és alapos elemzése követett, immár rendőrségi perspektívából. Utóbbi két előadás után számos kérdést kaptak az előadók, ami már azt mutatta, hogy a második napra a kollégák „feloldódtak” az online tér ellenére is.

Az úgynevezett képzési blokkok megoszlottak a két nap között: mindkét napon, az előadások után került sor az interaktív programokra, az első nap négy, a második napon három csoportban dolgozhattak a résztvevők. (Itt is utalnunk kell a szervezők rugalmasságára, hiszen néhány kijelölt résztvevő mégsem tudott a második nap részt venni, emiatt döntöttünk végül a csoport-

---

¹⁴ A tréning végleges programja itt olvasható: <https://hu.critcor.okri.hu/index.php/esemenyek/napirendek/78-jm-sample-data/174-trening-2021-november-22-23-online>

tok összevonása mellett.) A képzés keretében a résztvevők hét-nyolc fős csoportokban három jogesetet dolgoztak fel a moderátorok – *dr. Inzelt Éva* (egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar), *dr. Laczó Adrienn* (bíró, Fővárosi Törvényszék), *dr. Farkas Krisztina* (kirendelt ügyész, Országos Kriminológiai Intézet), *dr. Szoboszlai-Szász Richárd* (főosztályvezető ügyész, Legfőbb Ügyészség Kiemelt, Korrupciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztálya) és *dr. Homonnai János* (osztályvezető ügyész, Legfőbb Ügyészség Kiemelt, Korrupciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztálya) – irányításával.¹⁵

Az egyes ügyeket a résztvevők *fokozatosan* ismerhették meg PowerPoint-diákon: oly módon, mintha az ügy felderítésekor egyre több információ birtokába jutnának.¹⁶ A csoportok irányítása a *moderátorok* feladata volt, és a tréning tapasztalatai azt igazolták, hogy az esetfeldolgozás – minimum – két moderátorral működik hatékonyan, így megoszthatók a feladatok az online térben (ugyanis itt a szokásoshoz képest is több dologra kell gondolni). Ideális azonban az lenne, hogy – ha mód van rá – *három személy* vegyen részt a csoport munkájának koordinálásában. Ebben az esetben ugyanis az egyik fél csak a kérdésre és a csoportmunka összehangolására, a másik a technikai kérdésekre (és részben a tartalmi aspektusokra) tud koncentrálni, míg a harmadik, figyelemmel kísérheti mind az ügy feldolgozását, mind a csoportdinamikai kérdéseket, és – jegyzetek készítésével – segíthet a tanulságok levonásában, az eredmények összegzésében (és nem melleleg tartja a többi csoporttal a kapcsolatot, ügyel az időkeretre).

Az *esetek fokozatos megismerése* több vonatkozásban szolgált tanulsággal, amelyeknek egy része – szoros értelemben értelmezett módon – büntetőjogi és büntetőeljárás termésetű volt. Mint említettük, az ügyek között voltak egyszerűbb és összetettebb esetek is: mind tényállási, mind jogi szempontból. Az ügyek nyomozásszemléletű, fokozatos feltárása a nyomozó hatóságok résztvevői és az ügyészek számára természetes volt, ami nem volt viszont megszokott a bírák számára. A jogeseteket a moderátorok oly módon vetítették ki, hogy az

---

¹⁵ Második nap: *dr. Inzelt Éva* egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, *dr. Laczó Adrienn* büntetőbíró, Fővárosi Törvényszék, *dr. Szoboszlai-Szász Richárd* főosztályvezető ügyész, Legfőbb Ügyészség Kiemelt, Korrupciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztálya és *dr. Homonnai János* osztályvezető ügyész, Legfőbb Ügyészség Kiemelt, Korrupciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztálya.

¹⁶ Az előkészítés során az esetekből éppen megosztandó információk egy-egy diára kerültek. Az online tréning esetén azonban az előadások megosztása a képernyőn is gondot okoz(hat), ahogy okozott is, erre szervezőként szintén érdemes felkészülni.

első szakaszban nagyon kevés információ állt a csoporttagok rendelkezésére, olyan információk, amelyekből *a priori* arról kellett döntést hozni, hogy a nyomozás elrendelésének van-e már létjogosultsága. Szinte minden ügyben felbukkant annak a kérdésnek a megvitatása, hogy meddig tart az előkészítő eljárás, a nyomozásnak konkrétan mely szakaszában járunk, szükségesek-e fedett nyomozási cselekmények, és ha igen, mikor lehet időszerű a bírói engedély beszerzése. Az ügy kibontakozása tehát „kvázi egy társasjáték” szabályainak megfelelően történt, az adott döntés meghozatala – vagy annak elmulasztása – ugyanis érdemi hatást gyakorolt a későbbi cselekmények sorsára; másként fogalmazva a nyomozás, illetőleg az egész eljárás eredményességére.

„Főleg nyomozási és vádemelési kérdésekkel foglalkoztunk, így különösebb, bírói szemmel hasznosítható tapasztalat nem volt.”

(Egy résztvevő véleménye a tréning után)

Természetesen ez a fajta: „step by step” gondolkodásmód sokkal inkább ismerősnek bizonyult a nyomozó hatóságok képviselői és az ügyészek, mint a bírák számára. Míg ugyanis egy elméleti szakember (kutató) és egy bíró már egy „kész történettel” szembesül a munkája során, addig a nyomozásban részt vevő vagy azt felügyelő szakemberek számára a konkrét „történet” kibontakoztatása, felrajzolása az elsődleges feladat; az események büntetőjogi értékelése csak ez után következhet. Vagyis: egy szakmai tréning szervezésekor, valamint a feldolgozandó jogesetek összeállításakor mindig figyelembe kell venni az egyes eljárásrendek eltérő látásmódját, úgy azonban, hogy az eltérések ne gátolják a szervezőket abban, hogy egyes személyeket vagy akár hivatásrendeket – bizonyos tekintetben – idegen területekre is kalauzoljanak.

Az kiderült a tréning során, hogy a legegyszerűbbnek tekinthető ügytől a legbonyolultabbig vita tárgya volt a résztvevők között az egyes szereplők büntetőjogi szerepének megítélése (tettes, társtettes, bűnsegéd), valamint a cselekmények büntetőjogi minősítése. Ezekről a kérdésekről minden ügy kapcsán élénk szakmai vita alakult ki. Egy kriminalisztikai, kriminológiai tárgyú képzés során azonban egy jogeset előkészítése során nem feledkezhetünk meg a fiktív ügyben megadott *helyek és időpontok relevanciájáról* sem. Míg ugyanis a helyek az illetékességi szabályok körüli vitákat indukálhatnak, addig a bűncselekmény elkövetésének, valamint a nyomozásnak az időszáma nagyobb dilemmákat is okozhat. Tekintettel arra, hogy Magyarországon – viszonylag – gyakori a jogszabály-módosítás, fontos, hogy a felek az eset feldolgozásakor megállapodjanak abban, hogy az aktuális vagy a fiktív elkövetés időpontjában hatályban lévő szabályokat tekintik mértékadónak. Az eljárási szabályok te-

kintetében célszerű az adott büntetőeljárás-jogi szabályozás alapján gondolkodni, ugyanis érdemi következtetések csak ekképpen vonhatók le egy-egy eset kapcsán.

„Nagyon érdekesnek tartottam az esetfeldolgozások során a pontozásos értékelést, 1–6-os skálán ki milyen szintűre értékelte a korrupciós cselekményt és milyen indokokkal.”
(Egy résztvevő véleménye/észrevétele a tréning után)

A képzés bemutatása során nem tekinthetünk el – a büntetőjogi hozadékok mellett – a tréning *kriminológiai tanulságainak* ismertetésétől sem. A CRITCOR-projekt egyik kiemelt célja annak a kérdésnek a feltérképezése (volt), hogy felállítható-e egy olyan jól körülhatárolható indikátorcsoport, amely alapján a kisstílusú és nagy volumenű korrupciós cselekmények egymástól – egyértelműen – elhatárolhatóvá válnak. A kérdés megválaszolását a projekt kezdetén egy nemzetközi online kérdőív disszeminációjával igyekeztünk elősegíteni, azonban fontosnak éreztük, hogy a kétnapos tréning keretében is foglalkozzunk a problémakörrel. Az egyes jogesetek megvitatása így nemcsak a büntetőjogi, büntetőeljárás-jogi és kriminalisztikai dilemmák felvetésére és megvitatására voltak alkalmasak, hanem arra is, hogy az ügyeket az ügynevezett kisstílusú-nagy horderejű korrupciós skálán rangsoroljuk. A jogesetek ilyen természetű besorolása nagyon tanulságosnak bizonyult.

Ahogy arról már szó esett, mindhárom esetet három különböző csoportban dolgoztuk fel: a csoportok összetétele a tréning folyamán – természetesen – nem változott. A hatékony ügyfeldolgozás miatt három eltérő természetű ügyet választottunk ki. Az egyikben a vesztegetési összeg bizonyult nagyobbak; a másikban alacsony összeg mellett állampolgársági kérelem elfogadásával kapcsolatos korrupcióról volt szó; harmadikként pedig egy nagyobb sajtóvisszhangot keltő, közismert korrupciós cselekményt vettünk nagyító alá.¹⁷ Noha az ügyek előkészítése során mind a CRITCOR-team tagjai, mind a munkánkat segítő ügyészek – hozzávetőleg – azonos módon sorolták be az ügyeket a kisstílusú-nagy volumenű skálán, a tréning azt támasztotta alá, hogy ez a fajta „rangsorolás” korántsem egyértelmű és problémamentes a kijelölt résztvevők számára.

A csoportosítás alapját három szempont adta: az elkövetői kör jellege, a szervezet, amelyben a bűncselekményt elkövették, illetve az előny összege. Azonban a felsorolt aspektusok sem voltak minden esetben elegendőek ahhoz,

---

¹⁷ Az esetek itt megismerhetők: Farkas Krisztina (szerk.): i. m.

hogy az ügy klasszifikációja egyértelmű legyen. (Sőt, a következő eset ismeretében az előző eset „osztályozása” is változott.) Kiegészítő szempontként került fel még a közpénz felhasználása, illetőleg az is, hogy összesen hány személyt érintett a tevékenység. Az ügyészek, bírák elmondták, hogy az eset által veszélyeztetett jogtárgy sérelmének a kérdése nem lehet közömbös a kérdés megítéléskor, amire kiváló példa volt az állampolgársági kérelmekkel való visszaélés. E helyütt ugyanis hiába volt a vesztegetési összeg alacsony, a hamis kérelmekre alapuló, esetlegesen sorozatos állampolgársági bejegyzés akár nemzetbiztonsági kockázatokat is magában hordozhat.

Tanulásként megállapítható volt tehát, hogy az ügyek „kisfűlé–nagy volumenű” besorolása korántsem tekinthető evidensnek, és minél több szempontot mérlegel a jogalkalmazó, minél alaposabban ismeri a konkrét ügyet (sőt, esetleg továbbiakat is), annál több aspektus kerül elő, ami tovább bonyolítja az eset besorolását.

Visszajelzések a tréning után

*„A plenáris előadásokat jól kiegészítették
a kiscsoportos gyakorlati esetfeldolgozások.”*

(Egy résztvevő véleménye/észrevétele a tréning után)

A szakmai továbbképzések során a szervezők gyakorta bizonytalanok maradnak azzal kapcsolatban, hogy az általuk szervezett oktatási program mennyire volt hasznos a résztvevők számára. Annak érdekében, hogy a program ne maradjon e tekintetben sem „elvarratlanul”, online értékelő kérdőíveket küldtünk ki a programban részt vevők számára. A 29 résztvevőből 22-en adtak visszajelzést, illetőleg egy személy a szervezői oldalról is reflektált a kétnapos rendezvényre. Az alábbiakban ezeket az értékeléseket mutatjuk be.

A válaszadók 43,5 százaléka volt ügyész, 30,4 százaléka rendőr és 26,1 százaléka bíró, mindannyiuknak ezúton is köszönjük, hogy időt szántak erre a néhány kérdésre.

A visszajelzések – alapvetően – a válaszadók elégedettségéről tanúskodtak. A 23 értékelő személyből 17-en, vagyis a résztvevők majd 74 százaléka teljes mértékben elégedett volt a tréning felépítésével. A tréning előadóival való elégedettség majdnem ugyanilyen mértékű volt, mint a képzés struktúrájával: heten értékelték „jóra”, míg 16-an kiválóra az előadók teljesítményét.

Az új információkról kapott adatok már nem bizonyultak ennyire egyenműnek. A résztvevők több mint a fele „jóra” értékelte az újonnan szerzett információk mennyiségét, míg 21,7 százalék ezzel is teljes mértékben elégedett volt; hat ember viszont – vagyis a jelenlévők 26,1 százaléka – csak közepesen tartotta informatívnak a képzést. (Az tény, hogy a büntető anyagi és eljárásjogi ismereteket alapnak tekintettük és a korábbiakban ismertettek miatt inkább a gyakorlatra helyeztük a hangsúlyt.)

A szervezők számára azonban a legfontosabb visszajelzésnek a szöveges értékelések bizonyultak. A tréningen részt vevők leginkább az interaktív csoportmunkát „méltatták”; a válaszadók nagyon jónak találták, hogy érdemi párbeszéd folyhatott a korrupció kérdéséről, és hogy valódi lehetőség nyílt a tapasztalatcserére. A válaszokból az tűnt ki, hogy a szakembereknek kevés lehetőségük van egyes jelenségekről, bűncselekményekről a többi hivatásrenddel érdemi („semleges” terepen történő) diskusziót folytatni. Sokan említették, hogy hozzáadott értéket képviselt a sokféle nézőpont értékelése a megbeszélések során, valamint az esetleges nehézségek, problémák, ugyanakkor a megoldások feltárása is. A korrupciós bűncselekmények során a bizonyítékok mérlegelésének és értékelésének megismerése szintén relevánsnak bizonyult a nyomozó hatóságok, ügyészek számára, ahogyan a kiscsoportos megbeszélést is hiánypótlónak értékelték a résztvevők. A szöveges válaszokban többen reflektáltak az előadások és a jogesetmegoldó foglalkozások közötti tartalmi összhangra is. Így a továbbiakra nézve javaslatként fogalmazható meg, hogy más bűncselekmények, jelenségek megismerése és a közös, sikeres fellépés érdekében kerüljön sor hasonló módszerű továbbképzésekre is.

Zárszó

*„Nagyon jó volt, hogy a jogeseteket rendőrök,
ügyészek és bírák együtt oldották meg,
így sokféle nézőpont érvényesült az esetek megbeszélése során.”*
(Egy résztvevő észrevétele a tréning után)

A 2021-es év egészében velünk volt a Covid-19-járvány. A pandémia hatást gyakorolt nemcsak a hétköznapiainkra, az egészségügyre, a kulturális eseményekre, hanem a tudományos életre is. Meg kellett tanulni együtt élni azzal, hogy a személyes találkozások elmaradtak, és a tudományos tanácskozások az online térbe kerültek, a nemzetközi (vagy akár a hazai) konferenciákra nem kell „jegyet váltanunk”, és szállást foglalnunk. Az életünk sok szempontból egyszerűbbé, gyorsabbá vált, a tudomány (csakúgy, mint a kultúra) beköltöz-

hetett a „nappalinkba”, és a karosszékekben ülve lehettünk részesei szakmai rendezvényeknek. Az azonban, hogy egy konferencia vagy akár egy workshop az online térben is sikeres legyen, rengeteg előkészítést és az alternatív megoldásokra is fogékony gondolkodást igényel. Noha a szervezők és az előkészítés alaposága csak ritkán válik láthatóvá, a szervezés hiányosságai hamar szűrnének a résztvevőknek az online világban is. Sőt, megkockáztathatjuk, hogy az internetes rendezvényeken a hibák még inkább nyilvánvalóvá válnak, hiszen a szigorú értelemben vett szakmaiságon kívül ezen a fórumon nincsen lehetőség a személyes egyeztetésre, a hétköznapi kommunikációra.

A CRITCOR-projektet már a pályázat elkészítésétől és beadásától fogva végigkísérte a pandémia. Az eredeti tervek szerint a nyitókonferenciára, a júniusi egyeztetésre, a novemberi szakmai tréningre, valamint a zárókonferenciára személyes jelenléttel került volna sor.¹⁸ A rendezvényeket tehát – bizonyos szempontból – beárnyékolta a Covid-19-járvány, legalábbis sok tekintetben korlátozta őket. Az online térben megrendezett programok azonban sok tanulsággal szolgáltak, amelyeket az előzőekben szeretnénk volna – mások okulására – is összefoglalni.

A tréning egyértelmű tanulsága volt, hogy *a kiscsoportos munka* – a megfelelő platform megválasztása esetén – *az online térben is kiválóan működik*. A moderátorok részéről nem igényel nagyobb odafigyelést, mint a személyes jelenlét, bizonyos tekintetben még előnyöket is hordoz, hiszen mindenki egyszerre látható. Ráadásul egy online beszélgetésen minden résztvevő név szerint megszólítható, senki nem vonhatja ki magát a közös munka alól. (Ehhez természetesen rátermett, határozott moderátorra van szükség, aki bátran bevonja a csoporttagokat a beszélgetésbe, és emellett szakmailag is felkészült.)

A képzés során az is kiderült, hogy a büntetőjogi, büntetőeljárás-jogi kérdések egy-egy esettanulmány segítségével kifejezetten jól feldolgozhatók. Az ügyek fokozatos bemutatása alkalmas az eljárási szakaszok megismerésére, a nyomozástaktikai és -technikai dilemmák feltárására. Ez a fajta elemzés egyidejűleg azt is lehetővé teszi, hogy a tételes jogi kérdések vizsgálatával párhuzamosan a tudományos szempontból releváns problémák is górcső alá kerülhessenek.

E helyütt érdemes azonban arra is felhívni a figyelmet, hogy korántsem indifferens a moderátor személye/szakmai hovatartozása a beszélgetés irányát tekintve. Egy interdiszciplináris és szakmaközi konferencián nem zárhatjuk ki annak lehetőségét, hogy az egyes szekciók élén a moderátorok különböző hiva-

---

¹⁸ Az eseményről itt lehet bővebben olvasni: <https://hu.critcor.okri.hu/index.php/esemenyek/napirendek/78-jm-sample-data/175-final-conference-21-22-march-2022-budapest>

tásrendeket képviselnek, amiből természetesen eltérő szemléletmód és a hangsúlyok differenciája is fakadhat. Nem meglepő módon rendőri vagy ügyvédségi szekcióvezetés esetén a nyomozási, vádemelési kérdések válnak dominánssá, míg ha egy bíró van a csoport élén, nagyobb eséllyel válnak relevánssá a minősítési problémák. Célszerű tehát a moderátorok kérdésfelvetéseinek – alapvető – összehangolása, ami azonban nem szabad, hogy a spontán diskuszió kárára történjen. A lendületes, konstruktív párbeszéd ugyanis akkor jöhet létre, ha a moderátor saját stílusának megfelelően, és szakmai prioritásai szerint vezeti a beszélgetést. Az elméleti és gyakorlati kérdések arányát viszont a képzés előtt egyeztetni kell, koncentrálni a tréning tervezett hozadékaira.

A kétnapos rendezvény tehát – a látottak alapján – számos, úgynevezett köztes, technikai tanulsággal is szolgált. A tréning legfontosabb hozadéka azonban vitathatatlanul az volt (és ezt a reflexiók is alátámasztották), hogy a szakembereknek nagyon nagy szükségük van a szakmaközi párbeszédre. Egy büntetőeljárás csak akkor lehet eredményes, ha az eljárás minden szereplője hatékonyan és kiváló szaktudással, elhivatottsággal teszi a dolgát. Az eljárás azonban nem lehet „magánszám”, nem lehet „egyéni” teljesítmény; siker csak összehangolt, közös munka esetén várható, aminek a kulcsa a másik tevékenységének a megismerésében és elismerésében rejlik. A Kúria Polgári Kollégiumának bírójának előszavában kifejti: *„Az igazságszolgáltatás sokrétű és sokszínű folyamat, igazi csapatmunka: folyamatosan törekedni kell a hatékonyabb megoldások megtalálására, az innovációra, a technikai-digitális fejlesztések átvételére.”*¹⁹ Reményeink szerint, a CRITCOR-projekt keretében 2021 novemberében rendezett *A korrupciós bűncselekmények felderítési, vádemelési, ítélkezési gyakorlata* című tréningje ebben nyújtott segítséget a résztvevők számára.

---

¹⁹ Osztovits András: Az igazságszolgáltatás sokrétű és sokszínű folyamat, igazi csapatmunka – elindult a Bírósági Szemle. *Bírósági Szemle*, 2020. november 25. <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto-osztovits-andras-az-igazsagszolgalatas-sokretu-es-sokszinu-folyamat-igazi-csapatmunka>

A büntetőjogilag értékelhető korrupciós cselekmények indikátorai¹

A korrupció jelensége mindig is foglalkoztatta az embereket: felbukkant individuális szinten, általánosságban, de a közéletben, politikában tevékenykedő személyekre, majd később a gazdasági élet szereplőire is hatást gyakorolt. Teljesen megszüntetni még sehol sem sikerült. A cél inkább a jelenség visszaszorítása, és minél szűkebb keretek közé szorítása. Az ismertté vált korrupciós bűncselekmények számát jelző bűnügyi statisztika adatai önállóan nem alkalmasak arra, hogy egy adott ország korrupciós helyzetét tükrözzék, ugyanakkor a büntetőjogilag releváns korrupció mérésének elengedhetetlen elemeként nem is hagyható figyelmen kívül. A hivatalos bűnügyi statisztika adatai mellett a látencia mértékét is figyelembe kell venni: a statisztikai és a látencia mértékét jelző adatokat együtt kell felhasználni és értelmezni, különben a korrupció mérésére szolgáló index nem képes a célját betölteni, azaz a tényleges helyzetet tükrözni.

Mit mérnek a korrupciós indexek?

A korrupció jelensége mindig is foglalkoztatta az embereket: felbukkant individuális szinten, általánosságban, de a közéletben, politikában tevékenykedő személyekre, majd később a gazdasági élet szereplőire is hatást gyakorolt.

Az ókori görög szerzők jelentős, akár a mindennapi életet is befolyásoló negatív tényezőnek tekintették a korrupciót. Hérodotosz, Thuküdidész, Xenophón és Polübiosz történeti munkáiból nyilvánvaló, hogy a megvesztegetés ugyanúgy létezett valamennyi általunk ismert poliszban, amelyek száma a Kr. e. 5. században legalább hétszázötven lehetett.² Arisztophanész, Plátón és Arisztotelész írásaiban is találkozhatunk a korrupció jelenségének leírásával. Az ókori gondolkodók a normális társadalmi működést gátló, és a társadalom egészséges életét veszélyeztető korrupció ellenében érveltek. A helyzet azóta sem változott. A korrupció a társadalmi működés velejárója, teljesen megszüntetni még sehol sem sikerült. A cél inkább a jelenség visszaszorítása, és minél szűkebb kere-

---

¹ A tanulmány a *Korrupciós kockázat, kockázatos korrupció? A csekély súlyú és nagy volumenű korrupció elhatárolási szempontjai* című, az Európai Unió HERCULE III programja által támogatott projekt (101014783 – CRITCOR) keretében készült. (<https://hu.critcor.okri.hu/>)

² Németh György: *A polisok világa*. Korona Kiadó, Budapest, 1999, 10. o.

tek közé szorítása. Az, hogy ezt a célt az egyes országokban milyen sikeresen – vagy éppen sikertelenül – próbálják megközelíteni, az utóbbi évtizedekben politikai és gazdasági tényezővé vált.

A korrupció elleni fellépés sikerességét és az egyes országokban tapasztalható korrupció mértékét a korrupció mérésével próbálják detektálni. A korrupció nemzetközi összehasonlíthatóságára korrupciós indexeket dolgoztak ki. A többes szám jelzi, hogy az egyes indexekkel kapcsolatban sok kérdés vetődik fel; a korrupció mérésére jelenleg nincs általánosan elfogadott mérőeszköz.

Bár még a hőmérséklet viszonylag egyszerű mérésére is három – Kelvin, Celsius és Fahrenheit – skálát használnak, ezek szerencsére könnyen transzformálhatók egymásba, így a hőmérséklet bármely skálát használva egyértelműen megállapítható. A korrupció esetében azonban nem ilyen egyszerű a helyzet.

A korrupciós indexek

A korrupciós indexek megértéséhez és összehasonlíthatóságához először érdemes néhány méréselméleti alapfogalmat tisztázni.

A mérés információszerzés a mérés tárgyáról. Célja, hogy a mérés tárgyáról megbízható és leírható információt szerezzünk. A leírható információ valamilyen számszerű értéket jelent, amit a mérés tárgyának bizonyos állapotaihoz hozzárendelünk. A kapott információt a mérés eredményének nevezzük.

A mérés elvégzéséhez meg kell határoznunk a mérés tárgyát. Mi az, amit mérni szeretnénk?

A korrupció esetében már itt jelentkeznek az első problémák. Minden korrupcióval foglalkozó kutatás egyik alapproblémája a korrupció meghatározása. A társadalomtudományokban a kérdéskörrel foglalkozók között nincs egyetértés, a korrupcióra szinte annyi definíció létezik, ahányan foglalkoztak a kérdéssel.³ A probléma egyik forrása, hogy különböző jelentőségű és nagyságrendű tevékenységeket egyaránt e fogalomba sorolhatunk be. A korrupció megjelenési formái eltérő társadalmi elfogadottsággal, különböző megítéléssel és jelentőséggel jellemezhetők. Korrupcióról beszélünk akkor, amikor a rendőr „némi juttatásért” eltekint az észlelt szabálysértés hivatalos szankcionálásától, és korrupció az is, amikor egy magas rangú kormánytisztviselő sokmillió juttatás fejében a „megfelelő” cégnek juttat egy nagyobb állami megrendelést. Korrupciónak ítéltető még a hálapénz, a borralaló vagy a protekció is. A politikai

---

³ Bo Rothstein: *State-of-the-art Report on Theories and Harmonised Concepts of Corruption*. Anti-corruption Policies Revisited, 2014

korruptciónak is számos megjelenési formája van; amikor korábbi vagy majdani „szívességek” fejében lehet képviselői, bizottsági helyekhez jutni, sőt vannak, akik a lobbizást is a korrupció megjelenési formájának tartják.⁴

A korrupció pontos és egyértelmű meghatározása nem csak a tudományos elemzések problémája. Fogalmi pontosság hiányában lehetetlenné válik az operacionalizálás, a mérhetőség hiányában pedig nem tudjuk követni az esetleges változásokat vagy összehasonlítani az eltérő társadalmak korrupciós szintjét. Amennyiben mégis megtesszük, akkor az végeláthatatlan vitákhoz vezet az eredmények értelmezésével kapcsolatban.⁵ Ráadásul a korrupció közvetlenül kapcsolódik más olyan politikai normatív fogalmakhoz, amelyekkel a politikai és társadalmi filozófia foglalkozik, mint például, az igazságosság, a tisztesség, az egyenlőség és a pártatlanság. Sőt, a korrupció kötődik a társadalomtudomány egyéb fontos fogalmaihoz, például a „jó kormányzáshoz” (és a „kormányzás minőségéhez” (*Quality of Government; QoG*), és lehetetlen olyan kifejezéseket használni, mint a „jó” vagy a „minőség”, anélkül hogy valamilyen az adott társadalomban érvényes normához ne kötnénk őket.

A nemzetközi „jó kormányzás” és a korrupcióellenes fellépés az 1990-es évek vége óta sok kritikát kapott. E kritikákban hangsúlyozták, hogy a nemzetközi korrupcióellenes törekvések egy sajátos nyugati liberális ideált képviselnek, amelyek nem alkalmazhatóak automatikusan a világ más országaiban.

„Több érvo szól az ilyen típusú relativisztikus fogalmi keret ellen. Az első az, hogy ha elfogadnánk a korrupció vagy a QoG relativisztikus meghatározását, akkor hiábavaló minden erőfeszítés empirikus összehasonlításra a világ különböző részein. Ez a gond a korrupció szokásos definíciójával mint »a közhatalommal való magáncélú visszaéléssel«.

⁴ Nauro F. Campos – Francesco Giovannoni: Lobbying, Corruption and Political Influence. *Public Choice*, vol. 131, nos. 1–2, 2007, pp. 1–21.

⁵ Lásd erről többek között Németh Erzsébet – Vargha Bálint Tamás – Pályi Katalin Ágnes: Nemzetközi korrupciós rangsorok tudományos megbízhatósága. *Pénzügyi Szemle*, 2019/3., 321–337. o.; Tóth István János – Hajdu Miklós: A korrupció mérési lehetőségei – lehetséges objektív indikátorok bemutatása egy magyar példa alapján. *Magyar Tudomány*, 2018/4., 507–528. o.; Benjamin A. Olken: Corruption Perceptions vs. corruption reality. *Journal of Public Economics*, vol. 93, no. 7–8, 2009, pp. 950–964.; Sandile Hlatshwayo – Anne Oeking – Manuk Ghazanchyan – David Corvino – Ananya Shukla – Lamin Y Leigh: *The Measurement and Macro-Relevance of Corruption: A Big Data Approach*. Working Paper No. 18/195. International Monetary Fund, 2018; Martin József Péter: Kéz a kézben a lejtőn. Korrupció és sajtószabadság a magyar trendek tükrében. *Médiakutató*, 2019/3., 7–21. o.; Paul M. Heywood – Jonathan Rose: “Close but no Cigar”: the measurement of corruption. *Journal of Public Policy*, vol. 34, no. 3, 2014, pp. 507–529.; Grant W. Walton: The limitations of neoliberal logic in the anticorruption industry: Lessons from Papua New Guinea. *Crime, Law and Social Change*, vol. 60, no. 1, 2013, pp. 147–164.

Mivel a »visszaélés« normája vagy elve nincs meghatározva, ez a meghatározás üres, és ezáltal relativisztikus fogalmakat hív elő a korrupcióról.”⁶ Ez pedig veszélyezteti, vagy akár lehetetlenné is teszi az egyes korrupciós fogalmak alapján végzett mérési eredmények összehasonlíthatóságát.

Korrupciómeghatározások

Közhivatal-központú meghatározások: A korrupció olyan definíciói, amelyek lényegében a közhivatal fogalmához és az inkumbens⁷ cégekre kötelező normáktól való eltérésekhez kapcsolódnak. A korrupció, bár különösen a megvesztegetéshez kötődik, általános kifejezés. Ebben a megközelítésben a korrupció fogalma a kinevezett vagy választott köztisztviselők közhatalmukkal magánérdekből történő visszaélését takarja. Nem feltétlenül kötődik pénzmozgásokhoz.

Piacközpontú meghatározások: Egy korrump köztisztviselő üzleti tevékenységnek tekinti a közhivatalt, amelynek jövedelmét igyekszik maximalizálni. A hivatal ekkor válik „maximalizáló egységgé”⁸, vagy ahogy Nathaniel Leff rámutat: „A korrupció törvényen kívüli intézmény, amelyet egyének vagy csoportok használnak arra, hogy befolyást szerezzenek a bürokráciában. Mint ilyen, a korrupció önmagában csak azt jelzi, hogy azok az egyének, illetve csoportok, amelyek részt vesznek az aktusokban, nagyobb befolyásra tesznek szert a döntéshozatali folyamatban, mint egyébként kellene.”⁹

Ezek a meghatározások, bár egy kicsit más-más nézőpontból vizsgálódva, de megmaradnak a hivatali korrupció fogalomkörében. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy a korrupció fogalma ennél tágabban is értelmezhető. A szakirodalom vizsgálja az üzleti (*business to business; B2B*) korrupciót¹⁰ is. Az üzleti korrupció olyan helyzetekben jöhet létre, ahol a vállalkozás menedzsmentje és a tulajdonosi kör elkülönül egymástól, vagy olyan tranzakcióra akarja rávenni az egyik fél a másikat, ami szabályellenes vagy törvénytelen. Az üzleti korrup-

---

⁶ Bo Rothstein: i. m. 5. o.

⁷ Tényleges piaci szereplő.

⁸ Jacob van Klaveren: Corruption as a historical phenomenon. In: Arnold J. Heidenheimer – Michael Johnston – Victor T. LeVine: *Political Corruption: A Handbook*. Transaction Books, New Brunswick, 1989, pp. 73–86.

⁹ Nathaniel H. Leff: Economic development through bureaucratic corruption. *American Behavioral Scientist*, no. 8, 1964, pp. 8–14.

¹⁰ *Business against Corruption. A framework for action*. United Nation Global Compact–Transparency International–International Business Leaders Forum, New York, 2011; Alfredo Del Monte – Erasmo Papagni: The determinants of corruption in Italy: Regional panel data analysis. *European Journal of Political Economy*, vol. 23, no. 2, 2007, pp. 379–396.¹¹ Steven Sampson: The anti-corruption industry: from movement to institution. *Global Crime*, vol. 11, no. 2, 2010, pp. 261–278.

ció káros lehet a vállalat tulajdonosai, vagy akár az egész társadalom számára. Sokféle formát ölthet, a közvetlen anyagi juttatásoktól kezdve a különböző szívességeken át a különféle szolgáltatások felajánlásáig.

A korrupciós tanulmányok és politikák többsége a közszférára koncentrál, nem pedig a magánszférára. Ennek sokféle oka van. Először is a közszféra az a közeg, amelyen keresztül az állampolgárok kapcsolódnak az állammal; az adófizetés és a közjavak biztosítása révén.

A korrupció azonban – kedvezve a korrupciós eseményekben részt vevőknek – gyengíti az állampolgárok számára elérhető elszámoltathatósági mechanizmusokat, nehezíti a lakosság rendelkezésére álló kollektív cselekvési eszközökhöz való hozzáférést és egyenlőtlené teszi a kollektív javak felhasználását. A közszférában zajló korrupció lényege, hogy akik a társadalom „közjaviért” felelősek, ezeket az árukat magánjavakká alakítják, és a közvélemény számára ez az átalakulás sokkal látványosabb és irritálóbb, mint az üzleti életben zajló korrupciós események.¹¹ Az üzleti életben zajló korrupció még rejtettebb, az emberek többsége nem is szerez róla tudomást, miközben súlyos károkat okozhat, s végső soron az üzleti korrupció költségeit is a fogyasztók fizetik meg a magasabb árak formájában, amikbe belekalkulálják a korrupciós költségeket is.

Nem tisztünk állást foglalni az eltérő korrupció definíciók között. A különböző meghatározások főbb irányainak áttekintése csak azért volt fontos, mert a korrupciót mérő indexek összeállításai és meghatározásai mögött meghúzódó fogalomrendszer sokszínűsége tükröződik az indexekben is.

A nemzetközi korrupciós indexek

A nemzetközi összehasonlításra szolgáló korrupciós indexeket több szempont szerint is lehet csoportosítani. *Martin József Péter* első, második és harmadik generációs korrupciós indikátorokat különböztet meg.¹²

Az elsőgenerációs korrupciós indikátorok közül a legismertebb a Transparency International (TI) korrupcióérzékelési indexe (*Corruption Perception Index; CPI*), amely a világ országait a szerint pontozza és rangsorolja, hogy üzletemberek és szakértők érzékelése szerint a közszektor mennyire fertőzött korrupcióval.

---

¹¹ Steven Sampson: The anti-corruption industry: from movement to institution. *Global Crime*, vol. 11, no. 2, 2010, pp. 261–278.

¹² Martin József Péter: i. m. 9–10. o.

A Világbank korrupciós kontrollindikátora (*Worldwide Governance Indicators; WGI*) is az első generációs indexek közé sorolható. A WGI több mint kétszáz országra és területre terjed ki, 1996-tól kezdődően, a kormányzás hat dimenzióját mérve:

- véleménynyilvánítás és elszámoltathatóság (*Voice and Accountability*);
- politikai stabilitás és az erőszak/terrorizmus hiánya (*Political Stability and Absence of Violence/Terrorism*);
- a kormányzás hatékonysága (*Government Effectiveness*);
- a szabályozás minősége (*Regulatory Quality*);
- a jogállamiság (*Rule of Law*);
- a korrupció ellenőrzése (*Control of Corruption*).

Az összesített mutatók több száz egyedi mögöttes változón alapulnak, amelyek a meglévő adatforrások sokféle változatából származnak. Az adatok tükrözik a felmérés válaszadóinak, valamint az állami, a magán- és az NGO-szektor szakértőinek irányításával kapcsolatos nézeteket világszerte.

A WGI nagy erénye, hogy beszámol az egyes becslésekhez mellékelt hibahatárokról is. A hibahatárok figyelembevételével lehetővé teszi az országok közötti és az ugyanazon területre vonatkozó adatok időbeli összehasonlítását. Az összesített mutatók ötvözik az ipari és a fejlődő országok nagyszámú vállalati, állampolgári és szakértői felmérések válaszadóinak véleményét.

Az elsőgenerációs indexek alapvetően percepciós indexek.

„A második generációs indikátorok szintén érzékeléseket tartalmaznak, de nem az üzleti elit és a szakértők percepcióit, hanem a lakosságét. Idetartozik például a TI Global Corruption Barometer kutatása, amely három-négyévente közöl a lakosság korrupcióval kapcsolatos érzékeléseiről és tapasztalatairól nemzetközileg összevethető adatokat. Viszonylag új indikátor az Index of Public Integrity (IPI), amely hat dimenzióban, egy kompozit indexszel becsli meg és rangsorolja az országok korrupciós kitettségét.”¹³

Az első és a második generációs indexek között tehát az a különbség, hogy míg az első generációhoz tartozók egy szűk, „elit” szakértői csoport véleményére alapozva igyekeznek megbecsülni az adott ország korrupciós kitettségét, addig a második generációs mérőeszközök inkább a lakossági percepcióra alapoznak.

„A harmadik generációs korrupció mérési eszközök sorában az adatközpontú megközelítéseket találjuk: ezek annyiban objektívebbek az előző kettőnél, hogy egzaktabbul

---

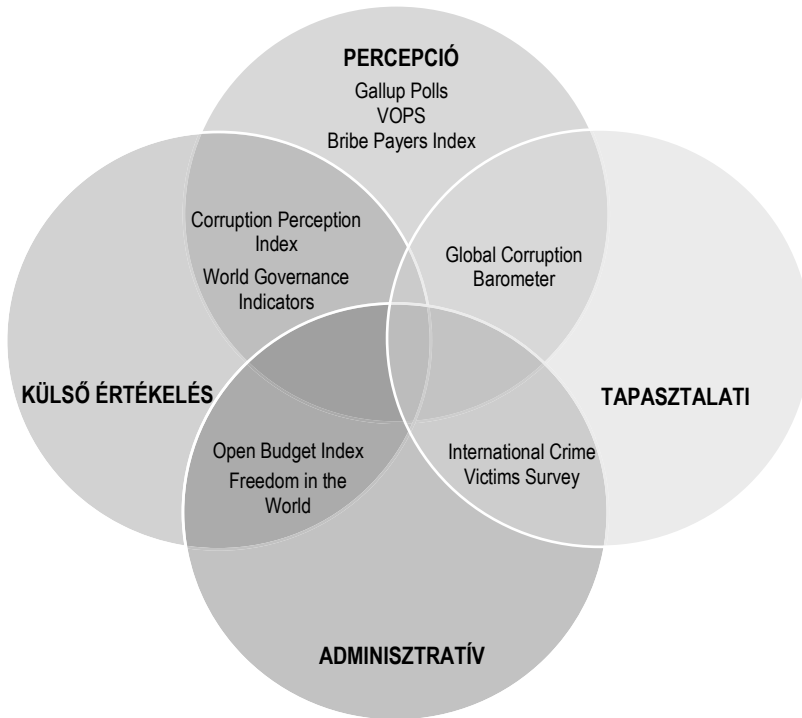
¹³ Uo. 9. o.

jelezhetik a korrupció valószínűségét, de nem magát a korrupciót. A bigdata-megközelítést elsősorban a közbeszerzések terén alkalmazzák¹⁴; a korrupció kockázatait igyekeznek detektálni egzakt módon.”¹⁵

Német Erzsébet és munkatársai az adatok forrása szerinti csoportosítást használják. Megkülönböztetnek percepciós, külső értékelésre támaszkodó, tapasztalati és adminisztrációs adatforrásokat használó indexeket. Az egyes csoportok között átfedés mutatkozik¹⁶ (1. számú ábra).

1. számú ábra

Egyes korrupcióval kapcsolatos nemzetközi mérőrendszerek¹⁷

¹⁴ Lásd például Fazekas, Mihály – Elizabeth Dávid-Barrett: *Corruption Risks in UK Public Procurement and New Anti-Corruption Tools*. Government Transparency Institute, Budapest, 2015. Idézi Martin József Péter: i. m. 9. o.

¹⁵ Martin József Péter: i. m. 9. o.

¹⁶ Németh Erzsébet – Vargha Bálint Tamás – Pályi Katalin Ágnes: i. m.

¹⁷ Uo. 323. o.

Több, más szempont szerinti csoportosítás is lehetséges, de már ez az egy példa is jól szemlélteti a nemzetközi összehasonlításra szánt korrupciós indexek sokszínűségét.

A korrupciómeghatározáshoz igazodva sokféle korrupciós index létezik. Ez egyben azt is jelzi, hogy *nincs konszenzus az indexek készítői és a felhasználók között sem: nem létezik egy általánosan elfogadott és használt index.*

A következőkben a további különböző csoportosítási lehetőségek vázolása helyett inkább az indexek történelmével, vagy ha úgy tetszik, evolúciójával igyekszünk bemutatni, hogy honnan indultak és hol tartanak napjainkban a nemzetközi összehasonlítást lehetővé tévő korrupciós indexek. A történetet áttekintése segítséget nyújthat abban, hogy eligazodjunk a napjainkra eléggé elburjánzó indexrengetegben, és – kritikával szemlélve az egyes indexeket – megalapozottan választhassunk közülük.

A korrupciós indexek első csoportja az 1990-es évek közepén alakult ki, válaszul a hatékony korrupcióellenes politikák iránt felmerülő igényekre. A különböző korrupcióellenes intézkedések és politikák hatékonyságát szerették volna valamilyen módon kontrollálhatóvá tenni. A hatékonyság megítélésének előfeltétele, hogy legyen valamilyen mérőeszköz, aminek segítségével összehasonlítható adatokhoz lehet jutni a korrupció elterjedtségére, nagyságrendjére vonatkozóan. S ha már van egy ilyen mérőeszköz, ami adatokkal szolgál egy-egy ország korrupciós érintettségéről, akkor magától adódik a lehetőség az adatok nemzetközi összehasonlítására, a különböző országok korrupciós szintjének összevetésére.

Az elsőként kialakított indexek általában valamilyen felmérésen, empirikus adathelyzeten alapultak. Ekkor jött létre: a Transparency International által közzétett korrupcióérzékelési index (*Corruption Perceptions Index; CPI*); a megvesztegetésérzékelési index (*Bribery Perception Index; BPI*); a kenőpénzfizetők indexe (*Bribe Payers Index*); az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) és a Világbank által végzett üzletikörnyezet- és vállalkozásiteljesítmény-felmérés (*Business Environment and Enterprise Performance Survey; BEEPS*); a Business International által kiadott korrupciós tapasztalati index (*Corruption Experience Index*) és a nemzetközi üzleti index (*Business International Index*); a Gallup International által kidolgozott Nemzetközi Költségvetési Partnerség (*International Budget Partnership*) és az „emberek véleménye felmérés” (*Voices of the People Survey*). A Világbank is már 1996 óta évente publikálja a *Control of Corruption Indexet*, amely vállalati és személyes kérdőíves vizsgálatokon, kereskedelmi és üzleti szakértők, civil és multilaterális szervezetek, illetve köztintzmények szubjektív értékelésein alapul.

Az empirikus adatfelvételeken alapuló indexeket már a kezdetekben is sok kritika érte a felmérések szubjektivitása miatt.¹⁸ A szubjektivitás kiküszöbölésére kialakították a kormányzati dokumentumokon, statisztikákon alapuló indexeket. Ebbe a csoportba azok a mutatók tartoznak, amelyek a közigazgatásban keletkező és a hivatalos statisztikákban publikált adatok alapján kiszámított mutatókat használnak, amelyekben a korrupció általában a kormányzási hatékonyság becslésének egyik kulcsfontosságú dimenziója. Ez a csoport a következőket foglalja magában: a Világbank irányítási mutatóinak adatbázisa (*World Bank Governance Indicators Database; WGI*); a Nemzetközi Országkockázati Útmutató (*International Country Risk Guide; ICRG*); a Globális Versenyképességi Jelentés (*Global Competitiveness Report; GRC*); a Tranzitországok (*The Nations in Transit; NIT*), és a Világ Érték Felmérés (*The World Value Survey; WVS*).

A nemzetközi korrupciós indexek következő generációját a korrupciós mutatók harmadik csoportjába tartozó állami kapacitásindexek jelentik. Céljuk, hogy megbecsüljék az országok teljesítményét a kormányzati feladatok integritásának védelme szempontjából kritikusnak ítélt területeken. Ezek a mutatók a kétezres évek óta – amikor az állami kapacitásról szóló diskurzus nagy figyelmet kapott a kormányzásról szóló vitákon belül – nagyon elterjedtek. Az állami kapacitásindexeken belüli korrupció mutatói közé tartozik a Columbia Egyetem által kidolgozott *State Capacity Survey*; a George Mason Egyetem *State Fragility Indexe* és a Brookings Intézet által kidolgozott *Index of State Weakness in the Developing World*. Több mutatót dolgoztak ki a fejlődő országok és a lemaradó államok teljesítményének becslésére is, ilyen például a *Failed States Index*.

A globális mutatók mellett sok országjelentés, -elemzés is készült a kétezres években. Ilyen többek között az EU korrupcióellenes jelentése (*EU Anti-Corruption Report*), amelyet az Európai Bizottság 2014-ben tett közzé, és a *Global Corruption Report*. Ezek nem tartoznak a nemzetközi korrupciós indexek sorába, de fontos módszertani irányváltásnak tekinthetők a kormányzási mutatók használatában a korrupciós jelenség megértésével kapcsolatban.

A nemzetközi összehasonlításra alkalmas korrupciós indexeknek két elkülönülő csoportjuk alakult ki, két módszertani irányzat szerint. Egyrészt vannak

---

¹⁸ Daniel Kaufmann – Aart Kraay – Massimo Mastruzzi: *The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues*. Policy Research Working Paper No. 5430. The World Bank Development Research Group, Washington D.C., 2010; Angela Hawken – Gerardo Munck: *Do You Know Your Data? Measurement Validity in Corruption Research*. Working Paper, School of Public Policy, Pepperdine University, Malibu, 2009; Anuradha K. Rajivan – Ramesh Gampat – United Nations Development Programme: *Perspectives on Corruption and Human Development*. Macmillan Publishers, Delhi, 2009

a szubjektív adatokon alapuló korrupciós indexek, ahol a tapasztalaton alapuló eszközök a közvélemény-kutatásra (*Gallup International*), vagy a köz- és magánszektorban működő szakértők véleményére alapozva igyekeznek mérhetővé tenni a korrupciót (CPI és *Worldwide Governance Indicators; WGI*).¹⁹ Idesorolható a nemzetközi viktimizációs felmérés (*International Crime Victims Survey; ICVS*) is. Ezek közös jellemzője, hogy vagy a megkérdezettek személyes tapasztalatára, vagy a korrupcióról kialakult véleményére alapozva igyekeznek számszerűsített mutatót rendelni a korrupciós mérésekhez. Ez a koncepció megjelenik az olyan összetett indexekben is, mint a WGI, ahol a korrupció egyike a kormányzás hat vizsgált dimenziójának.

A korrupciós indexek másik csoportját azok az indikátorok alkotják, ahol a szubjektív véleményeket elkerülendő adminisztratív adatokat, nemzeti, kormányzati, ágazati statisztikákat használnak fel az index megalkotására, vagy egyszerűen konkrét projektek, meghatározott szituációk ellenőrzésével, elemzésével gyűjtenek adatokat. Az objektív adatokon alapuló mérések a korrupciós tranzakció bekövetkezésére vagy az annak kedvező feltételek fennállására vonatkozó megfigyeléseken alapulnak. Előbbire érdekes példa a mentességet élvező diplomaták parkolási szabályszegéseinek vizsgálata²⁰, vagy a kikötői hivatalnokok megvesztegetésének megfigyelése²¹.

A korrupciós indexekkel kapcsolatos kritikák

A korrupciós indexekkel kapcsolatban megfogalmazott kritikák egy része ontológiai jellegű. Abból fakadnak, hogy sok eltérő korrupciódefiníció létezik. Amennyiben az indexek készítői és a kritikusok nem azonos koncepciót képviselnek a korrupcióval kapcsolatban, akkor nem lesz egyetértés a mutatók jelentésével és használhatóságával kapcsolatban sem. A véleménykülönbségek egy része kiküszöbölhető lenne, ha a kritikusok az indexek készítői által használt definíció szerint értékelnék az index sikerességét. Amennyiben az index megalkotói egyértelműen közlik, hogy milyen definícióban gondolkodnak, akkor

---

¹⁹ Johann G. Lambsdorff: Measuring Corruption – The Validity and Precision of Subjective Indicators (CPI). In: Charles Sampford – Arthur Shacklock – Frederik Galtung (eds.): *Measuring Corruption*. Ashgate, Aldershot, 2006, pp. 81–100.

²⁰ Raymond Fisman – Edward Miguel: *Cultures of Corruption: Evidence from Diplomatic Parking Tickets*. NBER Working Paper Series No. 12312. National Bureau of Economic Research, Cambridge, 2006. Idézi: Tóth István János – Hajdu Miklós (2018): i. m. 510. o.

²¹ Sandra Sequeira – Simeon Djankov: *Corruption and Firm Behavior*. The London School of Economics and Political Science, London, 2013. Idézi: Tóth István János – Hajdu Miklós: i. m. 510. o.

csak az kérhető számon, hogy az általuk használt definíciónak megfelelnek-e az eredmények. Sokféle index és sokféle definíció létezik, mindenki választhat olyat, amely közelebb áll az általa képviselt meghatározáshoz.

A „korrupció” kifejezés általában arra utal, hogy a köztisztviselők nem megfelelően használják a hatalmat, nem a köz érdekében, hanem személyes előnyök megszerzésére. A különböző korrupciós mutatók készítői között nincs egyetértés a korrupció meghatározásával kapcsolatban: a Világbank a korrupciót „a közhivatalokkal való visszaélés magánhaszon-szerzés céljából” meghatározásával definiálja.²² A Transparency International a „megbízott hatalommal való visszaélésre” utal²³, míg az ENSZ által alkalmazott meghatározás a „magánhaszomból történő hatalommal való visszaélésre” egyszerűsítette a fogalmat²⁴. A fő különbség a korrupció által károsított köz- vagy magánszférabeli szektor tipológiájában érhető tetten: a TI és a *Johann Lambsdorff* által megadott meghatározás szerint „[a korrupció] a közhatalom magánhaszonért történő felhasználására utal, ami pénz vagy értékes eszközök elfogadásával kapcsolatos, de magában foglalhatja a hatalom vagy a pozíció növekedését is”²⁵, a Világbank definíciója a „korrupció kisztílú és nagy volumenű formáit, valamint az állam elit általi és magánérdekek általi »elfogadását«”²⁶ foglalja magában.

Alapvetően konceptuális kérdés, hogy a korrupciós indexek létrehozói milyen álláspontot képviselnek a korrupció meghatározásával kapcsolatban. Az a kérdés, hogy mit szeretnének mérni: a már létrejött korrupciós aktusok gyakoriságát, vagy a korrupciót lehetővé tevő politikai, intézményrendszer-beli anomáliák meglétét, esetleg a közvetett hatások fennállását? A kérdésre adott válaszok meghatározzák a korrupciós indexek összetételét, és bizonyos mértékig a módszertanát is.

A közvetett utat választók döntése nyomán születtek meg a percepciós indexek, amelyek nem magát a korrupciót mint bűnös cselekményt igyekeznek detektálni, hanem – feltételezve a korrupció létét – annak percepcióját igyekeznek felderíteni. E gondolatmenet mögött az a teória húzódik meg, hogy minél szélesebb körben terjedt el a korrupció, annál többen érzélik a jelenlétét, és annál súlyosabbnak ítélik meg a helyzetet. Így születtek meg az első korrupciós indexek. A percepciós index esetében sarkalatos kérdés az adatfelvétel módszertana. A potenciális észlelők kiválasztása hatással van az eredményekre. A vállal-

²² Worldwide Governance Indicators (WGI), 2013.

²³ Transparency International (TI), 2013.

²⁴ United Nations (UN), 2004.

²⁵ Transparency International (TI), 2013; Johann G. Lambsdorff: *The Institutional Economics of Corruption and Reform*. Cambridge University Press, Cambridge, 2007, p. 19.

²⁶ Worldwide Governance Indicators: i. m.

kozói szektorban például a vállalkozás mérete befolyásolja a korrupcióval kapcsolatos véleményeket. „Minél kisebb a cég, annál gyakrabban tűnik a korrupció és a nepotizmus az üzleti tevékenység problémájának.”²⁷

Az észleléssel kapcsolatos gondolatmenet azonban nem biztos, hogy helytálló. A korrupció rejtőzködő cselekmény. Az érintettek alapvető érdeke, hogy a tranzakciók ne kapjanak nyilvánosságot. Különösen igaz ez a „nagy” korrupcióra vonatkozóan. Kérdés, hogy az „észlelők” hogyan szereznek tudomást a korrupciós cselekményekről. Azokban az országokban, ahol elterjedtebb a korrupció, az emberek több korrupciós cselekményről szereznek tudomást? Vagy éppen a korrupció elterjedtsége akadályozza a megtörtént esetek nyilvánosságra kerülését, egy további korrupciós megállapodás révén eltussolják a dolgot? A lakossági megkérdezések esetében mindenképpen felmerül ez a kérdés. A korruptabb vagy a kevésbé korrupt országokban kerülnek nyilvánosságra nagyobb eséllyel a megtörtént esetek? A szakemberek véleményére támaszkodó adatfelvételek esetében kereskedelmi és üzleti szakértők, civil és multilaterális szervezetek, illetve közintézmények dolgozói vesznek részt a felmérésekben, de alapvetően befolyásolja a válaszokat, hogy olyan szektorban tevékenykednek-e, amelyet jobban érinthet a korrupció, vagy olyan területről kerülnek ki, ahol kevésbé valószínű, hogy korrupciós esetekkel találkozozzanak (mennyire vannak közel a tűzhöz).

Az egyik legújabb, a Nemzetközi Valutaalap (*International Monetary Fund; IMF*) által 2018-ban javasolt korrupciós indikátor, a *News-Flow Index of Corruption* is hasonló nehézségekkel küszködik. Az index újságcikkek alapján próbál következtetni az adott ország korrupciós fertőzöttségére. A módszer jól működhet azokban az országokban, ahol érvényesül a sajtószabadság és a médiában plurális elvek uralkodnak, de egy diktatúrában, ahol a sajtó működése korlátozott vagy erősen szabályozott, már nem biztos, hogy valós eredményt mutat.

A percepció indexekkel ellentétben az objektív adatokon alapuló indikátorok a korrupt tranzakció bekövetkezését vagy a korrupciónak kedvező társadalmi, politikai helyzet fennállását igyekeznek detektálni.

A legközvetlenebb korrupciómérési eszközt a *bűnügyi statisztika* jelenthetné. A korrupció azonban meglehetősen sajátos jellemzőkkel bíró bűncselekmény. A szakemberek egyetértenek abban, hogy jelentős látencia jellemzi. A bűnügyi statisztikákba csak a tényleges megtörtént esetek töredéke kerül be. A magas látencia bizonytalanná teszi az aktuális adatok értékelését. Nem tudhatjuk, hogy

---

²⁷ *Report from the Commission to the Council and the European Parliament EU Anti-Corruption Report, 2014 (COM/2014/038 final).*

ténylegesen változott-e az elkövetett bűncselekmények száma, vagy csak a látenciában történt elmozdulás. A bűnügyi statisztika sajátosságai tovább nehezítik a korrupcióra vonatkozó adatok felhasználását:

- A statisztika output statisztika, az ügyek lezárásakor kerülnek be az adatok a nyilvántartásba. Ezért az éves adatok nem csak az adott évben elkövetett cselekményeket tartalmazzák. Mivel nem biztos, hogy az elkövetés évében indul meg az eljárás, és az eljárások elhúzódása miatt az adott évi statisztika nagyobbrészt korábbi években elkövetett cselekményeket tartalmaz.
- A nemzetközi összehasonlítást a korrupciós cselekményekkel kapcsolatban nehezéssé teszi a különböző országok eltérő jogi szabályozása.
- Az állampolgárok által korrupciónak tekintett jelenségek nem azonosak a büntetőködex szerinti korrupciós bűncselekményekre vonatkozó tényállásokkal.

A bűnügyi statisztika adatai önmagukban nem alkalmasak a korrupciós érintettség mérésére és a nemzetközi összehasonlításra. Ezért az objektív adatokra támaszkodó indexek összeállításánál más tényezőket is figyelembe vesznek. Az objektív adatokat felhasználó korrupciós indexek inkább a korrump tranzakciónak kedvező feltételek fennállására vonatkozó körülmények detektálásán alapulnak.

A korrupciós indexek kialakításával kapcsolatos módszertani problémák

A korrupciós indexeket első megjelenésükkel párhuzamosan sok kritika érte, és nem csak az ontológiai különbségek miatt; az indexek kialakításának módszertana is a kritikák keresztüztébe került. A legtöbb kritikus a legnépszerűbb, legismertebb indexekkel foglalkozik. Mint ahogy az indexek értékelése, úgy a velük szemben megfogalmazott kritikák sem mentesek a politikai nézőpontok különbözőségéből fakadó ellenvéleményektől.

A kritikusok egy része politikai célzatosságot vél felfedezni az indexek kialakításában. Górcső alá vették az indexet készítő szervezetek függetlenségét is. *„Amennyiben azonban az értékelést végző szervezet saját közpolitikai célrendszert követ [...], vagy olyan országtól fogad el pénzügyi támogatást, amelyet értékel, az értékelés függetlenségének, objektivitásának feltételei már nem érvényesülhetnek teljeskörűen.”*²⁸

Különösen sokan bírálták a Transparency Internationalt és az általa készített CPI indexet. Azt kifogásolták, hogy a TI fenntartásában olyan országok vesznek részt, amelyek maguk is érintettek a korrupciós mérésekben. Ezek azonban nem

---

²⁸ Németh Erzsébet – Vargha Bálint Tamás – Pályi Katalin Ágnes: i. m.

meggyőző ellenvetések. Politikai pártok rendszeresen rendelnek meg, finanszíroznak olyan közvélemény-kutatásokat, amelyek a népszerűségüket vagy a lehetséges választási sikereiket hivatottak felmérni. Önmagában attól, hogy megrendelt egy közvélemény-kutatást, az adott párt még nem lesz népszerűbb a kutatás eredményétől. Az azonban már befolyásolhatja az eredményt, ha a megkérdezettek valamilyen pártszimpátiát társítanak a kutatást végző közvélemény-kutató céghez. Azért, mert részt vesznek a TI fenntartásában, még nem lesznek kedvezőbb helyzetben a fenntartó országok a korrupciós indexek alapján felállított rangsorokban. De az indexek kialakításához adatot szolgáltatató szakértőket már befolyásolhatja, hogy őket a TI kérdezte meg, s ez az általuk adott véleményben is tükröződhet. Valószínűleg sokkal erősebb hatása van az eredményekre a TI-hez kapcsolt politikai irányultásnak, mint a szervezet finanszírozásának.

Az indexek nemzetközivé válásának problémái

A korrupciós indexek nemzetközi összehasonlítása több módszertani problémát is felvet. Az elsőt az országok rangsorolása jelenti. A kérdőíves interjúkon alapuló percepció és attitűdvizsgálatoknál egyaránt gondot okoz, hogy nem közvetlenül a korrupció szintjét mérik, hanem „csak” az azzal kapcsolatos véleményeket összegzik. *„A korrupció országok közötti viszonylagos szintjét a percepció vizsgálatok alapján kezdték elemezni a kutatók, amelyek gazdasági és üzleti elemzők véleményén, illetve kérdőíves kutatások eredményein alapulnak [...]. A módszertannal kapcsolatos általános problémák között kiemelendő a szubjektív percepció és a valós helyzet közötti kapcsolat bizonytalansága [...].”²⁹*

A lakosság csak közvetve szerezhet információt a „nagy” korrupcióról, elsődlegesen a média közvetítésével. Ha néhány korrupciós eset nagy sajtóvisszhangot kelt, és hosszú időn keresztül foglalkozik velük a média, akkor azt az érzetet kelti a lakosságban, hogy jelentős a korrupció az adott országban. Ellenkező esetben, ha sok korrupciós cselekményre kerül sor, de ezek nem kerülnek nyilvánosságra, vagy csak korlátozott mértékben foglalkozik velük a média, akkor a lakosság nem érzékel erős korrupciós veszélyt. A médiahatás jelentősen képes befolyásolni az emberek véleményét. Egyáltalán nem biztos, hogy egyenes arányosság van a korrupció elterjedtsége és annak elfogadása között. *„[...] a korrupciós percepció mérése során, legyen bármilyen komplex is a mérési módszerünk, nem lehetünk biztosak abban, hogy az eredmények valóban a korrupcióról adnak információt”³⁰.*

---

²⁹ Tóth István János – Hajdu Miklós: i. m. 509. o.

³⁰ Németh Erzsébet – Vargha Bálint Tamás – Pályi Katalin Ágnes: i. m. 326. o.

A kérdések megfogalmazása is kulcsfontosságú az ilyen érzékeny területek vizsgálatánál. Rendszeresen szerepel például hasonló megfogalmazású kérdés a korrupciós felmérésekben: *„Elfogadhatónak tartja-e, vagy mennyire tartja elfogadhatónak (egy adott skálán), hogy valaki kenőpénzt ad annak érdekében, hogy kedvezőbb helyzetbe kerüljön az ügyintézés során, vagy az ellátás során?”* Sokan nemmel válaszolnának, válaszolnak egy ilyen kérdésre, vagy alacsony pontszámot adnak a skálán, de ettől még adott esetben élhetnek ezzel a lehetőséggel. Az orvosi hálapénz tipikusan ilyen jelenség. Nagyon sokan ellenzik, nem tartják elfogadhatónak, de ha olyan helyzetbe kerülnek, maguk is megfizetik, mert nem akarnak hátrányosabb helyzetbe kerülni.

Különböző korrupciós szintek különböző attitűdökhöz kapcsolódhatnak. Így ha sok országban elvégzik ugyanazt a felmérést, és sorba rendezik az államokat az eredmények alapján, akkor a lista eléggé félrevezető lehet. További probléma, hogy ugyanazzal a módszerrel gyűjtenek adatokat száznál is több országból. Az azonos módszer a *survey* jellegű felmérések esetében azonos kérdőívet is jelent. A nemzetközi adatfelvételekkel foglalkozó kutatók már régen kimutatták, hogy ugyanazok a kifejezések, megfogalmazások az egyes országokban élők számára nem ugyanazzal a jelentéssel bírnak. Az eltérő társadalmi, szociális környezetben élők számára is mást jelentenek ugyanazok a fogalmak. Vannak országok, ahol a vesztegetésnek mind az aktív, mind a passzív formája tiltott, de van, ahol csak a passzív résztvevőt büntetik. De még egy országban belül is vannak a korrupcióról eltérően vélekedő szubkultúrák.

Önmagában az, hogy ugyanazt a kérdőívet, ugyanazokkal a kérdésekkel veszik fel a különböző országokban élő személyekkel, még nem jelenti azt, hogy azonosan értelmezhető eredményt kapunk. A pszichológusoknak, mielőtt használatba vennének egy külföldön készült tesztet, előbb standardizálni kell azt, az adott országban élők jellemzőinek megfelelően. Ugyanannak a tesztnek ugyanazokkal a kérdésekkel eltérő lehet az érvényessége az egyes országokban. Amennyiben az alkalmazott kérdőív nem ugyanazt méri az egyes országokban, akkor az eredmények országonkénti sorba rendezése megtévesztő eredményt fog tükrözni.

A statisztikai adatokra támaszkodó és a kompozit indexek problémái

Az összetett mutatók több különböző adatforrásra támaszkodnak, ezek összesítésével állítják elő az index értékét. A kompozit indexek a percepció indexeket ért kritikák hatására születtek meg. A cél az volt, hogy kiküszöböljék, illetve ellensúlyozzák a percepció indexekben megjelenő szubjektív vélemények hatását. Amennyiben az indexek olyan objektív adatokra támaszkodnak, amelyek hivata-

los, kormányzati, ágazati, kereskedelmi üzleti és nonprofit szervezetek által készített és a személyes véleményektől független információit használják fel, akkor egy pontosabb, ideológiától, politikától mentes mutatót lehet létrehozni. A kezdeményezés csak részben volt eredményes. Sikerült ugyan megszabadulni (részben) a szubjektív vélemények hatásától, de más jellegű problémák jelentkeztek.

A kompozit indexek egy vagy akár két tucat adatforrás információit összesítetik egyetlen mutatóba. Első megközelítésben meggyőzőnek látszik, ha egy mutató sok adatforrásra támaszkodik. Minél több oldalról van megtámogatva valami, annál biztosabban áll a lábán. A heterogén információforrások azonban nem feltétlenül növelik a végső index validitását. A „sok bába között elvész a gyermek” szituáció is bekövetkezhet. A Világbank a *Control of Corruption* indikátor esetében 21 különböző, míg a Transparency International a CPI esetében 17 adatforrással dolgozik. A Worldwide Governance Indicators (WGI) összesített mutatója több száz egyedi mögöttes változón alapul, amelyek a meglévő adatforrások sokféle változatából származnak. A kérdést az dönti el, hogy az index kiszámításába bevont statisztikák, adatforrások milyen kapcsolatban állnak a célkitűzéssel és egymással. Jan van Dijk úgy fogalmazott, hogy „még ha az összetett mutatók némi erőt is mutatnak az információk összegzésében, fennáll a veszélye annak, hogy elveszítik a fogalmi tisztaságot”³¹. Az összegzéshez tisztázni kell, hogy az egyes adatforrások milyen viszonyban állnak a korrupcióval, illetve a korrupció azon meghatározásával, amelyet az index mérni hivatott. Csak olyan indikátorokat szabad bevonni az index számításába, amelyek nem egymás ellenében hatnak, hanem kiegészítik egymást.

Egy másik konzisztens kockázat a belső érvényesség elvesztésére vonatkozik, amelyet a különböző források függetlenségének lehetetlensége vált ki: több adatforrás összesítése valójában olyan adatokat is tartalmazhat, amelyek ugyanazon forrásokra támaszkodnak saját értékeik meghatározásakor. Ennek eredményeképpen az összesítés nem alapulhat független ítéleteken, amelyek súlyosan veszélyeztetnék az összetett mutató „fogalmi pontosságát”.

Külön problémát jelent, hogy az indexszámításba bevont mutatók nem azonos skálán mérnek. A különböző skálák értékeinek egy mutatóba való konvertálása nem egyszerű feladat. A konvertáláshoz használt súlyokat és algoritmusokat nem minden mutató esetében teszik közzé, s ez további bizonytalansághoz vezet. Súlyosan sérülhet az ellenőrizhetőség, illetve a megismételhetőség elve.

---

³¹ Jan J. Van Dijk – Fanny Klerx-Van Mierlo: Quantitative Indices for Anti-THB Policies Based on Reports of the State Department of the USA and the Council of Europe. *Crime Law and Social Change*, vol. 61, no. 2, 2014, pp. 229–250.

Annak érdekében, hogy az index értékei elfogadhatók legyenek, biztosítani kell az adatgyűjtés *átláthatóságát*. Tévedés, hogy az adatforrásokban megjelenő hibák súlyozással javíthatók. Legtöbbször inkább „észrevétlenül” átkerülnek a forrásból a végső indexbe.

Az összetett indexek esetében meg kell birkózni az adathiány problémájával is. Az adatfelvételek sok országot és minden országban sok adatforrást érintenek. Gyakran előfordul, hogy egy-egy forrás adatai hiányoznak, vagy nem elérhetők. Az adatok hiányában az index készítői alternatív adatforrásokat igyekeznek felkutatni. Ezekben az esetekben újra le kellene folytatni az új adatforrások validálási folyamatát. Ha ez elmarad, olyan információk kerülhetnek be a számításokba, amelyek nem illeszkednek megfelelően az eddigi modellbe.

Stephen Knack szerint „a különböző források súlya idővel változhat, de az információ hiánya miatt az összesített mutató olyan aszimmetriákat mutathat, amelyek csökkentik az összesített mutató érvényességét, különösen az évek és országok közötti összehasonlítások esetében. Ez az aggodalom különösen igaz az olyan felmérésekre, mint az ICRG, a World Economic Forum’s Executive Opinion Survey, a Control of Corruption és a CPI.”³²

A büntetőjogilag értékelhető korrupciós cselekmények indikátorai

Fogalmi meghatározások

A korrupció egy rendkívül összetett társadalmi jelenség. Különböző társadalmi csoportok eltérő viselkedésformáihoz kapcsolódik. A korrupciónak sokféle csoportosítása ismert, leggyakrabban a politikai, közhivatalhoz kapcsolódó és üzleti korrupció elhatárolást használják.³³ De beszélnek kisstílusú (*petty*) és nagy volumenű (*grand*) korrupcióról is.³⁴

- A kisstílusú a legalacsonyabb korrupciós forma, amely általában alacsony szintű közalkalmazottakat vagy vezetőket érint, akik személyes haszon-szerzés céljából visszaélnak pozícióik korlátozott tekintélyével. A csekély korrupció gyakran magában foglalja a rábízott hatalommal való visszaélést, szívességek vagy kis pénzüsszegek cseréjeként.

³² Stephen Knack: *Measuring Corruption in Eastern Europe and Central Asia: A Critique of the Cross-Country Indicators*. Policy Research Working Paper No. 3968. World Bank, Washington D.C., 2006

³³ Nauro F. Campos – Francesco Giovannoni: i. m.

³⁴ Jens Chr. Andvig – Odd-Helge Fjellstad – Inge Amundsen – Tone Sissener – Tina Søreide: *Corruption: A review of contemporary research*. CMI Report R 2001:7. Chr. Michelsen Institute Development Studies and Human Rights, Bergen, 2001

- A nagy volumenű korrupció a magasabb hivatalnoki szintekhez és a vezető politikusokhoz, gazdasági vezetőkhez kapcsolódik. Valamilyen jelentős előny megszerzéséhez, vagy jelentős anyagi haszon eléréséhez köthető. A „nagy” korrupció ritkább jelenség, de a hatása és a következményei hosszú távon éreztethetik a hatásukat. Hazai példaként a Tocsik-ügyet említhetnénk, nemzetközi szinten pedig a *Tanaka* japán miniszterelnök bukásához vezető esetet.

A kutatás célja, hogy olyan indikátort találjon, amely alkalmas a korrupció, pontosabban a büntetőjogilag releváns korrupció mérésére. Elméletileg ebbe beletartozna a csekély és a nagy volumenű korrupció is, de sajnos a nagy korrupció kutatása sokkal több problémával jár. A tervezett mérés egyik célja a korrupció látens részének mérése és bevonása a tervezett index indikátorai közé. A nagy ívű korrupció azonban a tervezett eszközökkel nem vizsgálható, így valószínűleg ennek teljes terjedelmét nem lehet feltárni. A tervezett index számítása szempontjából azonban ennek nincs relevanciája.

A korrupciós indexek a korrupciós jelenség volumenének mérését célozzák, és elsősorban statisztikai eszközökkel operálnak. Statisztikai szempontból azonban nincs jelentősége a néhány nagy korrupciós eset elvesztésének. Az index olyan nagyságrendben mozgó adatokat fog mérni, amelyek szempontjából néhány tízes nagyságrendben mozgó adat elvesztésének nincs jelentősége. A hazai bűnügyi statisztika adatait vizsgálva évente legfeljebb egy-két, a nagy korrupció fogalomkörébe tartozó esettel találkozhatunk. Amennyiben tízszeres, vagy akár húszszoros látenciát feltételezünk, akkor is olyan csekély eset-számról van szó, ami a korrupciós index alakulását nem befolyásolja.

A büntetőjogilag releváns korrupció többi jelenségét azonban a javasolt összeállítású index jól tudja mérni, így alkalmas lehet a korrupció mérésére.

A továbbiakban a korrupció jelenségéből a büntetőjogilag értékelhető korrupciós eseteket vizsgáljuk, és kísérletet teszünk ennek nemzetközi összehasonlítást is lehetővé tevő mérésére.

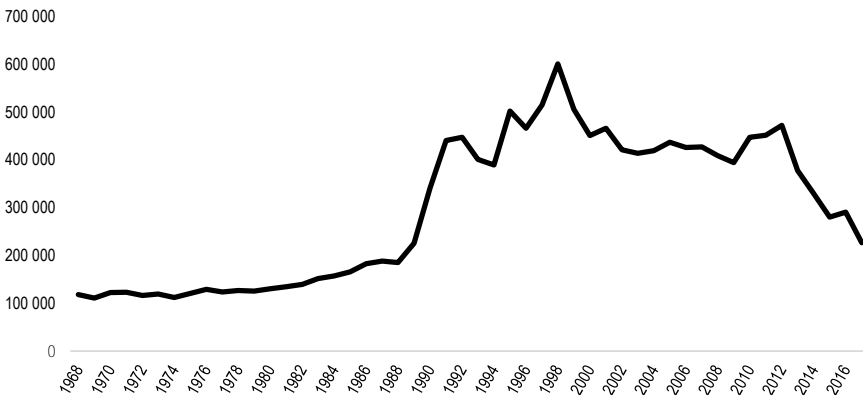
A büntetőjogilag releváns korrupció mérési lehetősége

A korrupciós bűncselekmények³⁵

A kutatás célja, hogy olyan indikátort dolgozzon ki, ami elsősorban a büntetőjogilag értékelhető korrupció mérésére, kimutatására alkalmas. Első megközelítésben a büntetőjogilag értékelhető korrupciós cselekményeknek az ilyen jellegű bűncselekmények tekinthetők.

A hosszú távú adatsort vizsgálva az a legszembeötlőbb, hogy a korrupciós bűncselekmények esetében nyomát sem találjuk az összes ismertté vált bűncselekmény esetében jelentkező ingadozásoknak. Mint az közismert, a rendszerváltást követően a regisztrált bűncselekmények száma meredeken emelkedett, 1997-ben érve el a maximumot, majd egy kicsivel a négyszázezres szint felett stabilizálódott.

2. számú ábra
Az ismertté vált bűncselekmények számának alakulása³⁶

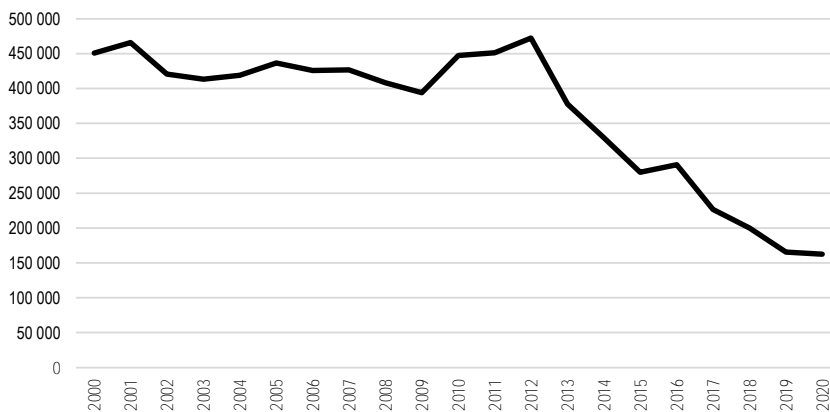
Az utóbbi tíz évben viszont jelentős csökkenést mutatnak a statisztikai adatok.

³⁵ Korrupciós bűncselekményeknek tekintjük a Btk. XXVIII. fejezetében meghatározott valamennyi bűncselekményt, továbbá a hivatali visszaélést, kivéve a Btk. 300. §-a által szankcionált korrupciós bűncselekmény feljelentésének elmulasztását.

³⁶ Forrás: ENYÜBS. Az ismertté vált bűncselekmények azokat a cselekményeket jelölik, amelyek esetében a hatóságok eljárást folytattak, és azt nem bűncselekmény hiányában szüntették meg, s így bekerültek a bűnügyi statisztikába.

3. számú ábra

A regisztrált bűncselekmények számának alakulása az ezredforduló óta

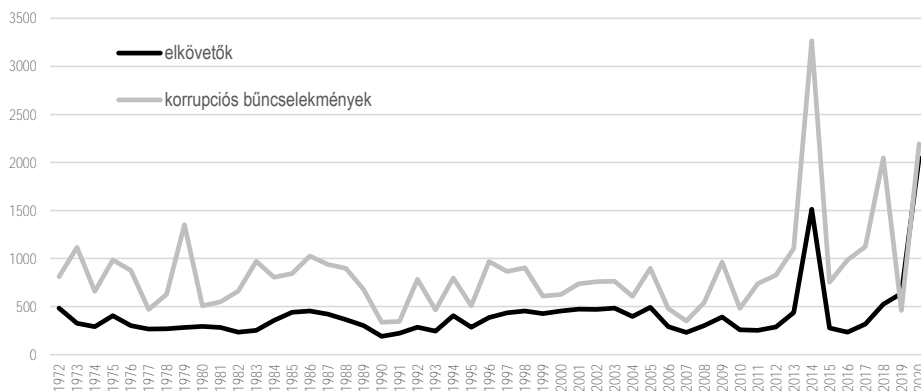

A korrupciós bűncselekmények esetében ezek a változások nem jelennek meg a statisztikában. Sőt az utóbbi éveket vizsgálva, az általános csökkenő tendenciával szemben növekvő adatokkal találkozhattunk.

A korrupciós bűncselekmények és az ismertté vált elkövetők számának alakulását mutatja a 4. számú ábra.

4. számú ábra

Korrupciós bűncselekmények és az ismertté vált elkövetők³⁷

³⁷ Forrás: ENYÜBS.

A korrupciós bűncselekmények az ismertté vált bűncselekményeken belül egy jól elkülöníthető, egyéni sajátosságokkal jellemezhető csoport. Erre a bűncselekménycsoportra nem hatottak a más bűncselekményeknél érvényesülő társadalmi hatások. A rendszerváltást követő meredek emelkedésnek nyomát sem látni. Az 1990-es években a korábbi időszakhoz hasonló gyakorisággal jelentek meg a korrupciós bűncselekmények. Ugyanakkor a korabeli sajtóban és a közgondolkodásban elsősorban a privatizációhoz kapcsolódóan nagyon sokszor jelent meg a korrupció gyanúja.

„A rendszerváltás után – a tulajdonviszonyok átalakulásával és az állami tulajdon lebontásával párhuzamosan – a közérdeklődés homlokterébe került a korrupció: évről évre »előkelőbb« helyre rukkolt az embereket leginkább foglalkoztató problémák rangsorában. 1993-ban még nem szerepelt a 15 legnagyobb közérdeklődésre számot tartó probléma között, ezzel szemben 1997-ben már a hetedik volt a közönséget leginkább foglalkoztató témák rangsorában. Ezzel párhuzamosan növekedett a kérdés társadalmi veszélyességének megítélése, valamint a közvélemény igénye arra, hogy a hatalom erélyesebben és eredményesebben lépjen fel a korrupcióval szemben.”³⁸

„Az új politikai rendszer azonban jelentős változásokat is hozott a korrupció szerkezetében. A 90-es évek elején a kelet-európai vadkapitalizmus kialakulásával, aki csak tudta, persze ha volt egyáltalán munkája, megpróbálta pozíciójához, munkaköréhez kapcsolódó döntési jogosultságát, hatalmát pénzre váltani, ezzel is kiegészítve a rendkívül alacsony fizetését. Ez a piaci alapú készpénzes kiskorrupció terjedéséhez vezetett. Ezt a folyamatot tovább segítette, hogy az új demokratikus rendszerben frissen átszervezett bűnüldözési és igazságszolgáltatási intézmények, finoman szólva, nem voltak a helyzet magaslatán. Sőt, nem ritkán a korrupció melegágyává váltak. Annak idején számos anekdota keringett arról, hogy mekkorát tudsz »kaszálni«, ha vámos vagy motoros rendőr vagy.”³⁹

Az ismertté vált korrupciós bűncselekményeket regisztráló statisztika nem tükrözi ezt a társadalmi gondolkodásban megjelenő fokozott érdeklődést, érzékenységet a korrupcióval kapcsolatban. Gondolhatjuk persze azt is, hogy nem növekedett számottevően a korrupciós bűncselekmények száma, és a bűnügyi statisztika helyesen mutatja a megtörtént eseteket, de ennek a vélekedésnek ellentmond a tapasztalat. Sokkal inkább az tűnik helyes felvetésnek, hogy a korrupciós bűncselekmények esetében ebben az időszakban jelentősen nőtt a látencia. A rendőrség nem tudott, vagy – a sokszor tisztázatlan jogi helyzet miatt – nem akart megfelelni a megjelenő kihívásoknak.

³⁸ Vásárhelyi Mária: A korrupció a közgondolkodásban. *Szociológiai Szemle*, 1998/4. <https://szociologia.hu/dynamic/9804vasarhely.htm>

³⁹ Jancsics Dávid: Kádártól Orbánig: a korrupció negyven éve. *Telex*, 2020. november 27.

Gyakorlatilag hasonló gyakoriságok jelennek meg a statisztikában immár fél évszázada. A kisebb ingadozások mellett lényegében egy lineáris, sem emelkedést, sem csökkenést nem mutató trend rajzolódik ki. Az utóbbi évtizedben tapasztalható kiugró értékek néhány többrendbeliséget takaró ügyszálhoz köthetők. Ezekben az ügyekben többszázrendbeli elkövetést regisztráltak. Korábban az ilyen esetekben „X” rendbeli folytatólagosan elkövetett cselekmény szerepelt a statisztikában, egy esetként regisztrálva. A rendbeliség értékelésének megváltozott gyakorlata nehezíti az összehasonlítást a korábbi évek adataival, de amennyiben a kiugró értékeket okozó három-négy esetet a korábbi időszak gyakorlatának megfelelően három-négy esetként vesszük figyelembe, akkor ezeknek az éveknek az adatai is belesimulnak a lineáris trendbe.

Az nem tűnik helyes feltételezésnek, hogy a korrupciós bűncselekmények esetében lényegében nem volt semmilyen jelentős változás az elmúlt ötven év folyamán. Inkább az a feltevés tűnik reálisabbnak, hogy a nyomozó hatóságok kapacitása nagyjából ilyen mennyiségű korrupciós ügy feldolgozására van méretezve; az ilyen ügyekkel foglalkozó szakemberek ennyi esettel tudnak megbirkózni. Évente néhány száz többleteset még belefér, de a jelenlegi esetszám többszörösével már biztosan nem tudna megbirkózni a rendszer. Így a nyomozó hatóságok nem érdekeltek sokkal több korrupciós eset felderítésében, hiszen így is a kapacitásuk határán teljesítenek. A rendőrség fokozott tevékenységétől nem várható az esetszám lényeges növekedése. Amint a hosszú távú statisztika is mutatja, egy-egy időszakban kampányszerűen (elsősorban politikai nyomásra) növekedhet a felderített esetek száma, de később az adatok visszarendeződnek a korábbi szintre. A korrupciós ügyekben várhatóan magas látencia léte nem az ilyen ügyekkel foglalkozó szakemberek munkáját, hanem a bűncselekménytípus sajátosságát minősíti.

A korrupciós bűncselekmények esetében rendkívül jó a felderítési arány, nagyon ritka az ismeretlen tetteses megszüntetés. Az ügyek 98,4 százalékában vádemelésre került sor 2020-ban. Úgy tűnik, hogy csak olyan esetekben indul eljárás, ahol nagy esély van az ügy sikeres befejezésére. Ugyanakkor a korrupciós bűncselekmények esetében nem hagyható figyelmen kívül a látencia kérdése. A korrupciós bűncselekmények a magas látenciával jellemezhető bűncselekmények közé tartoznak. Ahogy mondani szokás, a hivatalos eljárásokban megjelenő esetek csak a jéghegy csúcsát jelentik. Valószínűleg az ismertté vált eseteknek a többszörösét követik el, de a cselekmények többségére nem derül fény. Ez az egyik oka annak, hogy közvetlenül a bünyügyi statisztika adatait nem használják a korrupció mérésére és nemzetközi összehasonlítására. A látencia mértékét sajnos nem ismerjük. Ha tudnánk, hogy az esetek mekkora há-

nyada jelenik meg a büntetőeljárásokban, akkor könnyű dolgunk lenne, mert csak meg kellene szorozni a statisztikai adatokat a látencia mértékét mutató számmal, és máris lenne egy a korrupció mértékét jól tükröző adatunk. De jelenleg sajnos csak becslésekre, ráadásul csak meglehetősen durva becslésekre hagyatkozhatunk a látencia mértékének feltérképezésekor.

Magyarországon sajnos eddig nem végeztek a korrupció egészét érintő kutatásokat. A 2013 novemberében alapított civil szervezet, a budapesti Korrupciókutató Központ (*Corruption Research Center Budapest; CRCB*) próbálkozott a korrupció mértékének feltárásával. Elsősorban a közbeszerzésekkel kapcsolatban vizsgálták a korrupció felmerülésének lehetőségét. 2016-ban közölt elemzésükben⁴⁰ százhúszezer közbeszerzés adatait összesítve vizsgálták. Ez az elemzés azon túl, hogy a korrupciónak csak egyetlen szegmensét vizsgálta, sok kritikát is kapott. A Közbeszerzési Hatóság többször be is perelte a Korrupciókutató Központot.

Az Ernst & Young Könyvvizsgáló Kft. és az MKIK Gazdaság és Vállalkozáskutató Nonprofit Kft. már több vizsgálat keretében igyekezett felmérni a korrupciós kockázatokat a magyar vállalati szektorban. „A kutatás a visszaélések és korrump viselkedés elleni fellépés vállalati eszközeit, a korrupció elterjedtségét, a magyar vállalatvezetők ezzel kapcsolatos véleményét és várható viselkedését vizsgálja.”⁴¹ Próbáltak adatokat gyűjteni a korrupció elterjedtségére is, de mivel ezek a vizsgálatok csak a vállalati szektort érintették, ezért önmagukban nem alkalmasak látenciabecslésre.

A Transparency International Globális Korrupciós Barométere (*Global Corruption Barometer; GCB*)⁴² az egész világra kiterjedő közvélemény-kutatás, amely az állampolgárok korrupcióval kapcsolatos tapasztalataira fókuszál. A felmérés eredménye megmutatja, hogyan hat a korrupció az emberekre, és világszerte milyen erőfeszítéseket tesznek annak megfékezésére. A GCB számos korrupcióra vonatkozó kérdést tartalmaz, például: „Ön mely intézményt tartja a legkorruptabbnak?”, vagy „Hogyan osztályozná a kormányt a korrupció elleni tevékenység tekintetében?” A felmérés továbbá kíváncsi arra is, hogy az állampolgároknak milyen tapasztalataik vannak a vesztegetésekkel kapcsolatban, és milyen gyakran fizetnek kenőpénzt a különböző közszolgáltatási intézményeknél. A kutatás kere-

⁴⁰ Tóth István János – Hajdu Miklós: *Versenyerősség, társadalmi veszteségek és a 25 millió forintot értéktár rejtélye. 2009–2016 közötti magyar közbeszerzések statisztikai vizsgálata*. CRCB Working Paper Series, CRCBWP/2017:1. Corruption Research Center Budapest, Budapest, 2017

⁴¹ <https://gvi.hu/kutatasaink/integritas-es-korrupcio>

⁴² <https://transparency.hu/adatok-a-korrupciorol/globalis-korrupcios-barometer/>

tében Magyarországon is sor került adatgyűjtésre. A vizsgálat azonban nem fedi le a korrupció egészét, csak bizonyos kiemelt szegmensekre koncentrált, így ez alapján sem tehetünk megalapozott látenciabecslést Magyarországra vonatkozóan.

Büntetőjogilag értékelhető korrupciós index

Az ismertté vált korrupciós bűncselekmények számát jelző bűnügyi statisztika adatai önállóan nem alkalmasak arra, hogy egy adott ország korrupciós helyzetét tükrözzék. Ugyanakkor a büntetőjogilag releváns korrupció mérésének elengedhetetlen elemeként figyelmen kívül sem hagyható. A hivatalos bűnügyi statisztika adatai mellett a látencia mértékét is figyelembe kell venni. A hivatalos bűnügyi statisztika és a látencia mértékét jelző adatokat együtt kell felhasználni és értelmezni, különben az index nem a tényleges helyzetet fogja tükrözni.

Egy több lépcsőben felépíthető kompozit index látszik alkalmasnak a büntetőjogilag releváns korrupció (BK) mérésére.

Az index felépítése:

$$BK = BS + M + LL + VL$$

1. Büntetőjogilag releváns korrupciós esetek indexe (BK).
2. A bűnügyi statisztika korrupciós bűncselekményekre vonatkozó adatai (BS).
3. A statisztikából kimaradó, de az igazságszolgáltatási rendszerben megjelenő megszüntetéses adatok (M).
4. A lakossági körben mérhető látencia adatai (LL).
5. A vállalati szférában megjelenő látens cselekmények gyakorisága (VL).

Az index használatának feltételei:

1. *A bűnügyi statisztika korrupciós bűncselekményekre vonatkozó adatai (BS)*
El kell fogadnunk, hogy a büntetőjogilag releváns korrupció mérése nem eredményezhet nemzetközi szinten homogén méréseket. A nemzeti jogrendszerek különbözőségét nem lehet kiküszöbölni a rendszerből. Nem egy általánosan elfogadott és mindenhol érvényes korrupciófogalom alapján értelmezhetők az adatok. Az egyes országokban a büntetőjogban megjelenő korrupció fogalma eltérhet és el is tér egymástól. A büntetőjogban és az ítélkezési gyakorlatban megjelenő korrupciós fogalmak sem azonosak minden országban. Ugyanakkor az egyes országok jogrendje igazodik a helyi sajátosságokhoz és gondolkodásmódhoz. Joggal feltételezhetjük, hogy a korrupció büntetőjogi megítélése igazodik az adott tár-

sadalomban uralkodó vélekedésekhez, elvárásokhoz. „Még ha elismerjük is, hogy – épp az igazságossági elképzelések általánossága és sok esetben ellentmondásossága miatt – egy sor, a társadalom egy része által igazságtalannak ítélt megoldás is bekerülhet a hatályos joganyagba demokratikus politikai akaratképzés esetén is, akkor is állíthatjuk, hogy épp a kardinális kérdésekben, amelyek eléggé univerzálisak ahhoz, hogy a »természetjog« anyagához sorolják e koncepció hívei, nem lehet szembenálló az adott társadalom igazságossági mércéje és a hatályos joganyag mércéje.”⁴³

Így az egységes korrupcióértelmezés helyébe az adott országokban érvényesülő elvárások és vélekedések lépnek. A bűnügyi statisztikákban megjelenő korrupciós bűncselekmények nem minden esetben ugyanazon tényálláson alapulnak, eltérő cselekményeket szankcionálhatnak, de a helyileg értelmezett korrupciót mérik, s mint ilyenek, már összehasonlíthatók.

A korrupciós bűncselekményeket tartalmazó bűnügyi statisztikának még egy hiányosságát figyelembe kell vennünk. Ezekben nem szerepelnek azok a cselekmények, amelyek tartalmazhatnak korrupciós elemeket, de az eljárás során más minősítést kaptak. Például a magát hivatalos személynek kiadó elkövető, valamilyen előny ígéréssel csalt ki pénzt az áldozatoktól, így létrejött egy korrupciós aktus, de a cselekmény az eljárás során csalásnak minősült. Hasonló helyzetek adódhatnak a sikkasztásnak, vagy hűtlen kezelésnek minősülő bűncselekmények esetében is. Ezek a deliktumok, bár tartalmaznak korrupciós elemet, nem jelennek meg a korrupciós bűncselekményeket tartalmazó statisztikában. Elméletileg lehetőség lenne az összes szóba jöhető bűncselekmény esetében tételes aktavizsgálatra, ami fényt deríthetne a rejtett korrupciós elemekre, de ez nagyon jelentős munkaráfordítást igényelne. A várható eredmény nem biztos, hogy megéri a befektetést.

Mindezek alapján úgy véljük, hogy a bűnügyi statisztika a létező hibái és hiányosságai ellenére is alkalmas lehet a korrupció mérését célzó indexben való felhasználásra, de mindenképpen ki kell egészíteni más forrásokból származó adatokkal!

2. *A statisztikából kimaradó, de az igazságszolgáltatási rendszerben megjelenő megszüntetési adatok (M)*

A korrupciós bűncselekmények esetében sok feljelentés nem vezet eredményre. Körülbelül kétszer annyi feljelentésből nem lesz ügy, mint amennyi esetben végül is vádemelésre kerül sor.

⁴³ Pokol Béla: *Jogelmélet. Társadalomtudományi trilógia II.* Századvég Kiadó, Budapest, 2005, 20. o.

A megszüntetések több eltérő jelentőségű okból következhetnek be. Eléggé magas a bizonyítottság hiányában megszüntetett ügyek aránya. Ritkábban, de előfordulnak ismeretlen tetteses lezárások, és vannak olyan cselekmények, amelyek nem minősülnek bűncselekménynek. Éppen ezért, bár a megszüntetéseket figyelembe kell venni a büntetőjogilag értékelhető korrupció mérésének kapcsán, de nem lehet az összes esetet automatikusan számításba venni. A bűncselekmény hiányában megszüntetett ügyeket nyilvánvalóan nem vehetjük figyelembe a számítások során. Ezért a megszüntetéses eseteket egy módosító tényező felhasználásával illeszthetjük be az index kiszámítási metódusába. A módosító tényező nagysága vitatható, mert a különböző megszüntetési okok előfordulási aránya nem állandó. Évről évre lehetnek változások. Az utóbbi tíz év bűnügyi statisztikai adatai alapján a 0,6-es szorzó tényező adódik. Ezzel a módosítással javasoljuk figyelembe venni a megszüntetéses eseteket. Így a valódi eseteket figyelembe vehetjük, míg a valójában nem büntetőjogi cselekmények kiszűrhetők. A korrupciós index kiszámítása tehát a következők szerint módosul:

$$BK = BS + 0,6 \times M + LL + VL$$

3. A lakossági körben mérhető látencia adatai (LL)

A látencia lakosságot érintő részének feltárására egy a viktimológiai vizsgálatokhoz hasonló adatgyűjtés látszik a legcélszerűbbnek. Lakóhely, nem és életkor szerint reprezentatív, a teljes lakosságot érintő mintán végzett adatgyűjtés megfelelő eredményt hozhat. Egy ilyen vizsgálat alapvetően különbözik a jelenleg is alkalmazott közvélemény-kutatások eredményein alapuló indexszámítási módszerektől. A legismertebb lakossági körben végzett adatgyűjtést alkalmazó index a korrupcióérzékelési index (*Corruption Perceptions Index; CPI*). A CPI egy kompozit index, amely sok más index⁴⁴ adatait aggregálja egyetlen mutatóba. A felhasznált indexek többsége és maga a CPI sem közvetlenül a korrupció mértékét hivatott mérni. Mint a neve is mutatja, ez egy közvetett indikátor, ami a korrupció érzékelésén keresztül próbál a korrupció szintjére következtetni.

⁴⁴ African Development Bank Governance Ratings, Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Indicators, Bertelsmann Foundation Transformation Index, Economist Intelligence Unit Country Risk Ratings, Freedom House Nations in Transit, Global Insight Country Risk Ratings, IMD World Competitiveness Yearbook, Political and Economic Risk Consultancy Asian Intelligence, Political Risk Services International Country Risk Guide, World Bank – Country Policy and Institutional Assessment, World Economic Forum Executive Opinion Survey (EOS), World Justice Project Rule of Law Index.

Az általunk javasolt megoldás más megközelítésen alapul, és nem a korrupcióhoz kapcsolódó attitűdöket, véleményeket célozza, hanem közvetlenül a korrupció jelenségét hivatott feltárni. Az alkalmazott módszer az önbevallásos (*self reported*) technika.

Az önbevallásos módszerrel végzett adatgyűjtés felhasználása *John Pepper* és *Carol Petrie* szerint a XX. század legfontosabb újítása volt a kriminológiai kutatások területén.⁴⁵ Ezt a kutatási módszert már széles körben alkalmazzák az amerikai kriminológusok.

A gyakori használatot az indokolja, hogy ezzel a módszerrel a kutatók sok olyan információhoz juthatnak, amelyek korábban nem voltak hozzáférhetők a tudományos elemzés számára.

Kezdetben nagy kétkedés fogadta az illegális viselkedés felderítésének e módszerét. Azonban az értékelés során nemcsak az döbbsentette meg a kutatókat, hogy milyen sokan válaszoltak a feltett kérdésekre, de a felderített cselekmények jelentős száma is nagy meglepetést keltett. Az alkalmazott eszközök az utóbbi ötven évben sokat finomodtak. A jelenleg elfogadott módszertani előírások jelentősen növelik az ilyen jellegű kutatások érvényességét és megbízhatóságát. Az alkalmazott módszerek ismertté válása és a kapott eredmények használhatósága napjainkban ezt a módszert már teljesen elfogadottá tette. A kidolgozott mérési eszközök validálása és standardizálása lehetővé tette, hogy az önbevallás módszerével készülő felmérések megbízhatók és összehasonlíthatók legyenek.

Ezek a fejlemények tették az önbevallásos módszeren alapuló tanulmányokat a jelenlegi kriminológiai gondolkodás szerves részévé.

Az eredmények kiterjeszhetőségét illetően akadnak még megoldásra váró problémák, de a mintakeret és a mintaválasztás körültekintő megvalósításával a felmerülő problémák jó része kiküszöbölhető. A módszer önállóan nem alkalmas a teljes látencia becslésére, de más módszerekkel együttesen alkalmazva megbízható és érvényes eredményeket szolgáltat ezen a területen is.

A *self reported* felmérések megbízhatósága alapot ad arra, hogy ez az eszköz jól használható legyen a korrupciós bűncselekmények látenciájának felderítésére. A lakosság körében végzett felmérés eredményeit felhasználva a korrupciós index közelebb kerülhet a korrupció valós szintjének megbecsléséhez.

---

⁴⁵ John V. Pepper – Carol V. Petrie: *Measurement Problems in Criminal Justice Research. Workshop Summary*. The National Academies Press, Washington D.C., 2003

4. *A vállalati szférában megjelenő látens cselekmények gyakorisága (VL)*

A korrupciós index teljessé tételéhez még egy lépés van hátra: a vállalati szférában megjelenő korrupciós cselekmények felderítése és számbavétele.

A feladat ebben az esetben is összetett. Az üzleti szférát érintő korrupciós cselekmények létrejöhetnek az üzleti partnerek közötti tranzakciók során, vagy amikor az üzleti szervezetek az állammal, önkormányzatokkal kerülnek kapcsolatba. (Például egy multinacionális nagyvállalat hazai részlegénél kenőpénzt kellett adni a beszerzéseket intéző vállalati vezetőnek, ha valaki be akart kerülni a beszállítók közé. Egy büntetőügyben pedig a vállalkozó rendszeresen kenőpénzt fizetett a polgármesternek, hogy ő kaphassa meg a településen a felújításokkal kapcsolatos megbízásokat.)

A közbeszerzéssel kapcsolatos korrupciót, korrupciógyanút több kutatás is vizsgálta.⁴⁶

Több jelenleg is alkalmazott korrupciós index tartalmazza a vállalati vezetők, gazdasági szakemberek körében végzett adatgyűjtések eredményét: az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank és a Világbank által végzett üzleti környezet- és vállalkozásiteljesítmény-felmérés; a Business International által kiadott korrupciós tapasztalati index és a Nemzetközi Üzleti Index (*Business International Index; BII*); a Gallup International által kidolgozott Nemzetközi Költségvetési Partnerség (*International Budget Partnership; IBP*). Ezekkel az indexekkel az a probléma, hogy a kiválasztott megkérdezettek nem reprezentálják a célpopulációt, valamint rendszerint nem a megkérdezettek tényleges tapasztalatairól, hanem azok véleményéről, attitűdjéről gyűjtenek adatokat. Így nem alkalmasak a célzott szférában létező látens korrupciós jelenségek feltárására, sokkal inkább a korrupcióval kapcsolatos percepciók mérésére szolgálnak.

Vállalatvezetői körben valószínűleg nehezebben működik a self reported adatgyűjtés, de megfelelő adatgyűjtési technikával alkalmazható lenne. Több olyan kérdezési technika létezik, amikor érzékeny témákkal kapcsolatban szeretnénk adatokat gyűjteni anélkül, hogy a megkérdezettek személyes szféráját sérelem érné, illetve hogy önmagát bűncselekmény elkövetésével összefüggésbe hozná. Ezek a módszerek valószínűleg a vállalatvezetők körében is működőnének, és lehetővé tennék az ebben a körben előforduló, jelenleg látenciában maradó cselekmények felderítését.

---

⁴⁶ Lásd például Szántó Zoltán – Tóth István János (szerk.): *Korrupciós kockázatok az üzleti szektorban*. Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2008; Papanek Gábor (szerk.): *A korrupció és a közbeszerzési korrupció Magyarországon. I. kötet*. GKI Gazdaságkutató Zrt., Budapest, 2009.

Az index felépítése

$$BK = BS + 0,6 \times M + LL + VL$$

1. Büntetőjogilag releváns korrupciós esetek indexe (BK).
2. A bűnügyi statisztika korrupciós bűncselekményekre vonatkozó adatai (BS).
3. A statisztikából kimaradó, de az igazságszolgáltatási rendszerben megjelenő megszüntetési adatok (M).
4. A nem bűncselekmények kiszűrésére szolgáló koefficiens (0,6).
5. A lakossági körben mérhető látencia adatai (LL).
6. A vállalati szférában megjelenő látens cselekmények gyakorisága (VL).

Az abszolút számok helyett hasznosabb volna egy lakosságarányos indexszel számolni. A százezer lakosra jutó arányszámok alkalmazásával kiküszöbölhetők az egyes országok méretből és lakosságszámból adódó különbségei.

Az index végső alakja így alakul:

$$BK = (BS + 0,6 \times M + LL + VL) / \text{lakosság szám 100 000 főben}$$

1. Az általunk javasolt korrupciós index valóban csak a büntetőjogilag releváns korrupció szintjét méri.
2. Nem tartalmaz vélemény- és attitűdelemeket.
3. Kizárólag statisztikai módszerrel elemezhető adatokon alapul.
4. Amennyiben a látencia mérésére szolgáló adatgyűjtésekre egységes módszertan felhasználásával kerül sor, akkor nemzetközileg összehasonlítható.

Ez első megközelítésben komoly akadálnak tűnik, de jelenleg is több, a korrupcióra vonatkozó nemzetközi vizsgálatra is rendszeresen sor kerül. Megoldható lenne akár ezekbe a vizsgálatokba beépíteni egy a látenciát közvetlenül mérő kérdésblokkot. Ez a módszer költséghatékonyá tenné az adatgyűjtést. Az így összegyűjtött adatok felhasználhatók lennének a javasolt index kiszámításához.

A digitalizálódó drogpia

A Covid-19-járvány és az azt övező korlátozó intézkedések olyan gazdasági krízist okoztak, ami régen volt a világban. A drogpia ugyanannak a globális vagy helyi gazdaságnak a része, mint a legális gazdaságot alkotó piacok; ugyanabban a gazdasági, társadalmi és politikai környezetben működik, a keresleti oldali szereplők pedig mind a legális, mind pedig az illegális drogpiacon vásárolnak. Korábbi vizsgálataim eredményei megerősítették, hogy a drogpiacon tevékenykedő csoportok „lemásolják”, adaptálják a legális piacon érvényesülő modelleket, ráadásul ugyanúgy hatnak rájuk a globális vagy a helyi piacot és társadalmi környezetet érintő változások, ahogy a legális piacokra. Ugyanakkor, mivel flexibilis szerepstruktúrák jellemzik, és a kínálati oldali szerezdiffúzió egy nagyon sajátos, sokszereplős, monopolisztikus jegyeket magán viselő, de alapjaiban kompetitív, fragmentált drogpiacon működhet, így gyorsan alkalmazkodnak a változásokhoz. Ezért is nevezik restriktív vagy Covid-álló piacnak. A legális online kereskedelem fellendülése megkönnyítette a kábítószer-tranzakciókat is. A drogpia rugalmasabb, mint valaha, és birtokba vette a digitális teret.

Bevezetés

Karanténban a drogpia? címmel jelent meg az *Ügyészek Lapja* 2020. évi 4–5. számában az a tanulmány, amelyben a Covid-19-vírus, illetve a járványveszély miatti kezdeti korlátozások globális drogpiacon gyakorolt hatásait vizsgáltam.¹ Azóta eltelt közel két év. Túl vagyunk már a sokadik járványhullámon, a drogpia pedig, köszöni szépen, jól van; él, virul és prosperál. Habár nem kapott védőoltást, az immunitása majdhogynem kifogástalan. Kezdeti gyengélkedése után új erőre kapott, és szinte soha nem látott rugalmasságot tanúsítva meglovagolta az újabb hullámokat. De nemcsak a drogpia, hanem a bűnüldözés globális piaca is soha nem látott aktivitást és kooperációt kezdett mutatni.

A következőkben – az UNODC-, EMCDDA-, DEA-dokumentumokat, a tárgykörrel összefüggő tudományos publikációkat, valamint internetes és a darkwebes fórumokon megjelent cikkeket alapul véve – röviden igyekszem vázolni, milyen hatása volt a Covid-19-pandémiának és kiváltképp a korlátozó intézkedéseknek a globális drogpiacon, és ez miként hatott vissza a bűnüldözés hatóságok tevékenységére.

---

¹ Ritter Ildikó: *Karanténban a drogpia?* *Ügyészek Lapja*, 2020/4–5., 35–49. o.

Volt egyszer egy gazdasági válság 2008-ban

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (UNODC) 2020. évi Jelentésében (*World Drug Report 2020*)² figyelmeztetett, hogy „az új koronavírus járvány éppúgy elérheti a kábítószer-piacokat, mint a 2008-as gazdasági válság és súlyosbíthatja a szerhasználókra vonatkozó kockázatokat. A pandémiának köszönhetően a drogfogyasztás általános növekedésével lehet számolni, a fogyasztók az olcsóbb termékeket és az intravénás alkalmazást fogják előnyben részesíteni, ami nagyobb egészségügyi kockázatot jelent. Az egyes államok pedig valószínűleg csökkenteni fogják a kábítószerekkel kapcsolatos költségvetési kiadásait.” A bécsi székhelyű szervezet a 2008-as gazdasági válság drogpiacon gyakorolt hatásai alapján vonta le következtetéseit. Azt prognosztizálta, hogy

- a határárak és a járványhoz kapcsolódó egyéb intézkedések droghiányt okoznak majd az utcán, ami magasabb árakhoz és csökkent tisztasághoz vezet;
- a kábítószer-kereskedők előnyben részesíthetik a tengeri útvonalakat;
- a növekvő munkanélküliség és a lehetőségek hiánya növeli annak esélyét, hogy a szegény és deprivált emberek a kábítószerekhez vagy az ahhoz kapcsolódó tiltott tevékenységekhez forduljanak, legyen az akár termelés, akár szállítás, akár legalsó szintű kereskedelmi tevékenység;
- csökkenhet a hatóságok operatív tevékenysége és a nemzetközi összefogással történő operatív kábítószer-felderítő tevékenység;
- emelkedni fog a darkneten keresztüli online kereskedelem, amely teljes névtelenséget kínál a felhasználóknak, továbbá a postai kábítószer-küldemények elterjedtsége is növekedhet;
- emelkedik majd a gyógyszerfogyasztás, ami már növekvő tendenciát mutat a fejlődő országokban.³

A következőkben vizsgáljuk meg, hogy két évvel a Covid-19-pandémia és az azzal kapcsolatos első korlátozó intézkedések bevezetését követően mi igazolódott be az UNODC prognózisából.

Már a világjárvány első hulláma alatt is, de kiemelten azt követően oknyomozó riporterek, gyakorlati szakemberek, kutatók vizsgálták a járvány, illetve az annak visszaszorítását célzó intézkedések kábítószer-bűnözésre, illetve kábítószerpiacon gyakorolt hatásait. Az európai helyzetről a Kábítószer és Kábítószer-

² <https://wdr.unodc.org/wdr2020/>

³ https://economictimes.indiatimes.com/news/international/business/pandemic-could-hit-drug-markets-as-in-2008-crisis-un/articleshow/76622959.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst

függőség Európai Megfigyelőközpontja (EMCDDA) egy gyorsjelentést, majd az Europollal közösen egy helyzetértékelést tett közzé 2020 májusában.⁴ Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala az első hullám után szintén vizsgálta a jelenséget, és negyven tagállam visszajelzése alapján készített egy tanulmányt, *Covid-19 and the drug supply chain* címmel.⁵

A Covid-19-pandémia főbb hatásai a globális drogpia

Általános tendenciák

Napjainkra nyilvánvalóvá vált, hogy az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatalának prognózisa nem tévedett nagyot. A kábítószerpia

makroökonómiai változásai többnyire igazolták a várakozásokat, ugyanakkor a mikroökonómiai sajátosságok érdekes képet mutattak.

A járványügyi korlátozások, a határzárak és a világkereskedelem általános hanyatlása érdekében végrehajtott intézkedések leginkább a kábítószer-ellátási lánc legvégén, a célpiacokon éreztették hatásukat.

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatalának vizsgálata szerint számos ország a kiskereskedelmi kínálati piac visszaeséséről számolt be, jellemzően azok, amelyek a szabad mozgás tekintetében szigorú korlátozásokat vezettek be. Ennek hatására az árak bizonyos szerek esetében emelkedtek, a tisztaság csökkent, a kábítószer-használati mintázatok pedig változtak. A heroinkínálat csökkenése például felerősítette a keresletet a szintetikus opioidok (például fentanyl) iránt, illetve megnőtt a kereslet a terápiás lehetőségek igénybevételeire is.⁶ Egyes balkáni és közel-keleti országok azonban, ahol az intézkedések nem voltak annyira szigorúak, kisebb fennakadásokról számoltak be.

A nagybani kínálati pia

---

⁴ EMCDDA special report: COVID-19 and drugs – Drug supply via darknet markets. https://www.emcdda.europa.eu/publications/ad-hoc/covid-19-and-drugs-drug-supply-via-darknet-markets_en; EMCDDA and Europol analyse impact of pandemic on EU drug markets. New report provides window onto EU drug market changes during COVID-19. <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/eu-drug-market-impact-of-covid-19>

⁵ <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/Covid-19-and-drug-supply-chain-Mai2020.pdf>

⁶ <https://time.com/6128982/fentanyl-pandemic-opioid-epidemic/>

terében. Egyes országokban, például Olaszországban, Csehországban, Nagy-Britanniában, az Iráni Iszlám Köztársaságban és Közép-Ázsia más országaiban a kábítószer-lefoglalások meredek csökkenése volt tapasztalható, amit úgy értelmeztek, hogy a korlátozások miatt egy rövidebb időszakra „elcsendesedett” a piac. Más országokban, például Nigerben, egyenesen a kábítószer-kereskedelemben részt vevő egyes szervezett bűnözői csoportok részben vagy egészen a Covid-19-pandémia hatásait felismerve olyan újabb területek felé orientálódtak, illetve fektettek be, mint például a kiberbűnözés vagy a hamisított gyógyszerrel történő kereskedelem. Ezzel szemben, más országokban, például a Közel-Keleten és Észak-Afrikában (például Marokkó) az enyhe korlátozások nem befolyásolták számottevően a kiskereskedelmi piac működését.⁷

A járványveszély miatt bevezetett karantén következményeként veszélybe kerültek a pénzmozgatás és a pénzmosás módszerei. A karantént követően jóval több illegális pénzt foglaltak le a hatóságok, mint előtte – New York Cityben 180 százalékkal nőtt a lefoglalások száma az előző évihez képest –, hiszen a kábítószerpiac jellemzően gyors befektetéseken, virtuális valután, illetve készpénzen alapul, így a bezártság következtében jelentősen megnőtt a pénzmozgatások kockázata. Ezt használta ki az Egyesült Államokban a Kábítószerellenes Hivatal (DEA). New Yorkban a kartellek általában ázsiai bűnszervezetekre támaszkodnak a készpénzek tisztára mosásakor. A kartelltársak amerikai termékeket vásárolnak a „kábítószeres pénzen”, és azt visszaküldik Kínába. Cserébe a termékeket fogadó bűnöző csoportok a pénzt visszajuttatják Mexikóba, a kartellnek, gyakran banki átutalással, amelyet Kínából nehezebb lekövetni. De a karantén és az üzletek bezárása jelentősen megnehezítette a pénzmosás korábban gördülékeny módszerét. Ennek eredményeként a kartellek készpénze felhalmozódott, ami nagyobb lefoglalásokhoz vezetett.⁸ Hasonló helyzet alakult ki hazánkban is, kicsiben. A karantén idején rendszeresen számolt be a sajtó nagyobb kábítószerfogásokról, illetve jelentős mennyiségű, kábítószer-eladásokból származó készpénzek lefoglalásáról.⁹

Az Európai Unióban a korlátozások ellenére a tagállamok közti kábítószerforgalom tovább folytatódott, tulajdoníthatóan a közúti árufuvarozást az EU határain belül lehetővé tevő rendelkezéseknek. Így a csempészek nagy meny-

---

⁷ <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/Covid-19-and-drug-supply-chain-Mai2020.pdf>

⁸ <https://www.nbcnews.com/news/crime-courts/covid-19-costing-drug-cartels-millions-dollars-n-1213181>

⁹ <https://24.hu/belfold/2020/06/06/droglabor-drog-kabitoszer-tordas-rendorseg/>

nyiségeket tudtak egyik országból a másikba mozgatni. Az országokon belüli elosztás és az alsóbb szintű disztribúció területe azonban nehezebben tudott alkalmazkodni, hiszen a személyes kapcsolatok korlátozása megnehezítette a drogok átadását. A személyes kontaktusok elkerülésére rövid időn belül látványosan megnőtt a webes és darknetpiacok jelentősége, a közösségi média fokozottabb bevonása, a titkosított kommunikációs alkalmazások használata.¹⁰

Kannabisz

Az európai kontinensen a kannabiszszármazékok kínálati piaca egy rövid időre visszaesett. Részben a kannabiszgyanta időleges hiánya miatt, illetve azért, mert a kannabiszkínálati piacot részben belső termesztői és elosztói hálózatok határozzák meg. A lezárások és a kijárási korlátozások pedig kezdetben megnehezítették a fogyasztók ellátását. Az attól való félelem, hogy a kannabisz (szárított növény) kínálatában is visszaesés lehetséges, a kannabisz kiskereskedelmi árát felfelé tolta. A kiskereskedelmi céllal létrehozott „házi ültetvények” működését azonban a járványveszély miatti korlátozó rendelkezések lényegében nem zavarták meg¹¹, így hamar magára talált a piac, és stabil maradt.

Heroin

A heroinkereskedelem továbbra is a már ismert útvonalakon folytatódott. A hosszú távon történő közúti szállítás azonban nehezkesebb lett. A tagállamok többsége arról számolt be, hogy a helyi piacokon kevesebb volt a heroin, gyengébb volt a minőség is, emiatt több helyen az árak is emelkedtek. A Covid-19-válság több szempontból is akadályozta az ópiumtermelést és a heroinelőállítást. Mivel 82 százalékkal Afganisztán a világ vezető ópiumelőállító országa, a mákszürethez jelentős mennyiségű munkaerőre van szüksége. A pandémia és az azt övező kijárási korlátozások miatt a munkások nem tudtak eljutni a mákföldekre, ahogy arra sem volt elég ember, hogy a betakarított ópiummákot eljuttassák a feldolgozó laboratóriumokba. Nem véletlen, hogy a termőterület nagysága 2019 és 2020 között 21 százalékkal csökkent (2021-re ismét növekedésnek indult).¹² De még ennél is nagyobb gondot okozott, hogy a világkereskedelem visszaszorulása és a szigorú határellenőrzés eredményeként hiány keletkezett a heroin előállításához szükséges import vegyi anyagokból, nevezetesen az ecetsav-anhidridből.

---

¹⁰ https://index.hu/kulfold/eurologus/2020/06/14/kabitoszer_europol_szervezett_bunozes_heroin_kokain_kannabisz/

¹¹ <https://www.economist.com/britain/2020/03/26/coke-is-out-weed-is-in>

¹² https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghanistan_brief_Nov_2021.pdf

A pandémia okozta korlátozások miatt az Albánia–Koszovó–Észak-Macedónia–Szerbia–Montenegró határon a személy- és kereskedelmi forgalom visszaesésével együtt jelentősen szigorodott az ellenőrzés is, így az úgynevezett balkáni utat, amely az ópium, illetve a heroin Afganisztánból Európába történő fő csempészútvonala is, korlátozottan és nagy kockázattal lehetett csak használni. Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala szerint személyautókban történő csempészet szinte megszűnt, de valamelyest a legális kereskedelmi áruszállításhoz kapcsolódó csempészet is visszaszorult.¹³

Dizájn drogok

Amfetaminból, metamfetaminból és kokainból azonban nem volt hiány, mert hiába csökkent a prekursorokhoz való hozzáférhetőség, a szórakozóhelyek bezárásával, a fesztiválok elmaradásával a rekreációs célú stimulánshasználat is világszerte visszaszorult. Túlkínálat keletkezett a piacon, amit tovább tetézt a mexikói kartellek által Európába csempészett magas hatóanyag-tartalmú metamfetamin. A kartellek, kihasználva a pandémiát, Ázsián és Óceánián túl, új piacokra igyekeztek betörni.¹⁴ A metamfetamin elsősorban mexikói államokban (Baja California, Sinaloa, Jalisco és Michoacán) készül. A Jalisco New Generation Cartel (CJNG) által vezetett mexikói kábítószer-kereskedők kiszélesítettek nemzetközi terjesztési csatornáikat is.¹⁵

Az ópiummák mellett az afgán kábítószer-gazdaság szerves részévé vált a metamfetamingyártás. 2019 és 2020 lefoglalási adatai ugrásszerű növekedést jeleznek; hatszor akkora mennyiséget foglaltak le ezekben az években, mint a korábbiakban. Ráadásul a környező országokban elkobzott metamfetamin jelentős része is afgán eredetű volt.¹⁶ A legtöbb ázsiai országban a metamfetamin gyártása nagyrészt szintetikus pszeudoefedrinre vagy efedrinre támaszkodik prekuzorként.¹⁷ Ez a korlátozások miatt egy ideig nehezen volt hozzáférhető, ez okozta az amfetaminok és metamfetaminok rövid idejű kínálatcsökkenését a globális drogpiacon. Ugyanakkor az afgánok a gyártás során a pszeudoefedrinről az efedra nevű növényre váltottak, amely nagy területen

---

¹³ <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/Covid-19-and-drug-supply-chain-Mai2020.pdf>

¹⁴ https://www.unodc.org/documents/scientific/21-02920_LAC_drug_assessment_Ebook.pdf

¹⁵ <https://english.elpais.com/usa/2021-10-27/methamphetamine-and-online-sales-how-mexican-drug-cartels-are-gaining-ground-in-the-us-and-europe.html>

¹⁶ https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghanistan_brief_Nov_2021.pdf

¹⁷ UNODC, World Drug Report 2021.

vadon nő az országban.¹⁸ Így az afgán metamfetamin a pandémia idején széles körben elterjedté vált.

Az egyéb dizájnerdrogok piacán is csökkent a kínálat, ugyanis a szintetikus szerek előállításához használt prekursorok többsége Délkelet-Ázsiából (Kínából) származik, a korlátozások miatt azonban jelentősen csökkent a hozzáférhetőség. Ahol hazai gyártású prekursorokat használnak fel a szintetikus anyagok előállításához, mint például a mefedron esetében az Orosz Föderációban, nem volt detektálható jelentős változás a helyi piacon.

A prekursorok bizonytalanná válása kihatott a metamfetamin, a fentanyl és egyéb amfetamintípusú stimulánsok mexikói, libanoni és a „captagon”¹⁹ jordániai és szíriai előállítására is. De Csehországban is visszaesett a metamfetamin-előállítás. Ez azonban azért nem rázta meg a piacot, mert ezeknek a szereknek a használata többségében a szórakozáshoz kötődik, és a járvány miatt történő belső korlátozások miatt a kereslet is mérséklődött irántuk.

A lezárások oldását követően, a nyári időszakokban azonban ismét fellendült a szintetikus szerek keresleti piaca.

A DEA arra figyelmeztet, hogy a Covid-19-pandémia, illetve az azzal kapcsolatos korlátozások egyik legaggasztóbb utóhatása, hogy jelentősen megerősödött a metamfetamin- és a fentanylpiac. Az Egyesült Államokban jelentősen megnőtt a lefoglalt metamfetamin- és fentanylmennyiség. Mindkét szer rendkívül veszélyes. Elsődlegesen a mexikói kartellekhez köthető az előállításuk és a fogyasztói piacra juttatásuk. Ez a két szubsztancia felelős a kábítószer-tuladagolások jelentős többségéért.²⁰ 2020 áprilisa és 2021 áprilisa között 100 306-an haltak meg, ami az első alkalom, hogy az áldozatok száma tizenkét hónapos időszak alatt hatjegyűvé vált. Az amerikai Betegségmegelőzési és Járványügyi Központ által közzétett adatok egy lehetséges tettesre mutatnak rá: az illegáli-

---

¹⁸ EMCDDA: Emerging evidence of Afghanistan's role as a producer and supplier of methamphetamine. Lisbon, November 2020. <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13410/emcdda-methamphetamine-in-Afghanistan-report.pdf>; UNDARK: The Wild Shrub at the Root of the Afghan Meth Epidemic (20 May 2020). <https://undark.org/2020-05/20/afghanistan-meth-ephedra/>

¹⁹ A captagon amfetaminszármazék, fenetillin-hidrokloridot tartalmaz. 1961-ben már gyártották, legális szubsztancia volt. A szír háború „üzemanyagaként” aposztrofálták amiatt, hogy a harcosok egy része rendszeresen fogyasztotta. <https://www.forbes.com/sites/carmendrah/2015/11/21/what-you-need-to-know-about-captagon-the-drug-of-choice-in-war-torn-syria/?sh=5141a2043c82>

²⁰ <https://www.dea.gov/press-releases/2021/01/26/dea-warns-methamphetamine-and-fentanyl-drug-market-built-aftermath-covid>

san előállított fentanylra, arra a szintetikus opioidra, amely ötvenszer erősebb hatású lehet, mint a heroin.²¹

Egyre elterjedtebb Amerikában, hogy valódi, vényköteles opioid gyógyszerekhez, például Oxycontinhoz, Percocethez, Vicodinhoz, Xanaxhoz vagy az amfetamintípusú Adderallhoz hasonló hamis, fentanylt, illetve metamfetamint tartalmazó tablettákat árusítanak bűnszervezetek. A tabletták széles körben hozzáférhetőek, a közösségi médiában és az e-kereskedelmi platformokon bárki számára elérhetőek.²²

Európában is emelkedtek a metamfetamin-lefogalások 2019-ben és 2020-ban; a korábbi mennyiségek közel ötszörösét foglalták le a hatóságok. A jelentések szerint ezek egy része „mexikói” metamfetamin volt.²³

Az abbéli, egyre növekvő félelmek közepette, hogy Hollandia „narkóálmammá” válik, a kínai „szintetikuskábitószer-király” és az egyik legkeresettebb nemzetközi bűnöző, Tse Chi Lop váratlan, 2021 januárjában történt letartóztatása Amszterdamban kimondottan nagy fogásnak számított és megkoronázta a holland rendőrség egyébként is rendkívül sikeres évét. 2020-ban ugyanis rekordszámú, 32 metamfetaminlaboratóriumot számoltak fel, majd nem sokkal ezután került rendőrkézre az „ázsiai El Chapo” is.²⁴

2011 óta ismert volt a hatóságok előtt, hogy Hollandiában kínai bűnözői csoportok gyakran működnek együtt a holland csoportokkal; többek között MDMA-val és metil-prekursorokkal, például piperonil-metil-ketonnal (PMK), illetve benzil-metil-ketonnal (BMK) látják el az illegális laboratóriumokat. A DEA szerint Tse Chi Lop szervezetei üzleti kapcsolatban állnak az ázsiai székhelyű hongkongi, makaói és tajvani szervezett bűnözés vezetőivel. Ez pedig azt jelzi, hogy közvetve kapcsolatban állnak a Sam Gor szindikátussal.

Ez azért lényeges, mert így válik érthetővé, hogy milyen jelentős is volt Tse Chi Lop elfogása, ugyanis a Sam Gor szindikátus, vagy más néven A Cég (The Company), egy ázsia-csendes-óceániai székhelyű nemzetközi bűnözői szervezet, amely elsődlegesen kábítószer-kereskedelemmel, ezen belül is metamfetaminnal foglalkozik, az éves forgalma meghaladja a nyolcmilliárd dollárt.²⁵

---

²¹ <https://time.com/6128982/fentanyl-pandemic-opioid-epidemic>

²² <https://www.dea.gov/press-releases/2021/09/27/dea-issues-public-safety-alert>

²³ <https://english.elpais.com/usa/2021-10-27/methamphetamine-and-online-sales-how-mexican-drug-cartels-are-gaining-ground-in-the-us-and-europe.html>; https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/eu_drug_markets_covid19_impact_final.pdf

²⁴ <https://thediplomat.com/2021/03/how-asian-drug-trafficking-networks-operate-in-europe/>

²⁵ <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/10/14/drugs-investigators-close-asian-el-chapo-centre-vast-meth-ring/>

A letartóztatás a több éve folyó Kungur hadművelet csúcspontja volt, amelyet az ausztrál szövetségi rendőrség (AFP) vezetett további húsz, az ügyben érdekelt nemzetközi bűnüldöző szervezettel együttműködve; többek között Kanadával, Kínával, Hongkonggal, Japánnal, Makaóval, Mianmarral, Új-Zélanddal, Thaifölddel, az Egyesült Államokkal.²⁶ *Jeremy Douglas*, az UNODC regionális képviselője nagyszerű eredménynek nevezte Tse Chi Lop letartóztatását, de hozzátette, hogy „...a szervezet megmarad [...] Miközben a szindikátus vezetésében átrendeződés zajlik, a szindikátus üzleti tevékenységének feltételei továbbra is változatlanok, így a hálózat továbbra is működőképes marad. A szintetikus drogok iránti kereslet kiépült, valaki más fog lépni Tse helyére.”²⁷

Kokain

A kokaintermesztésre is hatottak a pandémia okozta korlátozások. Kolumbiában a bűnüldöző szervek hathatósan tevékenykedtek a járvány alatt, ráadásul mivel a termelők, különösen Kolumbia keleti részén, nem jutottak elégséges benzínhez, amelyet korábban a Venezuelából csempészték be, némileg csökkenteni kényszerültek a termelést. Ez azonban nem volt számottevő. Peruban, habár a termelés mennyiségi jellemzői nem változtak, de egyrészt problémát okozott a leszüretelt levelek feldolgozásra történő szállítása, másrészt pedig a határzárak és a kijárási korlátozások miatt a szállítással is súlyos gondok akadtak, illetve a csökkenő kereslet jelentős hatással volt az árakra. A kokainpiacon egy ideig túlkínálat volt, így nem véletlen, hogy a levelek átvételi ára 2020 januárja és áprilisa között 46, 2022-ig pedig összesen hetven százalékot esett.²⁸ Habár a kokalevel-termesztés mennyiségi mutatói nem változtak, a csempésztútvonalakon és módszereken jelentősen módosítani kellett. A kereslet csökkenése pedig óhatatlanul lefelé nyomta az árakat.

Kábítószer-szállítás

A Covid-19-pandémia készületlenül érte a drogpiacot. A határzárak és a járványhelyzet miatt hozott rapid, korlátozó intézkedésekre a piac késve tudott

---

²⁶ The hunt for Asia's El Chapo. *Reuters*, 14 October 2019.

²⁷ Asia's El Chapo: fall of The Company man. *The Australian*, 5 February 2021; Why the arrest of one of Asia's most-wanted fugitives may fail to impact the region's war on drugs. *CNN*, 15 February 2021.

²⁸ DEVIDA, Reporte N.1 – April 2020, Monitoreo de precios de hoja de coca y derivados cocainicos en zonas estratégicas de intervención; Gabriel Stargardter – Drazen Jorgic: Special report: Peruvian coca farmers to Paris pushers, coronavirus upends global narcotics trade. *Reuters*, 22 April 2020.

csak reagálni, így jelentős hatósági lefoglalási hullám volt megfigyelhető a járvány kezdeti szakaszában. Ez főként a kiskereskedelmi piacot és hálózatot érintette, de kihatott a nagykereskedelemre is, hiszen változtatni kellett a marketingstratégiákon és a szállítási módokon.

A határozatok, a világkereskedelem visszaesése megzavarta, sőt néhol elvágta a kábítószerpiac ellátási láncait és diverzifikálta a kábítószer-kereskedelem mintáit és útvonalait, miközben a korlátozások és a kábítószeres elérhetősége változásokkal idézhet elő a fogyasztási magatartásokban, így változott a keresleti piac is.

Ahol a kábítószereseket többnyire légifutárok (*in corpore*²⁹, vagy testcsomagok segítségével) szállították, mint például metamfetamint a Koreai Köztársaságban, vagy ahol jelentős mennyiségű kábítószeret légi úton szállítottak korábban, lásd például az Európába irányuló kokaincsempészetet, ott a kijárási és mobilitási korlátozások új csempészmódszerek és útvonalak felállítását igényelték.

A nagy mennyiségű, kontinensek közti kábítószer-szállítás relatíve rövid idő alatt áttevődött a tengeri útvonalakra, a légi szállítás erősen visszaszorult. Európában jellemzően a közúti szállítás maradt az országok közti drogkereskedelem fő formája. A közúti és a tengeri szállítás módszere is többségében az, hogy a csempészni kívánt kábítószeret a legális árut szállító kereskedelmi hajók vagy kamionok rakománya mellett vagy konténereiben rejtik el. A kapitány vagy a sofőr nem is feltétlenül tud róla, öszvérként szállítja a kábítószeret egyik helyről a másikra. Ugyanakkor a transzatlanti szállításban a kereskedelmi hajók mellett speciális szállítmányok esetén átalakított jachtok is részt vesznek. Az útvonal továbbra is Latin-Amerikából Nyugat-Afrikán keresztül vezet Európába. Délkelet-Ázsiában halászhajókon történik a vízi szállítás. Míg a Kolumbiából Közép-Amerikába irányuló csempészethez tengeralattjárókat is használnak.³⁰

Mindezek alapján jól körvonalazódik, hogy a pandémia idején a kábítószer-kereskedelemben:

- megváltoztatták a szállítási módot és/vagy útvonalat (kisebb kockázatú útvonalat vagy módszert kerestek), illetve kihasználták a határellenőrzések gyenge pontjait;
- növelték az alternatív szállítási módszerek alkalmazását, értve ezen a darknet, illetve a postai szolgáltatások igénybevételét a szállításhoz;
- nagyobb raktárakban halmozták föl az árut, amit nem tudtak eladni vagy mozgatni, és vártak a korlátozások oldására vagy arra, hogy az újabb rest-

²⁹ Beleértve a gyomorban vagy valamely testüregben történő szállítást.

³⁰ <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/Covid-19-and-drug-supply-chain-Mai2020.pdf>

riktív intézkedések hatást gyakorolnak a piacra, és ha újra megnő a kereslet, extraprofitál értékesíthessék az árut.

A korlátozások és a szállítás visszaszorulása megnehezítette, hogy a csempész-hálózatok megtalálják a legkevésbé kockázatos új útvonalakat. Megfizették az árát, hiszen a csökkenő általános kereskedelmi forgalom, az ellátási láncok megszakadása és a visszaeső kereslet miatt a kereskedőkön „maradt” az áru vagy az értékesítésből származó nagyobb mennyiségű pénz, így a Covid első hulláma idején jelentős lefoglalások történtek szerte a világban. Részben az itt gyűjtött információk és adatok tették lehetővé, hogy az online térbe menekülő kábítószer-kereskedelemre a hatóságok a második, harmadik hullámban, nemzetközi együttműködéssel, kisebb, de fájó csapást mérhessenek.

A legális kereskedelmi mintákhoz és marketinghez hasonlóan az illegális kábítószer-kereskedelem is digitálissá vált, hogy kiszolgálja vásárlóit a korlátozások idején, sőt úgy tűnik, ez a kereskedelmi forma, a kezdeti problémák és kockázati tényezők csökkentésével, markánsabban jelen lesz a későbbiekben is. *Ylva Johansson*, az Európai Bizottság belügyi biztosa az EMCDDA által összeállított 2021-es kábítószer-jelentés online bemutatásakor úgy fogalmazott, hogy „a világválság a kábítószer-bűnözőket az internetre kényszerítette, megerősítve ezzel egy tendenciát. [...] A kábítószer-kereskedők az utcáról a közösségi médiákra költöztek, titkosított üzenetküldő szolgáltatásokon keresztül vesznek fel rendeléseket, legális postai és házhoz szállítási szolgáltatásokon keresztül küldik a kábítószereket az ügyfeleknek.”³¹

A darknetes piactereket azért hozták létre, hogy relatíve kis kockázattal a törvények és az előírások megkerülésével kereskedhessenek tilalmazott árucikkkel vagy javakkal. Azaz olyan termékekkel és szolgáltatásokkal, amelyekre kereslet van, ugyanakkor vagy a használatuk és/vagy a kínálatuk büntetőjogilag tiltott. Évente több száz-, egyesek szerint több ezermillió dollár értékben cserélnek itt gazdát a termékek; vevők és eladók tízmilliói részesei a piacnak.³² Nem véletlen, hogy a bűnüldöző szervek jelentős erőfeszítéseket tesznek egyes piacok felszámolására.³³

Napjainkban a darknetes piacokon történő kábítószer-vásárlást – egyes vizsgálatok szerint – a résztvevők biztonságosabbnak tekintik, mint a személy-

---

³¹ <https://www.reuters.com/world/illegal-drugs-trade-goes-digital-pandemic-2021-06-09/>

³² Abeer ElBahrawy – Laura Alessandretti – Leonid Rusnac – Daniel Goldsmith – Alexander Teytelboym – Andrea Baronchelli: Collective dynamics of dark web marketplaces. *Scientific Report*, vol. 10, no. 1, 2020, pp. 1–8.

³³ <https://www.bleepingcomputer.com/news/security/dark-web-s-wall-street-market-and-val-halla-seized-six-arrested/>

közi üzleteket³⁴; annak ellenére, hogy mivel nem szabályozottak, nem nyújtanak semmilyen felhasználói védelmet, ráadásul a rendőrségi rajtaütések és csalások nagy veszteségeket okozhatnak a piac résztvevőinek. A kereskedelem jellemzően bitcoinban történik. Számos kis- és nagykereskedő kínálja a termékeit, egymással versenyeznek a vevőkért, emiatt speciális marketingstratégiát alakítanak ki, beleértve, hogy részletes információt közölnek a termékről és annak biztonságos felhasználásáról. Ez értelmezhető egyfajta ártalomcsökkentő marketingstratégiaként is, azaz a fogyasztók számára a digitalizálódó drogpiacon egyelőre előnyöket is hozott.

A darkneten működő legtöbb drogkereskedő egymással párhuzamosan létező piacokon folytatja kereskedelmi tevékenységét (migráló kereskedők), jellemzően a legnagyobb kereskedelmi volumenű piacokon, így ha a hatóságok miatt be kellett zárni egy felületet, a többi online piacon tovább folytatódhat az üzlet. A kereskedők migrációja gyors, így kereskedelmi volumenük általában gyorsan helyreáll. Bár az egyes piacok törekenynek tűnhetnek, az összehangolt felhasználói migráció garantálja a rendszer általános rugalmasságát.³⁵

Alexis Goosdeel, az EMCDDA igazgatója azt mondta, hogy „a kábítószerpiacok további digitalizálása új kockázatokat rejt magában. Az online tranzakciókra való áttérés megkönnyítette a kábítószer-kereskedők számára a fiatalok elérését és a vidéki területek piacra történő bevonását. [...] Egy tökéletes vihar előtt állunk. A drogpiacon rugalmasabb, mint valaha, és birtokba vette a digitális teret.”

Ennek ellenére a bűnüldözés egyre gyakrabban nehezíti meg a digitális piac működését.

2019 és 2021 között az amerikai Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI) az ausztrál szövetségi rendőrséggel szorosán együttműködve stratégiaileg kifejlesztett és felállított egy titkosított telefonokat és hozzá tartozó applikációt fejlesztő és forgalmazó céget, az ANOM-ot. Az ötlet az ausztráloké volt, de a kivitelezésben az amerikaiak segítségét kérték. Az FBI az alvilág tagjainak körében fedett nyomozóknak és célszemélynek tekintett, akaratlanul informátorrá vált személyeken keresztül hívta fel a figyelmet az eszközre és a hozzá tartozó, chatalkalmazással kibővített titkosított platformra. Olyan jól sikerült a cég direktmarketingje, hogy a hatóságok több mint száz országban, több mint tizenkétezer felhasználó és több mint háromszáz bűnszövetkezet kommunikációját kísérhetek figyelemmel; beleértve olasz szervezett bűnözői csoportokat, törvényen kívüli motoros bandákat

³⁴ Van Hout Marie Claire – Tim Bingham: Silk Road, the virtual drug marketplace: a single case study of user experiences. *International Journal of Drug Policy*, vol. 24, no. 5, 2013, pp. 385–391.

³⁵ Abeer ElBahrawy et al.: i. m.

és nemzetközi kábítószer-kereskedő szervezeteket is. A telefonok nem tudtak csengeni, nem lehet velük e-mailezni. Csak a hozzá tartozó platformon lehetett valakivel kommunikálni.

Az eszközöket kezdetben állítólag a bűnözői hierarchia elitje kezdte használni, így az alacsonyabb szinten álló bűnözők körében is gyorsan elterjedt ennek használata.

A művelet ötlete azután született, hogy az FBI korábban leállított ugyan két másik titkosított platformot, ám a bűnszervezetek újabb rejtett kommunikációs eszközöket és tereket találtak maguknak. Az FBI és a nemzetközi koalíció továbbá tizenhat országa, az Europol támogatásával és az amerikai Kábítószerellenes Hivatallal együttműködve, az ANOM-ot használó bűnözők által írt mintegy huszonhétmillió üzenetet olvasott el és elemzett.

Tse elfogása³⁶ és az ANOM-ügy között nyilvánvaló az összefüggés.

A Greenlight/Trojan Shield (Zöldfény/Trójai Pajzs) néven ismertté vált művelet a valaha volt egyik legnagyobb és legkifinomultabb bűnüldözési akció volt a kiberbűncselekmények elleni küzdelemben. 2021 júniusában nagyszabású, összehangolt rajtaütést hajtottak végre tizenhat országban, köztük Magyarországon is. Megközelítőleg hétszáz házkutatást, több mint nyolcszáz letartóztatást eszközöltek az eljáró hatóságok, amelynek keretében több mint nyolc tonna kokaint, huszonkét tonna kannabiszt és kannabiszgyantát, két tonna szintetikus kábítószerrel (amfetamint és metamfetamint), hat tonna szintetikus kábítószerprekurzort, kétszázötven lőfegyvert, ötvenöt luxusjárművet és különböző valutákban és kriptovalutákban több mint negyvennyolcmillió dollár értékű pénzt foglaltak le világszerte.³⁷ Az akcióban részt vevő rendőrök joggal nevezték a műveletet vízvázasztónak a kiberbűnözés elleni küzdelemben.

2021 októberében került sor a DarkHunTOR műveletre, amelyben kilenc ország vett részt, és amelyet az Europol koordinált. Tíz hónapos nyomozás eredményeként sikerült felszámolni a darknet egyik legnagyobb illegális piacát, a DarkMarketet. A bezárása után százötven feltételezett kábítószer-kereskedőt és -vásárlót tartóztattak le. Ebben Magyarország nem vett részt. Az oldal mintegy 500 ezer felhasználóval büszkélkedhetett, és körülbelül 320 ezer tranzakciót bonyolított le a vizsgált időszakban. A német hatóságok még 2021 januárjában letartóztatták az oldal feltételezett üzemeltetőjét, és értékes bizonyítékokat foglaltak le. Ez vezetett a későbbi összehangolt művelethez, aminek a

---

³⁶ Lásd a *Dizájnerdrogok* című alfejezetet.

³⁷ <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/800-criminals-arrested-in-biggest-ever-law-enforcement-operation-against-encrypted-communication>
<https://www.bbc.com/news/world-57394831>

keretében közel harminckétfmillió dollárnyi pénzt, illetve kriptovalutát, negyvenöt fegyvert és kb. 234 kilogramm kábítószer (kokaint, opioidokat, amfetamint, MDMA-t és fentanylt) találtak a hatóságok.³⁸

Összefoglalás

A Covid–19-járvány és az azt övező korlátozó intézkedések olyan gazdasági krízist okoztak, amilyen régen volt a világban. A Világkereskedelmi Szervezet (WTO) jelentése szerint a pandémia és az azzal kapcsolatos korlátozó intézkedések miatt jelentősen visszaesett a világ árukereskedelme.³⁹ A világgazdaság 2020-ban három százalékkal csökkent, sokkal többel, mint a 2008–2009-es gazdasági válság idején.⁴⁰ Kína 17,2 százalékkal múlta alul 2020 januárjában és februárjában a 2019 azonos időszakában mért exporttevékenységét.⁴¹

A drogpiacon ugyanannak a globális vagy helyi gazdaságnak a része, mint a legális gazdaságot alkotó piacok; ugyanabban a gazdasági, társadalmi és politikai környezetben működik, a keresleti oldali szereplők pedig mind a legális, mind pedig az illegális drogpiacon vásárolnak.

A tanulmányban foglaltak megerősítik korábbi vizsgálataim eredményeit, miszerint a drogpiacon tevékenykedő csoportok „lemásolják”, adaptálják a legális piacon érvényesülő modelleket⁴², ráadásul ugyanúgy hatnak rájuk a globális vagy a helyi piacot és társadalmi környezetet érintő változások, ahogy a legális piacokra. Ugyanakkor, mivel flexibilis szerepstruktúrák jellemzik és a kínálati oldali szerepdiffúzió egy nagyon sajátos, sokszereplős, monopolisztikus jegyeket magán viselő, de alapjaiban kompetitív, fragmentált drogpiacon működött, így gyorsan alkalmazkodnak a változásokhoz. Ezért is nevezik restrikcióálló vagy Covid-álló piacnak.

A pandémia negatív hatásai mind a globális kereskedelmi, mind pedig a globális pénzügyi csatornákat érintették.

---

³⁸ <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/150-arrested-in-dark-web-drug-bust-police-seize-%E2%82%AC26-million>; <https://www.theverge.com/2021/10/27/22748317/dark-market-closure-international-arrests-operation-dark-hunter>

³⁹ World Trade Organization. https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm

⁴⁰ International Monetary Fund, World Economic Outlook, Chapter 1: The Great Lockdown (2020)

⁴¹ South China Morning Post. <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/30740-60/coronavirus-chinaxports-and-imports-plummeted-january-and>

⁴² Lásd például Steven D. Levitt – Stephen J. Dubner: *Lökönómia*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2007, 85–103. o.

Még mindig bizonytalan, hogy meddig tart és milyen intenzitású lesz a jövőben, bár úgy tűnik, az Ukrajna elleni orosz háború „felülírja” a járványt és a korlátozó intézkedéseket, ugyanakkor a globális gazdasági, pénzügyi és energiaszektort érintő változások biztosan hatással lesznek a globális drogpiaira is. A kérdés, hogy milyen módon reagál az illegális piac és az milyen hatást gyakorol majd a közeljövő globális digitális bűnözési trendjére.

A Covid-19-járvány hatása az egészségügyi termékekkel való visszaélésekre

A gyógyszerhamisítás az emberi életet és egészséget veszélyeztető problémakör, ami az egyént, a társadalmat és a gazdaságot érintő dimenziókban egyaránt megjelenik. A veszélyeztetett értékek miatt az ellene folytatott küzdelemben mindinkább szerepe van a büntetőjognak is. A Covid-19-járvány csak még termékenyebb környezetet jelentett e bűncselekménytípus virágzásához, globális szinten. Az Országos Kriminológiai Intézetben 2020-ban indult kutatás célja a gyógyszerhamisítás miatt folytatott büntetőeljárások vizsgálata volt, annak érdekében, hogy megismerjük ezeknek az ügyeknek a jellemzőit: a tipikus elkövetési tárgyakat, elkövetési magatartásokat, az elkövetők jellemzőit, a bizonyítási eljárás nehézségeit és a kiszabott szankciókat. A kutatás során láthatóvá vált, hogy mennyire fontos a szakmai hatóságok és a nyomozó hatóságok együttműködése. A hatékony büntetőjogi fellépés kulcsa, hogy az igazságügyi hatóságok is a probléma súlyának ismeretében járjanak el.

A Covid-19-járvány és a gyógyszerhamisítás elleni globális fellépés

A Covid-19-járvány és a bűnözés összefüggéseit vizsgálva, a járvány kiváltotta speciális élethelyzetek és a bűnözés aktuális jelenségeinek kapcsolata mellett különös hangsúly esik a járvány elleni védekezés, a megelőzés, valamint a terápia eszközeivel történő visszaélésekre. A Covid-19-járvány elsődlegesen az emberi életet és az egészséget veszélyezteti. Ebből a szempontból elsősorban a gyógyszerekkel és egyéb egészségügyi termékekkel történő visszaélések, a hamisítás, valamint az engedély nélküli termékek forgalmazása kerülnek előtérbe.¹

---

¹ Az egészségügyi termékekkel történő ilyen jellegű visszaéléseket a WHO a következő kategóriákba sorolja:

- Nem megfelelő (*substandard*): olyan egészségügyi termékek, amelyek engedélyezettek, de nem felelnek meg a minőségi feltételeknek és egyéb szükséges követelményeknek.
- Nem regisztrált (*unregistered/unlicensed*): olyan egészségügyi termékek, amelyek nem mentek át a nemzeti vagy regionális hatóság forgalomba hozatali engedélyeztetési eljárásán.
- Hamisított (*falsified*): olyan egészségügyi termék, amely szándékosan/csalárd módon megtevésztő az eredetiségét, összetételét vagy forrását illetően.

Illicit Trade, Trade in Counterfeit Pharmaceutical Products. OECD – European Union Intellectual Property Office, 2020, p. 17. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/a7c7e054-en/index.html?itemId=/content/publication/a7c7e054-en>. Ennek megfelelően használom a „hamisított”, „nem megfelelő minőségű”, illetve a „nem engedélyezett” kifejezéseket.

A Covid-19-járvány az emberi életet és az egészséget veszélyeztető, korunkban a legkiterjedtebb, világszinten tömeges megbetegedést okozó súlyos veszélyhelyzet. A visszaélések hátterének, mozgatórugóinak megértéséhez fontos áttekinteni a teljes folyamatot és annak tényezőit. Az új típusú betegség gyors terjedése a kezdetektől az orvostudomány és a gyógyszergyártás gyors reakcióit igényelte. A védekezési eszközök (a vakcinák, a tesztek és az egyéb eszközök) kifejlesztéséhez, beszerzéséhez, megfelelő mennyiségben rendelkezésre állásához azonban idő kellett. Az ezek iránti igény, a kereslet hirtelen megnőtt, ezt nem tudták ilyen gyorsan kielégíteni. Az ilyen helyzetekben a hamisított és a nem megfelelő minőségű készítmények, termékek piaca gyorsan reagál, utat engedve az ezt kiszolgáló illegális gyártási és forgalmazási tevékenységnek.

Az egészségügyi termékek, és köztük a gyógyszerek hamisítása a járványtól függetlenül is nagy probléma; az egyént, a társadalmat és a gazdaságot egyaránt súlyosan érinti, az egyéni kockázatok mellett a közegészségügyre is számottevő hatást gyakorol, emellett tetemes erkölcsi és anyagi károkkal jár. Az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatalának (European Union Intellectual Property Office; EUIPO) tanulmánya szerint a legális gyógyszeripar évente mintegy tízmilliárd euró bevételtől esik el az Európai Unió a hamis gyógyszerek jelenléte miatt. Ez az ágazat 4 százalékát teszi ki.² Magyarországon a 2018. évi adatok szerint 13 százalékos a piac fertőzöttsége, ami 130 milliárd forint kárt jelent.³ A Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT) megbízásából készült *Hamisítás Magyarországon* című, 2014. évi felmérés szerint a magyar nagykorú fogyasztók 6 százaléka, vagyis több mint 500 ezer személy van fokozottan kitéve a hamis gyógyszerek fogyasztásával járó kockázatoknak.⁴

---

² The Economic Cost of IPR Infringement in the Pharmaceutical Industry. Quantification of Infringement in Manufacture of Pharmaceutical Preparations (NACE 21.20) EUIPO, September 2016, p. 5. https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/resources/research-and-studies/ip_infringement/study9/pharmaceutical_sector_en.pdf. Becslések szerint a világ gyógyszerkereskedelmi piacának 10 százaléka is hamis lehet. Ilku Livia: A gyógyszerhamisítás aktuális kérdései – definíciós nehézségek. <https://prezi.com/fqtc-1fdz6kbs/a-gyogyszerhamisitas-aktualis-kerdesei-definicios-nehezsegek/>

³ The Economic Cost of IPR Infringement... i. m. p. 24. Ez az adat a magyar hatóságok szerint nem a legális piacon belül értelmezendő. A legális piacra bekerült hamisított vagy nem megfelelő minőségű gyógyszerrel a hatóságoknak nincs tudomásuk. Az illegális gyógyszerkereskedelem azonban igen kiterjedt.

⁴ Hamisítás Magyarországon 2014. Hamisítással kapcsolatos lakossági attitűdök alakulása Magyarországon (2009–2014) 10. o. „Ön vásárolna-e nem megbízható forrásból származó gyógyszert, ha lényegesen olcsóbb, mint a gyógyszertárban? (2009–2014 között)?” http://www.hamisitas-ellen.hu/wp-content/uploads/2014/10/hamisitas_2014.pdf

A probléma többirányú megközelítést, beavatkozást igényel. A gyógyszer-szakmai és a szellemi tulajdon-védelmi (ezen belül főként az iparjogvédelmi) megközelítésen túl mindinkább a büntetőjog eszközeinek is létjogosultságuk van: az emberi élet és egészség, emellett az egészségügyi termékekbe, a legális gyógyszergyártásba és gyógyszerforgalmazásba vetett bizalom mint védendő, illetve jogsértéssel érintett értékek okán. Mindemellett az egészségügyi termékek hamisítása világtendencia, ez a tény feltétlenül nemzetközi összefogást sürgetett. Az Európa Tanács – mint 47 országot tömörítő páneurópai szervezet – vállalta a küzdelem koordinálását, és kezdeményezése eredményeképpen 2011-ben megszületett a MEDICRIME egyezmény⁵, az első kötelező erejű nemzetközi eszköz a büntetőjog területén az egészségügyi termékek hamisításának megoldására.

Gabriella Battaini-Dragoni, az Európa Tanács akkori főtitkárhelyettese a következők szerint indokolta a megfelelő büntetőjogi eszközrendszer fontosságát, valamint az egységes nemzetközi fellépés jelentőségét: A gyógyszerhamisítás „a kábítószer-kereskedelemtől is jövedelmezőbb, a bűncselekmények ezen új formája tagadhatatlan előnnyel jár a bűnözők számára: nagyrészt büntetlenül maradnak, vagy csak enyhe szankciókat kapnak. Még akkor is, amikor az államok szigorú intézkedéseket hoznak az orvosi termékek és eszközök gyártásának és forgalmazásának szabályozására, ezek az intézkedések gyakran elégtelennek bizonyulnak, különösen akkor, ha a bűnözői hálózatok hiányosságokat találnak a nemzeti jogszabályokban, amelyek lehetővé teszik számottevő profit megszerzését az emberek életének és egészségének rovására. A MEDICRIME egyezmény a veszélyeztetett betegek és a megfelelő minőségű gyógyszerekhez való biztonságos hozzáféréshez való joguk védelme, valamint a szervezett bűnözés elleni küzdelem érdekében készült. Az első és egyetlen, ezzel a problémával foglalkozó nemzetközi szerződésként az egyezmény célja az egészségügyi termékek hamisításának és a hasonló, közegészségügyi veszélyt jelentő bűncselekményeknek a büntetőeljárás alá vonása.”⁶

A MEDICRIME egyezmény általános célja: a közegészség védelme büntetőjogi intézkedésekkel, az áldozatok védelme, a nemzeti és nemzetközi szintű együttműködés elősegítése, valamint a megelőző intézkedések meghozatala.

Az egyezmény 5–14. cikke szerint minden szerződő fél megteszi a szükséges jogalkotási és egyéb intézkedéseket annak érdekében, hogy nemzeti joga szerint szándékos elkövetés esetén bűncselekményként minősüljön a hamisított egészségügyi termékek előállítása, forgalmazása, kínálása, ideértve a közvetítést, az azzal való kereskedelem, továbbá a hamisított gyógyszerkészletek rak-

---

⁵ Az Európa Tanács egyezménye az egészségügyi termékek hamisításáról és hasonló, közegészségügyi veszélyt jelentő bűncselekményekről. Moszkva, 2011. október 28.

⁶ <https://www.coe.int/en/web/medicrime>

tározása, behozatala és kivitele.⁷ Az egyezmény nemcsak az egészségügyi termékek, de a hamisított hatóanyagok, segédanyagok, alkotórészek, anyagok és tartozékok tekintetében is megfogalmazza a gyártás és a kereskedelem különböző elkövetési magatartásainak tilalmát és bűncselekményi minősítését.

A 12. cikk a büntetések és intézkedések tekintetében tartalmaz előírásokat, miszerint a felek tegyék meg a szükséges jogalkotási és egyéb intézkedéseket annak érdekében, hogy az ezen egyezménnyel összhangban megállapított bűncselekmények súlyosságát figyelembe véve hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókkal legyenek büntethetők.

Az egyezmény nyitott, amit az szemléltet a legjobban, hogy bár európai kezdeményezés, minden ország számára adott a lehetőség a csatlakozásra, azok számára is, amelyek nem tagjai az Európa Tanácsnak. Eddig 16 ország ratifikálta, közülük 3 ország nem tag. Az egyezmény akkor töltene be a szerepét valójában, ha minél több állam, akár valamennyi állam csatlakozna hozzá.

A téma különös aktualitását adja a Covid-19-járvány; az Európa Tanács ebben a rendkívüli helyzetben felszólította a kormányokat, hogy legyenek rendkívül éberek a hamisított gyógyszerekkel és egészségügyi termékekkel szemben. A MEDICRIME egyezményre támaszkodva az államokat a gyógyszerhamisítás és a kapcsolódó cselekmények ellen a büntetőjogi eszközrendszer igénybevételére ösztönzik a hatékonyabb fellépés érdekében: *„A közegészségügyi rendszerek és az egyéni egészség védelme nemcsak az orvosok és az egészségügyi szolgáltatók feladata, hanem mindazoké, akik hozzájárulnak a közegészség védelméhez a hamisított gyógyszerekkel és hasonló bűncselekményekkel szemben.”*⁸

A MEDICRIME Bizottság 2020 áprilisában közzétett tájékoztatójában⁹ a Covid-19-járvány kapcsán figyelmeztet a hamisított egészségügyi termékek: a gyógyszerek, az orvostechnikai eszközök, a védőálcok és a gyorsteszték értékesítésének megnövekedett kockázatára, amely főként ezeknek a hiánya és a megnövekedett kereslet kapcsán jelentkezett fokozott problémaként.

---

⁷ Itt kell megjegyezni, hogy a MEDICRIME egyezmény által használt „hamisítvány” fogalommal, valamint a „hamisított” jelzővel szemben a magyar büntetőjogi tényállásban szereplő „hamis vagy meghamisított” jelzők az e körbe tartozó esetek körének pontosabb megfogalmazását jelentik.

⁸ <https://www.coe.int/en/web/medicrime/covid-19>

⁹ Committee of the Parties of the MEDICRIME Convention: Advice on the Application of the MEDICRIME Convention in the Context of COVID-19. Strasbourg, 8 April 2020, <https://rm.coe.int/cop-medicrime-covid-19-e/16809e1e25>

Ajánlásai szerint:

- Figyelemmel kell kísérni azokat az online platformokat, amelyek egészségügyi termékeket kínálnak a közegészségügyi rendszernek vagy magánszemélyeknek, és az államoknak együtt kell működniük a területükön forgalmazott hamisított gyógyszerek ellátási láncának megszakításában.
- Annak megakadályozása érdekében, hogy a bűnözők kihasználják a hiányt, intézkedéseket kell hozni az alapvető egészségügyi termékek állami egészségügyi rendszerekből és ellátási csatornákból történő jogosulatlan elterelésének megakadályozása érdekében.
- Szoros együttműködésre van szükség a nemzeti hatóságok között annak biztosítása érdekében, hogy a hamisított gyógyszerek az egészségügyi szolgáltatásokba történő bejutásának megakadályozására irányuló intézkedések ne akadályozzák a kedvezményezettek számára szükséges gyógyszerek törvényes ellátását. Ehhez hasonlóan az egészségügyi szakembereknek és az egészségügyi szolgálatoknak biztosítaniuk kell, hogy nem szereznek be orvosi termékeket ellenőrizetlen forrásból. Fokozni kell a nemzeti és nemzetközi együttműködést a bizonyítékok beszerzése érdekében (különösen a világjárvány kapcsán az orvosi termékekre elkövetett bűncselekményekkel összefüggésben).
- Biztosítani kell az áldozatok jogait, beleértve azt a jogot, hogy tájékoztatást kapjanak a hamisított gyógyszerek egészségükre gyakorolt hatásairól.

Mindezek az ajánlások tükrözik a hamisított gyógyszerek gyártása és az azokkal történő visszaélések elleni koordinált fellépés elemeit általában is.

Számos más nemzetközi szervezet is foglalkozik a jelenség aktualitásaival: megnyilvánulási formáival, jellemzőivel, okaival és a védekezés eszközeivel.¹⁰

Az ENSZ kutatása szerint a Covid-19 a „katalizátora” lett a nem megfelelő és a hamisított egészségügyi termékek eddig nem látott illegális globális kereskedelmének, szervezett bűnözői csoportok közreműködésével.

---

¹⁰ Trade in fake medicines at the time of the COVID-19 pandemic. OECD Task Force on Countering Illicit Trade on 10 June 2020, <https://www.oecd.org/illegal-trade/oecd-fake-medicines-webinar-june-10-summary-note.pdf>; How COVID-19 related crime infected Europe during 2020, EUROPOL, 11 November 2020, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/how_covid-19-related_crime_infected_europe_during_2020.pdf; Coronavirus (COVID-19) and the global trade in fake pharmaceuticals. OECD, <https://www.oecd.org/fr/gov/commerce-illicite/coronavirus-covid-19-and-the-global-trade-in-fake-pharmaceuticals.htm>

A Covid-19 termékeny válságkörnyezetet teremt egy hatékony csalástípus virágzásához, magánszemélyek, szervezetek és nagy volumenű infrastruktúrák ellen egyaránt.¹¹

Az Interpol 2008 óta évente a hamis gyógyszerek forgalmazása és az engedély nélküli internetes patikák felszámolása ellen nemzetközi razzitát szervez. Ebben a magyar Nemzeti Adó- és Vámhivatal és a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (Nebek) is részt vesz. A PANGEA-akció célkeresztjében 2020-ban és 2021-ben jórészt a Covid elleni termékek szerepeltek; 2020-ban 34 ezer darab hamis terméket foglaltak le a nyomozó hatóságok, leginkább vírusellenes, valamint a vírus elleni védekezés érdekében rendelt növényi eredetű, illetve maláriagyógyszereket, emellett egészségügyi termékeket (arcmaszkokat, fertőtlenítőszereket, tesztek, gumikesztyűket, illetve lélegeztetőgépeket).¹² 2021-ben a PANGEA-akció világszerte 277 letartóztatással és több mint 23 millió dollár értékű, potenciálisan veszélyes gyógyszer lefoglalásával végződött. Olaszországban a hatóságok több mint 500 ezer hamis műtéti maszkot, valamint 35, gyártáshoz és csomagoláshoz használt ipari gépet foglaltak le.¹³

A PANGEA-művelet egyebek mellett olyan hozadékkal is járt, hogy láthatóvá vált, a szervezett bűnözői csoportok hogyan reagáltak a változó környezetre. Ez a nyomozó hatóságok számára értékes tapasztalatokat jelentett, amelyeket felhasználnak a bűnüldözés során.

A Shield-műveletben az Europol, az EU-tagállamok, a harmadik világ egyes országai, az Európai Csalás Elleni Hivatal (*European Anti-Fraud Office; OLAF*), a Gyógyszerészeti Biztonsági Intézet és a magánszektor vett részt. Ennek keretében 73 millió euró értékben foglaltak le hamisított és nem megfelelő minőségű gyógyszereket, egészségügyi termékeket, köztük otthoni tesztsomagokat, és védőfelszereléseket, vakcinákat stb.

Az információk szerint a szervezett bűnözői csoportok már a vakcinák tesztelése idején reagáltak a keresletre, a darkweben hamar megjelentek a hirdetések az eredeti gyógyszergyártók nevét felhasználva, és később ez csak fokozódott.

---

¹¹ COVID-19 related Trafficking of Medical Products as a Threat to Public Health. Research Brief. United Nations Office on Drugs and Crime, p. 10. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/COVID-19_research_brief_trafficking_medical_products.pdf

¹² COVID-19: The Global Threat of Fake Medicines. INTERPOL, May 2020, <https://www.interpol.int/Crimes/Illicit-goods/Shop-safely/Fake-medicines>

¹³ <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2021/Thousands-of-fake-online-pharmacies-shut-down-in-INTERPOL-operation>

Emellett a hamis oltási igazolványok és a negatív tesztek is megjelentek a feketepiacon.¹⁴

Az Európa Tanács által kezdeményezett MEDICRIME egyezmény létrejöttének tizedik évfordulóját 2021. december 2-án ünnepelték. Az évfordulón rendezett online rendezvényen ezt a mérföldkövet egyértelműen a Covid-19-világjárványhoz kapcsolódó gyógyszerek és egészségügyi termékek – köztük számos hamisított és nem megfelelő termék – kereskedelmének fokozódásához kapcsolták. Ennek kapcsán *Marija Pejčinović Burić*, az Európa Tanács főtitkára az egyezményhez való csatlakozás előnyeire hívta fel a figyelmet.¹⁵

A magyarországi gyógyszerbiztonság támogatásának büntetőjogi eszközei

A gyógyszerhamisítás elleni eszközrendszer kiépítésére jóval a Covid-19-járvány előtt sor került, a büntetőjogi szabályozás ennek a csúcát képezi. A hamisított és nem megfelelő minőségű egészségügyi termékek és különösen a hamisított gyógyszerek elleni küzdelem e készítmények biztonságos előállításának és forgalmazásának biztosításával, a szakmai feltételek előírásával, az ehhez szükséges szabály-, feltétel- és intézményrendszer kiépítésével kezdődik. A gyógyszerekkel történő visszaélés a gyártástól a forgalomba hozatalig tartó ellátási lánc számos pontján megtörténhet, így fontos a teljes folyamat szabályozása és ellenőrzése.

Az emberi használatra szánt gyógyszerek gyártására, előállítására, forgalomba hozatalára, forgalmazására és alkalmazására, valamint a vizsgálati készítmények klinikai vizsgálatára és alkalmazására vonatkozó szabályokat hazánkban mindenekelőtt az *emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről ellenőrzésére és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény* (Gytv.) írja elő.

A gyógyszerek a szellemitulajdon-védelem (iparjogvédelem) aspektusából szabadalmi és védjegyjogtalom alatt is állnak.

Az egészségügyi termékek (köztük a gyógyszerek) hamisítása büntetőjogi szabályozására a 2012. évi C. törvény (a Btk.) keretei között került sor. Ezzel

---

¹⁴ OLAF in operation against counterfeit medicines. Press Release No 24/2021, 14 December 2021, https://ec.europa.eu/anti-fraud/media-corner/news/olaf-operation-against-counterfeit-medicines-2021-12-14_en

¹⁵ <https://www.coe.int/en/web/portal/-/increased-trafficking-in-counterfeit-medicines-countries-urged-to-ratify-medicrime-convention>

Magyarország megteremtette az Európa Tanácsnak az egészségügyi termékek hamisításáról és más hasonló bűncselekményekről – ideértve a közegészség veszélyeztetését is – szóló egyezményéhez, a MEDICRIME egyezményhez való csatlakozás büntetőjogi feltételeit. Magyarország 2014. január 9-én ratifikálta a MEDICRIME egyezményt, amely nemzetközi szinten egységes szabályokat határoz meg a fogyasztók életét és biztonságát veszélyeztető hamisított gyógyszerek és egészségügyi termékek gyártásának és forgalmazásának kriminalizálására. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (Btk.) az egészséget veszélyeztető bűncselekmények között helyet kapott az „Egészségügyi termék hamisítása” tényállás.

A MEDICRIME egyezmény (a továbbiakban: egyezmény) tárgyi hatálya az egészségügyi termékekre terjed ki, ebbe a kategóriába tartoznak a gyógyszerek is. A 2012. évi szabályozás szintén ebből indult ki, és ezt az értelmező rendelkezésekkel egyértelművé is tette; a tényállás megszületésétől 2019. január 1-jéig a 186. § (5) bekezdés a) pontja meghatározásában az egészségügyi termék fogalmi körében szerepeltek a gyógyszerek is. A törvény az egyezménynek megfelelően bűncselekménynek tekinti a hamis termék készítését és a termék meghamisítását, a hamis, meghamisított vagy nem engedélyezett termékekkel kapcsolatos szállítási, tárolási és forgalmazási jellegű magatartásokat, valamint az egészségügyi termékekhez kapcsolódó eredeti dokumentáció kereskedelmi célú rendeltetésétől eltérő felhasználását egyaránt. Emellett a vevő és a kereskedő közötti kapcsolat létrehozását, a közvetítést is szankcionálja. Az ítékezés a kábítószerrel visszaélés tényállása kapcsán alakította ki az elkövetési magatartások értelmezését a kereskedelem elkövetési magatartásait illetően.

A szabályozás megalkotása óta két alkalommal változott.

2018. január 1-jétől a jogalkotó büntetni rendelte az egészségügyi termék hamisítására irányuló előkészületet is.

Emellett a törvény indokolásában pontosabbá tette a hamisított gyógyszer fogalmát, ezzel a gyógyszer büntetőjogi fogalmát közelítette a gyógyszereszkamai fogalomhoz, emellett a tényállás alkalmazhatóságát kiterjesztette olyan jelenségekre is, amelyeknek a büntetőjogi megközelítése idáig problémát okozott. Ennek megfelelően hamisított gyógyszernek minősül az olyan gyógyszer is, amelyet a legális ellátási lánc megszakításával, jogellenesen, kereskedelmi céllal értékesítenek.

A módosítás emellett egyértelműbbé tette a hazánkba illegálisan, nagy mennyiségben érkező gyógyszer előállítására alkalmas gyógyszer-hatóanyagok megítélését. Ez utóbbi hatóanyagok korábban nem minősültek egészségügyi terméknek, holott amennyiben gyógyszerhatóanyagot a termék összetételére vonatkozó jogszabá-

lyi előírások megsértésével használnak fel, ezen összetevőket az egészségügyi termék gyártása céljából hamisítják, és az összetevő hamisítása meghamisított egészségügyi terméket eredményez.

2019. január 1-jétől a Btk. 185/A. §-ában részletezett tényállás speciális szabályozást tartalmaz a gyógyszerekre (Gyógyszerhamisítás), ezzel az egészségügyi termék fogalmából kikerült a gyógyszer. A büntetendő elkövetési magatartások szinte megegyeznek az egészségügyi termék hamisítása elkövetési magatartásaival.

A jogérvényesítés kérdései

Az egészségügyi termékek hamisítása elleni hatékony fellépésben a gyógyszer-szakmai hatóság (Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet; OGYÉI), a bűnüldöző szervek, emellett a gyógyszergyártók és a koordináló testületek (HENT) egyaránt rész vállalnak. A cél az ilyen jellegű bűncselekmények megelőzése mellett az eredményes büntetőeljárások számának növelése lenne, elsősorban a hamis termékek lefoglalása és forgalomból kivonása, emellett pedig a károk megtérítése érdekében.

2020-ban az Országos Kriminológiai Intézetben kutatás indult *A gyógyszerhamisítás elleni fellépés büntetőjogi eszközei* címmel. A kutatás kiindulópontjául szolgált, hogy a gyógyszerbiztonságért felelős hatóságoknak nincs megbízható információjuk az elkövetett cselekményekről, a megindított büntetőeljárásokról, illetve azok kimeneteléről. A gyógyszerhamisítás elleni fellépést koordináló Hamisítás Elleni Nemzeti Testület Gyógyszerhamisítás elleni munkacsoportja és a tagságát alkotó hatóságok, szervezetek és szakemberek megkülönböztetett figyelemmel kísérik, segítik a nyomozó hatóságok felderítő tevékenységét, szakértőként részt vesznek a bizonyítási eljárásban, ám a hatékonyabb stratégiához szükséges a büntetőjogi eszközrendszer eredményességi mutatóinak, illetve az esetleges problémáknak, a kritikus pontoknak az ismerete.

Az igazságszolgáltatás működésének és eredményességének megismeréséhez egy hosszabb időszak vizsgálatára és nagyobb számú ügy áttekintésére volt szükség, a résztvevők tapasztalatainak megismerése mellett. Mindez fontos szempont volt az empirikus kutatás megszervezése során.

A kutatáshoz kiindulópontként szolgáltak a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület Gyógyszerhamisítás elleni munkacsoportjának adatai, amelyek szerint a korábbi egészségügyi termék hamisítása tényállás alapján nagyon kevés büntetőeljárás indult, ezzel szemben a becslések és az egyéb információk mind Magyarországon,

mind a világon meglehetősen kiterjedt és nagy károkat okozó jelenségről árulkoznak. Ennek az oka kezdetben részben a gyógyszer büntetőjogi és gyógyszer-szakmai fogalmának eltérése lehetett, emellett pedig a gyógyszer-hatóanyagok megítélésének kérdései. A 2018-tól, majd 2019-től hatályos módosítások a büntető törvénykönyvben ezeknek az anomáliáknak a kiküszöbölésére született megoldásokat tartalmazzák. A kutatás e jogalkotói törekvések jogalkalmazásra gyakorolt hatásait, a gyógyszerhamisítás és az egészségügyi termék hamisítása miatt indult büntetőeljárásokat, illetve azok felderítési és bizonyítási jellemzőit kívánta vizsgálni bűnügyi iratok és a jogalkalmazók tapasztalatai alapján.

A kutatás célja

A kutatás célja az egészségügyi termékek hamisításának, illetve tágabb értelemben az egészségügyi termékekkel történő olyan visszaéléseknek a vizsgálata, amelyek az emberi életet vagy egészséget sértik vagy veszélyeztetik, vagy a legális gyógyszergyártásba és -forgalmazásba vetett bizalmat rongálják; tehát amelyek az egészségügyi termékek megfelelőségével és biztonságosságával kapcsolatosak.

Ennek értelmében a következő bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások képezték a kutatás tárgyát:

Btk.

- 185/A. § Gyógyszerhamisítás.
  - 186. § Egészségügyi termék hamisítása.
- valamint az egészségügyi termék tárgyra elkövetett:
- a) 342. § Közokirat-hamisítás;
  - b) 346. § Okirattal visszaélés;
  - c) 373. § Csalás;
  - d) 388. § Iparjogvédelmi jogok megsértése;
  - e) 396. § Költségvetési csalás;
  - f) 406. § Engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenység.

A kutatás módszere

A kutatáshoz az alapadatokat a bűnügyi statisztikai rendszerek (az Egységes Nyomozó hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika, az ENYÜBS alrendszerei) nyújtották. A tárgykör részletes vizsgálata a bűnügyi iratok vizsgálatán alapult (empirikus kutatás). A kutatási szempontok összeállítása és az eredmények értékelése az ügyészségek által megfogalmazott tapasztalatok szem előtt tartásával, azok hangsúlyainak figyelembevételével zajlott.

Statistikai adatok

A bűnügyi statisztika (ENYÜBS) szerint az egészségügyi termék hamisítása, valamint a gyógyszerhamisítás miatt 2013 óta indult büntetőeljárások száma a következőképpen alakult:

1. számú táblázat
Regisztrált bűncselekmények száma 2013–2020

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Egészségügyi termék hamisítása (Btk. 186. §)	0	33	58	88	72	67	63	42
Gyógyszerhamisítás (Btk. 185/A. §)	-	-	-	-	-	-	11	54

Forrás: ENYÜBS–BBS (Befejezett Büntetőeljárások Statisztikája)

Ebben az alrendszerben a büntetőeljárás meghatározott szakaszának lezárása után történik az adatszolgáltatás.

A 2018. július 1-jén felállított másik statisztikai alrendszer szerint a kezdeményezett ügyek száma a következő volt:

2. számú táblázat
Regisztrált bűncselekmények száma 2019–2020

	2019	2020
Egészségügyi termék hamisítása (Btk. 186. §)	60	50
Gyógyszerhamisítás (Btk. 185/A. §)	25	93

Forrás: ENYÜBS–KBS (Kezdeményezett Büntetőeljárások Statisztikája)

Ebbe az alrendszerbe a feljelentés, a hivatalos tudomásszerzés, illetve az eredményes előkészítő eljárás után kerülnek be az adatok egy-egy eljárásról. Ennek megfelelően a 2020-ban gyógyszerhamisítás miatt indult büntetőeljárások száma a 2019-ben indult büntetőeljárások számának 372 százaléka volt. Az egészségügyi termék hamisítása miatt indult büntetőeljárások száma ezzel párhuzamosan valamelyest visszaesett.

A statisztika adatait elemezve az első benyomás az, hogy ezek a számok viszonylag alacsonyak az elkövetések becsült számához, illetve a károk becsült mértékéhez viszonyítva. A két statisztika adatai alapján megállapítható, hogy a gyógyszerhamisítás miatt indult ügyek száma egyértelműen emelkedik, az egészségügyi termék hamisítása miatt indult ügyek száma azonban csökken.

Az ENYÜBS adatai alapján ez azzal is magyarázható lenne, hogy a gyógyszerhamisítás tényállás csak 2019. január 1-jén került a Btk.-ba, és az ezt követően gyógyszerhamisítás miatt indult ügyek csak később, 2020-ban kerülnek be a statisztikába mint ekként regisztrált bűncselekmények. Az egészségügyi termék hamisítása miatt indult ügyek számának csökkenése pedig azzal magyarázható, hogy a gyógyszer mint elkövetési tárgy kikerült a tényállásból, az ilyen tárgyra elkövetett bűncselekmények 2019. január 1-jétől gyógyszerhamisításként minősülnek; ez az eltolódás magyarázat lehet a két bűncselekmény számarányának megváltozására.

A KBS adatai árnyalják ezt a képet; a hatóságok tudomására jutott ügyek száma is nőtt, 372 százalékkal. Ez azt jelenti, hogy 2020-ban 93 cselekményről történt feljelentés vagy bejelentés (az azt megelőző évi 25 esetet követően). Ez a növekedési arány mindenképpen figyelemre méltó, és további elemzést igényel, figyelembe véve azt is, hogy ezekben az ügyekben a büntetőeljárás megindulásáról nincs még elegendő információnk, nem szólva a nyomozási szakasz kimeneteléről, befejezéséről. A feljelentések vagy bejelentések számának ilyen mértékű növekedése ettől függetlenül előrevetíti, hogy itt változás történt. Hogy ez mennyiben függvénye még a 2019. évi jogszabályváltozásnak, és mennyiben a Covid-19-járványnak, és melyek ezeknek a cselekményeknek a jellemzői, azt egy későbbi empirikus kutatás során lehet majd feltárni.

Empirikus kutatás

Az empirikus kutatás célja a vizsgált bűncselekményi kör miatt folytatott büntetőeljárások vizsgálata volt: elsősorban az elkövetési tárgyak, módok, elkövetési magatartások, az elkövetők jellemzői, a felderítés és a bizonyítás jellemzői – ezek között különösen a szakértői bizonyítás –, valamint az eljárások befejezése, a szankciók alapján.

A bűnügyi iratok vizsgálata előre összeállított, egységes adatlap alapján történt. A vizsgált tárgykör a 2017–2019 között regisztrált azon ügyek köre volt, amelyek az iratok bekéréséig, 2021 márciusáig, jogerős ügydöntő határozattal befejeződtek. Emiatt a Covid-19-járvánnyal, az azzal kapcsolatos terápiával, megelőzéssel kapcsolatos tárgyak miatt indult ügyek nem képezték e vizsgálatnak a tárgyát.

A vizsgált ügyek száma országos szinten összesen 185 darab volt. Az ügyek kiválasztása és a bűnügyi iratok bekérése az ENYÜBS (BBS) adatai alapján történt.

A kutatás főbb eredményei

A vizsgált ügyek jellemzői

3. számú táblázat
Az egészségügyi termék tárgyra elkövetett bűncselekmények gyakorisága és megoszlása

	Gyakoriság	Arány (%)
Egészségügyi termék hamisítása (Btk. 186. §)	128	69,2
Egészségügyi termék hamisítása + teljesítményfokozó szerrel visszaélés	4	2,1
Egészségügyi termék hamisítása + engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenység	1	0,5
Egészségügyi termék hamisítása + kábítószer-kereskedelem	3	1,6
Gyógyszerhamisítás (Btk. 185/A. §)	17	9,3
Engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenység (Btk. 406. §)	8	4,3
Csalás (Btk. 373. §)	7	3,9
Hamis magánokirat felhasználása (Btk. 345. §)	2	1,1
Iparvédelmi jogok megsértése (Btk. 388. §)	1	0,5
Lopás (Btk. 370. §) + Okirattal visszaélés (Btk. 346. §)	1	0,5
Nem a kutatás tárgyába tartozó ügyek	13	7,0
Összesen	185	100,0

A kutatás tárgyába nem tartozó ügyek a bűnügyi iratok szerint vagy az elkövetés tárgya, vagy az elkövetés jellege miatt nem kapcsolódtak a vizsgált kérdéshez.

Az elkövetés tárgya

A vizsgált időszakban a jogszabályi fogalmi meghatározások miatt az egészségügyi termék hamisítása miatt indult ügyek túlnyomó többségének a tárgya is gyógyszer volt.

4. számú táblázat
Az elkövetés tárgya (összes bűncselekmény)

	Gyakoriság	Arány (%)
Gyógyszer	157	91,3
Orvostechnikai eszköz	4	2,4
Állatgyógyászati készítmény	3	1,7
Nem egészségügyi termék	5	2,9
<i>Hiányzó adat</i>	3	1,7

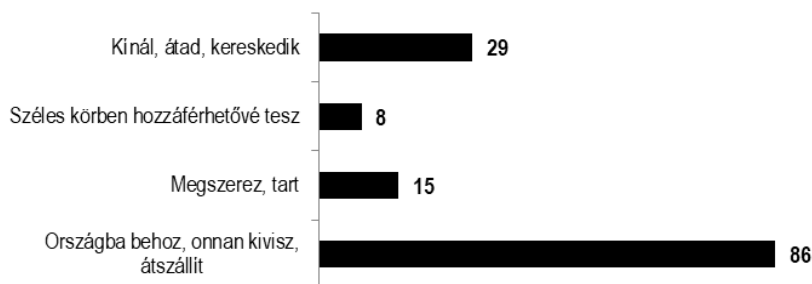
A 136 egészségügyi termék hamisítása és a 17 gyógyszerhamisítás miatt indult (összesen 153 darab) ügyből mindössze 11 tárgya volt ténylegesen hamisított

gyógyszer, a többi ügyben Magyarországon nem engedélyezett gyógyszerekkel történtek visszaélések (a 3. számú táblázat adatai alapján).

Elkövetési magatartások

Az adatok alapján megállapítható, hogy leggyakoribb elkövetési magatartás az országba behozatal, onnan kivitel, azon átszállítás (1. számú ábra).

1. számú ábra
A vizsgált egészségügyi termék hamisítása, illetve gyógyszerhamisítás miatt folytatott ügyek elkövetési magatartásai

Azt, hogy a cselekményeket milyen gyógyszertípusokra követik el, az 5. számú táblázat mutatja; leggyakrabban a potencianövelők a tárgyai a visszaéléseknek, ezt szorosan követik a teljesítményfokozók, a pszichotrop anyagok, illetve a fájdalomcsillapítók.

5. számú táblázat
A leggyakoribb gyógyszertípusok előfordulása

	Kínál, átad, kereskedik	Széles körben hozzáférhetővé tesz	Megszerez, tart	Országba behoz, onnan kivisz, átszállít	Összesen
Potencianövelő	15	4	7	54	80
Fájdalomcsillapító	6	–	2	4	12
Teljesítményfokozó	5	1	5	11	22
Pszichotrop anyag	1	1	–	12	14
Egyéb	2	2	1	5	10
Összesen	29	8	15	86	138

A rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható, hogy az esetek mintegy 5 százalékában a gyógyszerhamisítást (egészségügyi termék hamisítását) a kábítószer-kereskedelemmel együtt követték el (leginkább potencianövelőkkel, illetve teljesítményfokozókkal együtt árulták azokat), ezekben az esetekben halmazati büntetés kiszabására került sor.

A büntetőeljárások jellemzői

A büntetőeljárások megindítása

Az elkövetési magatartásoknak és az elkövetés egyéb körülményeinek megfelelően az ügyek túlnyomó többségében (80 százalékában, azaz 136 ügyben) a nyomozó hatóság észlelte a cselekményt. Mindössze 4 esetben volt a cselekménynek konkrét sértettje, ez esetben a sértett tett feljelentést, a további 20 ügyben más. (Esetenként ismeretlen tett feljelentést otthon vagy üzlethelyiségben árult illegális termékekről.) Mindezek mellett még a kormányhivatalok népegészségügyi osztályai, az OGYÉI, a Nébih, valamint a gyógyszertárak is tettek feljelentést néhány esetben.

Az ügyek 68 százalékában (116 ügy) a NAV észlelte a cselekmények elkövetését [jellemzően az Európai Unió külső határain: Csongrád-Csanád megyében (44 eset), Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (3 eset), Bács-Kiskun megyében (21 eset)]. Ezek mellett Baranya, Zala és Győr-Moson-Sopron megyében is indult egy-egy ügy, amelynek tárgya Magyarországon nem engedélyezett gyógyszer kivitele volt. A NAV 9 esetben a Budapesti Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren utasoknál vagy feladott csomagokban, 3 esetben a nemzetközi postai forgalomban talált külföldről érkező csomagokban illegális gyógyszert, majd indított büntetőeljárást. A NAV a piacokon és kisebb árusítóhelyeken tartott ellenőrzései során is számos ügyet feltárt. Jellemző volt a piacokon, fitnesztermekben történő árusítás, emellett az interneten keresztül történő eladás.

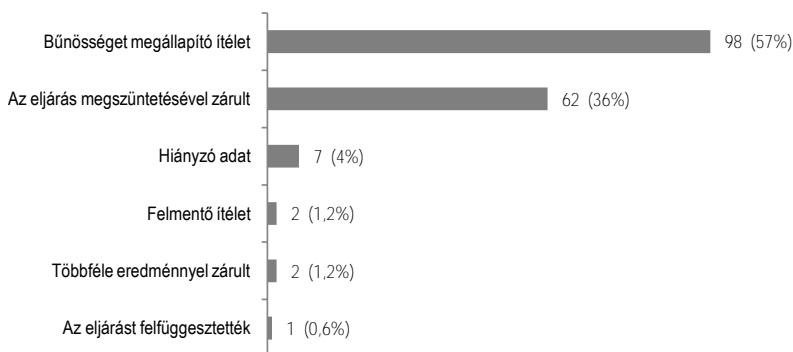
A büntetőeljárások befejezése

Az eljárások befejezését bemutató adatok alapján megállapítható, hogy az ügyek valamivel több mint felében (57 százalék) bűnösséget megállapító ügydöntő határozat meghozatalára került sor. Az eljárások megszüntetésének száma is elég magas: 36 százalék (2. számú ábra).

Az eljárások megszüntetésének okai között 15,7 százalékban szerepel a társadalomra veszélyesség csekély foka. Ezekben az esetekben a bűncselekmények elkövetése megtörtént, csak az ügyészség úgy döntött, hogy a cselekmény csekély súlya miatt elegendő megrovással kifejeznie a rosszállását. Az ügyészség további 6 esetben a vádemelést elhalasztotta, majd annak a sikeres eltelte után szüntette meg az eljárást.

Emellett 17 esetben a rendelkezésre álló adatok, bizonyítási eszközök alapján nem volt megállapítható a bűncselekmény elkövetése, vagy az, hogy a gyanúsított követte el a bűncselekményt (6. számú táblázat).

2. számú ábra
Az eljárás befejezése (gyakoriság és megoszlás)

6. számú táblázat
Az eljárások megszüntetésének okai

Az eljárás megszüntetésének oka	Gyakoriság	Arány (%)	Az összes eset arányában (%)
Megrovás	27	43,5	15,7
Nem állapítható meg a bűncselekmény elkövetése	13	21,0	7,6
Vádhalasztás eredményes eltelte	6	9,7	3,5
A cselekmény nem bűncselekmény	7	11,3	4,1
Nem állapítható meg, hogy a gyanúsított követte el a bűncselekményt	4	6,5	2,3
Nem a gyanúsított követte el a bűncselekményt	3	4,8	1,8
Büntethetőséget kizáró ok	1	1,6	0,5
Halál	1	1,6	0,5
Összesen	62	100,0	36,0

A szakértői bizonyítás szerepe és jelentősége az egészségügyi termék hamisítása miatt indult ügyekben

A feldolgozott iratok alapján megállapítható, hogy az ügyek tárgya azok 91,3 százalékában gyógyszer volt. Megállapítható, hogy az egészségügyi termék hamisítása, illetve a gyógyszerhamisítás miatt indult ügyekben kulcsszerepe van a szakértőnek; gyakran már annak a megállapítása is különleges szakértelmet igényel, hogy a talált termék egészségügyi terméknek, illetve gyógyszernek minősül-e.

A kompetenciát tekintve a szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről szóló 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet szerint a gyógyszerek vizsgálatára és a szakvélemény

adására elsősorban feljogosított szerv az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet (OGYÉI). Összesen 124 ügyben rendeltek ki szakértőt a gyógyszerek vizsgálatára. Ezek 31,4 százalékában (39 ügy) az OGYÉI járt el szakértőként, az ügyek 50 százalékában (62 ügy) szaktanácsadóként vették igénybe az OGYÉI-t. Ez utóbbi formája a tájékoztatás volt. A szakértő és a szaktanácsadó kirendelése a büntetőeljárásban különböző jogkövetkezményekkel jár. A szaktanácsadó igénybevételének az előnye, hogy kevesebb formalitással jár, ennél fogva rövidebb idő alatt várható az elkészülése. Az igazságügyi szakértő igénybevétele ugyanakkor számos garanciával övezett, ezeket a szakértővel szemben támasztott személyi követelmények, az eljárási kötelezettségek, keretek és szervezeti-igazgatási szabályok tartalmazzák.

A szakértőnek feltett kérdések általában a következők:

- A lefoglalt termék egészségügyi terméknek, gyógyszernek minősül-e?
- Gyógyszerhatóanyagot tartalmaz-e?
- Mi a hatóanyaga?
- Eredeti, hamis vagy meghamisított-e a lefoglalt termék?
- Magyarországon engedélyezett-e a lefoglalt gyógyszer?

Az eredetiséget csak olyan gyógyszerek esetében lehet vizsgálni, amelyek Magyarországon is forgalomban vannak. Ennek vizsgálatára többféle megoldást alkalmaznak a hatóságok.

Az egyik ügyben a nyomozó hatóság képviselői a gyártótól kértek tájékoztatást: a képek alapján hamisak-e a termékek, illetve Magyarországon forgalomban vannak-e. A gyógyszerek dobozán nem volt magyar felirat, és a tájékoztató is ukrán nyelvű volt. A válasz szerint a csatolt fényképeken található termékek Magyarországon nem rendelkeznek forgalomba hozatali engedéllyel, a hamisítás fennállásáról azonban nem tudtak nyilatkozni.

Az organoleptikus vizsgálattal (a külső és a belső csomagolás vizsgálata, a feliratozás, a gyártási és a felhasználási dátumok vizsgálata, a gyógyszerformák külleme) általában azt lehet megállapítani, hogy a készítmények Magyarországon engedélyezettek-e. Az idegen nyelvű felirat ennek ellentmond. Hamisításra utaló jelek is lehetnek a csomagoláson.

A Magyarországon nem engedélyezett gyógyszerek tekintetében az eredetiség általában azért nem vizsgálható, mert az OGYÉI nem rendelkezik olyan deklaráltan eredeti referencia készítménnyel, amelyet ellenmintaként felhasználva az esetleges hamisítás ténye megállapítható lenne.

A hazánkban nem engedélyezett egészségügyi termékek illegális gyógyszereknek minősülnek. Nem ismerjük gyártóikat, gyártási körülményeiket, pontos

gyógyszertani hatásait, felhasználásuk indikációját, hatékonyságát, biztonságosságát és kockázatát. Nem állnak rendelkezésre hivatalos adatok a felhasználásukat illetően. Alkalmazásuk súlyos közegészségügyi kockázatot hordoz magában.

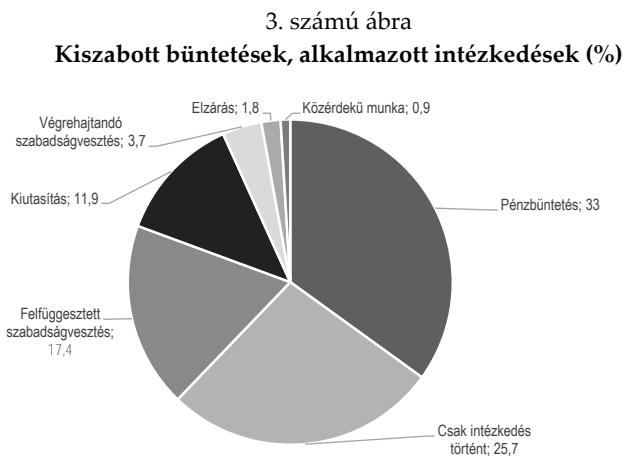
Egy másik ügyben a készítmények többségénél az organoleptikus vizsgálat egyértelmű választ adott arra, hogy azok legális vagy illegális készítményeknek tekinthetőek-e. A készítmények eredetiségét originális minta hiánya miatt igazolni nem tudták. Laborvizsgálatnak vetették alá azon készítményeket, amelyeknek egyáltalán nem volt csomagolásuk.

Amennyiben az organoleptikus vizsgálat alapján az volt megállapítható, hogy a készítmény Magyarországon nem engedélyezett, akkor a részletes laborvizsgálattól a legtöbb esetben eltekintettek a hatóságok, mivel a Btk. szerint nincs különbség a hamisított és az egyéb illegális gyógyszerrel elkövetett bűncselekmények között.

Ha a nyomozó hatóság mégis szükségesnek tartja a bizonyítás megerősítésére, az OGYÉI az azonosító laborvizsgálatokat el tudja végezni, például annak vizsgálatára, hogy a lefoglalt tabletták, injekciók azt a hatóanyagot tartalmazzák-e, amit feltüntettek rajtuk.

A bűncselekmények elkövetői

A bűncselekmények elkövetőit tekintve jellemző a külföldi állampolgárság; az elkövetők 46,8 százaléka külföldi, 5,5 százalékuk kettős állampolgár volt. A külföldiek között elsősorban az ukrán és a szerb állampolgárságú elkövetők voltak jelen.

Szankciók

Az ügyek 33 százalékában pénzbüntetés kiszabására került sor, 25,7 százalékában pedig intézkedést alkalmazott a bíróság (ez az önállóan alkalmazott intézkedés jellemzően megrovás, illetve próbára bocsátás volt). Felfüggesztett szabadságvesztés, illetve végrehajtható szabadságvesztés kiszabására halmazati büntetésként (kábitószer-kereskedelemmel együtt történt elkövetés esetén) került sor (3. számú ábra).

Következtetések

Az ügyek jellemzőit összefoglalva megállapítható, hogy az esetek jelentős hányadában Magyarországon forgalomban nem lévő (nem engedélyezett) gyógyszer indokolatlan mennyiségben az ország területére engedély nélkül történő behozatala vagy országon történő átszállítása valósult meg. Ez csak kifejezett importőri engedély birtokában, az arra feljogosított személy által történhet legálisan. A jogalkotó szándéka szerint a Magyarországon nem engedélyezett gyógyszerek megszerzése, tartása, országba behozatala, kivitele, az országon átszállítása, illetve annak forgalomba hozatala, az azzal való kereskedelem, annak indokolatlan mennyiségben történő kínálása és átadása is a „gyógyszerhamisítás” tényállását valósítja meg. Ennek az az oka, hogy a nem engedélyezett gyógyszerek fogyasztása a hamisított gyógyszerek fogyasztásához hasonló veszélyekkel jár: nincs megbízható információ a termék gyártásáról, és gyakran az összetevőiről sem (mert nem mindig áll rendelkezésre magyar nyelvű dokumentáció). Emellett a raktározás, szállítás körülményei sem ismertek, és az alkalmazás szabályai sem. Ezeket a kockázatokat gyakran támasztják alá a büntetőügyek során tapasztaltak: az engedély nélküli gyógyszereket, a kábítószert esetenként a leválasztott üzemanyagtartályban szállítják, ennek során az üzemanyagtól történő hermetikus elzárás sem oldható meg tökéletesen. Mivel a jogalkotó célja elsősorban nem az engedély nélküli termékek fogyasztóinak a büntetése, így – a MEDICRIME egyezményvel összhangban – az ilyen termékek megszerzése, tartása, az ország területére behozatala, onnan kivitele, azon átszállítása akkor büntetendő, ha indokolatlan mennyiség van az elkövető birtokában. Indokolatlan mennyiségnek a törvény értelmében a rendelkezése szerint azt a mennyiséget kell tekinteni, amely nem valamely meghatározott természetes személy szükségleteinek kielégítését szolgálja. Az indokolatlan mennyiség megítélése az egyes esetekben szakértői kompetenciába tartozik. Az ügyészségek által megfogalmazott tapasztalatok szerint ennek a megállapítása jelenti az egyik fő problémát az ilyen ügyekben.

A Covid-19-járvánnyal összefüggésben – mivel a problémára, és ezzel az ügyek újszerűsége miatt az ilyen vonatkozású ügyekre egy teljes kutatás még nem volt alapítható – pilot kutatást folytattam, egy esetleges későbbi kutatás előzményeként; ennek tárgyát a 2020-tól 2021 októberéig indult olyan büntetőügyek képezték, amelyek a fenti bűncselekményi körbe tartoztak, és amelyek elkövetési tárgya kifejezetten a Covid-19-járvánnyal, az azzal kapcsolatos védekezéssel, megelőzéssel vagy terápiával kapcsolatos gyógyszer vagy egyéb egészségügyi termék volt.

Mivel az ügyek 64 százaléka még folyamatban van, az ügyek jellemzői részleteiben még nem publikálhatók és messzemenő következtetés nem vonható le. Megosztható azonban, hogy az ügyek kb. fele gyógyszerhamisítás miatt indult, amelyet részben egészségügyi dolgozóként követtek el. Ezek a cselekmények jellemzően engedély nélküli – feltételezetten a Covid-terápiában megfelelő – gyógyszerkészítmények országba történő behozatalával valósultak meg. A termékek között szerepeltek a malária, egyes autoimmun betegségek és a SARS-CoV-2 koronavírus kezelése során alkalmazott gyógyszerek; parazitaellenes szerek, amelyeknek vírusellenes hatást tulajdonítanak; vírusellenes, illetve a Covid-19 elleni terápiában is alkalmazott, de Magyarországon nem engedélyezett gyógyszerek. Az egészségügyi termék hamisítása miatt indult ügyek tárgyai leginkább sebészeti maszkok, illetve PCR-tesztek voltak, ezek mellett előfordultak maszkokkal, fertőtlenítőszerekkel kapcsolatos csalások, és hamis teszteredményekkel, orvosi igazolásokkal történő visszaélések, azok felhasználása a védettség igazolása érdekében.

A büntetőeljárásokat áttekintve megfogalmazható, hogy a nyomozó hatóságok kellő figyelmet fordítanak e speciális bűncselekményi kör felderítésére és vizsgálatára. Ennek ellenére viszonylag kevés és viszonylag kis súlyú ügy jut a hatóságok tudomására. A jogalkalmazást nehezíti a különleges szakértelmet igénylő tárgykör, a felderítés során talált gyanús tárgyak megítélésének nehézsége. Ebben a szakmai hatóságok (mindenekelőtt az OGYÉI) munkatársai szaktanácsadóként nyújtanak segítséget a nap huszonnégy órájában a nyomozó hatóságoknak (elsősorban a NAV-nak). A felderítés mellett a vizsgálati és a bizonyítási szakban is számos kérdés merül fel annak megítélése során, hogy a tényállásokban található fogalmi kategóriákba sorolható-e az adott esetben talált tárgy (például orvostechikai eszköz).

A kiszabott szankciók jellege, mértéke alapján megfogalmazható, hogy az eredményes büntetőeljárások lefolytatásához szükséges a jogalkalmazók részéről is a probléma tudatosítása, a speciális fórumok, konferenciák, képzések szervezése az ezzel foglalkozó szakemberek részére. Emellett szükséges a jog-

alkalmazást segítő elvi iránymutatások elkészítése. A HENT Gyógyszerhamisítás elleni munkacsoportjában az ORFK, az OGYÉI és a NAV elkötelezett részvétele a tárgykör fontossága felismerésének a bizonyítéka. E bűncselekmények megelőzése és az elkövetett cselekmények még eredményesebb felderítése és bizonyítása érdekében a bűnügyi és a szakmai hatóságok további együttműködése, a tapasztalatok és a jó gyakorlatok megosztása javasolt.

Mennyi a bűn ára? A közvetítői eljárásokban kötött megállapodások vizsgálatának tapasztalatai

Minden büntetőeljárás célja a bűncselekményt elkövető személy büntetőjogi felelőssége felőli döntés; Magyarországon kizárólag bíróság állapíthat meg bűnösséget és szabhat ki büntetést. Ebben a szigorúan szabályozott rendszerben kakukktojásnak tűnhet a tevékeny megbánás lehetősége, hiszen a közvetítői eljárás egyetlen tisztán konszenzuális formulájában – ha annak feltételei fennállnak – a hatóságok egy időre hátrébb lépnek, és voltaképpen a sértettre bízják a gyanúsított további sorsát: egy megszüntető határozattal biztosítják büntetlenségét, vagy megegyezés hiányában a büntetőeljárás folytatása mellett döntenek. Az OKRI által lefolytatott kutatás tárgya a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárásokban kötött megállapodások elemzése és az aktuális gyakorlati kérdések vizsgálata volt. Az eredményes közvetítői eljárás (a bűncselekmény elkövetése ellenére) a gyanúsított számára büntetlenséget eredményez, míg a sértett részére valamiféle megnyugvást jelenthet. De a valóságban mégis mennyi a bűn ára? Mennyit ér meg a gyanúsítottnak a bűncselekmény „kiváltása”? Ilyen és ehhez hasonló kérdésekre kerestük a válaszokat, és nagyrészt meg is találtuk.

Bevezető gondolatok

A közvetítői eljárás a gyanúsított és a sértett megegyezését, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő, a gyanúsított, illetve a sértett indítványára, vagy önkéntes hozzájárulásukkal alkalmazható eljárás.¹ A „helyreállító igazságszolgáltatás” egyik eszközeként funkcionálva a koncepció alapvető célja a bűncselekmény elkövetését megelőző eredeti állapot visszaállítása (sértetti reparáció), centrumában a bírói útról történő elterelés, valamint a konfliktus kommunikációval történő rendezésének a gondolata áll.²

A 2012. évi C. törvény (Btk.) és a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) szabályozza a tevékeny megbánás (mediáció) anyagi és eljárásjogi feltétele-

¹ Be. 412. § (1) bek.

² Belovics Ervin – Tóth Mihály: *Büntető eljárásjog*. Ötödik, aktualizált kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2020, 304. o.

it. A Btk. a tevékeny megbánás keretében utal a közvetítói eljárásra, melyből kitűnően az ott megjelölt³ vétséggel vagy a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntettel okozott sérelem jóvátétele büntethetőséget megszüntető ok, míg az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntettek esetén a büntetés korlátlan enyhítésére van lehetőség. A Btk. meghatározza azt is, hogy mikor nincs helye ezen rendelkezések alkalmazásának, így például ha az elkövető többszörös vagy különös visszaeső, a bűncselekményt bűnszervezetben követte el, vagy ha a bűncselekmény halált okozott. A közvetítói eljárás Be. szerinti alapvető követelménye, hogy a Btk. 29. §-a alapján az eljárás megszüntetésének vagy a büntetés korlátlan enyhítésének legyen helye, a gyanúsított a vádemelésig bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomást tegyen, a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel a bűncselekmény jóvátétele várható legyen, továbbá hogy a büntetőeljárás lefolytatása mellőzhetővé váljon, avagy megalapozottnan feltehető, hogy a bíróság a tevékeny megbánást a büntetés kiszabása során értékelni fogja.⁴ A Kúria a célszerűség és a megengedhetőség körében rámutatott arra is, hogy a Be. 221/A. § (3) bekezdése szerinti eljárási feltételek konjunktívak, ugyanakkor a d) pont szerinti feltétel megállapítása mérlegelést igényel; az a)–c) pontokban írtak együttes jelenléte tehát önmagában még nem eredményezi a közvetítói eljárás alkalmazhatóságát (Kúria 3 Bkv. IV.).

A Be. olvasatában a közvetítói eljárás többes célt szolgál: a gyanúsított és a sértett megbékélését, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartásának elősegítését. Fontos látni, hogy a Be. pozitív megközelítésű szabályozása a Btk.-val ellentétben nem sorol fel eljárást kizáró negatív korlátokat, azonban a büntetőeljárás lefolytatása nem mellőzhető azokban az esetekben, amelyekben a tevékeny megbánás anyagi jogi alkalmazása a Btk. 29. § (3) bekezdése alapján kizárt. A Btk. 29. § (1)–(2) bekezdése szerint a tevékeny megbánást megalapozó megállapodás közvetítói eljárás hiányában nem eredményezheti az eljárás megszüntetését, illetve a büntetés korlátlan enyhítésének alkalmazását; a megállapodásnak kizárólag a Be. szabályai szerint, illetőleg a büntető ügyekben alkalmazható közvetítói tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény (Bktv.) szerint eljáró szervek felügyelete mellett kell létrejönnie. A Be. tisztázó jelleggel rögzíti, hogy a közvetítói eljárásnak nem akadály a sértetti jóvátétel korábbi teljesítése, és az sem, ha több

---

³ Btk. 29. §, Az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyoni elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni vétségek.

⁴ Belovics Ervin – Tóth Mihály: i. m. 307. o.

gyanúsított van az ügyben, vagy egy gyanúsított több sértett sérelmére valószínűtlen meg a bűncselekményt.⁵

Fel kell figyelni arra is, hogy a Be. preambuluma szerint az Országgyűlés „az igazság megállapításának igényét” is szem előtt tartva alkotta meg e törvényt; és azt is leszögezi, hogy „a bíróság feladata az igazságszolgáltatás”⁶, eként a bírósági eljárás célja az igazság felderítése⁷, és nem más hatóságoké vagy személyeké. Tény azonban, hogy a büntetőeljárástól várjuk valamely múltbeli esemény igazságtartalmának megállapítását, és ez független attól, hogy milyen típusú maga az eljárás, és milyen a megcélzott igazság természete.⁸ Azokban az ügyekben, amelyekben felmerül a közvetítői eljárásra utalás lehetősége, az ügyész azzal a dilemmával szembesül, hogy a sértett érdekeit előtérbe helyezve lemondjon-e, lemondhat-e a közvádloói funkciójából eredő büntetőjogi igény érvényesítésének a jogáról. Bár a generális és a speciális prevenció is célként fogalmazható meg, erőteljesen mérlegelni kell, hogy az ügyész bírósági eljárás keretében, büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására vonatkozó indítványával szerezzen-e érvényt a jogalkotói céloknak; nevezetesen ragaszkodjon-e a bűncselekmény elkövetőjének felelősségre vonásához. A büntetlen előéletű terhelt által elkövetett vagy elleni bűncselekmények esetén célszerű lehet a közvetítői eljárás, ugyanakkor ha már volt büntetve, esetleg még visszaeső is – ami nem kizáró ok –, hosszas mérlegelést igényel, hogy az okozott kár megtérítése vagy a büntetés kiszabását célzó bírósági eljárás jelentsen-e prioritást. A testi épség, illetve a család elleni bűncselekmények körében szintén hangsúlyos kérdés, hogy a sérülés bekövetkezése a terhelt rendszeresen durva, erőszakos magatartásának a következménye-e, a hozzátartozók pedig – a családon belüli erőszak ismert dinamikája okán – teljesen más megítélés alá esnek.⁹ A bűnözésre adott válasz másfajta útként, vagyis a hagyományos büntetőeljárás másik opciójaként megjelenő¹⁰ resztoratív szemléletnek kétségtelenül helyet kell kapnia a mo-

---

⁵ Polt Péter (főszerk.): *Kommentár a büntetőeljárás törvényéhez*. 1. kötet LXVI. Fejezet. A közvetítői eljárás. Wolters Kluwer, 2018

⁶ Be. 11. §.

⁷ Tóth Andrea Noémi: A büntetőeljárás fő céljának érvényesülése a semmisségi panasz- és a felülvizsgálati eljárásban. *Erdélyi Jogélet*, 2021/1., 171., 173. o. https://epa.oszk.hu/04200/04270/00005/pdf/EPA04270_erdelyi_jogélet_2021_1_171-178.pdf

⁸ Erdei Árpád: Mi az igazság? In: Erdei Árpád (szerk.): *A büntetőítélet igazságtartalma*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 9–22. o.

⁹ A kutatáshoz írásban érkezett ügyési észrevétel.

¹⁰ Barabás Andrea Tünde: A mediáció lehetőségei a büntetés-végrehajtásban. In: Virág György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok*, 48. OKRI, Budapest, 2011, 100. o.; Barabás Andrea Tünde: A

dern igazságszolgáltatásban¹¹, de ezzel párhuzamosan az ügyek nagy részében gondos megfontolást igényel, hogy van-e helye a jogintézmény alkalmazásának még akkor is, ha mind az anyagi, mind az eljárásjogi feltételek fennállnak.

Közvetítői eljárások az országos statisztikai adatok tükrében

A kutatás lefolytatásához megyénkénti bontásban, 2018. július 1. és 2020. december 31. közötti időszakra nézve beszereztük az „ügyszámos listát”, a kriminálstatisztikai elemzés forrásaként a Legfőbb Ügyészség által rendelkezésre bocsátott adatbázis szolgált. A járványügyi helyzetre figyelemmel elsődleges szempont volt a kutatási minta megfontolt összeállítása, ezért a bűnügyi iratok magas számára tekintettel kizárólag a főváros illetékességi területéről kértünk be aktákat; valamennyi kerületi ügyészséget figyelembe véve mindösszesen 150 bűnügyi iratot.

A közvetítői eljárással érintett jellemző bűncselekmények

A jellemző bűncselekményeket illetően elmondható, hogy valamennyi megye adatait összesítve a vizsgált időszakban legtöbbször közúti baleset okozása (2798), lopás (1038), testi sértés (595), rongálás (422), illetve zaklatás (231) miatt indult eljárások fejeződtek be eredményes közvetítői eljárás után. Ezután következik a garázdaság (201), a csalás (157), a sikkasztás (144) és a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (115), de ezen túlmenően a bűncselekmények széles skálája megtalálható a tárgykörben.

Eljárásmegszüntetés a létrejött megállapodásra tekintettel

Megállapítható, hogy két és fél év alatt mindösszesen 6220 bűncselekmény vonatkozásában rögzítettek megállapodást a büntetőjogi szakág számítástechnikai bázisú ügyviteli rendszerében (BÜR). A vizsgált 30 hónap átlagában ez azt jelenti, hogy havonta 207, hetente 52 esetben dönthettek az ügyészek az eljárás megszüntetéséről ilyen jogcímen, ezáltal minden munkanapra országosan csupán 10 megállapodás jutott. A feladatok ellátására vetítve – így visszabontva – eléggé informatív ez a számadat; annak megítélése, hogy ez sok vagy kevés, szubjektív vélemény lehet.

---

bosszútól a kiegyezésig: változó társadalmak, változó szankciók. In: Pusztai László (szerk.): *Kriminológiai és Kriminálisztikai Évkönyv*. IKVA Kiadó, Budapest, 1993, 18. o.

¹¹ Barabás Andrea Tünde: A mediáció jövője Magyarországon. *Ügyészek Lapja*, 2007/5., 17–25. o.

1. számú táblázat

A 2018. július 1. és 2020. december 31. között rögzített bűncselekmények területi megoszlása, amelyeknél „Közvetítói eljárásra utalás után az ügyész az eljárást megszüntette a létrejött megállapodásra tekintettel” (BÜR)

Megye	Összesen
Bács-Kiskun	315
Baranya	443
Békés	243
Borsod-Abaúj-Zemplén	435
Csongrád-Csanád	366
Fejér	301
Főváros	771
Győr-Moson-Sopron	396
Hajdú-Bihar	326
Heves	151
Jász-Nagykun-Szolnok	183
Komárom-Esztergom	174
Nógrád	126
Pest	678
Somogy	214
Szabolcs-Szatmár-Bereg	415
Tolna	163
Vas	129
Veszprém	271
Zala	120
Összesen	6220

A táblázat alapján jól látható, hogy a főváros (771), illetve Pest megye (678) „toronymagasan” vezet a gyanúsított és a sértett között létrejött megállapodásokat illetően. Ezt követi Baranya (443), Borsod-Abaúj-Zemplén (435) és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (415), de nagyságrendileg hasonló sikereket könyvelhettek el Győr-Moson-Sopron (396) vagy Csongrád-Csanád (366) megyében is. A táblázat szemlélteti számunkra azt is, hogy a vizsgált időszakban Vas (129), Nógrád (126) és Zala (120) megyében jött létre a legkevesebb megállapodás, de ugyancsak kétszáz alatti számot mutat Jász-Nagykun-Szolnok (183), Komárom-Esztergom (174), Tolna (163) és Heves (151) megye is.¹²

¹² A különbségek megértéséhez közelebb juthatnánk, ha a vizsgált időszakot (két és fél év) összevetnénk a megyénkénti összbűnözési adatokkal, de jelen kutatás keretében kizárólag a releváns adatokkal, és az ügyszámos listából kinyert bűnügyi iratok vizsgálatával foglalkoztunk.

Vádemelés eredménytelen közvetítői eljárást követően

A 2. számú táblázat azon bűncselekményeket mutatja országos szinten, amelyeknél valamilyen okból nem vezetett eredményre a közvetítői eljárás, ezért a vádemelés nem volt elkerülhető az ügyben (1065). Erre leginkább lopás (339), közúti baleset okozása (166) és csalás (115) bűncselekmények miatt került sor, de nem csekély mértékben vált szükségessé vádemelés testi sértés, sikkasztás, rongálás vagy zaklatás miatt sem.

2. számú táblázat

A 2018. július 1. és 2020. december 31. között rögzített bűncselekmények, amelyeknél vádemelés történt a közvetítői eljárás után (BÜR, 81-es kivezetési kód)

Jellemző bűncselekmény	Összesen
A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény	6
Becsületsértés	4
Csalás	115
Cserbenhagyás	2
Egyedi azonosító jellel visszaélés	1
Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés	9
Garázdaság	39
Hamis magánokirat felhasználása	4
Hütlén kezelés	1
Információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás	29
Információs rendszer vagy adat megsértése	1
Jármű önkényes elvétele	9
Járművezetés ittas állapotban	1
Jogtalan elsajátítás	16
Kapcsolati erőszak	1
Készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés	2
Közúti baleset okozása	166
Lopás	339
Magánlaksértés	11
Önbíráskodás	4
Rongálás	63
Segítségnyújtás elmulasztása	5
Sikkasztás	74
Személyes adattal visszaélés	1
Személyi szabadság megsértése	4
Szeméremsértés	1
Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése	1
Tartási kötelezettség elmulasztása	1
Testi sértés	97
Zaklatás	58
Összesen	1065

Az iratvizsgálat eredményei

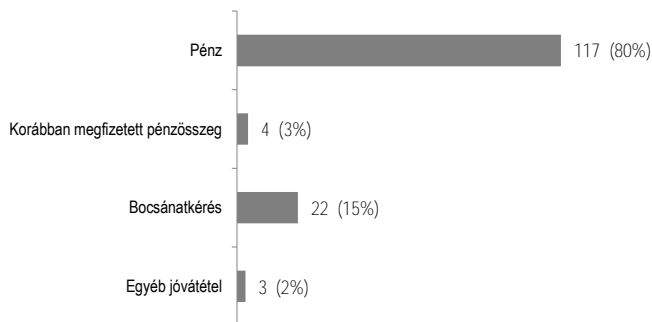
A Fővárosi Főügyészség tanácsstermében lefolytatott helyszíni iratvizsgálat során kiderült, hogy négy ügyben – különböző okok folytán – nem tudták felterjeszteni az iratokat, így ténylegesen 146 bűnügyi akta elemzésére került sor.

A közvetítói eljárásban kötött megállapodások típusai

A megállapodások tartalmát illetően rögzíthető, hogy a sértett és a gyanúsított főként pénzösszeg megfizetésében állapodott meg egymással (117), néhány ügyben (4) a terhelt már korábban megfizette a sértettnek okozott kárt. Több esetben a sértett számára elegendő volt pusztán a gyanúsított bocsánatkérése, sajnálatának kifejezése (22), ezen túlmenően anyagi jóvátételre nem tartott igényt. Úgynevezett egyéb jóvátételben történő megállapodás (3) is fellelhető volt az iratok között: előfordult önkéntes segítő munka vállalása a gyanúsított részéről, illetve megtörtént, hogy a felek egy közös ebéd alkalmával beszéltek át részletesen a bűncselekmény körülményeit, és ezzel kettejük problémáját a sértett megoldottnak tekintette.

1. számú ábra

A közvetítói eljárásban kötött megállapodás tartalma

Az arányok egyértelműen a pénz elsődlegességét mutatják, vagyis olybá tűnhet, mintha a gyanúsítottak ezzel váltanák ki az okozott traumát, sérelmet vagy anyagi kárt, ami valamelyest igaz is. Amikor a gyanúsított és a sértett anyagi jóvátételben állapodik meg, ez nem zárja ki azt (sőt elvárható lenne), hogy azal karöltve a bocsánatkérés is megtörténjen; ezzel szemben mindössze nyolc olyan ügy található, ahol rögzítették, hogy a gyanúsított bocsánatot kért a sértettől, a többi ilyen típusú dokumentum erre nem tesz utalást. A gyanúsítottak és sértettek a jogszabályoknak megfelelően lefolytatott közvetítói eljárásban

önként vettek részt, közöttük a bűncselekmény következményeinek jóvátételében azonos álláspont alakult ki. Ennek alapján kizárólag arra következtethetünk, hogy ezek a megállapodások a sértettek számára is megfelelőek és kifejezetten kedvezőek, a gyanúsítottak oldaláról pedig kétség sem férhet az eredményes közvetítői eljárások pozitív kicsengéséhez.

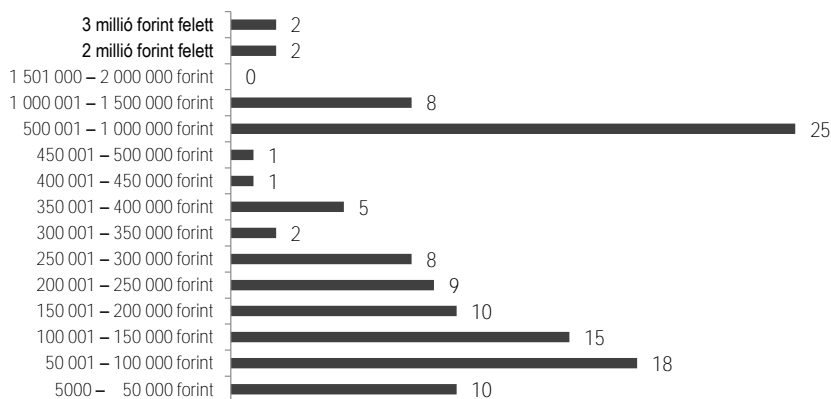
A „bűn ára”, avagy a pénzfizetésben történő megállapodások jellemzői

A pénzfizetésben történő megállapodások csokrában szembevetve, hogy nemcsak a pénzösszeg nagyságrendjében, hanem annak megfizetési módjában is nagymértékű különbségek mutatkoznak. A vizsgált ügyek 83 százalékában pénzre tartottak igényt a sértettek, azonban a teljes összeget nem feltétlenül egy összegben kapták meg. A részletfizetések gyakorisága meglepő módon még a kisebb mértékű jóvátételek esetében is megjelent, nem ritkán öt-hat részletben fizette meg a gyanúsított a százezer forint alatti összeget, de egyes ügyekben akár tizenöt-húsz részletet is engedélyezett a sértett. Az ilyen ügyek 68 százalékában egyösszegű, 10 százalékában két részletben történő teljesítés történt, míg a sértettek 22 százaléka részére a gyanúsított három vagy több részletben tudta csak vállalni a sérelemdíj/kártérítés rendezését.

A megállapodások összegszerűsége is beszédes, hiszen rendkívül eltérő a sértettek által elegendőnek, elfogadhatónak tartott pénz mértéke: a legkevesebb ötezer forint, míg a legmagasabb 3 140 000 forint volt.

2. számú ábra

A közvetítői eljárásban született pénzbeli megállapodások összegszerűsége és gyakorisága

A gyanúsítottak célja egyértelműen a büntetőeljárás megszüntetése, nem csoda hát, ha minden erejükkel igyekeznek elérni, hogy a sértett számára – őszintén vagy érdekből – valamiféle elégtételt kínáljanak. Az előbbiek tükrében maradhatnak kételyeink, hiszen a bűnügyi iratok áttekintése alapján sem érthető/tudható, hogy a sértetteket milyen gondolatok, érvek és érzések vezérik akkor, amikor hozzájárulnak a közvetítói eljárás lefolytatásához, illetve amikor a jóvátétel módja és mértéke tekintetében döntést hoznak. A vizsgált iratok alapján – ha arra volt adat – sem a sértett életkorával vagy iskolai végzettségével, sem pedig más tényezővel nem hozható összefüggésbe a jóvátétel meghatározása. Vannak esetek, amikor nagyon súlyos, akár testi sérüléssel és maradandó fogyatékossgal járó ügyben csupán egy bocsánatkéréssel „elintéződik” az ügy és jogerős megszüntető határozattal irattározzák, míg máskor a kisebb tárgyi súlyú bűncselekmény után egy kifejezetten magas pénzösszeg és többletjótételek szükségesek a sértett számára ahhoz, hogy el tudja engedni az ügyet.

A sértettnek a mediátor jelenlétében odabökött „elnézést kérek”, vagy egy meghatározott pénzösszeg kifizetése mögött vajon ténylegesen a gyanúsított őszinte megbánása húzódik meg? A sértettnek nyűg, kellemetlen, bonyodalmas és hosszadalmas a büntetőeljárás, de még nála is jobban és gyorsabban szeretne szabadulni eljárásjogi pozíciójából a gyanúsított. Nem meglepő tehát, hogy a bűnököt „beárazzák”, és a gyanúsítottak mielőbb rendezni igyekeznek az okozott sérelemért járó fájdalomdíj számláját. De mégis mennyit ér egy bűncselekmény? Az iratok sűrűjében erre a kérdésre eltérő válaszok érkeztek, ezekből merítettünk néhányat a pénzösszeg emelkedő sorrendjében.

a) Lopás – 5000 forint

K. György a gyógyszerárban eltette F. Endre pulton hagyott pénztárcáját, a benne lévő 3000 forint készpénzzel, illetve személyes okmányokkal. Az elkövető beazonosítását térfigyelő kamerák és arcképfelismerő program segítette, illetve kiadták az országos elfogatóparancsot is, majd egy építkezésen fogták el.¹³

b) Csalás – 50 000 + 27 950 + 15 000 = 92 950 forint

K. Tímea egy internetes oldalon póthajakat kínált eladásra, amelyre N. Nikolett, Sz. Adrienn és S.-né K. Andrea jelentkezett. A sértettek a gyanúsított részére a vételárat és a szállítási költséget megfizették, azonban egy használt fekete hajtincset vagy nejlon kukászacskókat kaptak dobozban. A gyanúsított elnézést kért a sértettektől, nagyon sajnálta a történeteket. Megfogalmazta

---

¹³ Budapesti VIII. Kerületi Ügyészség B.3899/2018.

tanulásként, hogy „minden tettének súlya van és felelősséget kell vállalnia, ha ott és akkor nem is, de később biztosan”.¹⁴

c) Testi sértés – 500 000 forint (két részletben)

G. Sándor taxival szállította Paul K.-t Budapesten. A gyanúsított a hátsó ülésen elaludt, majd a címre megérkezve a sértett megpróbálta felébreszteni és a gépkocsiból kisegíteni. Ennek során a gyanúsított felébredt, támadólag lépett fel a taxissal szemben, és három alkalommal ököllel a feje irányába ütött. A sértettnek sikerült kitérnie az ütések elől, majd a gyanúsított üldözni kezdte, a földre rántotta, fejét az úttestbe verte, nyakán szorítófogást alkalmazott. A sértettnek sikerült ebből is kiszabadulnia, és visszaülnie a taxiba (nyolc napon belül gyógyuló könnyű sérülés).¹⁵

d) Rongálás – 605 000 forint

B. Gergely a Savoya park alatti kézi autómósóba beállt Audi személygépkocsijával, majd a mosás közben ingerültté vált: két alkalommal is földhöz vágta a pisztolyt, amikor pedig az öblítési fázisnál leállt a mosás, odalépett a mosóállás totemjének LCD-kijelző paneljéhez, és azt betörte oly módon, hogy a mosópisztolyt hozzávágta. Az érintőkijelzős panelt – amely a készülék vezérléséért is felel – teljes egészében ki kellett cserélni.¹⁶

e) Közúti baleset okozása – 1 000 000 forint (tizenhét részletben)

Cz. Zoltánné Chevrolet Spark személygépkocsijával közlekedett. Egy kereszteződéshez érve egyenesen kívánt továbbhaladni, de figyelmetlensége miatt nem észlelte a stoptáblát, ezért lassítás nélkül behaladt a kereszteződésbe, ahol a sértett által vezetett autónak ütközött. Ennek hatására a sértetti autó kisodródott majd felborult, és egy oktató gépjárműnek ütközött, amelyben J. Norbertné a bal váll zúzódását szenvedte el (nyolc napon belüli sérülés), N. László pedig lépszakadást, bordatörést, tüdőzúzódást és zúzott fejsérülést szenvedett (ténylegesen négy-hat hét gyógytartam, a lépeltávolítás miatt maradandó fogyatékoságot okozott).¹⁷

f) Közúti baleset okozása – 1 200 000 forint (tizenegy részletben)

Sz. Lajos az M0-s autópályán haladt, amikor sávváltáskor a külső forgalmi sávban közlekedő O. Sándor által vezetett motorkerékpárnak ütközött. Az erőhatás következtében a motor stabilitását veszítette, oldalára borulva az úttesten csúszni kezdett. A motoros az úttest szélén lévő betonszegélynek csapódott, majd az úttestre zuhant (szegycsont ficamos törése, hátszigolya összeroppanásos törése, többször bordatörés, nyolc-tíz hét gyógytartam; a há-

¹⁴ Budapesti IV. és XV. Kerületi Ügyészség B.2300/2015.

¹⁵ Budapesti IX. Kerületi Ügyészség B.130/2018.

¹⁶ Budapesti XI. és XXII. Kerületi Ügyészség B.3149/2020.

¹⁷ Budapesti VI. és VII. Kerületi Ügyészség B.3177/2018.

ti gerincszakasz mozgásainak érdemi beszűkülése, valamint a szegycsonttöréssel összefüggésben a mellkas deformitása maradt vissza, e maradványtünetek maradandó fogyatékoságnak minősülnek).¹⁸

g) Közúti baleset okozása – 2 000 000 forint (tizenhárom részletben)

*T. Péter Audi személygépkocsijával egy kereszteződéshez érve jobbra kívánt bekanyarodni, ugyanekkor futva megkezdte áthaladását dr. Ny. Miklós gyalogos. A napsütés miatti korlátozott látási viszonyokra is figyelemmel a gyanúsított csak akkor észlelte a férfit, amikor már nem tudott megállni, ezért elütötte a gyalogost, aki az oldalára esett és sípcsonttörést szenvedett (ténylegesen hat hónap gyógytartam).*¹⁹

h) Jogtalan elsajátítás – 3 140 565 forint (két részletben)

Az egyik zrt. tévedésből, adminisztrációs hiba folytán egy nagyobb összeget (10 640 565 Ft-ot) utalt át egy kft. bankszámlájára. Amikor észlelték a hibát, rögtön kérték az összeg visszautalását, de annak csak részben tettek eleget.²⁰

Kizárólag bocsánatkérés mint sértetti igény

A közvetítői eljárásokban megjelenő bűncselekmények változatossága a sértetti igények sokoldalúságát hozta magával. Teljesen esetleges, hogy egy-egy cselekmény kapcsán mivel elégszik meg a sértett, márpedig ebben a kontextusban kizárólag az ő véleménye határozza meg az eljárás további sorsát, és nem mellesleg a gyanúsított büntetlenségét. Vannak sértettek, akik maguk viselik az elkövető által okozott anyagi kárt (helyreállítás, javítás, pótlás költségei) és annak megtérítését nem kérik, sőt egyesek a néhány napon belül gyógyuló kisebb sebek, vagy a több hét, esetleg hónap gyógytartamot igénylő sérüléseik esetén sem kérnek anyagi jóvátételt egyfajta vigaszként, sérelemdíjként.

a) Cserbenhagyás

*T. Le Hung Opel Vivaro tehergépkocsijával a pályacsengő alkalmazása ellenére sem adott elsőbbséget a villamosnak. A vészfékezés következtében egy álló utas a vezetőfülke üvegfalának esett, amely betörött. A gyanúsított észlelte az okozott veszélyhelyzetet, ennek ellenére a villamossínról történő letolatás után a helyszínről távozott. Felelősségét elismerte, elnézést és bocsánatot kért a sértettől és az unokáitól is. Levonta a következtetéseket és a tanulságokat: azóta óvatosan közlekedik, többet és jobban figyel az útra és a közlekedésben résztvevőkre.*²¹

---

¹⁸ Budapesti VI. és VII. Kerületi Ügyészség B.3880/2018.

¹⁹ Budapesti VI. és VII. Kerületi Ügyészség B.3689/2017.

²⁰ Budapesti II. és III. Kerületi Ügyészség B.4188/2017.

²¹ Budapesti VI. és VII. Kerületi Ügyészség B.7567/2016.

b) Közúti baleset okozása

V. Zoltán Opel Astra személygépkocsijával a gyalogos-átkelőhelyet nem a tőle elvárható körültekintéssel és fokozott óvatossággal közelítette meg, ezért nem észlelte az ott átkelésüket már megkezdő gyalogosokat. A jármű bal oldali első kerekével K. Ibolya lábfejeére ráhajtott, majd őt a visszapillantó tükrével elsodorta (lábközepcsonttörés, ténylegesen két hónap gyógytartam). A gyanúsított sajnálatát fejezte ki és bocsánatot kért, nyilatkozata szerint a baleset óta még óvatosabban vezet.²²

c) Közúti baleset okozása

H. Zoltán Toyota Corolla személygépkocsijával haladt, amikor egy kijelölt gyalogos-átkelőhelyen a zöld jelzésre megkezdte áthaladását R. Nikolett gyalogos. H. Zoltán úgyszintén zöld jelzésre bekanyarodott, azonban már csak akkor észlelte a sértettet, amikor az elsőbbséget fékezés ellenére sem tudta megadni, így a gyalogost a járda középső területén elütötte, ennek hatására a sértett a gépkocsi elé, az úttestre zuhant (homlokduzzanat, lágyrészszűződés, kulcsfont elmozdulással járó törése, ténylegesen hat-hét hét gyógytartam). A gyanúsított a kórházban is meglátogatta a sértettet, virágot és csokoládét vitt neki, többször bocsánatot kért, egyúttal felajánlotta bárminemű segítségét.²³

Önkéntes segítő munka, közös ebéd, későbbi tájékoztatás...

Vannak helyzetek, amikor pusztán a bocsánatkérés nem elengedő, ezen túlmenően, ha pénz nem is, de valamiféle többletfeltételt még támasztanak a sértettek a gyanúsítottak felé. Előfordult, hogy a sértett azt kérte a gyanúsítottól, hogy ő is ott lehessen, amikor a családjának beszámol a közvetítői eljárásban történekről, és közösen átbeszélhessék az eseményeket (az őszinte megbánásra volt kíváncsi), de arra is volt példa, hogy a sértett a közösségi oldalon történő nyilvános bocsánatkérést is igényelte a gyanúsítottól.

a) Lopás – önkéntes segítő munka

K. Károly a kerékpártárolóban a rögzítésre szolgáló oszlopról letört egy Mol Bubi kerékpárt, a riasztórendszer jelzésére a diszpécser észlelte, hogy a kerékpár mozgásban van. A Közbringa Kft. tájékoztatása szerint az ellopott kerékpárt az elkövető visszaadta, így a lopási kár (230 ezer forint) megtérült, de a rongálási kár (6900 forint) nem. A gyanúsított jóvátételként vállalta, hogy négy alkalommal, naponta legfeljebb nyolc órában önkéntes segítőtevékenységet végez a sértett számára, és ezt teljesítette is.²⁴

²² Budapesti VI. és VII. Kerületi Ügyészség B.3210/2018.

²³ Budapesti VI. és VII. Kerületi Ügyészség B.6576/2017.

²⁴ Budapesti II. és III. Kerületi Ügyészség B.3339/2018.

b) Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés – közös ebéd

N. Károly a Liszt Ferenc nemzetközi repülőtér 2/A termináljában az általa vezetett Charlotte vonatával és az ahhoz csatolt vonatmánnyal közlekedett, kis körben megfordulást végzett. Nem mérte fel, hogy egy ott álló személygépkocsi miatt a rakománya kiterjedésére is figyelemmel nem tud kellő oldaltávolságot tartani, emiatt nekiütközött a várakozó csomagszalag vonatmányának. Ennek hatására a dollykocsi és a vonatmány előremozdult, és az ott szerelést végző E. Tamásnak ütközött, a két jármű közé szorítva a sértettet (hüvelykujjtörés, lábszárhámhorzsolás, nyolc napon túl gyógyuló sérülések). A bocsánatkérésen túlmenően a gyanúsított meghívta a sértettet ebédelni egy általa tetszőlegesen választott étterembe, majd a felek igazolásként becsatolták a mosolygós fényképeket (a sértett választása cigánypecsenye, ránított sajt, túrós palacsinta és kóla volt).²⁵

c) Rongálás – későbbi tájékoztatás kérése

S. Márk a dr. M. Béla tulajdonát képező, és éjszaka az utcán parkoló Audi A3 gépjármű bal hátsó kilincset két kézzel megrángatta, majd az ajtót rugdosni kezdte. A rongálással okozott kár 115 879 forint, amely nem térült meg. A sértett a gyanúsított bocsánatkérését elfogadva azt kérte, hogy az egyetem sikeres befejezése után, annak eredményéről tájékoztassa őt e-mailben, ezt a gyanúsított megígérte.²⁶

Fiatalkorúak a közvetítói eljárásban

Úgy tűnik, hogy a fiatalkorúakhoz nemcsak a büntetőjog kapcsol enyhébb szankciókat, hanem elnézőbbek velük a sértettek is. A vizsgált iratok között felbukkanó kisebb-nagyobb „csínytevések” bizony már elérték a büntetőjogi beavatkozás határát, viszont a megindult büntetőeljárás megszüntető határozattal történő befejezéséhez elegendő volt csupán a bocsánatkérésük.

a) Rongálás

Fk. G. János a KÖKI Terminál bevásárlóközpont lépcsőházának falára egy 117 × 54 centiméter nagyságú, a földszinten pedig 42 × 27 centiméteres felületen egy állati koponyát rajzolt. A gyanúsított felelősségét belátta, sajnálatát fejezte ki, amelyet a sértetti képviselő elfogadott. Azt kérte a gyanúsítottól, hogy a jövőben tartózkodjon falfirkák engedély nélküli elhelyezésétől közterületen, középületeken vagy magántulajdonban lévő épületeken, amennyiben

²⁵ Budapesti VI. és VII. Kerületi Ügyészség B.7468/2017.

²⁶ Budapesti II. és III. Kerületi Ügyészség B.1855/2018.

pedig barátai erre készülnek, beszélje le őket. A gyanúsított ezt megígérte, a sértettnek egyéb jóvátételi igénye nem volt.²⁷

b) Testi sértés

Fk. Gy. Norbert hógolyózni kezdett az osztálytársaival, amelynek során kk. Z. Gergely viccből eldobta a gyanúsított hátizsákját. Ettől a gyanúsított indulatba jött, és ököllel arcon ütötte a kisiút, aki ettől a földre esett (ajakduzzanat, hámfoszlás, íny vérbőséggel járó sérülése). A fiatalok a közvetítő előtt megbeszélték a bűncselekményhez vezető okokat és annak következményeit, majd a gyanúsított kifejezte a sajnálatát a sértettnek, aki ezt elfogadta.²⁸

Biztonsági kamerák, közterületi térfigyelő kamerák segítő közreműködése

A robbanásszerű technológiai fejlődés nyomán napjainkra bárki számára elérhetőek a képfelvevő berendezések²⁹, ráadásul azok széles kínálatából válogathatunk. Nyugat-Európában már a hatvanas években megjelent a kamerás térfigyelés, közbiztonsági célra történő felhasználása azonban csak a kilencvenes évektől terjedt el.

Kezdetben főként a városi közterületeken helyeztek el kamerákat forgalom-biztonsági és felügyeleti céllal, viszont a felvételek rögzítésére nem került sor. Budapesten 1993–1994 között elsőként a belvárosi Váci utcában szereltek fel térfigyelő kamerákat, majd az ország több városában, illetve a fővárosi kerületekben telepítettek ilyen rendszereket a bűnügyileg frekvenciált helyekre, például a prostitúció kiszorítására, a gépjárműfeltörések, autólopások, lakásbetörések, zseblopások minimalizálására, az engedély nélküli árusítások kiszűrésére, az utcai forgalom figyelésére és szabályozására.³⁰ Az önkormányzatok részéről is egyre gyakrabban felmerülő igény, hogy a preventív hatás miatt épületeiket, vagy akár a közterületeket kamerás megfigyeléssel védjék a jogellenes cselekményektől. A teljes lakosság érdeke a közúti szabálysértések, gyorsajtások meg-

²⁷ Budapesti I. és XII. kerületi Ügyészség B.428/2018.

²⁸ Budapesti I. és XII. kerületi Ügyészség B.3401/2018.

²⁹ Kiss Attila: A közterületi térfigyelő rendszerek szabályozásának kihívásai a magyar jogalkotásban és jogalkalmazásban. *Infokommunikáció és Jog*, 2011/4. <https://infojog.hu/kiss-attila-a-kozteruleti-terfigyelo-rendszerek-szabalyozasanak-kihivasai-a-magyar-jogalkotásban-es-a-jogalkalmazásban-20114-45-136-143-o/>

³⁰ Horváth Zsolt: Rendőrségi kamerás térfigyelés Magyarországon – Választanunk kell a közbiztonság és az emberi jogok között? *Optimi Nostri*, 2007, 121. o. <https://dfk-online-sze.hu/images/optimi%20nostri/2007/HorváthZs.pdf>

akadályozása, valamint a bűncselekmények megelőzése, az áldozatoknak pedig jogos érdekük az elkövető mihamarabbi felderítése.³¹

A közterületek megfigyelése vonatkozásában a közterület-felügyeletről szóló 1999. évi LXIII. törvény vagy a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény szabályait érdemes megvizsgálni (attól függően, hogy a képfelvevő berendezést ki telepítette). A jogszabályok pontosan meghatározzák³², hogy a felvételek milyen célból használhatók fel, így például

- bűncselekmény, szabálysértés vagy a közlekedés szabályainak megsértése miatt indult büntető-, szabálysértési, valamint más hatósági eljárás során;
- körözött személy vagy tárgy azonosítása érdekében;
- intézkedés jogszerűségének megállapítására irányuló közigazgatási hatósági eljárásban;
- az érintett személy jogainak gyakorlása/személyazonosságának megállapítása érdekében.

Talán azzal is kevesen vannak tisztában, hogy a felügyelet ezeket a felvételeket a rögzítés utáni harminc nap elteltével haladéktalanul törli, ezért bármely bűncselekmény elkövetése után gyorsan intézkednünk kell a felvételek beszerzése iránt, mert könnyen előfordulhat, hogy az eljárás útvesztőjében kifutunk ebből a határidőből, értékes bizonyítékokat veszítve ezzel. A felvételek törlésének a rendőrség esetében is szigorú szabályai vannak, azokat – különböző szempontok alapján – három munkanap, harminc nap vagy egy év elteltével törölni kell. Fontos előírás azonban, hogy a rendőrség együttműködik a kormány által kijelölt központi tárhelyszolgáltatóval, ezért – amennyiben annak műszaki és technikai feltételei adottak – a kijelölt tárhelyen rögzítik a közlekedésrendészeti intézkedés során, valamint a közterületen közbiztonsági, bűnmegelőzési és bűnüldözési célból készített felvételeket.

Az elmúlt évek felderítési mutatói, illetve a jogalkalmazók tapasztalatai egyértelműen alátámasztják, hogy a társadalom igazságérzete és a sértettek jóvátétele szempontjából végső lehetőséget jelentenek ezek a felvételek. Számos büntetőeljárásban a kamerafelvételek voltak a hatóságok segítségére, anélkül szinte biztosan egy újabb „elkövetőhiányos” megszüntető határozat duzzasztaná a statisztikát. Jelentőségükre tekintettel néhány szemléltető példa:

---

³¹ Rádi Vilmos: Önkormányzati kamerarendszerek üzemeltetése a GDPR hatálybelépése után. *Jegyző és Közigazgatás*, 2020. január 31. <https://jegyzo.hu/onkormanyzati-kamerarendszerek-uzemeltetese-a-gdpr-hatalybelepese-utan/>

³² Köztervtv. 7. § (6)–(6a), (7) bek.; Rtv. 42. § (1)–(10) bek.

a) Lopás – 13 000 forint

K. Szilvia bement egy ékszerboltba, majd kérte az eladót, hogy mutasson neki ezüstgyűrűket. Kihasználva, hogy az eladó más vevőket is kiszolgál, a dobozokból hat darab gyűrűt a táskájába rejtett, és fizetés nélkül távozott. A gyanúsított ezt megelőzően is járt az üzletben és tulajdonított el ékszereket az eladó figyelmetlenségét kihasználva. A közvetítői eljárásban K. Szilvia nagyon szégyellte magát, és sajnálja a történeteket, azt mondta, nem érti hogyan követhetett el ilyet, amikor tudta, hogy kamera van az üzletben.³³

b) Jármű önkényes elvétele – 76 200 forint szervizdíj és javítási költség + 10 000 forint munkaidő-kiesés

T. Tamás az éjszakai órákban, ittas állapotban beszállt egy sörfőzde közforgalomtól elzárt udvarán található Daihatsu típusú személygépkocsiba. A jármű belső terében elhelyezett indítókulccsal beindította, majd az udvaron megfordult, és a kapunak hajtott. Ez után kiszállt a járműből, és távozott a helyszínről, azonban a térfelügyelő biztonsági kamerák az eseményt teljes egészében rögzítették.³⁴

c) Rongálás – 134 620 forint

W. András egy bevásárlóközponthoz tartozó parkoló kijáratánál kiszállt Fiat Punto személygépkocsijából, majd a két alumíniumsorompó közül az egyiket két kézzel előre, míg a másikat hátrafelé tolva elhajlította úgy, hogy az autóval a sorompók között kiferjen. Ezt követően visszaült az autóba, és elhajtott a helyszínről, de a biztonsági kamera felvételei rögzítették a történeteket.³⁵

d) Rongálás – 159 200 forint

R. Ferenc az esti órákban megrongálta a sértett VW gépkocsiját akként, hogy a kutyasétáltató póráz végével végigkarcolta annak jobb oldalát. A sértett azt monda, hogy a kutyáját ért bántalmazás miatt lett ingerült, és idegességében megkarcolt egy autót úgy, hogy annak tulajdonosát nem ismerte; felderítését a közterületi térfelügyelő kamerák segítették.³⁶

e) Rongálás – 171 900 forint

K. István az Infinity Esport Bárban nekidobott egy videójáték-konzolt a Samsung LED Digital Signage típusú kijelzőnek, amely emiatt betörött. A kamerafelvétel-elemzés nyomán jól kivehető, hogy a gyanúsított a falon elhelyezkedő monitorba dobja a kezében lévő konzolt, majd társaival sietve távoznak a kijárat felé.³⁷

³³ Budapesti XI. és XXII. Kerületi Ügyészség B.4010/2018.

³⁴ Budapesti XIV. és XVI. Kerületi Ügyészség B.5198/2018.

³⁵ Budapesti VI. és VII. Kerületi Ügyészség B.2785/2019.

³⁶ Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Ügyészség B.1710/2019.

³⁷ Budapesti VIII. Kerületi Ügyészség B.2041/2018.

f) Rongálás – 216 027 forint

K. Zsolt az esti órákban egy követ dobott az OTP Bank bejáratí ajtájának, amitől az megrepedt, és ily módon használhatatlanná vált. Tekintettel arra, hogy a kamerafelvétel alapján beazonosították az elkövetőt, az okozott kár megtérült.³⁸

g) Rongálás – 310 000 forint

K. Réka az esti órákban kulccsal végigkarcolta B. Gergő VW Passat típusú személygépkocsijának sárvédőjét és oldalát, mivel tévesen azt gondolta, hogy a gépjármű korábban felborította a közelben egy KRESZ-táblához láncolt kerékpárját. N. Bertalan ugyanezen okból bicskával az autó első és bal hátsó kerékét több szúrással kiszúrta. Az elkövetők felkutatásában a rendőrség által beszerzett, a közelben található lakóépületekre felszerelt biztonságikamera-rendszerek és a közterületi kamerák felvételei segítettek. A sértett elé tárták a kamerafelvételeket, és vallomásából kiderült, hogy azt a bizonyos kerékpárt már többször is látta, vélelmezi, hogy tulajdonosa ott dolgozhat a közeli csokoládéboltban. A sértett elgondolása beigazolódott. A nyomozó hatóság megjelent a Csokoládé Outletben, ahol az üzletvezető a bemutatott fénykép alapján azonosította a nála eladóként dolgozó hölgyet.³⁹

Zárógondolatok

Az igazság kiderítése általában axiómaként, valamiféle megkérdőjelezhetetlen alaptényként kerül kapcsolatba a büntető igazságszolgáltatással⁴⁰, amelynek hitelességét (elvileg) senki nem vonja kétségbe. A büntetőeljárás során az egyetlen tisztán konszenzuális eljárási formula a közvetítói eljárás, mely céljából adódóan a sértett által elszenvedett sérelem reparációját helyezi előtérbe az állami büntetőigény érvényesítésével, illetőleg a szankcionálással szemben. De mit tartalmazzon az a megállapodás, amely az ügyészség számára is elfogadható? Miként árazható be egy bűncselekmény, vagy másként: mennyi a különböző bűnök „ára”? Melyek azok a lehetőségek, amelyek nem sértik a jó erkölcsbe ütközés tilalmát? Mégis mi az, ami nem zavarja a társadalom igazságérzetét és garantálja az elkövető jövőbeni jogkövető magatartását?

A közvetítói eljárás megengedhetősége tárgyában való döntés különös körültekintést igényel. Az eljárásnak mindig a sértett érdekeit kell szolgálnia, még-

---

³⁸ Budapesti II. és III. Kerületi Ügyészség B.561/2020.

³⁹ Budapesti VIII. Kerületi Ügyészség B.3998/2018.

⁴⁰ Elek Balázs: *A jogerő a büntetőeljárásban*. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2012, 15. o.

hozzá úgy, hogy ennek mérlegén az állam büntetőjogi igényének érvényesítése ne sérüljön. Szigorúan vizsgálni kell, hogy az egyéb feltételek fennállása mellett a bűncselekmény jellege, az elkövetés módja, a gyanúsított személyi körülményei lehetővé teszik-e a büntetés kiszabásától való eltekintést, a büntetési célok érvényesülését. Személy elleni erőszakos, illetve hozzátartozó sérelmére elkövetett bűncselekmények esetén az eljáró ügyésznek figyelembe kell vennie a személyi függés mértékét és mibenlétét a sértett hozzájárulásának, vallomása tartalmának értékelésénél. A függőségi helyzetben lévő sértett felé irányuló egyszerű bocsánatkérés nem minden esetben lehet az a tevékeny megbánás, ami lehetővé teszi a büntethetőség megszűnését vagy a büntetés korlátlan enyhítését. Az elkövető további bűncselekmény elkövetésétől való visszatartása is legalább annyira fontos, ezért az egyéni prevenció szempontjainak maradéktalanul érvényesülniük kell.⁴¹

A kutatási eredményekből látható, hogy a resztoratív igazságszolgáltatás céljai, illetve erényei akár ellentmondásban is állhatnak egymással. Az ügyész-ségi beszámolók rámutattak arra, hogy az elkövetők gyakran a beismerő vallomás ellenére sem ismerik el a felelősségüket, melynek oka éppen abban rejlik, hogy e vallomásuk nem feltétlenül őszinte megbánáson alapul, hanem önös érdekekhez, még hozzá a büntetés elkerüléséhez kapcsolódik. Jellemzően az elkövetők indítványozzák a közvetítői eljárás lefolytatását, a beszámolók alapján elenyésző számban történik sértetti kezdeményezés (legfeljebb csak hozzájárulnak). A közvetítői eljárás tipikus területe a közlekedési ügyszak, azonban több ügyészség számolt be arról, hogy ezen a területen leginkább az elutasító határozatok száma emelkedett (a bírósági eljárás lefolytatását a társadalomban megfigyelhető egyre durvább közlekedési szabályszegések, illetve a járművezetésre alkalmatlanság indokolja).

A jogalkotói szándéknak alapvetően a vagyoni reparáció vagy a „sérelemdíj” szerep felelne meg, ami viszont számos esetben elmarad, vagy ha meg is jelenik a konkrét megállapodások között, jelentéktelen összeget képvisel az elszenvedett traumához képest. Vagyon elleni bűncselekmény esetében a jóvátétel főként a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére korlátozódik (még a részletfizetéshez is hozzájárulnak a sértettek), míg például a magánlaksértés, testi sértés vagy zaklatás miatti eljárásban inkább csak a bocsánatkérés jellemző. Tapasztalható, hogy a sértettek nem kellően tájékozottak a tevékeny megbánás változatos lehetőségei és az általuk kérhető módjait illetően (a visszajelzések alapján ilyenfajta tájékoztatást a nyomozó hatóságok ritkán adnak), holott – az

---

⁴¹ A kutatáshoz írásban érkezett ügyészi észrevétel.

ügyészek véleménye szerint – a később megkötendő megállapodás előtt a feleknek a fő irányokban nyilatkozniuk kellene a tevékeny megbánás módjáról azért is, hogy annak lehetőségéről az ügyész(ség) megalapozottan dönteni tudjon.

A közvetítői eljárások megghiúsulása általában két okra vezethető vissza: az egyik, hogy már létre sem jön a megállapodás (a terheltek elérhetetlenné válnak vagy nem jelennek meg a közvetítő előtt), a másik pedig, hogy a megállapodásban foglaltakat nem teljesítik. Az ügyészi megtagadások legnagyobb arányban a Btk. 29. § (3) bekezdésében meghatározott kizáró rendelkezéseken alapulnak, vagyis az elkövető különös vagy többszörös visszaeső, a bűncselekményt felfüggesztett szabadságvesztés, próbára bocsátás vagy feltételes ügyészi felfüggesztés hatálya alatti követte el, kisebb hányadban pedig a sértetti hozzájárulás hiánya, illetve a gyanúsított személyében, vagy az elkövetés módjában rejlő okok zárják ki a közvetítői eljárás megengedhetőségét.

A közvetítői eljárás gyors befejezése hatékonyan szolgálja az általa elérendő célokat, viszont egy elhúzódó eljárás esetén az elkövető és a sértett is oly mértékben „eltávolodhat” a cselekménytől és annak következményeitől, hogy az elérni kívánt resztoratív és alternatív cél teljesen kiüresedhet.

A korábbi kutatási eredményekből is úgy tűnik, hogy a mediáció valóban sikertörténet Magyarországon⁴², a jogintézmény alapvetően beváltotta a hozzá fűzött reményeket, és bár a felek közötti megegyezés nem garantálja, de elősegítheti a gyanúsítottak jövőbeni jogkövető magatartását. Az ügyészségek meglátása szerint az egyes régiókban mutatkozó nehéz szociális helyzet és szegénység mind az elkövetők, mind a sértettek oldalán előrevetíti az erkölcsi jóvátétellel befejeződő közvetítői eljárások számának növekedését, illetve ezen okból fontosabb szerep juthat a természetbeni (egyéb) jóvátételeknek. Az ügyészségi beszámolók rávilágítottak arra is, hogy a jogintézmény jövőbeni alakulására vélhetően kihat majd a bűncselekmények számának több éve tartó csökkenése, azaz várhatóan kevesebb ügyet fognak közvetítői eljárásra utalni. Ettől függetlenül viszont erőteljes ügyészi álláspontként jelent meg az ország valamennyi pontjáról, hogy a közvetítői eljárás csupán lehetőség és semmiképp sem kötelezettség, így az ügyész, mint közvádó, nem mondhat le arról a szerepéről, hogy az igazságszolgáltatás közreműködőjeként az állam büntetőigényét érvényesítse.

---

⁴² Barabás A. Tünde: A megbánás helye és szerepe a magyar büntetési rendszerben – mediáció Magyarországon. In: Hollán Miklós – Barabás A. Tünde (szerk.): *A negyedik magyar büntetőködex: régi és újabb vitakérdések*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2017, 78. o.

Az ügyészség legfontosabb feladata a bűncselekmények üldözése és a bűncselekmények elkövetőinek felelősségre vonása, s funkcióját – az időszerűségi mutatók és a munkateher csökkentésének oltárán – a rajta kívül álló felek eltérő akarata nem csorbíthatja.

A kiskorú sértettek a büntetőeljárásban

A tanulmány a kiskorú/gyermekkorú/fiatalkorú fogalmainak az elhatárolásából kiindulva a kiskorú sértettekre vonatkozó kíméleti és védelmi eszközöket, valamint a 14. életévüket be nem töltött sértettek többletjogait mutatja be egyrésztől, másrésztől pedig kitér a Barnahus-nak nevezett kihallgatási módszerre, ami nem azonos a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok keretében működő komplex gyermekjóléti szolgáltatással, és más országok büntetőeljárásai megoldásaitól is eltér. A Barnahus-módszer 2021 januárjától szerepel a hazai büntetőeljárásban, a kiskorú sértettek kihallgatásának egyik lehetséges módjaként. Lényegét tekintve továbbra is eljárási cselekményként tekinthetünk erre az „új” módszerre, amelyre bármely tanúsítóánnyal rendelkező rendőrségi vagy bírósági különleges helyiségben sor kerülhet. A Barnahus mint komplex „szolgáltatás” leginkább egy gyermekbarát „irodára” hasonlít, ahol egy fedél alatt kap helyet a rendészet, a büntető igazságszolgáltatás, a gyerekvédelmi szolgálat, valamint az egészségügy. Ezen intézmények szakemberei működnek itt együtt annak érdekében, hogy közösen felmérjék a kiskorú sértett helyzetét, és döntsenek a rövid és hosszú távú terápiás, valamint a családi támogatás szükségességéről.

Bevezetés

Magyarországon a bűncselekmény áldozata, amennyiben nem töltötte be a 18. életévét, a büntetőeljárásban kiskorú sértettként lép fel. Nem gyermekkorú sértett a neve, ahogyan többen ezt a kifejezést használják. A legtöbb könnyítő intézkedés nem a 18 éven aluliakra, hanem kiemelten a 14. életévét be nem töltött kiskorú sértettre vonatkozik. Ugyanakkor a nemzetközi dokumentumokban mindenki, aki nem töltötte be a 18. életévét, gyermekként szerepel. Az elnevezések különbözősége viszont sokszor kavarodást okoz.¹

---

¹ Ha abból indulunk ki, hogy mi a fogalmak funkciója, akkor mindenképpen fontos az egyértelmű meghatározás, ugyanis ez vezet el minket ahhoz, hogy a kommunikációt lehetővé tegyük, és azt lerövidítsük. Ezt a funkciót a definíciók akkor teljesítik, ha mindenki ugyanazt érti az adott fogalmon, ha konszenzus van annak tartalmát illetően, nem kell tehát minden alkalommal a kommunikáció kezdetén arról vitatkozni, hogy mit is értsünk a kérdéses kifejezés alatt. Ha feltételezzük, hogy egy adott fogalom tartalma általánosan ismert, mint a jogban például az életkori elnevezések (gyermekkorú, kiskorú stb.), akkor hajlunk arra, hogy újabb és újabb helyzeteket is ez alá vonjunk. Mint például a gyermek fogalma esetében is ezt tesszük. Ily módon a fogalom tartalma bővül, ám eljuthatunk egy pontig, amikor annak jelentése oly mértékben kitágul, hogy funkcióját már nem képes teljesíteni: elveszti a kommunikáció gyorsítására való alkalmasságát.

Tanulmányomban ezért a pontos fogalmi meghatározásokból kiindulva, egyrészt kitérek a kiskorúakra vonatkozó kíméleti és védelmi eszközökre, valamint a 14. életévüket be nem töltött sértettek többletjogaira, másrészt pedig a Barnahus-módszerre, amit nem szabad összekevernünk a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok keretében működő komplex gyermekjóléti szolgáltatással.

A Barnahus mint komplex „szolgáltatás” leginkább egy gyermekbarát „irodára” hasonlít, ahol egy fedél alatt kap helyet a rendészet, a büntető igazságszolgáltatás, a gyermekvédelmi szolgálat, valamint az egészségügy. Ezen intézmények szakemberei működnek itt együtt annak érdekében, hogy közösen felmérjék a kiskorú sértett helyzetét, és döntsenek a rövid és hosszú távú terápiás, valamint a családi támogatás szükségességéről.

Az Európai Unióban egyre több tagállam igazságszolgáltatásába beszivárog a Barnahus-módszer, hogy ennek segítségével meghallgatássá szelídjön a kiskorú sértettek/tanúk kihallgatása.²

Fogalmi elhatárolások

Gyermekkorúak, kiskorúak, fiatalkorúak

Az ENSZ közgyűlése által 1989-ben elfogadott *gyermekek jogairól szóló egyezmény*³ (a továbbiakban: gyermekjogi egyezmény) 1990-ben lépett hatályba. Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvény hirdette ki. A gyermekjogi egyezmény alapján gyermek az a személy, aki a 18. életévét nem töltötte be. A magyar polgári jogi szabályok a 18. életévét be nem töltött személyt kiskorúnak nevezik, a büntetőjog pedig fiatalkorúnak abban az esetben, ha a terheltről van szó. Utóbbi a gyermekkorú elnevezést fő szabály szerint a 14., illetve kivételes esetekben a 12. életévét be nem töltött, büntetőjogi tényállást megvalósított személyek („elkövetők”) esetében alkalmazza.⁴

---

² Az Európai Unió és a strasbourgi Európa Tanács Help programja valamennyi tagállam, illetve részes állam számára ajánlást fogalmazott meg az úgynevezett Barnahus-módszer megvalósítására. https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf. Az ajánlás kapcsán számos tagállam jogszabályt alkot a Barnahusra vonatkozóan, ebben meghatározzák többek között a gyerekház feladatait, a gyerekházban történő kezelés feltételeit, a büntetőeljárással kapcsolatos módszer alkalmazását, valamint a kiskorúak meghallgatására, a fizikális vizsgálatra, krízis- és pszichoszociális támogatásra stb. vonatkozó előírásokat.

³ Convention on the Rights of the Child (CRC)

⁴ 2012. évi C. tv. 16. § (Btk.)

A büntetőeljárásban szereplő más személyeknél (sértett, tanú, egyéb érdekelt) pedig – a polgári joghoz hasonlóan – a kiskorú elnevezéssel él a büntetőjog is. A „gyermek” fogalma tehát jóval szűkebb körben fordul elő a magyar jogszabályokban, mint a gyermekjogi egyezményben.⁵

Gyermekbarát és/vagy gyermekközpontú igazságszolgáltatás⁶

Mindkét fogalom közismert. Az ENSZ-dokumentumokban a gyermekközpontú (*child-centered justice*) kifejezés az elfogadott, míg az Európa Tanács által jegyzett anyagok a gyermekbarát (*child friendly justice*) szót használják. Időrendben az utóbbi szerepel legelőször a lanzarote-i konferencián, 2007-ben, de „átfogó jelleggel a 2010-es irányelv foglalkozik vele”.⁷

A gyermekbarát igazságszolgáltatás akkor valósul meg, ha nemcsak jogszabályok biztosítják a minden gyermeket megillető emberi/gyermeki jogokat, hanem azokat az eljárás folyamán tiszteletben is tartják. A jogok legmagasabb színvonalon történő hatékony érvényesülését garanciák biztosítják. Az egyes esetekben az általános szabályokon túl figyelembe veszik a gyermek fejlettségét, érettségi fokát és a konkrét ügy körülményeit.

Gyurkó Szilvia szerint a gyermekbarát igazságszolgáltatás elemei többértékűek, az alapvető és az általános jellemzőkön túl léteznek olyanok, amelyek már az eljárás előtt életbe lépnek, de vannak elvek, amelyek kifejezetten az eljárást jellemzik, továbbá megkülönböztethetjük az eljárás utániakat is. Ahhoz, hogy ezek az elvek érvényesülhessenek, a legfőbb garancia, „a participáció mellett az eljárásban érintett gyermek tájékoztatása és a megfelelő tanácsadáshoz, képviselőhöz való jog szavatolása”.⁸

A gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló Európa tanácsi iránymutatás (2010) és az EU Gyermekjogi Ütemterve (2011) is ugyanezen elvekre épül.

---

⁵ Lásd részletesen Vaskuti András: *A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában*. PhD-értekezés, 2. fejezet. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2016, 17–40. o.

⁶ A gyermekbarát igazságszolgáltatással többen foglalkoztak. Lásd például Vári Vince: *A gyermekbarát igazságszolgáltatás büntetőjogi és rendőrségi vonatkozásai*. *Magyar Rendészet*, 2013/3–4., 71–93. o.; Solt Ágnes: *A „gyermekbarát igazságszolgáltatás” repedéseiről*. In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 55. OKRI, Budapest, 2018, 47–62. o.; Gyurkó Szilvia: *Gyermekbarát igazságszolgáltatás*. In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 49. OKRI, Budapest, 2012, 107–117. o.

⁷ Gyurkó Szilvia: i. m. 111. o.

⁸ Lásd részletesen uo. 111–113. o.

A különleges bánásmód fogalma⁹

Legtöbbször egyfajta sérülékeny csoporthoz tartozásról van itt szó, de a „*sérülékeny csoport*” mint név nem jelenik meg a Be.-ben, hanem a jogalkotó úgy szabályozza az idevonatkozó normákat, hogy külön fejezetet szentel nekik. Teszi ezt azért, hogy az egyéniesítés tényleges érvényesülése biztosítottá váljon.¹⁰ Fő szabály szerint a sértettek és a tanúk tartozhatnak ebbe a csoportba, ha megfelelnek azoknak a feltételeknek, amelyeket a törvény megkövetel. A sértettek és a tanúk mellett más személyek is különleges bánásmódban részesülhetnek (például egy kerekesszéssel közlekedő védő), amennyiben a jogalkalmazó úgy dönt.¹¹

A kiskorú sértettek esetében a jogalkotó az életkori sajátosságaik alapján sorolja be őket a különleges bánásmódot igénylő személyek csoportjába, nem értékelve ebből a szempontból az ellenük elkövetett bűncselekmény jellegét. Ugyanakkor ez utóbbi is megalapozhatja a különleges bánásmódot: a nemi bűncselekmények áldozatai, függetlenül attól, hogy milyen életkorúak, a különleges bánásmódot igénylők csoportjába tartoznak. A különleges bánásmód megteremtése mögött olyan jogalkotói ígéret áll, amely plusz kíméletet és védelmet jelent nem csak a kiskorúaknak. A jogalkotó a kezét nyújtja mindenkinek, aki a csoporthoz tartozik, hogy átsegítse őket a jogalkalmazás mindennapjain.

A kiskorú áldozatok szempontjából Magyarországon a törvény erejénél fogva különleges bánásmódot igényelhet az, aki a 18. életévét még nem töltötte be, és sértettként, tanúként vesz részt a büntetőeljárásban. A „törvény erejénél fogva” kitétel egyben azt is jelenti, hogy a jogalkalmazónak, vagyis a nyomozónak, az ügyésznek és a bírónak nem kell külön döntést hoznia annak érdekében, hogy a sérülékeny csoporthoz tartozó kiskorú személy különleges

⁹ A korábbi Kriminológiai Tanulmány-sorozatban megjelent írásaimtól eltérően a jelenlegi kötetben a különleges bánásmód elemzésén belül most a kiskorú sértetre helyezem a hangsúlyt. Korábban kitértem az általános, mindenre kiterjedő szempontokra, valamint az új módosításoknak megfelelően a sértett pozícióját erősítő további jogintézményekre. Az előbbire lásd Kiss Anna: *A különleges bánásmódot igénylő személyek jogai az új büntetőeljárási törvényben*. In: Vóko György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 55. OKRI, Budapest, 2018, 103–119. o.; az utóbbira lásd Barabás A. Tünde – Farkas Krisztina – Kiss Anna: *Az új Be. egyes meghatározó jogintézményei. A sértetti pozíció erősödése, eljárásgyorsítás, -egyszerűsítés*. In: Vóko György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 58. OKRI, Budapest, 2021, 157–184. o.

¹⁰ A különleges bánásmód szabályainak kidolgozása összefügg a 2012. évi 29. számú EU-irányelvvel (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32012L0029>), amely a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályokat tartalmazza (a továbbiakban: irányelv).

¹¹ Kiss Anna: *Sérülékeny csoportok az új büntetőeljárásban*. *Jogászvilág*, 2018. január 2. <https://jogaszvilag.hu/szakma/serulekeny-csoportok-az-uj-buntetoeljarasban-vi/>

bánásmódban részesülhessen. Az idetartozó jogok a törvényalkotó akarata folytán közvetlenül megilletik őt.

Nemcsak a sértett és a tanú tartozhat a sérülékeny csoporthoz, hanem a terhelt is abban az esetben, ha a 18. életévét még nem töltötte be. A vele szemben indított büntetőeljárásban is vannak olyan többletintézkedések, amelyek az általános garanciákon túlmutatnak.¹²

Többletjogok a kiskorú sértett esetében

Amikor a sértett a 18. életévét nem töltötte be, a törvény értelmében az eljárási cselekményt az erre szolgáló vagy arra alkalmassá tett helyiségben kell elvégezni, kivéve, ha az eljárási cselekmény ott nem hajtható végre, vagy a sértett jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése és kímélete, továbbá védelme más módon is biztosítható. A kiskorú sértett esetében a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárási cselekményről kép- és hangfelvételt is készít. Az olyan helyszínen pedig, ahol a kiskorú sértett részvételét igénylő eljárási cselekmény folyik, a terhelt és a védő személyesen nem lehet jelen. Telekommunikációs eszköz alkalmazásával biztosítják a kiskorú érdekében és védelmében, hogy az eljárási cselekményen kizárólag az eljáró bírót, ügyészt vagy nyomozó hatóság tagját lássa. A vádemelés után pedig lehetőség van arra is, hogy a bíróság a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményt kiküldött bíró vagy megkeresett bíróság útján végezze el.

Az eljárási cselekményen a kiskorú sértettel együtt részt vevők kérdésfelvetési joga annyiban korlátozott, miszerint közvetlen kérdést nem tehetnek fel a sértettnek, csak erre vonatkozó indítvánnyal élhetnek. Abban az esetben pedig, amikor a kiskorú sértett részvétele a tárgyaláson kötelező, a bíróságnak a nyilvánosságot ki kell zárnia a tárgyalásnak erről a részéről. Nem zárt tárgyalásról

---

¹² A jogalkotó ezekben az esetekben biztosítani akarja, hogy az eljárásban a gyermeket megillető, a nemzetközi dokumentumokban is biztosított jogok hatékonyan érvényesüljenek. A Be. külön nevesíti, miszerint a 18. életévét be nem töltött terhelt vallomása műszeres vallomásellenőrzéssel nem vizsgálható. Ez kötelező szabály, ettől eltérni nem lehet. Más jogok esetében a jogalkalmazó mérlegelhet, hogy alkalmazza-e a törvény rendelkezését. Ilyen eset, amikor a 18. életévét be nem töltött terhelttel szemben indított büntetőeljárásban az eljárási cselekményen kép- és hangfelvételt kell készíteni, továbbá idetartozik az igazságügyi pszichológus szakértő jelenlétének a megengedése is. Amennyiben – meghatározott bűncselekmények esetében, mint például az emberölés, a rablás és a törvény által felsorolt más súlyos tényállások – a terhelt a 12. életévét betöltötte, de a 14.-et nem, és vele szemben büntetőeljárás indul, akkor ebben az esetben a szembesítése csak a hozzájárulásával rendelhető el.

van ekkor szó, mert nem a tárgyalás egészéről zárják ki a nyilvánosságot, hanem csak arról a részéről, ahol a kiskorúnak jelen kell lennie.

Az a kiskorú, aki a 14. életévét még nem töltötte be, a fentiekén túlmenően pluszjogokat kap a törvényben. Ebben az esetben a bíróság a sértett védelme érdekében hivatalból vagy indítványra mellőzheti a sértett tanúként történő kihallgatását, de csak akkor, ha a kihallgatás a nyomozás folyamán már megtörtént, továbbá akkor is, ha arról kép- és hangfelvétel is készült. A sértettnek a nyomozás során tett tanúvallomása később viszont bizonyítási eszközként felhasználható.

A kiskorú sértettre vonatkozó többletintézkedések csoportosítása

A jogérvényesítést elősegítő és a kíméletét biztosító eszközök

A Be.-ben a kiskorú sértettre vonatkozóan a különleges bánásmód körébe tartozó intézkedések három csoportját figyelhetjük meg. Az elsőbe a kiskorúak jogérvényesítését elősegítő és a kíméletét biztosító eszközök tartoznak. Ezek az eljárás menetét érdemben nem igazán befolyásolják. Leginkább a jogalkalmazóval szemben fogalmazznak meg elvárást arra vonatkozóan, hogy a kiskorú esetében az átlagost meghaladó körültekintéssel járjanak el.

A kíméleti eszközök többnyire olyan intézkedések, amelyek a hatóság/bíróság mérlegelési jogkörébe tartoznak. Egymás mellett több ilyen is igénybe vehető. Mivel mérlegelésen alapuló intézkedésekről van itt szó, ezért ezeket mindig az eljárás érdekeire figyelemmel olyan mértékben kell biztosítani, hogy a kiskorú sértett kímélete megvalósuljon.

Az eljárási cselekmények során figyelni kell a magánélet kíméletére, a személyes, különösen az egészségügyi adatok védelmére. Akár a zárt adatkezelés is elrendelhető. Az eljárási cselekmények tervezése során a személyes igényeket is figyelembe kell vennie a hatóságnak/bíróságnak.

A különleges bánásmódot igénylő személy részvételével járó eljárási cselekmény haladéktalan lefolytatását és olyan előkészítést várja el a Be., hogy az megisméltés nélkül elvégezhető legyen. Törekednie kell a jogalkalmazónak arra is, hogy az érintettek az eljárás más résztvevőivel való szükségtelen találkozást elkerüljék. Ha a kímélet más módon, vagy más intézkedéssel nem biztosítható, az eljárási cselekményt az arra szolgáló, vagy arra alkalmassá tett helyiségben kell lefolytatni. Kép- és hangfelvételt kell készíteni az érintettel lefolytatott eljárási cselekményről, és adott esetben a jelenlét telekommunikációs eszköz útján is biztosítható. Ezt a Be. pontosan szabályozza. A különleges

bánásmódot igénylő személy kímélete érdekében a tárgyalásról vagy annak meghatározott részéről a nyilvánosság is kizárható.

A kiskorú sértett kíméletét biztosító eszközökkel szorosan összefügg a Be. kommunikációs formulája is, miszerint az eljáró hatóságnak/bíróságnak elsősorban közérthetően kell az eljárást lefolytatnia. 2015. november 1-jétől a hazai büntetőeljárás törvény része lett az úgynevezett *kommunikációs szabály*. A jogalkotó ennek kodifikálásával megköveteli a jogalkalmazótól (a bíróságtól, az ügyészségtől és a nyomozó hatóságtól is), hogy a büntetőeljárásban részt vevő személlyel történő kapcsolattartásnál törekedjen a közérthetőségre, mert az eljárásban eljáróknak egyrésztől joguk van ahhoz, hogy a velük közölteket megértsék, másrésztől pedig ahhoz is, hogy magukat megértessék. Mindkét cél érdekében a bíróságnak, az ügyészségnek és a nyomozó hatóságnak a kapcsolattartás során egyszerűen és közérthetően kell fogalmaznia, figyelembe kell vennie a büntetőeljárásban részt vevők állapotát és személyes jellemzőit, valamint meg kell győződnie arról, hogy az alanyok a velük közölteket megértették, ennek hiányában pedig az eljáró jogalkalmazónak a közlést meg kell magyaráznia.

Azért volt szükség a kommunikációs szabály beiktatására, mert a vizsgálatok azt jelezték, hogy az eljárás szereplői nem sokat értenek a bonyolult hivatalos nyelvből. Számukra a jog szövevényes szabályok rendszere, nyelvezete pedig távol áll attól, hogy azt megértsék. *Karl Peters* szavaival élve a jog a „hivatásosok” nyelve, nem a polgároké, ezért a modern korok igazságszolgáltatásától teljesen távol áll a közérthetőség.¹³ A büntetőeljárás részt vevői közül a bűncselekmény áldozatát, a sértettet sújtja leginkább a világos eljárási stílus hiánya. A deviancia okozta sokk után nem megnyugtató, megértést kap a hatóság tagjaitól, hanem a perben újabb és újabb viktimizációjának lehetünk tanúi. A bűncselekmény legártatlanabb áldozata nem csupán a kiskorú sértett, hanem a fiatal kora mellett még egy traumatizált gyerek is, akinek a további sorsa éppen a „hivatásosok” kezében van.¹⁴ A jogalkotó ezt felismerve iktatta be ezt a formulát.

A megértésre törekvés mindamelllett felveti az empátia kérdését, illetve azt, hogy van-e ennek helye a büntetőeljárásban. Jogos ugyanis *Bárd Károly* kérdése,

---

¹³ Karl Peters: Beschleunigung des Strafverfahrens und die Grenzen der Verfahrensbeschleunigung. In: Hans-Ludwig Schreiber (Hrsg.): *Strafprozess und Reform*. Neuwied–Darmstadt, 1979, S. 83–85.

¹⁴ Lásd erről Barabás A. Tünde: *Áldozatok és igazságszolgáltatás*. OKRI, Budapest, 2014; valamint Barabás A. Tünde: *Áldozattá válás Magyarországon: a statisztika és az empirikus vizsgálatok valóságképe*. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (szerk.): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve. II. kötet*. TÁMOP–IRM, Budapest, 2009, 39–53. o.

vajon befolyásolja-e a döntés meghozatalát a sértett iránt megnyilvánuló együttérzés, és ha igen, akkor ez szűkíti-e a terhelti jogokat.¹⁵ Mert hiába mondja ki a jogalkotó, hogy „a különleges bánásmód körébe tartozó intézkedés alkalmazása nem járhat a büntetőeljárásban részt vevő más személy eljárási jogainak sérelmével”, a sértett eljárási helyzetét erősítő új szabályok között léteznek olyanok, amelyek alkalmazsak arra, hogy a sértett melletti szolidaritást kiváltsák, és ez befolyással legyen az eljárás további alakulására. Azt viszont, hogy ez a hétköznapi gyakorlatában pontosan mit jelent, csak egy külön erre irányuló kutatás döntheti el.

A kíméleti eszközökhöz tartozik az úgynevezett Barnahus kihallgatási módszer is. Erről később lesz szó.

Védelmi intézkedések

A többletjogok következő csoportjába tartoznak a *védelmi intézkedések*. (Ezeket a kíméleti eszközökkel együttesen is lehet alkalmazni.) Az eszközök e csoportjánál a jogalkotó megengedi, hogy adott esetben, bár szigorú feltételekkel, de más eljárási résztvevő jogait is korlátozhatják. Ez leginkább a speciális védelmi eszközök alkalmazásánál figyelhető meg.

A védelmi eszközökhöz tartozik a terhelt és a védő jelenléti jogának a kiskorú sértett/tanú eljárási cselekményén történő korlátozása, telekommunikációs eszköz használata, a hang-, a kép- és hangfelvétel készítésekor a kiskorú személyazonosságának a megállapítására alkalmas egyedi tulajdonságainak technikai eszközzel történő torzítása, illetve torzító másolat készítése. Amennyiben nem korlátozzák a terhelt és a védő jelenléti jogát, akkor ebben az esetben a közvetlen kérdésfeltevési jog helyett a kérdés feltevésének az indítványozása engedhető meg. A különleges bánásmódot igénylő kiskorú tanú szembesítésének a mellőzésére is sor kerülhet, az érintett személy személyes adatainak a zárt kezelést pedig hivatalból rendelik el. Kezdeményezni lehet a személyi védelem elrendelését, valamint a különösen védett tanúvá nyilvánítást, továbbá a védelmi programban való részvételre irányuló megállapodás megkötését is.

Egyéb intézkedések a különleges bánásmód törvénnyel kötelezővé tett eseteiben

A különleges bánásmód csoportjába tartozó személyekre általában kiterjedő, a jogérvényesítésüket elősegítő és a kíméletüket biztosító intézkedések, valamint a védelmi eszközök mellett létezik egy olyan harmadik csoport is, amelynek

---

¹⁵ Bárd Károly: *Az áldozatok méltósága és a vádlottak jogai*. HVG-ORAC, Budapest, 2021, 170–184. o.

esetében a törvény tovább differenciál a különleges bánásmódot igénylő személyek között; kiemeli azokat a sértetteket és tanúkat, akik az életkoruk vagy az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény alapján külön döntés nélkül is különleges bánásmódot igénylő személyeknek minősülnek. A rájuk vonatkozó általánostól eltérő, részint további intézkedéseket lehetővé tevő, részint pedig egyes intézkedések kötelező alkalmazását előíró vagy bizonyos eljárási cselekmények elvégzését, annak meghatározott módját kifejezetten tiltó szabályokról van itt szó.

A különleges bánásmód törvénnyel kötelezővé tett eseteiben az egyes intézkedések alkalmazása az egyre szigorodó rendelkezések szerint a hatóságok eljárásában már kötelezettség, ugyanakkor a mérlegeléssel megállapított különleges bánásmód általános szabályai szerint pedig csak lehetőség.

A meghatározott személyi körrel folytatott eljárási és bizonyítási cselekmények során a törvényi parancs szerinti rendelkezések be nem tartása relatív természetű eljárási szabálysértés. Ha a hatóság megítélése szerint az eljárási szabályszegés lényeges hatással volt az eljárás lefolytatására, a bizonyítás törvényességére vagy az érintett személy törvényes jogainak gyakorlására és a törvényt sértés utóbb már nem orvosolható, akkor az így megszerzett bizonyítási eszközökből származó adat az eljárásban nem értékelhető és nem használható fel bizonyítékként.

A kiskorú sértettre vonatkozó korábbi szabályozás

A sértettként vagy tanúként fellépő kiskorú nemcsak napjainkban kap különleges védelmet a büntetőeljárásban, hanem az új Be. előtti büntetőeljárási kódexben, az 1998. évi XIX. törvényben (a továbbiakban: régi Be.) már 2015-től szerepelt azoknak a pluszjogoknak a többsége, amelyek a most hatályos jogszabályt is jellemzik.¹⁶ Ennek háttérében az áll, miszerint 2015-től minden tagállamnak fi-

---

¹⁶ A különleges bánásmód eszközrendszere a 2021. január 1-jén hatályba lépett Be.-módosítással, a 2020. évi XLIII. törvénnyel bővült, és megjelent az eljárásban egy új kihallgatási módszer, közismert nevén a *Barnahus*. Erről lásd Kiss Anna: A „Barnahus-módszer” megjelenése a büntetőeljárásban. Gondolatok az OKRI, az Ügyészek Lapja és az MJÁT szervezésében, 2021. április 7-én megrendezésre került kerekasztal-beszélgetésről. *Ügyészségi Szemle*, 2021/2., 82–89. o.; Barabás A. Tünde – Farkas Krisztina – Kiss Anna: i. m. 177–180. o.; Windt Szandra: A láthatatlan emberek. Az emberkereskedelem jelensége Magyarországon. OKRI, Budapest, 2021, 185–186. o.; A Be. újabb módosításának eredményeképpen 2022. március 1-jétől a 2021. évi CXXXIV. törvény 173. §-a alapján módosult a Be. 87. § (1) bekezdés bb) pontja: „az eljárási cselekményt a gyermekek védelméről és a gyámiügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 61. § (2) bekezdésében meghatározott szolgáltatást végző vagy jogszabályban meghatározott más szaktanácsadó közreműködésével hajtja végre. A szaktanácsadó az eljárási cselekmény vezetőjének irányításával végzi

gyeembe kellett vennie és be kellett iktatnia a hazai kódexébe azokat a kötelező európai uniós szintű előírásokat, amelyeket a sértettre vonatkozó irányelv előír. Így a Be. 2018. évi hatálybalépése előtt a magyar jogalkotónak az uniós normának megfelelően módosítania kellett a korábban érvényben lévő régi Be.-t. Az új Be. megszavazásakor annyiban alkotott újat a magyar parlament, hogy a korábbi szétszórt elhelyezéssel szemben külön fejezetet szentelt a különleges bánásmódra vonatkozó szabályoknak. Ezek a pluszjogok tehát évek óta léteznek, csak a jogszabályi helyük változott.¹⁷

A régi Be.-ben is szerepelt már, hogy a kiskorú sértett képviselőjét a törvényes képviselője látja el. A sérelmére elkövetett és a törvényben meghatározott bűncselekmények esetén a büntetőeljárást soron kívül kell lefolytatni. Leginkább akkor kerül sor erre, ha az élet, testi épség egészség, a nemi élet szabadsága, a nemi erkölcs és a gyermekek érdekét sértő, illetve a család elleni bűncselekmény miatt indul a büntetőeljárás, vagy más, személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt, ha a kiskorú sértett érdekét – így különösen akkor, ha a sértett testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését – a bűncselekmény jelentősen veszélyeztette. Továbbá akkor is, ha a terhelt az eljárás lefolytatásakor is ellátja a sértett nevelését, felügyeletét vagy gondozását, vagy egyébként is a sértett környezetében él. Ha a kiskorú sértettet a hatóság vagy a bíróság idézi, illetve értesíti, akkor a kiskorú korára, érettségére figyelemmel, számára érthető módon tájékoztatást kell adni az idézés, illetve értesítés tartalmáról. Az idézéséről gondozóját azzal a felhívással kell értesíteni, hogy a megjelenéséről gondoskodjék. (Ha a kiskorú a 14. életévét nem töltötte be, a gondozója útján kell idézni, illetve értesíteni.) Ha a kiskorú nem jelenik meg, és gondozója nem igazolja, hogy a kiskorú meg nem jelenésében vétlen, a gondozó rendbírsággal sújtható, és a meg nem jelenéssel okozott költség megtérítésére határozattal kötelezhető. A kiskorú idézését és értesítését a törvényes képviselőjével is közölni kell. A nyomozási bíró előtti eljárásban az ügyész, a gyanúsított, a védő, a tanú érdekében eljáró ügyvéd, valamint a kiskorú tanú gondozója és törvényes képviselője a tanúnak vagy kivételes esetben a gyanúsítottnak a zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatását is indítványozhatja. A bíróság hivatalból vagy az ügyész, a vádlott, a védő, a sértett, illetőleg a tanú indítványára a nyilvánosságot az egész tárgyalásról vagy annak egy részéről indokolt határozattal az eljárásban részt vevő kiskorú védelme érdekében kizárhatja. A bíróság előtti eljárásban a tanács elnöke az ügyész, a vádlott, a védő, a tanú, a tanú érde-

---

tevékenységét, ennek során közvetíti a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyhez intézett kérdéseket és a hatóság egyéb közléseit.”

¹⁷ Lásd részletesebben Kiss Anna (2018): i. m. 103–119. o.

kében eljáró ügyvéd, a kiskorú tanú gondozója vagy törvényes képviselője indítványára, valamint hivatalból a tanúnak, vagy kivételes esetben a vádlottnak zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatását rendelheti el. A zártcélú távközlő hálózat útján kihallgatandó tanút a bíróságon elkülönített helyiségben kell elhelyezni.¹⁸

Az elkülönített helyiségben kizárólag a tanú érdekében eljáró ügyvéd, kiskorú tanú esetében a törvényes képviselője vagy gondozója, illetőleg szükség esetén a szakértő, a tolmács és a zártcélú távközlő hálózat működését biztosító személyzet lehet jelen.

Összehasonlítva a régít a hatályos Be.-vel, néhány pontban eltér a két kódex egymástól. Az egyik eltérés szerint, amennyiben a különleges bánásmód csoportjába tartozó sértett vagy tanú kihallgatása telekommunikációs eszköz segítségével történik, az új kódex alapján az eljáró jogalkalmazó elrendelheti, hogy a tanú az eltérő helyen jelen lévő terheltet ne láthassa, illetve hallhassa. A másik eltérés: ma már a jogalkalmazó azt is elrendelheti, hogy a tanú személyazonosságának megállapítására alkalmas egyedi tulajdonságait technikai eszközökkel eltorzítsák. A harmadik különbség, a *Barnahus-módszer* megjelenése az igazságszolgáltatásban, amely az új Be. módosítása következtében került a jogszabályba.

A Barnahus-módszer a kiskorúak kihallgatásánál

A *Barnahus-módszer* nem azonos a *Barnahus intézmény rendszerével*.¹⁹ Utóbbi a gyermekvédelmi rendszerben létezik, és a területi gyermekvédelmi szakszolgálata-

---

¹⁸ Lencse Balázs: A büntetőeljárás törvény egyes sértettekre vonatkozó rendelkezéseinek módosítása az Európai Unió áldozatvédelmi irányelvének tükrében. *Büntetőjogi Szemle*, 2016/1–2., 50–60. o.

¹⁹ A *Barnahus* izlandi szó, gyerekházat jelent. Izlandon az igazságszolgáltatás és a gyermekvédelem régóta szorosan összekapcsolódik és együttműködik. Ezzel a módszerrel a szexuális bűncselekmények kiskorú sértetteinek próbálnak segítséget nyújtani úgy, hogy kihallgatásuk empatikus meghallgatássá szelídüljön. A *Barnahus* az Amerikai Egyesült Államokban működő Gyermekképviseleti Központ (CAC) elképzeléseit kívánta beépíteni a saját modelljébe, de tovább is lépett rajta, mivel a *CAC-modell* nem része az amerikai igazságszolgáltatásnak, bár szorosan kapcsolódik hozzá azáltal, hogy felkészíti a kiskorú tanút a bíróság előtti vallomás megtételére, de a CAC nem került bele az eljárás folyamatába. A *Barnahus-módszer* Izland mellett más európai országokban is elterjedt. Az ezt segítségül hívó igazságszolgáltatások azt ígérik, hogy a kiskorú sértettnek csak egy alkalommal kell a traumáról beszélnie, és a meghallgatás során szerzett információ a tanúvallomással lesz egyenértékű; ez pedig elegendő bizonyítékkal szolgálhat majd a vádemeléshez, illetve a bírósági eljárás lefolytatása után a döntés meghozatalához. Lásd Lazáry Fanni (szerk.): *A gyermekek védelmében. A szexuálisan bántalmazott gyermekek*

tok keretében működő komplex gyermekjóléti szolgáltatásra vonatkozik. A Be-ben szabályozott és a törvény indokolásában „Barnahus”-nak nevezett kihallgatási módszer 2021 januárjától szerepel a jogszabályban. A kiskorú sértettek kihallgatásának egyik lehetséges módja ez, olyan eljárási cselekmény, amelyre bármely tanúsítvánnyal rendelkező rendőrségi vagy bírósági különleges helyiségben sor kerülhet.

Ezzel az új kihallgatási módszerrel a különleges bánásmód büntetőeljárási eszközrendszere bővült.

A kiskorú sértett és tanú mellett a fiatalok terhelte tekintetében alkalmazható kíméleti intézkedésről van itt szó, de a Be. csak annyit mond ki, hogy bizonyos esetekben megengedhető a speciálisan képzett személyek (szakértő és szaktanácsadó) részvétele. Így ez azt is jelenti, hogy a törvény csak bizonyos esetekben engedi azt meg, hogy speciálisan képzett szakértő és szaktanácsadó járjon el az eljárásban. A törvény értelmében a 18. életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekményen igazságügyi pszichológus szakértő is jelen lehet, illetve az eljárási cselekményt igazságügyi pszichológus szakértő vagy a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben²⁰ meghatározott szolgáltatást végző szaktanácsadó közreműködésével lehet végrehajtani.

A Be. indokolása kimondja, miszerint a különleges bánásmódot igénylő sértett részvételével zajló eljárási cselekményeken rendkívül fontos a speciálisan képzett személyek közreműködése, különösen, ha az eljárási cselekmény résztvevője olyan 14. évet be nem töltött sértett, aki gyakran nem szavakkal, hanem nonverbális kommunikációval²¹ jelzi a vele történeteket, ezért az eljárási cselekmény eredményes lefolytatása önmagában is indokolja szakértő, szaktanácsadó

---

pszichológiai attribútumai és az áldozattá vált gyermekek védelmének nemzetközi gyakorlatai. Vasi Könyvjelező Bt., Szombathely, 2018. <https://szszkpszhely.hu/files/2020-02-27-PalosKonyv-1.pdf>

²⁰ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény.

²¹ Tudjuk, hogy a kommunikáció folyamatában a verbalitás mindössze hétszázalékos nagyságrendben szerepel, míg a nonverbális, illetve a metakommunikációs elemek együttesen adják a maradékot. Traumatizált kiskorú esetén ez az arány még ennél is nagyobb mértékben billenhet a verbalitástól a nonverbális-metakommunikatív jelrendszer irányába. Ha a vokális eszközökre²¹ (hangszínre, tempóra, hangerőre), a mimikára, gesztusokra²¹, testtartásra nem figyel a meghallgatást végző szakember, téves következtetésekre juthat. A pontos dekódolás, a jelek helyes értelmezése kulcsfontosságú ezeknek az érzékeny eseteknek a megfelelő kezelésében. A nonverbális kommunikáció sajátosságaira lásd: Buda Béla: *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei.* Harmadik, bővített kiadás. Animula Kiadó, Budapest, 1986, 81–103. o. <http://www.budabela.hu/dokumentumok/onallokotetek/kozvetlenemberi-kommunikaciotext.pdf>

közreműködését.²² A törvénymódosítás ezzel egyértelművé tette az eljárási cselekmény során közreműködő személyek eljárásjogi státuszát, jogait, kötelezettségeit.²³

A részletszabályokat a 12/2018. és a 13/2018. (VI. 12.) IM rendeletekben²⁴ találjuk. Előbbi jogszabály II. Fejezete a különleges bánásmód részletes szabályai-val, ezen belül is a 18. életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény lefolytatása során igénybe vehető szakértő vagy szaktanácsadó (a továbbiakban: szakértő) közreműködéséről szól. A szakértő igénybevételére akkor kerülhet sor, ha a kiskorú személytől várható bizonyítási eszköz megszerzéséhez ez szükséges, továbbá, ha a kiskorú részvételét igénylő bizonyítási cselekmény lefolytatása különleges szakértelem nélkül nem lehetséges, valamint a kiskorú védelme és a jogainak érvényesítése érdekében is.

A rendelet 14/B. § (1) bekezdése értelmében a szakértő eljárási cselekményt nem végezhet, de közreműködhet ezen. Az e szakaszban megfogalmazott tilalomnak ellentmond a rendelet 14/C. §-a, amely kimondja, hogy ha az eljárási cselekmény vezetője nincs jelen az elkülönített helyszínen, akkor a szakértőt kép- és hangfelvétel segítségével irányítja, és olyan cselekmény teljesítésére is utasíthatja, amelyre az eljárási cselekmény teljesítése során egyébként a saját hatásköre kiterjed. Ezen belül különösen utasítást adhat az eljárási cselekmény-nyel összefüggő tájékoztatás, felvilágosítás és figyelmeztetés közlésére, személyes adatok felvételére, valamint kérdés feltételére és más eljárási cselekmény elvégzésére, megtilthatja kérdés feltételét, illetve más eljárási cselekmény elvégzését, megszakíthatja, illetve befejezetté nyilváníthatja az eljárási cselekményt. A „*megtilthatja [...] más eljárási cselekmény elvégzését*” kitételből következik, hogy akár meg is engedheti a szakértőnek a különféle eljárási cselekmények elvégzését, vagyis ezzel a fordulattal a rendelet maga mond ellent annak a saját maga által teremtett szabálynak, miszerint a szakértő eljárási cselekményt nem végezhet.

---

²² Lásd Parti Katalin – Solt Ágnes – Virág György: Gyermekkorúak meghallgatása a büntetőeljárás során Magyarországon az európai és nemzetközi standardok tükrében. In: Vóko György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok*, 55. OKRI, Budapest, 2018, 63–86. o.

²³ A kiskorú sértett kihallgatására lásd Lencse Balázs: A kiskorú sértett kihallgatásának és a nyomozási bíró eljárásának jelene, jövője és alternatívája az új büntetőeljárás törvény tükrében. *Jura*, 2018/1., 302–311. o.

²⁴ Lásd az egyes büntetőeljárás cselekményekre és a büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról szóló 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet és a különleges bánásmódot igénylő személy részvételét igénylő eljárási cselekmény elvégzésére szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról, működtetéséről és a használata ellenőrzéséről szóló 13/2018. (VI. 12.) IM rendelet.

A 13/2018. (VI. 12.) IM rendeletben pontosan meghatározzák, hogy a különleges bánásmódot igénylő személy részvételét igénylő eljárási cselekmény elvégzésére szolgáló rendőrségi helyiséget (a továbbiakban: különleges helyiség) hogyan kell kialakítani. A fő szabály, hogy a berendezése, felszerelése az életkortól és nemtől függetlenül igazodjon a különleges bánásmódot igénylő személyek szükségleteihez, és elősegítse jogaik gyakorlását, kötelezettségeik teljesítését, erősítse lelki, valamint fizikai biztonságérzetüket.

A különleges helyiségben a kép- és hangfelvétel készítésre és rögzítésére alkalmas technikai eszközöket is biztosítani kell.

A különleges helyiség a rendeletben meghatározottaktól eltérő célra nem használható, és abban nem helyezhető el olyan bútor, irodaeszköz, irodaszer vagy más tárgyi eszköz, ami veszélyezteti, vagy nem közvetlenül szolgálja a rendeletben foglaltak megvalósulását.

A különleges helyiségnek legalább két és fél méteres belmagasság mellett minimum 13 négyzetméter alapterületűnek kell lennie. Az ablakkeretet nem beleszámítva, legalább a különleges helyiség hasznos alapterületének tizedét elérő felületű, természetes megvilágítást biztosító üvegfelületnek megfelelő szellőzése kell hogy legyen.

A különleges helyiségben fél méter magasságban biztosítani kell a minimum 20 °C-os hőmérsékletet. A bejáratát – ha a szoba olyan épületrészben van, illetve olyan folyosóról nyílik, ami az ügyfélforgalom számára nyitott, vagy ahol a terheltek akár átmenetileg tartózkodhatnak – hangszigeteléssel kell ellátni.

A célnak való megfelelést különféle berendezési tárgyakkal kell biztosítani. Ezek lehetnek bútorok, függöny, valamint egy felszerelt játszósarok is. Ennek során úgy kell eljárni, hogy a helyiség falszíne, a függönyök és bútorok színe nyugtató, otthonos hatást keltsen, és nélkülözze a figyelmet elvonó díszítéseket, képeket, mintákat. A bútorzat tartalmazzon egy, a jegyzőkönyvvezetéshez munkaállomásként használt íróasztalt a hozzá tartozó irodai székekkel, egy legalább kétszemélyes kanapét, dohányzóasztalt és legalább egy gyerekszéket. A játszósarokban játszószőnyeget lehet elhelyezni, valamint egy darab nyitott szekrényt a gyerekek életkori sajátosságaihoz és mindkét nem igényeihez igazodó játékokkal, foglalkoztató eszközökkel.

Biztosítani kell továbbá a környezet balesetmentességét és a veszélyforrások kiküszöbölését.

A különleges helyiség indokolt esetben annak biztosítására is használható, hogy a különleges bánásmódot igénylő személy az eljárási cselekmény helyszínén, különösen az eljárási cselekmény elvégzésére történő várakozás során, a büntetőeljárásban részt vevő más személlyel ne találkozzon.

A különleges helyiségben lefolytatott eljárási cselekmény során keletkezett bizonyítási eszköz értékelése a büntetőügyben eljáró bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság feladata.

Befejezés

A kiskorú sértettekre vonatkozó szabályok folytán több kérdés is felmerül. A Be. a tanúskodás képességét nem köti meghatározott életkor betöltéséhez. A 14. életévét be nem töltött kiskorú eredményes tanúkihallgatása az általános élettapasztalatok szerint is a múltbeli események, emlékek felidézésére és kifejezésére vonatkozó intellektus olyan mérvű fejlettségét feltételezi, amely mellett a vallomás felvehető és az abból származó bizonyíték felhasználható.

Ehhez képest a metakommunikáció vagy nonverbális kommunikáció közvetítő útján történt „lefordításával” létrejövő vallomás bizonyítási eszközként történő felhasználása erős kétségeket ébreszt a terheltet megillető alapvető büntetőeljárási garanciák megfelelő érvényesülését illetően. A jogalkalmazók álláspontja abban a kérdésben nem egységes, hogy az ezzel a módszerrel levezetett eljárási cselekménnyel milyen bizonyítási eszköz jön létre: tekinthető-e a Be. szabályai szerinti tanúvallomásnak, vagy csupán – okirati formában – tárgyi bizonyítási eszközt keletkeztet.

A gyermekbarát/gyermekközpontú igazságszolgáltatás, valamint a különleges bánásmóddhoz tartozó jogosítványok nemcsak a kiskorú sértett/tanú, egyéb érdekelt személyéhez kapcsolódó pluszgaranciákat jelentik, hanem idesorolhatók a fiatalkorú terheltre vonatkozó külön szabályok is. Az Európai Unió és az Európa Tanács dokumentumaiban megjelenő elvárásoknak megfelelően, ezeknek a szabályoknak a büntetőeljárásban is érvényesülniük kell. Így az egyes, 18 éven aluli résztvevők, úgymint a terhelt, sértett, tanú, egyéb érdekelt – a garanciák tekintetében – közelednek egymáshoz, függetlenül attól, hogy milyen minőségben kapnak fellépési jogot a büntetőeljárásban. Az elsődleges cél ezekben az esetekben, hogy a nemzetközi normák szerint gyermeknek minősülő személyeknek többletjogosítványokat adjanak. Ezáltal viszont az igazságszolgáltatásban a fiatalkorú terhelt pozíciójának nagyobb hasonlóságot kellene mutatnia a kiskorú sértett, tanú, egyéb érdekelt helyzetével. Ez következik ugyanis a nemzetközi dokumentumokból, de minden jog annyit ér, amennyi abból megvalósul.

A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai háttere

Társadalmunkban a szülőbántalmazás akkor vált problémás jelenséggé, amikor jócskán emelkedett a válások és az ennek nyomán kialakuló egyszülős családok száma. A szülőbántalmazás vezethet a szülő életének kioltásához, azonban ez csak szélsőséges, tragikus esetekben fordul elő, nem nevezhető jellemzőnek. A szülőbántalmazást leggyakrabban a tizenéves fiatalok követik el, míg a szülők életének kioltása nagyjából felnőtt korú személyek bűne. A szülőgyilkosság három tipikus esete közül az első átfedést mutat a szülőbántalmazás egyik jellemző esetével: ez a pszichiátriai betegségben szenvedő személy általi elkövetés. A második esetben az elkövető a szülő által korábban megaláztatást, bántalmazást szenvedett el, a gyilkossággal mintegy megtorolja a sérelmeit. A harmadik esetben a nagykorú gyermek elhanyagolja magatehetetlenné vált, idős szülőjét, s a sértett a gondozatlanságba hal bele. A kutatás és annak jelen eredményei újra felhívják a figyelmet a prevenció és a szociális ellátórendszer nélkülözhetetlenségére, amely a bűnmegelőzés elsődleges és legfontosabb eszköze lehetne – és kellene hogy legyen.

Vajon hogyan, milyen előzmények után jut el valaki oda, hogy megöli a saját édesanyját vagy édesapját? Mi az, amit közös jellemzőként megállapíthatunk az elkövetőkről? A szülő–gyerek kapcsolatáról, annak dinamikájáról? Melyek azok a motívumok, amelyeket elemezve, bemutatva, összegezve érthetőbbé válhat számunkra a szülőgyilkosság jelensége?

Jelen tanulmányban elsőként egy esetet ismertetek egy fiatalos lányról, aki az édesanyja életét oltotta ki. Ezt követően a bűnügyi akták iratanyagának elemzése, valamint a korábbi – szűkös – szakirodalom feldolgozásának alapján írok a szülők ellen elkövetett erőszakos cselekmények szociológiai hátteréről.

Esetleírás egy szülőgyilkos lányról...

...aki 14 éves korában különös kegyetlenséggel ölte meg az édesanyját

Anett élete és a bűncselekmény, amelyet elkövetett, azért érdemel kiemelt figyelmet, mert az egymás után következő események láncolatában szinte mint egy utazás egyetlen lehetséges végállomása bontakozik ki a gyilkosság. Anett számára azonban még messze van az út vége...

A lány, aki 14 éves korában megölte az édesanyját, először a rákospalotai nevelőintézetbe, majd bő egy évvel később fiatalkorúak börtönébe került.

A bíróság jogerősen 9 év szabadságvesztés-büntetésre ítélte.

Az internet a mai napig tele van azzal a rengeteg elborzasztó hírrel, amely a gyilkosságról szól, annak körülményeit és következményeit is tárgyalja. A tragikus esemény előtt is szerepelt a közéletben a lány, kivételes gyermekkori sportteljesítménye és győzelmei miatt. Édesapjával különleges kapcsolatot ápoltak, aki nem csupán elismert orvos, de helyi politikai szereplő és a lánya edzője is volt egyben. Apa és lánya szinte szimbiózisban éltek; szigorúan fogta és hajtotta lányát a sikerekért, egészen kicsi kora óta. Egyúttal azonban szeretettel gondoskodott róla, s rengeteg időt töltöttek együtt, a közös cél elérése érdekében. Az édesapa teljesen váratlanul és Anett számára soha fel nem dolgozható módon, hirtelen hunyt el szívinfarktuszban, a kislány 11 éves korában.

Édesapja halála után 3 évvel Anett megölte az édesanyját. Szülei halála után a bátyja lett a gyámja, egyetlen családtagja, aki élt és nem fordult el tőle a tettét követően. Ő azonban 2016-ban tragikus körülmények között életét vesztette egy autóbalesetben.

Anett-tel 2019 nyaratól 2021 januárjáig havonta egy alkalommal beszélgettem arról, ahogyan érez, gondolkodik, és hogyan él. 2021 januárja után a kapcsolatam váratlanul megszakadt Anett-tel, a büntetés-végrehajtás nem engedélyezte többé a kapcsolatfelvételt közöttünk.

A következőkben bemutatom, Anett hogyan mesélt a múltjáról, az eseményről és önmagáról. Hozzá kell tennem, kifejezetten nem kívántam őt faggatni az édesanyja halálának körülményeiről, és magáról az tettről is nagyon keveset beszélünk. Sokkal inkább az érdekelt, ki ez az ember, hogyan jutott el addig, hogy az anyja halálát kívánja és aztán végre is hajtsa ellene a gyilkosságot, és hogy mi történt vele/benne azóta. Arról írok a sokórás beszélgetéseken készült jegyzeteimből és hangfelvételek leiratából, és kizárólag azt emelem jelen dolgozatba, ami releváns a szülőgyilkossághoz vezető út megértésében. Elsőként jegyzeteim alapján, majd Anett saját szavaival mutatom be a történetét. Az interjúk, amelyekből dolgozom, másfél év közös munkája, havonta egy alkalommal, három-három és fél órás beszélgetéseket foglal magában. A közöttünk kialakuló bizalom és kötés erősödésével Anett egyre részletesebben és mélyebben osztotta meg fájdalmas emlékeit. A történetmesélés úgy mélyült, ahogyan erősödött a kettőnk közötti kapcsolat is.

Anett mesélt családjáról, édesapjáról és az anyjával való kapcsolatáról. Anyja nem nagyon engedte sehova, mindig otthon szeretett volna vele lenni kettesben.

Anett dühös volt az eltiltásokért és a hatalmas elvárásokért. Anyjával és a családban nem beszéltek meg semmit: nem volt szokás. Amíg az édesapja élt, az edzője volt, miatta sportolt versenyszerűen. Szenvedett a kemény sporttól, amely során rengeteg fájdalmat élt át, de az apja kedvéért mindent megtett. A mai napig mélyen bántja a lelkiismeret, amiért az édesapja halála előtti utolsó találkozáskor nem köszönt el tőle, mert megharagudott rá, amiért az apja utolsó, elutazás előtti búcsúja is az volt: „Eddzél!” Pedig előtte nyert meg egy nagyon fontos versenyt, rengeteg verejtékes munka és koplalás után – kizárólag az apja kedvéért. Anett magát teszi felelőssé az apja haláláért, nem tudja megbocsátani magának, hogy utoljára nem köszönt neki, és hogy haragudott rá. Ez a feldolgozatlan önmarcangolás, gyász egészen biztosan nagy szerepet játszott a három évvel későbbi tragikus esemény bekövetkeztében. Borzasztóan bántja, hogy az egész család tönkrement miatta, nem tudja feldolgozni. Bármit megtenne, hogy visszacsináljon mindent. Két hónappal anyja halála után fogta fel, hogy mit tett: hogy az anyját soha többet nem láthatja, és hogy hiányzik neki. Akkor érzett szeretetet iránta először. Miután elvesztette a szüleit, egy évvel később a testvére is meghalt autóbalesetben. Bátyja a haláláig nem tudott Anettnek megbocsátani: ő találta meg az anyjuk holttestét. Anett, bár nagyon kötődött a bátyjához, nem ment el a temetésére, mert szégyellt odaállni – nemkívánatos ő ott. Miután a bátyja meghalt, állami gondozott lett; senki nem vállalta családjából a gyámságot. Első beszélgetésünkkor három és fél évet töltött zárt intézetben. Azt mondta, többször jutott eszébe az apja és a testvére, mint az édesanyja. E beszélgetést megelőzően pár nappal próbált életében először öngyilkosságot elkövetni. Azzal indokolta, hogy előjött a bűntudata az anyja miatt, hallucinációk gyötörték, képek és hangok a gyilkosság éjszakájáról. Ez nagyon valóságos volt, végezt akart vetni neki, de sehogy sem tudott, ezért kezdte vagdosni magát.

Ha választania kellene, kinek a halálát tenné meg nem történtté: az apját, akit a világon a legjobban szeretett, a bátyját, vagy az anyját, azt mondja, most már nem gondolja, hogy az apját, mert nem bírná még egyszer elveszíteni (pedig sokáig az apja életét hozta volna vissza), hanem inkább az anyja életét, mert nem bír együtt élni a tudattal, hogy gyilkos, és mindenki gyilkost lát benne. A fegyőrök és mindenki gúnyolja. Ha sír vagy vagdossa magát, azt kérdezik gúnyosan, hiányzik az anyja, azért tette?¹ Meg hogy felébredt a bűntudata? Családja egyébként a testvére haláláért is őt okolta: azért ütközött fának az autóval, mert nem bírta az életet, amit Anett tette miatt kellett élnie. Anett jelenleg a másik fiútestvérével tart kapcsolatot, aki korábban elzárkózott

---

¹ A többi fogvatartott nekem úgy beszélt Anetről, mint aki „jól kiszúrta az anyjával” – halálra szurkálta.

tőle. Egy évvel az első beszélgetésünk előtt azonban megkereste a férfit, aki, bár felvette Anett-tel a kapcsolatot², de világossá tette a lány számára, hogy soha nem költözhet oda sem hozzájuk, sem a településre szabadulása után, és a kapcsolatfelvételt is titkolja a környezete előtt. A testvér tudatta Anett-tel, hogy teher a vele való kapcsolat – ugyanúgy, ahogy az anyjának is mindig teher volt, ezt mondta annak idején mindenkinek.

Egyik beszélgetésünkön azt mondta, hogy a bűncselekményét azért bánja, amit a családjával tett, nem maga miatt. „Tudok boldog lenni itt bent, boldogabb, mint kint” – mondta. A szabadulásra néha vágyik, néha nem. Kint sincs senkije. Most már tudja, hogy szerette őt az anyja. Régebben nem volt benne biztos. Azután gondolta át, miután bekerült. Ő szerette az anyját, és ezt tudta is. De nem jó szeretettel szerették egymást.

„Mind a ketten hibásak voltunk, elrontottuk – én jobban, valószínűleg. Amennyire lehet, én ebben békére leltem. Hogy én is szeretem, és ő is szeret... Most már félre tudom tenni, hogy erről az egésztől mit gondolnak mások. Már nem tud érdekelni, hogy mások mit gondolnak. A Jóisten meg ő meg tudja bocsátani, más nem érdekel. Más bocsánatára, sajnálatára nincs szükségem. Miért is számítson? Kint is ez volt, hogy a látszatra adtunk. Szerettünk szenvedni, szerettük azt mutatni, hogy szeretünk szenvedni... Amúgy tényleg pszichésen betegek vagyunk mindketten... Megmaradnak ezek az öngyilkossági szándékok. Engem nem hat meg, nem félek a haláltól.”

Anyjával úgy éltek, hogy mindketten egymás szeretetére vágytak, de nem adták meg egymásnak; inkább azt keresték, mi a bizonyítéka annak, hogy nem szeretik egymást. Nem mutatta ki a szeretetét az anyjának.

„Önzöek voltunk mindketten. A saját problémáinkkal voltunk elfoglalva. Nem éltünk a lehetőséggel, hogy ott vagyunk egymásnak.”

„Az évek alatt sok mindent elvesztettem, de sok mindent kaptam... Az, aki voltam, meghalt. Azt felejtettem el, aki apám halála után és anyám halála előtt voltam.”

Anettől a bűnügyi iratokból kiderült, hogy átlag fölötti az érzelmi intelligenciája, akárcsak az IQ-ja, iskolai teljesítménye kimagasló, tanárai és osztálytársai körében kedvelt, de visszahúzódozó lány volt. Vajon mi vezetett oda, hogy ez a tizenéves lány az édesanyja meggyilkolásában lássa a megoldást? Milyen traumákat kellett megélnie egészen kiskorától, már akkor, amikor az édesapja még jelen volt az életében? A döbbenetes, iszonyú teher, amit az édes-

---

² Miután elvesztette azt a pert, amit azért indított, hogy kizárja hűgát az örökségből.

apja ráarakott azzal, hogy a fizikai végkimerülésig hajtotta, hogy a saját akaratát lánya vágyának mondta, s hogy testét-lelkét-szellemét totálisan birtokolta és rendelkezett vele. Később, amikor Anett kezdett öntudatra ébredni, és talán lehetősége lett volna kimondani, hogy „én ezt nem akarom”, az apja hirtelen meghalt. Anett a mai napig hibáztatja magát az apja haláláért.

Ezt követően kezdődött az édesanyjával közös élete. Kapcsolatuk meglehetősen rigid volt, és végtelenül sérült, az apa halála miatti gyász fájó seb volt kapcsolatukban. Az együtt töltött három év alatt került abba a helyzetbe Anett, hogy végső kiútként a halál maradt a szeme előtt – vagy a saját, vagy az anyja halála.

A traumák sora nem ért véget a tettel, s ezt követően a mai napig sem. A börtön, a szegény, a büntudat, mások érzései, véleménye, undora... És mindezek előtt szembesülni 14 évesen azzal, hogy mit tett.

A következőkben őt idézem, saját szavaival, hogy közelebb kerülhessünk a tragédia megértéséhez.

Apa

„Apánál úgy volt, hogy lehet, hogy már sírtam, zokogtam, de én nem akartam őt megbántani. Edzettünk még este 10-kor is úgy, hogy reggel 5-kor keltem, iskola, utána edzés, ott két és fél, három óra, utána hazamegyünk, fél óra, átöltözök, ezek valamint és megyünk tollasozni, és még este 10-kor ott vagyunk a teremben, és... már csak ketten vagyunk és ütögetünk és már... Konkrétan ott tartottam, hogy sírva fakadok és letettem az ütőt, erre tisztán emlékszem, letettem, és megmondta, hogy jó, akkor ha ezt befejezem, akkor már edzeni sem fogok... Nem akartam ... nem is mertem volna mondani, hogy azt se bánám, sőt, az lenne a jó... Mert tudtam, hogy ő ezt akarja, ez az ő álma. És... tényleg, a végkimerülésig csináltam mindent és meg se fordult a fejemben az, hogy nem csinálom. Apa előző házasságából a többi gyereke elfordult tőle, és ott voltam én, a kis reménység... akkor én ezt boldogan éltem meg, de abban a helyzetben nem voltam az, mert szó szerint testi-lelki szenvedés volt, de az tett boldoggá, hogy én boldoggá teszem őt, mert láttam rajta, hogy megnyerem a versenyeket, az országos bajnokságot, és apa ugrál és sír örömeiben... Ez az ő sikere is volt... Amúgy ez csodálatos érzés, csak nagyon sok áldozattal jár... Ő mondjuk az az ember, aki megérdemelte ezt az áldozatot, de senki más...”

„Én egy pár hónappal ezelőttig még mindig gyászoltam apát, nem bírtam elengedni, meg ebbe a fájdalomba, meg szenvedésbe, amit ez a veszteség nekem okozott, ebben én kapaszkodtam. Mert, mintha belé kapaszkodtam volna... De hogy mikor jöttek ezek az érzések, és mondjuk nagyon kivagyok, akkor jött ez is, hogy engem nem is lehet szeretni, még apa is itt hagyott, miért nem én

mentem el... Sokáig magamat hibáztattam az ő haláláért. Mióta elment, egy pár hónapja érzem azt, hogy úgy valamennyire elfogadtam... Már nyolc év eltelt azóta, már lassan kilenc, úgyhogy valamit kezdenem kell magammal is, a jelenben, nem csak mindig a múltban élnem, mert az befolyásolja a jelenemet...”

Anyja

„Legelőször apánál éltem meg, hogy ennyire ragaszkodtam, hogy mennyire tőle függ, hogy milyen a kedvem, hogy én hogy döntök, mit csinálok, hogy csinálok... ez akkor körülötte forgott. Ő ugye meghalt, elment, és akkor... Hát ki volt a legközelebbi személy, akivel egész nap össze voltam zárva? Anya. De... anya ezt semennyire nem viszonzta... meg is mondta, hogy nem. Hogy ő erre sem nem kíváncsi, sem nem érdeklik a dolgom, elvagyunk, elmegyünk egymás mellett, kikerüljük egymást, de ennyi... ő megteszi, ami tőle telik, így aztán... én kezdtem máshol keresni a szeretetet.”

„Eltűnt a központi személy az életemből, és hát kiben másban keressem, ha nem az anyámban? Még ha nem is tápláltam iránta szinte semmit azelőtt, csak néha haragot... Haragudtam rá sokszor, de nem ismertem. A kedvenc színét tudtam, hogy lila. Én tényleg csak apával foglalkoztam, amíg élt... Egyszer apa majdnem otthagytott engem is anyám miatt, mert annyira veszekedett vele, már nem bírta. Akkor egyszer életemben láttam apát sírni keservében (örömeiben láttam már versenyeken)... De akkor egyszer láttam, mert anyám nem engedte volna, hogy apámmal menjek, képes lett volna feljelenteni őt, ha elvisz magával a másik lakásba. Mert akkor már nem bírt anya mellett megmaradni... Én ezért borzasztóan haragudtam anyukámra, még akkor is, mikor meghalt. [...] Mert ő rengeteget siránkozott a barátnőjének. Barátnője átjött, siratták az egész életüket, meg anya mondta, hogy »Jaj de szerettem az én Pistikémet, meg a doktor úr, hogy én szerettem, jaj, de rossz nélküle!« Hallgattam ezeket, oké... tűrtem, tűrtem, hogy jó legyen..., elengedem a fülem mellett, megtanultam, hogy hallgatnom kell. De mikor már jöttek azok a dolgok, hogy »Apád miattad forog a sírjában, mert te nem tanulsz úgy, mert te szégyellsz!«, azt nem bírtam. Meg mondta, hogy én az ő fényképével le kell fotózkodjak, és akkor ő azt feltölti a Facebookra. De én nem akartam így fényképezkedni! Nem akartam, ez beteg dolognak tűnik nekem, de mindegy... Azt mondta, hogy én szégyellek vele lenni, ilyeneket. És akkor egyszer csak ezek előjöttek belőlem, ki-kitörögettek, amikor megint elkezdte sajnáltatni magát, meg apát... Akkor mondtam, hogy »Sírtál volna így, amikor annyira veszekedtél, hogy miattad el akart hagyni engem is, meg téged is! Te tetted a sírba, hogy annyira veszekedtél vele, éjjel-nappal,

mert egy kedves szót nem hallottam se tőled, se tőle!» És akkor ezek így kijöttek belőlem, akkor kaptam egy kicsit...”

„Anya egyáltalán nem volt rám kíváncsi, és ezzel egyáltalán nem tudtam mit kezdeni... Én ölelném, én el akarom mesélni a napomat, és akkor azt mondja, hogy »Mondjad, de nem érdekel, nem vagyok rá kíváncsi. Ne, ne gyere ide, ne öleljél meg, nem akarom!«”

„Én nem találtam meg anyánál azt a pontot, hogy ő lehetne nekem az a személy, aki betölt mindent, mert nem viszonzta és akkor... így éltem és akkor hirtelen belefutottam valaki olyanba, aki vevő erre, meg nyitott, ez volt a bűntársam³. Hát azt megint csak én rontottam el...”

„Kérdezték, hogy miért nem szóltam. Olyat nem mertem volna kimondani a testvéremnek, hogy »A te anyád is volt, szerintem ismerted, tudod, hogy milyen... És ha szólok, mit csináltatok volna? Azon kívül, hogy max. elmondom nektek, hogy mit csinál, miket mond, ami ugyanúgy ott van a szemetek előtt, hiába csak egy nap egyszer jöttök le, de se hülyék, se vakok nem vagytok... Szóltam volna, felelősségre vonjátok, ő kioszt benneteket, hogy mit szóltok bele, mert kábé mindig ez történt, csendbe maradtok, hazamentek és én ott maradok vele megint ketten. Mi változott volna? Mit csináltatok volna, örökbe fogadtok, magatokhoz veszte, titeket is feljelent...« Oké, ezt így nem mondtam el nekik, mert... mert azért tőlük volt a nagy áldozat, meg minden... Egyszer anyák napja volt az iskolában, és el kellett jönnie... Látom, hogy senkivel nem akar beszélgetni, engem se enged oda senkihez... elmondtuk a verset, és... jó, mondom, anya gyere, menjünk haza... és egész úton hallgathattam, hogy én őt szégyellem, hogy én ezt hogy képzeltem, mit képelek én magamról. Zokogtam, mire hazaértünk, mert nem hallgatott meg, és hogyha az Ég a Földdel összeszakad, az sem érdekelte volna, ugyanúgy fújta volna. Otthon volt az idősebb testvérem, ő már felnőtt volt, 40 éves ember. Láta, hogy sírok, és hallja, hogy a ház végéből valahonnan anyám még mindig fújja a magáét, és kiabál... és akkor odamegy anyához, és mondja, hogy »Anyám, hagyjad már a kislányt, ne bántsad már!«, és akkor két szóval őt is úgy elhallgatatta, hogy meg se mert szólalni. Szóval mondom, »Most akkor nektek szóljak? Nektek? Köszí szépen!« Ki lettem volna veletek segítve...”

„Féltem volna elszökni, mert – kicsit csúnyán hangzik, de – hogy az nem végleges megoldás, mert tudom, hogy megtalál, és hogyha visszamegyek... Mondjuk, lehet, hogy tovább csináltam volna, ha lett volna egy kis eszem, mert be akart adni az intézetbe. Akkor meghúztam volna magam addig, amíg be nem ad. De hogyha meg elszököm, akkor meg tudom, hogy utánam küldeti a rendőroket, visszavisznek hozzá haza, és akkor megint ugyanott

³ A barátja (szerelme) volt, egy 16 éves, hátrányos helyzetű roma fiú.

tartok... vele összeférve, és akkor még azért is kapok, hogy én ezt meg mer-tem tenni. Utána már tényleg mentem volna az intézetbe, csak akkor még én ezt nem gondoltam át így. De ha visszatekerhetném az időt, összepakolnám a kis cuccomat szépen, és mennék, világgá mennék, nem maradnék ott a mostani eszemmel, csak mennék, mennék, mennék... minél messzebbre.”

A bűntett

„Az, hogy a bűntársammal hogyan volt és az, hogy én itt ülök [...] 13-14 évesen elkezdtem felnőni, és titkokban facebookoztam. Akkor már engem anya nem tudott teljesen elzárni, mert nyitogattam magamnak a kiskapukat, és akkor megismerkedtem ezzel a drogos, erőszakos, gyerekekkel... és hát ez jött ki belőle.”

„Utólag még azt az egyet bánom – jó én sem ismertem fel a saját helyzetemet, mert nem voltam én annyira okos, hogy tudjam, mit kell csinálni, meg elvoltam a szenvedéssel és ugyanúgy ő is –, hogy miért nem szöktem el... Ááá... Eszébe jutott a bűntársamnak, hogy megszökjünk, de mondom, elkapnak a rendőrök, úgymint beadnak intézetbe, akkor már mindegy lett volna, csak hogy a szökésig nem jutottunk el, mert valahogy a bűntársam sem tudta otthagyni a hűgát és az anyját... De neki is van a mostohaapja és folyton ütötte-verte őket – ő vetette fel amúgy, de ő mondta azt is, hogy azért nem tud velem eljönni, mert nem bírja otthagyni az anyját, mert tudja, hogy bántják, meg a hűgát is... Így ért meg ez a dolog...”

„A cselekmény közben csak véget akartam vetni ennek, bármi áron. És félttem, mit szól majd anyám. Ha életben maradt volna, örökre szégyelltem volna előtte magamat.”

Anett

„Én úgy éltem az életemet folyamatosan, hogy mindig kellett valaki, akihez ragaszkodom, még ha nem is annyira látványosan, de befolyásolja az életemet, minden téren, szinten... Nekem önálló akaratom nem nagyon van... De most már az, hogy én a saját káromra mindenkinek odadobjam magamat mindentől, ez nekem már nem fér bele, nekem már elég volt. Gyerekkoromban se a testemmel, se a lelkemmel, semmivel nem én rendelkeztem... Még aludni se aludtam, mert ha mondjuk ott aludtam apa – vagy anya – mellett, akkor sem tudtam aludni. Figyeltem a légzését, figyeltem, hogy jól van-e...”

„A remegés? Az szerintem azóta van, amióta apa meghalt, sőt már előtte is remegtem, mikor szednem kellett a porokat, meg szedtem a gyógyszereket, hashajtót, nem ettem rendesen, meg a stressztől.”

Egyik találkozásunkat megelőzően két héttel Anett öngyilkossági kísérletet követett el. Reggel-este kapott Xanaxot. Ennek ellenére felakasztotta magát az emeletes ágy szélére. De valaki rányomta a riasztót (zárkakijelző) és valaki (fogvatartott) kiabált.

„Szép volt. Békés. Akkor tényleg meg akartam halni.”

„Utólag nem bánom, még van egy kis feladatom. De amúgy megtenném, mert semmi nem tart itt a földön...”

„Még ez sem sikerül, hogy lehetek ilyen szerencsétlen?!”

Több mint egy évvel az első találkozásunk után szembetűnő volt a remegése mellett, hogy egyre soványabb és soványabb lett, pedig már az első találkozásunkkor is vékony volt. A magány, a tehetetlenség, az áskálódások, ez a négy fal között – szavai szerint –, ebbe bolondul és torzul bele mindenki.

„Az ember rálép a mozgólépcsőre, ami viszi. Nem fél sem a fájdalomtól, sem a veréstől.”⁴

„Sokszor úgy szépen, nyugodtan átgondoltam ezt – nem azzal a céllal, hogy én meg akarok halni vagy bármi, csak ha velem történne valami –, hogy ki lenne az, akinek én hiányoznék az életéből. Így elgondolkodtam, és olyan békével döbbsenem rá arra, hogy senkinek. Hogy senki nem élné meg olyan hatalmas tragédiaként, és... ezzel semmi bajom nincsen. [...] Az egy dolog, hogy én 19 évesen ott tartok, hogy nincs aki mondjuk megsirasson, de rajtam múlik, és úgy gondolom, hogy előttem van még az élet: alapíthatok családot, találkozhatok még ezer meg egy olyan emberrel, akinek lehetek olyan fontos.”

„Igazából én feldolgoztam – persze folyamatosan része az életemnek –, de ami ezzel együtt járt, amit ez hozott magával, hatalmas nagy örvénybe ment bele, hogy ezért engem lenéznek; ezért bent vagyok a börtönben; meghalt a testvérem; akkor elvesztettem ezt; megutáltam azt; ez nincsen, az nincsen; és akkor így... Nem ez nekem a legnagyobb trauma, hanem úgy minden egyben ... hogy egyik követte a másikat... Apa nincsen, ott maradtam vele [az édesanyjával], utána ez jött, utána az jött... És azóta valahogy most érzem, hogy úgy ki-kecmeregnek ebből valamennyire... amennyire csak lehet...”

„Eleget szenvedtem, meg vergődtem úgy, hogy mások kapargattak engem össze a földről, hogy ők akarják, hogy én életben maradjak, meg csináljam és akkor nekem ez nem kell. Így is nagyon hálás lehetek nekik, nagyon sok mindenkinek. Tényleg nagyon hálás is vagyok sok mindenkinek sok mindenért. Hogy a sok hülyeség után még mindig emberként fordulnak hozzám, és még

---

⁴ Mivel versenyszerűen sportolt kislánykora óta, bírja az ütést, megszokta már, ez neki „természetes”.

mindig nyújtanak segítő kezet, ami nem kötelességük... Mert a börtönben kötelező beadni a kaját, kötelező biztosítani a sétát, a fürdést, ezek kötelező dolgok, de az, hogy már egy kicsit emberként bánjanak veled, az nem kötelező, főleg nem, mondjuk egy parancsnok úrtól, vagy egy nevelőtől. És ez nekem nagyon jólesik.”

***

Anett története talán alkalmas arra, hogy árnyalja a szülőgyilkosság borzalmairól és egyoldalúságáról bennünk élő képet. Ezekben az esetekben általában nem egy előzmény nélküli, váratlan eseményről van szó, és jellemzően az áldozat sem kizárólag az, akinek a sérelmére megtörténik, „elkövetődik” a tragédia. Anett története egy mélyen traumatizált gyerek példáját mutatja, aki magára maradt, és végül az őt domináló személy ellen fordult: aki hagyta, hogy Anett magát okolja édesapja haláláért, és aki hibáztatta Anettet amiatt, hogy a gyásza méltatlan az apja emlékéhez. A gyerekkorban elszenvedett súlyos traumák és azok feldolgozatlansága újabb tragédiák eredője lehet, amelyet ebben az esetben végig is követhetünk.

Az aktakutatás eredményeiről

A szülő sérelmére elkövetett emberölések többségének hátterében a bűnügyi iratok alapján talán kevésbé szövevényes, mélylélektanilag végigkövethető és tanulságos történetek állnak, azonban jellegzetes, újra és újra előforduló, tipikus vonások megjelennek bennük.

A szülő bántalmazása, mint jelenség és valós probléma, jellemzően az ezerkilencszázas évek legvégén, a kétezres évek elején bukkant fel, a családon belüli erőszak körébe tartozó cselekedetek egyfajta megjelenési formájaként. A szülő sérelmére elkövetett emberölést tekinthetjük a szülő elleni erőszak szélsőséges formájának, akár a bántalmazás tragikus végkifejletének. Azonban a bántalmazás és gyilkosság szocioökonómiai és szociálpszichológiai háttere nem teljesen azonos.

A szülőbántalmazás bemutatásának alapjául egy tudományos cikket választottam, amelyet két spanyol kutató pszichológus, *Izaskun Ibabe és Joana Jauregizar* írt, és összefoglalja a szülőkkel szembeni erőszak jelenségét, valamint ismerteti a fontosabb kutatási eredményeket és elméleteket a témában.⁵ A szerzők szerint

---

⁵ Izaskun Ibabe – Joana Jauregizar: Child-to-parent violence: Profile of abusive adolescents and their families. *Journal of Criminal Justice*, vol. 34, no. 4, 2010, pp. 616–624.

a családon belüli más erőszakos viselkedésekre jellemzően a szülőbántalmazás folyamata is gyakran eszkalálódik: verbális bántalmazással kezdődik, amelyet pszichés, majd fizikai agresszió követhet. A szülőbántalmazásról szóló korai kutatások szerint az agresszorok többsége tíz és tizenhét év közötti férfi volt, akik főleg egyszülős családokban támadták meg anyjukat. Ibabe és Jauregizar kutatási eredményei összhangban állnak egymással a tekintetben, hogy az anyák sokkal gyakrabban esnek áldozatul a gyerekeik bántalmazásának, mint az apák. Megállapították azt is, hogy minél inkább jelen van a családban a gyerek testi fenyegetése mint „nevelési módszer”, annál valószínűbb, hogy a gyerek erőszakos magatartást tanúsít szülője iránt. Megállapítják azt is, hogy a párkapcsolati erőszak (mint minta) kiválthatja a későbbiekben a fiúgyermek anyával szembeni erőszakos magatartását: ahol kimutatható volt kapcsolati erőszak az apa és az anya között, ott nagyobb eséllyel bántalmazza a későbbiekben a fiúgyermek az anyát, mint azokban az esetekben, ahol nem volt párkapcsolati erőszak korábban a család történetében. A szerzők szerint létezik egy erőszakspirál, amely során az utód fizikai és pszichológiai erőszakot szenved el a családjában, ezt követően pedig ő követ el családon belüli erőszakos cselekedeteket. Ennek magyarázata az erőszakon alapuló kapcsolati modell, amelyben felnőve a gyermek azt tanulja meg, hogy a konfliktusok kezelésének egyetlen formája az erőszakos magatartás. Az erőszakos családi minta mellett összefüggés van a szülőbántalmazás és a gyerek bizonyos mentális megbetegedése között (például skizofrénia, bipoláris rendellenesség vagy súlyos depresszió), néhány tanulmány pedig az alkohol, illetve a drogok használata és a szülők elleni erőszak között talált korrelációt. A szerzők saját kutatásukban aktavizsgálatot folytattak, és többek között, a figyelmük lehangsúlyosabban a gyermek elkövetők és szülő áldozatok neme és a nemek közötti összefüggésekre irányult. Mivel az elkövetők jóval nagyobb arányban fiúk (83 százalék), a szülő áldozat pedig legnagyobb arányban egy személyben az anya (81), az a kérdés merül fel, hogy vajon a szülőbántalmazás milyen mértékben illeszthető a nők elleni erőszakok sorába. Még szembetűnőbb az áldozatok nemének nagyarányú megegyezése, ha a mindkét szülő elleni, illetve a csak anya elleni erőszakos magatartást együttesen nézzük. Az eredményeik azt mutatták, hogy a fiúk 100, míg a lányok 80 százaléka tanúsított erőszakos magatartást az anyával szemben. A szerzők által vizsgált mintában nem igazolódott egyértelműen, hogy a korábban családon belüli erőszakot átélt gyerekekből lesznek azok, akik tizenévesen bántalmazzák a szülőjüket. Az esetek mindössze harmadában találtak erre utaló előzményt, gyakoribb volt azonban a szerhasználat és a mentális, pszichés betegségek, valamint a magatartási problémákkal küszködő gyerekek aránya a szülőt bántalmazó fiatalok körében. Mindazonáltal a szer-

zők korábbi kutatásokra hivatkozva és saját kutatási eredményeikre támaszkodva is hangsúlyozzák, hogy a szülő bántalmazása leggyakrabban az anya elleni erőszakos viselkedést takarja, így tehát nő ellen irányul, s mint ilyen, a nők elleni erőszak része. Kiemeli, hogy a nem és a hatalom összefüggésének ismerete lehet a magyarázata annak, hogy a szülőbántalmazók többsége miért férfi, és az áldozatok többsége miért nő.

Azt feltételezem, hogy a szülőbántalmazás mind szélesebb körben megjelenő társadalmi jelenségként az egyszülős családmodell elterjedéséhez köthető (mivel az áldozatok nagy százaléka az anya, a bántalmazók legnagyobb százaléka pedig a fiú). Ez azt is jelenti, hogy nem a családon belüli erőszak iránti megemelkedett társadalmi érzékenység az oka annak, hogy a kutatások a témában az ezredfordulóhoz közeli évekhez köthetők, hanem az esetek előfordulásának gyakorisága.⁶ A szülőbántalmazás feltételezi, hogy a korábbi és természetes erőviszonyok felborulnak: a gyerek lesz az, aki szüleje felett ellenőrzést gyakorol – teszi ezt ráadásul erőszakos módszerekkel. Ez abban az esetben fordulhat elő, ha valóban fenyegető tud lenni a gyerek a szülő számára, illetve, ha a szülő a gyerek felügyeletét és nevelését a gyerek testi és/vagy pszichés erőfölénye miatt nem képes ellátni.

Kérdés, hogy vajon egy gyerek miért támad az őt gondozó szülőre, és kérdés az is, hogyan veheti át az „uralmat” a szülője felett.

Amikor az egyszülős családmodell elterjedt: a válások száma megnőtt és a biztos egzisztenciát egy felnőtt is nagyobb eséllyel meg tudta teremteni, elterjedt az a háztartás, amelyben az egyedülálló anya él együtt a közös gyerekekkel, gyerekekkel. Az esetek egy részében a szülők különválásának előzménye egy bántalmazó párkapcsolat, amelyben jellemzően az erőszakos, kontrollgyakorló apa és az alárendelt helyzetben levő, bántalmazott anya áll.

A köztük levő viszony mintaként jelenik meg a gyermek számára, amely viselkedéses, kommunikációs és attitűdbeli mintát egy fiúgyerek az apjával azonosulva követhet, és amely során megkérdőjeleződik a szülő iránti tisztelet és engedelmesség. Ilyesfajta helyzetben állhat elő, hogy a gyerek tizenéves korában maga is a gyenge anyát birtokló és irányító személlyé, anyja bántalmazójává válik.

---

⁶ Ennek kiterjesztettebb formája – amely korábban is a szakirodalom tárgyát képezte – a paternalista erőszak, amely során az apa és a többnyire fiúgyermek együttesen bántalmazzák az anyát mint a család alacsonyabb rendűnek tartott női tagját.

Az látszik azonban – előrevetítve itt az általam vizsgált empiriára vonatkozó eredményeket –, hogy a szülő sérelmére elkövetett emberölések jobbra nem a gyerek általi bántalmazás folyamatának eszkalálódásaként értelmezhetők: *a szülőbántalmazást leginkább a tizenéves fiatalok követik el, míg a szülők életének kioltása nagyrészt felnőtt korú személyekhez köthető (1. számú ábra).*

A szülő sérelmére elkövetett emberölés témájában a szakirodalom jóval szegényesebb, mint a bántalmazás kérdéskörében, tulajdoníthatóan a viszonylag alacsony számosságnak. Az általam vizsgált időszakban, 2015 és 2018 között, 52 eset történt az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS) adatai szerint. Tíz évvel korábban, 2005 és 2008 között 39 esetet regisztráltak.

Az ENYÜBS-ből leválogatott adatok alapján bekértük az esetek vizsgálatához szükséges 52 akta nyomozati és ügyészségi iratait. Az iratok beérkezésekor azonban azt tapasztaltuk, hogy az ügyek egy része valójában nem a szülő sérelmére elkövetett, hanem a szülő *általi* emberöléseket tartalmazza.⁷ Így végül is összesen 29 olyan bűnügyiakta-köteg érkezett, amely a szülő sérelmére elkövetett emberölés iratanyagát tartalmazta. Ezen eseteket vizsgáltam tartalom-elemzés módszerével 2019–2020-ban. Harminc változó⁸ szerint, számszerűsítve, numerikusan rögzítettem az adatokat az egyes akták vizsgálatakor. Minden ügyben röviden eseteleírást is készítettem, amelyek azután mélyebb összefüggésekben való vizsgálatot tettek lehetővé. Így mind kvantitatív, mind pedig kvalitatív technikákat is használtam az elemzés során.

⁷ A beérkezett akták kísérőjegyzékéből – amelyek minden ügy elején összefoglalják a bűncselekménnyel kapcsolatos főbb jellemzőket, és amelyek alapján rögzítik az ENYÜBS rendszerébe az adatokat – derült ki, hogy egyes ügyiratoknál a sértetti és elkövetői szerepek hibásan vannak feltüntetve.

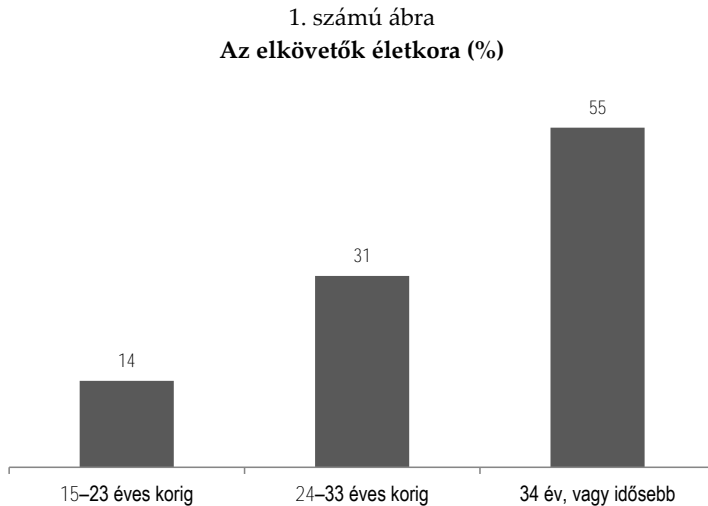
⁸ A változók: 1. ügyszám; 2. törvényszék/járásbíróóság; 3. megye; 4. jogerős ítélet; 5. ítélet éve; 6. előzetes intézkedés (i/n); 7. elkövető neme; 8. életkor feljelentéskor; 9. büntetés (év); 10. iskolai végzettsége (osztály); 11. lakhely; 12. lakhely településtípus; 13. szakmája (van/nincs); 14. munkahelye (van/nincs); 15. előélet (büntetett/büntetlen); 16. sértett neme; 17. tudatmódosító szer használata sértettnél; 18. tudatmódosító használata elkövetőnél; 19. beismerés; 20. bűnösnek tartja-e magát, megbánta-e; 21. korábbi autoagresszió az elkövetőnél; 22. pszichés állapot; 23. feljelentette-e magát; 24. etnikum, nemzetiség; 25. erős felindulás; 26. holttesttel élt-e (napok száma); 27. akart-e a cselekményt követően öngyilkosságot elkövetni; 28. családon belüli erőszak (ahol a vádlott volt az áldozat); 29. befejezett-e az ölési cselekmény; 30. a vádlottnak volt-e támasza, támogatója, valaki, akihez erősen kötődött és akire számíthatott.

Területi eloszlás

A vizsgált időszakban 12 megyében született szülőgyilkosság miatti ítélet. A fővárosban például egyetlen ilyen eset sem került napvilágra, egyetlen jogerős ítéletet sem hoztak e tárgyban három és fél év alatt, miközben az ország lakosainak 18 százaléka él Budapesten. Azonban a megyék szerinti lakosságszámhoz viszonyítva jelentősen felülreprezentált Borsod-Abaúj-Zemplén és Pest megye. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a magyarországi népesség kb. 6,63 százaléka élt, ezenközben a szülő sérelmére elkövetett emberölések aránya csaknem 21 százalék volt. Pest megyében a lakosság 12,9 százaléka élt, az említett bűncselekményt viszont ebben a megyében követték el szintén csaknem 21 százalékban. Ha a családon belüli összes erőszakos cselekedetet nézzük, szintén látható, hogy ebben a két megyében a lakosság szám arányához képest felülreprezentáltak ezek a fajta erőszakos események.

Az elkövetők demográfiai megoszlása

Az elkövetők közel háromnegyede *férfi*.

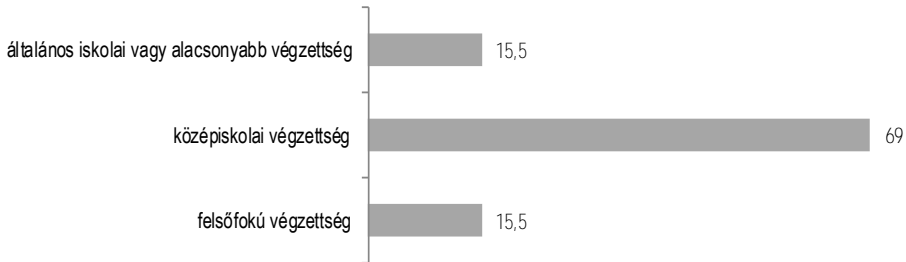

Az *életkori* megoszlás áttekintése szerint a tizenévesek vagy fiatal felnőttek az összes elítélt csekély számát képviselik, a 24–33 év közötti elkövetők adják a minta harmadát, az elkövetők több mint felének életkora minimum 34 év.

Az elkövetők *lakóhelyéről* elmondható, hogy nagyobb részük (52 százalék) községben vagy tanyán él, miközben az ország népességének mindössze 30 százaléka él itt.

Az elkövetők több mint felénél (55 százalék) regisztráltak tanult *szakmát*, de csupán 48 százalékuknak van munkahelye és rendszeres jövedelme.

2. számú ábra
Az elkövetők iskolai végzettsége (%)

A 2. számú ábra alapján is megállapítható, hogy végzettségüket tekintve az elkövetők nem a kifejezetten aluliskolázottak közé tartoznak.

Az elkövetők egyéb jellemzői

Az elkövetők háromnegyed része *büntetlen előéletű*, az esetek háromnegyedében beismerték a bűncselekményt. Azonban az ügyek mindössze felében tartották magukat bűnösnek, és bánták meg tettüket.

Az elkövetők ötöde szándékozott *öngyilkosságot elkövetni* a cselekménye után.

A *tudatmódosító szerek* használatáról elmondható, hogy jellemzően sem a sértettek, sem az elkövetők nem éltek semmiféle ilyen hatású szerrel. A sértettek 86, az elkövetők 69 százaléka nem használt semmilyen drogot, gyógyszert vagy alkoholt. Kiemelendő azonban, hogy az elkövetők harmada rendszeresen fogyasztott alkoholt.

Az elkövetők *pszichés státuszát* tekintve 25 elkövetőnél (86 százalék) diagnosztizáltak az elkövetés előtt pszichiátriai kórképet vagy személyiségzavart. Gyakori volt a paranoid skizofrénia, illetve egyéb, skizoid elemeket hordozó személyiségzavar, valamint az alkoholizmus, alkoholos személyiségzavar. Mindössze 4 elkövető nem szenvedett semmilyen pszichés defektustól.

Az esetek nagyjából kétharmadában *befejezett* volt az ölési cselekmény, és nagyjából egyenlően oszlik meg az emberölés a tekintetben, hogy erős felindulásból követték-e el, vagy nem.

A vizsgált esetekben az elkövetők túlnyomó része (75 százalék) érzelmileg teljesen magányos volt, támasza, támogatója, olyasvalaki, akihez erősen kötődött volna, vagy akire számíthatott, nem volt jelen az életében.

A gyermekkorban megélt családon belüli erőszak és a szülőgyilkosság összefüggései

Tipikus előzménynek tűnhet a családon belül elszenvedett erőszakos események sora gyermekkorban az elkövető életében, azonban az esetek több mint felében nem lelhető fel ilyen minta. A szülőgyilkossághoz inkább pszichés betegségek, dependencia, alkoholizmus vagy egyéb olyan körülmények vezetnek, amelyek az éltelt súlyosan hátrányos helyzetéről árulkodnak, és amelyek miatt jobbára felnőttkorában sem szakad el a szülői háztól. Így, már felnőve és jellemzően kezeletlen vagy gondatlanul kezelt pszichés betegként tör a vele együtt élő szülője életére, vagy az idős, magatehetetlenné váló szülő gondozását elhanyagolja. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy bizonyíthatóan mind a pszichés betegségek, mind pedig az addikciók kialakulásában jelentős szerepük van a családi devianciáknak, az esetleges, gyermekkorban átélt és traumatizálódott erőszaknak. A családon belüli erőszakos előzmény(ek) – amelynek akkori elszenvedője, a későbbi szülőgyilkos – az esetek 41 százalékában, azaz valamivel több mint harmadában volt(ak) detektálható(k) a bűnügyi iratokban. Az a momentum viszont nem volt visszafejthető, hogy a pszichés beteg elkövetők gyermekkorában történetesen bántalmazás vagy erőszak, amelynek családon belül áldozatul estek. A másik tipikus, visszatérően előforduló történet a gondoskodásra szoruló idős, tehetetlen szülő magára hagyása volt.

Összegzés

Társadalmunkban a szülőbántalmazás akkor vált problémás jelenséggé, amikor jócskán emelkedett a válások és az ennek nyomán kialakuló egyszülős családok száma. A szülőbántalmazás esetében a két következő leggyakoribb körülményegyüttes, visszatérően előforduló jellegzetesség detektálható: 1) a fiatalkorú vagy fiatal nagykorú fiú által elkövetett sorozatos bántalmazás az édesanyja sérelmére; valamint 2) a nagykorú, valamilyen fogyatékossgal élő, gyakran szenvedélybeteg és/vagy pszichiátriai betegségben szenvedő személy által elkövetett bántalmazás vele egyháztartásban élő, idős, gyenge, kiszolgáltatott szülője sérelmére.

A szülőbántalmazás vezethet a szülő életének kioltásához, azonban ez csak szélsőséges, tragikus esetekben fordul elő, nem általános jellemző. A szülőgyilkosságot és ennek tágran értelmezett körülményeit megfigyelve azt láthatjuk, hogy van ugyan átfedés a jellegzetesen előbukkanó és együtt járó tényezőkben, mégis egy részben legalább elkülöníthető jellemzőkkel bíró jelenségről beszélhetünk.⁹

A szülőgyilkosság esetében három, jól kirajzolódó tipikus helyzetről kell beszélnünk, amelyből egy eset teljes átfedést mutat a szülőbántalmazás egyik jellemző körülményegyüttesével: ez pedig a pszichiátriai betegségben szenvedő nagykorú személy által elkövetett emberölés vagy ennek kísérlete a vele egy háztartásban élő, idős szülő sérelmére.

A szülőbántalmazás és a szülő megölésének másik jellemző környezete között különbség van a tekintetben, hogy a tizenéves vagy fiatal felnőtt, aki az anyját bántalmazza, jellemzően eltér attól a tizenévestől vagy fiatal felnőttől, aki megöli a szülőjét. Az alapvető különbség abban rejlik, hogy a fiatal elkövető az emberölések esetében jellemzően a szülő által bántalmazott, vagy mély sérelmekkel felnövő gyerek volt korábban, míg a zömmel az anyját bántalmazó fiatal fiúgyerek előéletében, gyerekkorában nem szenvedett el bántalmazást vagy szubjektív sérelmet bántalmazott szülője részéről.

A szülőgyilkosságot megelőző és övező tipikus környezet harmadik esete a magatehetetlen, gondoskodásra szoruló szülő, akit nagykorú, sokszor idősödő gyereke elhanyagol, s a sértett az ellátatlanságba hal bele.

Mind a szülőbántalmazás, mind a szülőgyilkosság jelensége és gyakorisága rávilágít a szociális háló működési hiányosságaira:

1. a pszichiátriai betegek nem megfelelő ellátására;
2. az idős, magatehetetlen emberek ellátatlanságára és kiszolgáltatottságára;
3. valamint a gyermekvédelem hiányosságaira.

A kutatás és annak jelen eredményei újra felhívják a figyelmet a prevenció és szociális ellátórendszer nélkülözhetetlenségére, amely a bűnmegelőzés elsődleges és legfontosabb eszköze lehetne, és kellene hogy legyen.

---

⁹ Figyelemre méltó, hogy a családon belüli erőszak körébe tartozó szülőbántalmazás és szülőgyilkosság milyen sok hasonló motívumot mutat a gyerekbántalmazással és gyerekgyilkosság jelenségével.

A rablások kriminológiai kérdéseiről

Az Országos Kriminológiai Intézetben a rablás, e kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmény kutatásának első szakaszában a büntetőjogi, dogmatikai problémák feltárására került sor, amelyről a Kriminológiai Tanulmányok 58. kötetében számoltunk be, majd a második periódusban a kriminológiai jellemzők feltárására törekedtünk. Jelen tanulmány e második szakasz eredményeit összegzi, alapvetően az empirikus aktakutatásra támaszkodva, példák prezentálásával is, 200 cselekmény, 228 elkövető és 215 sértett releváns adatainak elemzése alapján, figyelemmel korábbi kutatási és szakirodalmi megállapításokra is.

A kutatás módszere és hipotézisei

A kutatás során először a kriminálstatisztikai adatok kigyűjtésére, a büntetőjogi szabályozás és a szakirodalom elemzésére került sor, majd ezt követte a reprezentatív empirikus bűnügyi irat-vizsgálat. A vizsgálati minta reprezentativitását véletlenszerű kiválasztással biztosítottuk, ennek során, a Vádképviseleti Informatikai Rendszer (VIR) információi alapján, számítógépes véletlenszerű kiválasztás módszerével, a 2019-ben rablás miatt jogerősen elítélt 683 vádlott közül 228 elkövető (33,4%), 200 bűncselekmény és 215 sértett adatainak feldolgozása és értékelése történt meg. Négyféle kérdőívet (ügylap, cselekményi, elkövetői és sértetti kérdőív) szerkesztettünk, és kódutasítás használatával, közvetlenül számítógépes Excel-táblázatokba rögzítettük, majd SPSS program segítségével összesítettük és elemeztük az adatokat. Ezen kívül – az adatvédelmi szabályok betartásával – valamennyi ügy releváns tényállását is rögzítettük, valamint külön feljegyeztük az ügyek tanulmányozása során észlelt speciális büntetőjogi és kriminológiai sajátosságokat.

A vizsgálat főbb hipotézisei a következők voltak:

- A rablási cselekményeket – kiemelkedő tárgyi súlyuknak és jelentős büntetési tételüknek megfelelően – általában durva elkövetési mód jellemzi.
- A terheltek jelentős része büntetett előéletű, kriminális életvezetésű személy.
- A szankciók tekintetében a végrehajtandó, hosszú tartamú szabadságvesztések a tipikusak.
- A sértettek főként a támadásoknak kiszolgáltatottabb személyek (gyengébb fizikai adottságúak, nők, idős- vagy gyermekkorúak, hátrányos helyzetűek vagy ittas állapotban lévők) közül kerülnek ki.

Szignifikáns eltéréseket mutatnak a fiatal- és a felnőttkorúak által elkövetett, valamint a fővárosban és a vidéken végrehajtott cselekmények.

Az utolsóként feltüntetett hipotézis ellenőrzése céljából külön csoportosítottuk és elemeztük a fiataikorúak, illetve a felnőttkorúak által megvalósított, valamint többes elkövetések esetén a vegyesen végrehajtott cselekményeket. Ugyancsak külön kategorizáltuk a fővárosi és a vidéki rablásokat is a cselekmények, valamint a hozzájuk kapcsolódó elkövetők és sértettek szerint.

A cselekmények jellemzői

A vizsgált rablások 84,5 százaléka *befejezett cselekménynek* minősült, 15 százaléka *kísérletet*, 0,5 százaléka pedig *előkészületet* valósított meg, mivel a rablás – kiemelkedő társadalomra veszélyessége miatt – azon bűncselekmények közé tartozik, amelynek az előkészülete is büntetendő.

A bíróságok *folytatólagos elkövetést* állapítottak meg 15 cselekménynél (7,5%). Ezek az esetek jellemzően fiatalkorú elkövetőknél fordultak elő, akik több ízben ugyanazon személy (többnyire iskola- vagy kollégiumi társuk) sérelmére valósították meg a rablást, illetve amikor az elkövető több alkalommal ugyanazon jogi személynek (főként nemzeti dohányboltoknak) okozott kárt.

Az ötbrendbeli, folytatólagosan elkövetett rablásért elítélt fiatalkorú egy vidéki kollégiumban lakott, ahol öt sértettől négy hónapon keresztül, veréssel fenyegetve élelmiszerek átadását követelte (legtöbbször, összesen 43 alkalommal otthonról hozott főtt ételt, de gyakran chipset, peracet, ropit és teát is).¹

Az *elkövetés időpontját* tekintve a hónapok közül a március emelkedik ki (15,5%), míg november az utolsó (5%), de összességében is a tavaszi hónapokban jóval több cselekmény valósult meg (34,5%), mint a többi évszakban. A hónapok napjai szerint nem tapasztalható jelentős eltérés, a hét napjai közül azonban a korábbi kutatásokkal egyező adatokat regisztrálhattunk. „Összességében változatlanul az állapítható meg, hogy e bűncselekmények végrehajtásakor a hétvégi napok és az esti órák a meghatározóak”², valamint hogy „a rablások legsűrűbben a pénteki napokon fordulnak elő”³ – olvashatjuk régebbi tanulmányokban.

---

¹ Kaposvári Törvényszék, 2.Fkf.256/2019. számú ügy.

² Csalay András – Sziki Lajos: A rablási helyzet Magyarországon. In: Gödöny József (szerk.): *Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok* 28. BM Kiadó, Budapest, 1991, 232. o.

³ Rózsa János: A rablásról. In: Gödöny József (szerk.): *Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok* 24. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987, 95. o.

Jelen vizsgálatunk szerint is pénteken (15%), valamint az esti-éjszakai időszakban, 18–24 óra között (35,5%) történik a legtöbb rablás.⁴

A cselekmények területi megoszlása szerint a főváros áll a rangsor elején (18,5%), ott is a VIII. és a XIII. kerület szerepel a lista élén. Második helyen Bács-Kiskun (10%), a harmadikon pedig holtversenyben Jász-Nagykun-Szolnok és Pest megye (9,5–9,5%) áll. A legkevesebb rablás a Nyugat-Dunántúlon, Zala, Veszprém és Vas megyében történt.

A rablás jellemzően városi jelenségnek tekinthető, 80,5 százaléka városokban valósult meg. Ehhez természetesen hozzájárul az urbanizációs folyamat is, amelynek következtében jelentősen emelkedett hazánkban a városok száma⁵ és a városi lakosság aránya is⁶.

A konkrét elkövetési helyszínt vizsgálva továbbra is elmondható, hogy meghatározó a közterületi elkövetés (57%), ezt követi a lakóingatlanokban, illetve az azokhoz tartozó részekben – kert, udvar, lépcsőház, pince, garázs (23,5%), majd a különböző üzletekben, kereskedelmi és vendéglátóegységekben – italbolt, szórakozóhely, bank, postahivatal, nemzeti dohánybolt, lottózó (14,5%) történő végrehajtás.

Az egyéb helyszínek közül időnként leginkább kollégiumokban és iskolákban fordulnak elő rablások. Bizonyos esetekben a cselekményfolyamat más helyszínen kezdődik, mint ahol a rablás megvalósul. Ez történt például, amikor az üzletből sietősen távozó tolvaj az őt tetten érő eladót az utcán, közterületen bántalmazta.⁷

A rablások típusait többféle szempont alapján is kialakíthatjuk (elkövetési hely, módszer, eszközhasználat, kiterveltség, sértetti kör stb.). Az elkövetési helyszínek kérdését már érintettük, most elsőként a legtipikusabb módszereket vesszük sorra.

A tipikus módszereket és megoszlásukat az 1. számú ábra szemlélteti.

---

⁴ Bizonyos esetekben folytatólagos elkövetés miatt a cselekmény végrehajtásának pontos időpontját nem lehetett meghatározni (lásd például az 1. számú lábjegyzetben hivatkozott ügyet).

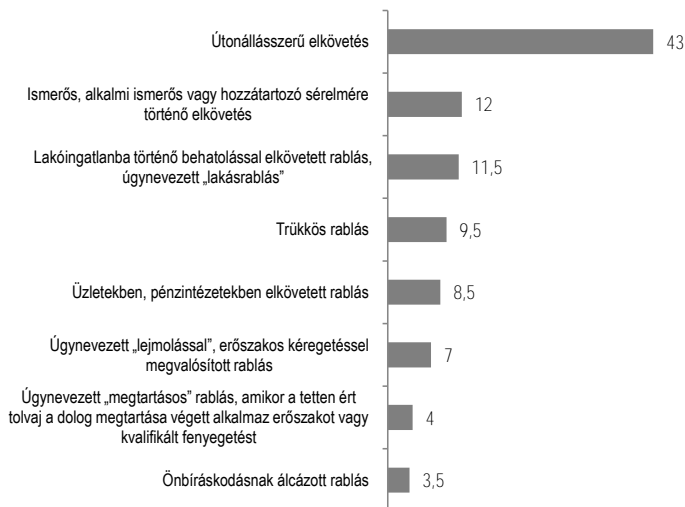
⁵ A 2019. január 1-jei állapot szerint az ország 3155 településéből 346 város. https://www.ksh.hu/teruletiatlasz_telepulesek

⁶ 2019-ben a lakosság 70,5 százaléka élt városokban. https://eacea.ec.europa.eu/national-polices/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-35_hu

⁷ Dunakeszi Járásbíróság, 25.B.30/2016. számú ügy.

1. számú ábra
A rablások gyakori elkövetési módszerei (%)⁸

Forrás: saját szerkesztés

Útonállászerű elkövetések

Az útonállászerű rablás terminológiáját azokra az elkövetési módokra használjuk, amikor a tettes hirtelen lepi meg általában ismeretlen áldozatát, jellemzően közterületen, lesben állva, vagy rögtönös ötlettől vezérelve, és erőszakkal vagy fenyegetéssel igyekszik annak értékeit megszerezni. Az ilyen típusú cselekmények fordulnak elő a leggyakrabban, 43 százalékos arányban. A felnőttkorú (43,7%) és a fiatalok (40%) elkövetők között ugyanakkor e vonatkozásban releváns különbséget nem észlelhetünk. Az útonálló jellegű elkövetést az ítélezési gyakorlat súlyosító körülménynek tekinti.

A 20 éves büntetlen, alkalmi munkából élő, napok óta nem étkező elkövető barátjaival „káfonyát” és herbált (pszichoaktív anyagokat) szokott szívni. Vasárnap dél körül, szatyorral a kezében, karján egy táskával előtte haladt a 48 éves ukrán állampolgárságú női sértett. A vádlott a sértett mögé lopódzott, és egy kővel fejbe, majd nyakszirten ütötte, és az így megszerezett táskával elszaladt. A sértett kiabálására több férfi keresni kezdte az elkövetőt, akit a kitért rendőrök hamarosan elfogtak. A bíróság a vádlottat 6 év 6 hónap szabadságvesztésre és 4 év közügyektől eltiltásra ítélte.⁹

⁸ Mivel tipizálás, az egyéb rablási módszereket (1%) nem tüntettük fel.

⁹ Tatabányai Törvényszék, 11.Bf.100/2019. számú ügy.

Bizonyos esetekben az erőszak nem közvetlenül éri az áldozatot, hanem az a dologról tevődik át a sértett személyére, azonban az ilyen áttevődő erőszak is hathat *vis absolutaként* (BH 2010.143.).¹⁰

A vádlott éjszaka a megállóban észrevette a buszról leszálló női sértettet, követni kezdte, majd amikor beérte, a bal vállán lévő műbőr táskáját megragadta. A sértett a támadást észlelve táskájának fülét mindkét kezével a testéhez szorította és ellentartott, de a vádlott azt olyan erősen húzta és rántotta meg, hogy az erőbehatás következtében a táska a fölekről leszakadt. A sértett a védekezés lendületétől a támadás következtében térdre esett. A vádlott által a sértett értékeinek megszerzése érdekében a táskára kifejtett erőszak a fentiek miatt áttevődött a sértett személyére, akinek a további ellenállását teljesen megtörte. Miután a támadás hatására a sértett a földre zuhant, a vádlott a birtokába került táskával elszaladt.¹¹

Ismerős, alkalmi ismerős vagy hozzátartozó sérelmére történő elkövetések

E cselekmények tettesei gyakran ittas vagy egyéb bódult állapotban vannak, és a háttérben esetenként személyes konfliktusok, kapcsolati erőszak, illetve valamilyen kérés nem teljesítése miatti harag húzódik meg.

A vádlott és a sértett egy italboltban tartózkodott, amikor a vádlott eredménytelenül pénzt kért a sértettől. A sértett távozott a kocsmából és hazaindult, a vádlott pedig követni kezdte őt, kinyitotta a sértett házának kapuját, és bement az udvarba, majd megszólította a sértettet azzal, hogy „ha nem adtál pénzt, majd elveszem”. A sértett a kezében szorított 9000 forintot, amikor a vádlott a földre lökte, majd szétfeszítve ujjait elvette a pénzt, és távozott, miközben kijelentette, hogy megfojtja a sértettet, ha fejelenti őt.¹²

Lakóingatlanba történő behatolással elkövetett ügynevezett „lakásrablások”

E cselekménytípus egyik válfaja, amikor a lakásba történő betörésből, besurranásból azáltal keletkezik rablás, hogy az ingatlant használó sértett váratlanul hazatér vagy a zajra felriad, és az eredetileg csak lopási szándékkal behatoló elkövető nem menekül el, hanem erőszakot vagy fenyegetést alkalmaz.

¹⁰ Szomora Zsolt: A vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2019, 842. o.

¹¹ Gödöllői Járásbíróság, 6.B.275/2019/2. számú ítélet.

¹² Jászberényi Járásbíróság, 4.B.573/2019/9. számú ítélet.

A másik, még veszélyesebb, gátlástalanabb változat, amikor az elkövető nem törődik azzal, hogy az ingatlanban tartózkodik-e valaki, és előre kitervelten felkészül erőszak vagy súlyos fenyegetés alkalmazására.

A vádlott gázolajat akart lopni a sértett udvarából, ezért 22 óra körül a kerítésen át bemászott, de mivel nem talált üzemanyagot, úgy döntött, hogy a lakóépületben folytatja a kutatást, amelybe a nem kulcsra zárt hátsó ajtón keresztül bejutott, majd pénzt követelt a sértettől. Mivel a sértett közölte, hogy nincs pénze, őt az ágyról lerántotta, többször arcon ütötte, majd egy székre letett kabát zsebéből 4000 forintot, a konyhából pedig 20 darab, összesen 1800 forint értékű Balaton szeletet tulajdonított el.¹³

Trükkös rablások

Ezekben az esetekben az elkövető először valamilyen csellel, furfanggal megtévesztéssel a sértett bizalmába férkőzik, majd ez után alkalmaz erőszakot vagy fenyegetést az eltulajdonítani kívánt dolog megszerzése vagy megtartása végett.

Leggyakrabban a tettesek a sértett értéktárgyát megtekintésre kérik el, előfordult, hogy üzletet ajánlottak, de arra is volt példa, hogy rendőrnek vagy a Nyugdíjfolyósító Igazgatóság munkatársának adták ki magukat.

A vádlott bement egy szoláriumba, és az ott dolgozó női alkalmazottnak valótlanul azt állította, hogy a főnöke a szervizdíjért küldte. A sértett gyanút fogott, és felhívta a főnökét, aki közölte, hogy senkit sem küldött az oda. A vádlott ezt követően belépett a pult mögé, a vállánál fogva meglökte a sértettet, aki a földre esett, majd a fiókból kivett 42 000 forint készpénzt, és távozott.¹⁴

Üzletekben, pénzintézetekben elkövetett rablások

E cselekmény elkövetői kifejezetten rablási szándékkal támadják vagy fenyegetik meg a különböző üzletekben (élelmiszerüzletek, nemzeti dohányboltok, italboltok, szórakozóhelyek) vagy pénzintézetekben (bankok, postahivatalok) dolgozó személyeket, és többnyire készpénz, bizonyos esetekben pedig áruk átadására kényszerítik őket.

Az elkövető szerencsejátékokat űzött, közel egymillió forint összegű tartozást halmozott fel, amelynek visszafizetésére nem volt reális lehetősége. A vádbeli napon, közvetlenül zárás előtt, sötét ruházatban, arcát elrejtő, fejre húzott maszkban, baseballsapkában, kezében egy 8-10 cm pengehosszúságú késsel berontott az általa szinte napi rendszerességgel látogatott lottózóba, ahol a kasz-

---

¹³ Kunszentmártoni Járásbíróság, 7.B.164/2015/143. számú ítélet.

¹⁴ Pesti Központi Kerületi Bíróság, 27.B.20.382/2018/28. számú ítélet.

szánál álló női alkalmazotthoz szaladt, és késsel fenyegetve a bevétel átadására kényszerítette. A sértett mutatta, hogy a kassza üres, de az elkövető ekkor észrevette a pénztároló kazettát, azt a pultból kiragadta és elmenekült a helyszínről. A lottózót üzemeltető bt.-t 189 400 forint kár érte, amely nem térült meg.¹⁵

Az úgynevezett „lejmolással”, erőszakos kéregetéssel megvalósított rablások

E cselekményeket jellemzően fiatal elkövetők kortársaik sérelmére valósítják meg, általában csekély összegű készpénz, cigaretta, ital vagy élelmiszer megszerzése érdekében.

Az elkövető kérésének visszautasítása sok esetben agresszív viselkedést vált ki, amely rablássá fajul. Nem ritka a többszöri sorozatos vagy folytatódó elkövetés.

A 14 éves elkövető napi rendszerességgel bántalmazta a nála jóval gyengébb testalkatú 13 éves osztálytársát, az óráközi szünetekben minden előzmény nélkül tenyérrrel arcon ütötte, ököllel testszerte megütötte, lábát megrugdosta, illetve tanóra közben és a szünetben nyakát több alkalommal megszurta. A bántalmazások miatt megfélemlített sértettől mindennap elvette a tízórait oly módon, hogy előbb annak átadására szólította fel, majd miután a sértett a követeléseit visszautasította, vagy veréssel fenyegette, vagy pedig azonnal bántalmazta. A fenyegetések hatására a sértett átadta az ennivalóját.¹⁶

Az úgynevezett „megtartásos” rablások, amikor a tetten ért tolvaj a dolog megtartása végett alkalmaz erőszakot vagy kvalifikált fenyegetést¹⁷

A rablás e változatánál a kétmozzanatú tevékenység sorrendje megváltozik: először a dolog elvételére kerül sor (célcselekmény), majd ezt követi az annak megtartása végett alkalmazott kényszerítés (eszköz-cselekmény). E rablási fordulat feltételezi helyi és időbeli összefüggést, de a bírói gyakorlat a tettenérés fogalmát tágan értelmezi, megállapítható akkor is, ha a lopás befejezését jelentő elvétel után, de az elvitel közben történik.

Ha azonban a tolvaj a helyszínről már eltávozott, vagy folyamatos üldözése megszakadt, a cselekmény nem minősülhet rablásnak.¹⁸

¹⁵ Békéscsabai Járásbíróság, 1.B.240/2016. számú ügy.

¹⁶ Egri Járásbíróság, 27.Fk.538/2016. számú ügy.

¹⁷ A lakóingatlanba történő behatolás során megvalósult ilyen jellegű cselekményeket a fenti 3. pontban megjelölt kategóriába soroltuk.

A 23 éves női vádlott bement a ruházati üzletbe, és a próbafülkében a táskájába rejtett egy 2800 forint értékű szabadidőruha-felsőt, míg egy szabadidőruha-nadrágot kifizetett, és távozott az üzletből. Az eladó észlelte, hogy eltűnt a ruhanemű, és a vádlott után sietve felszólította őt a táskája megmutatására, ő azonban a felhívásnak nem tett eleget. Ekkor a sértett a vádlott távozásának megakadályozása céljából megfogta a felsőruházatát, mire vádlott megütötte a sértett arcát, majd az ezt követő dulakodás során is legalább további egy alkalommal arcon ütötte a sértettet.¹⁹

Önbíráskodásnak álcázott rablások

Ezekben az ügyekben az elkövetők valótlanul és teljesen alaptalanul hivatkoznak jogos vagy jogosnak vélt vagyoni igényükre.

A többszörös visszaeső vádlott a sértett lakótársa volt. A vádbeli napon a sértett elköltözött egy lovas kocsival, miközben a vádlott felajánlotta sértettnek a segítségét, de ő arra nem tartott igényt, és közölte, hogy fizetni sem tud érte. A vádlott érdemi segítséget nem nyújtott, mégis megjelent a sértett új albérletében és megfenyegette, hogy agyonüti, ha nem ad 4000 forintot a költözködésben nyújtott segítségéért. A sértett megtagadta a pénz átadását, ezért a vádlott tenyérrel arcon ütötte, majd átkutatta a sértett ruházatát, de nem talált nála. A sértett a bántalmazás következtében 8 napon belül gyógyuló dobhártyarepedést szenvedett.²⁰

***

A *felnőtt- és a fiatalokorú elkövetők módszereit* összehasonlítva azt állapíthatjuk meg, hogy a felnőttekre jellemzőbbek az ismerősök sérelmére, a lakóingatlanba történő behatolással és az üzletekben, pénzügyintézetekben végrehajtott cselekmények, míg a fiatalokorúakra az úgynevezett lejmolásos és a trükkös rablások.

A *főváros és a vidék* relációjában pedig Budapesten a trükkös és az ismerősök sérelmére megvalósított cselekmények, míg vidéken a lejmolásos jellegű, az üzletekben, pénzügyintézetekben végrehajtott, valamint a lakóingatlanba történő behatolással elkövetett rablások dominálnak.

A cselekmények 48,5 százalékát értékeltük előre kiterveltnak, de ez nem azt jelenti, hogy a tettes minden esetben precíz előkészítéssel konkrétan előzetesen meghatározta a sértett személyét, az elkövetés módját, helyét, idejét, a menekülési útvonalat, esetleg alibiről is igyekezett gondoskodni, csupán azt, hogy el-

¹⁸ Sinku Pál: A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények. In: Belovics Ervin (szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2019, 670. o.

¹⁹ Dunakeszi Járásbíróság, 25.B.30/2016/27. számú ítélet.

²⁰ Dunaújvárosi Járásbíróság, 2.B.100/2017/44. számú ítélet.

határozta, vagyon elleni bűncselekményt követ el. Megállapítható, hogy a rablások döntő részére a meglehetősen egyszerű, primitív, felkészületlen elkövetés és az alkalomszerűség a jellemző. E vonatkozásban fél évszázad óta sem történt változás, mivel korábbi kutatás szerint is „a rablások 72%-a nélkülözta a tervezett előkészítést és a büntett elhatározása vagy gondolata és végrehajtása ötletszerűen, a kedvező körülmények hatására született meg”²¹. Az alábbihoz hasonló, ravaszabb, kreatívabb „fifikásabb” esetek a ritkábbak közé tartoznak.

Elsőrendű vádlott nagy értékű karórákat rendelt egy óraszalomból, amelyeket egy csomagküldő cég szállított ki a megadott címre. A vádlott álnéven adta le a rendelést, egy hajléktalan néven lévő SIM-kártyás telefonszámáról, amit egy futár szállított ki egy lakatlan házhoz. Mivel senki sem nyitott ajtót, így a kocsiba visszaülve megpróbálta felhívni a megrendelőt. Ekkor az elsőrendű vádlott és ismeretlen társa símaszokban a gépjárműhöz ment, majd annak bal oldalát kinyitva lefújták a sértettet gázspray-vel. A sértett fizikai ellenállást tanúsított, rugdosni kezdett támadói felé, majd az autóból kiszabadulva elfutott. Az egyik elkövető követni kezdte a sértettet, aki menekülés közben a céges csomagolvasó szkennert is elhagyta, amit az egyik elkövető felvett, és eltulajdonított, miközben társa az órákat vitte el a gépjárműből. Az elkövetők távoztak a helyszínről, az okozott 825 168 forint kár nem térült meg.²²

A rablás közvetlen elkövetési tárgya az elkövető számára idegen dolog. A cselekmény csak ingó, de bármilyen csekély értékű és birtokba vehető dologra elkövethető, mivel az elkövetési érték nagyságának csak a minősített eseteknél van jelentősége.²³

Az elkövetési tárgyak természetesen a sértettnél lévő dolgok közül kerültek ki, döntő mértékben készpénzt jelentve (65,5%), ugyanakkor a technológiai fejlődést jelezve második helyen már a mobiltelefonok szerepelnek (24%), és jelentősen visszaszorultak a korábban jellemző ékszer- (7%), valamint karóra- (1,5%) rablások. Magától értetődően a tettesek gyakran elvették a pénzt vagy értéktárgyakat rejtő pénztárcákat (13,5%) és táskákat, retikulókat, szatyrokat (13%) is, amelyekben nem ritkán személyes okiratok (személyazonosító igazolvány, tájkártya, útleve stb.) is voltak (15%). Említést érdemel még élelmiszerek (8,5%), ruhaneműk, cipők (7%), cigaretta (6,5%), valamint bankkártyák, hitelkártyák (6%) eltulajdonítása is.

²¹ Rablás miatt indult bűnügyek kriminológiai és kriminalisztikai tapasztalatai. Az Országos Kriminalisztikai Intézet 15. számú tájékoztatója. Budapest, 1969, 29. o.

²² Miskolci Járásbíróság, 12.B.2690/2017/51. számú ítélet.

²³ Vaskuti András: A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények. In: Polt Péter (főszerk.): A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja. OPTEN Informatikai Kft., Budapest, 2016, 1151. o.

A fiatalkorú elkövetőknél jóval magasabb az élelmiszerek elvétele (20%), mint a felnőttkorúaknál (5,6%).

2. számú ábra

A rablások jellemző elkövetési tárgyai

▼	készpénz, bank- és hitelkártyák
▼	személyes technológiai eszközök [mobiltelefon, zenelejátszó (MP3 stb.)]
▼	értéktárgyak (ékszer, karóra stb.)
▼	értéktárgyhordozók (pénztárca, táska, retikül, szatyor stb.)
▼	személyes okiratok (személyazonosító igazolvány, tajkártya, útlevél stb.)
▼	élelmiszerek
▼	ruhanemű (dzseki, cipő stb.)
▼	élvezeti cikkek (cigaretta, alkohol)

Érdekességként megemlíthető, hogy az elkövetési tárgyak között szerepelt többek között imakönyv, sokkoló elemlámpa, fásli, futball-labda, tetoválókészlet, szamuráj díszkard és személygépkocsi is.

Az *elkövetési érték*²⁴ vonatkozásában azt állapíthatjuk meg, hogy az a cselekmények döntő többségénél meglehetősen alacsonynak tekinthető, 61 százalékos arányban nem haladta meg az ötvezer forintot. Mindössze három esetben (1,5%) volt ötmillió forint feletti (két cselekmény Budapesten, egy pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében történt). A legmagasabb kárérték az alábbi ügyben keletkezett.

A vádlott rendőregyenruhában megjelent az R. Kft. alkalmazottainak munkabérért számfejtő S. Kft. irodájában, ahova – magát rendőrnek kiadva – arra hivatkozással jutott be, hogy egy lopás miatt tett bejelentést kell ellenőriznie. Az irodában tartózkodó két női alkalmazott, K. B.-né és B. G. tájékoztatták a vádlottat, hogy tőlük semmilyen bejelentés nem érkezett a rendőrségre. A vádlott közölte, hogy neki akkor is körül kell néznie, és hivatalos látszatot keltve adóévevőn kommunikált ismeretlenül maradt társával. K. B.-né mindeközben telefonon értesítette főnökét a rendőri intézkedésről, majd amikor öt perccel később ismételtlen megkísérelte felhívni, a vádlott kivette a sértett kezéből a telefont, és a sértetteket személyazo-

²⁴ A cselekmények egy részénél (főként a kísérleti stádiumban rekedt eseteknél) nem lehetett pontosan megállapítani az elkövetési értéket, mivel annak különösebb szerepe nincs, hiszen az csak az ötmillió forintot meghaladó jelentős, valamint az ötvenmillió forintot meghaladó különösen nagy értékű tényállási elem.

nosságuk igazolására szólította fel. K. B.-né észlelve, hogy a rendőri jelvényen nem található sorszám, felszólította a vádlottat, hogy ő is igazolja magát, mire az ideges lett, megragadta a sértettet, leültette egy székre, kezét a háta mögött gyorskötözővel összekötötte, majd elindult a leghátsó szobába, amelynek asztalán volt a pénzkazetta. K. B.-né a székről hátrakötözött kézzel felállt, és a vádlott útját elállta, mire a vádlott elgáncsolta őt. A sértett ennek következtében arccal a földre esett, majd a vádlott a földön fekvő sértett lábát is összekötözte. A további ellenállás megakadályozása végett B. G.-t is leültette egy székre, kezét a háta mögött megkötözte, majd mindkét lábát hozzákötözte a székhez. Ezt követően a vádlott az R. Kft. tulajdonát képező készpénzt és pénzkazettát elvette, és a megkötözött sértetteket magukra hagyva távozott az irodából. K. B.-nének néhány perccel később sikerült a kezét a gyorskötözőből kihúznia, majd B. G.-t is kiszabadította. Az elkövetési érték 33 061 500 forint, amely nem térült meg.²⁵

Nem meglepő módon a fiatalkorúak cselekményeinél még inkább tipikusabb volt az alacsony, ötvenezer forintot nem meghaladó elkövetési érték (80%), mint a felnőttkorúaknál (58,5%).

Az elkövetők

Az elkövetők döntő többsége, 90,4 százaléka *férfi* volt. Ez az arány a fiatalkorúak esetében sem mutat szignifikáns eltérést, ezzel szemben a fővárosban sokkal gyakoribb a *női* részvétel (18,9%), mint vidéken (6,9%).

Nem jelentős a *külföldiek* kvótája, a 225 magyar állampolgár mellett mindössze egy román, egy ukrán és egy amerikai-magyar kettős állampolgárságú személy volt a terheltek között.

Az *elkövetők életkora* tekintetében a rablás speciális bűncselekménynek számít. A büntetőjogászok régóta vitáznak azon, hogy hol húzódjon a vétőképesség határa, vagyis hány éves kortól lehessen valakit büntetőjogilag felelősségre vonni. A 2013 júliusában hatályba lépett büntető törvénykönyv meghagyta ugyan a büntethetőség alsó korhatárának a 14. életévet, ám egyúttal azt is kimondta, hogy egyes, súlyosabb bűncselekményekért – ezek közé tartozik a rablás is – a 12. életévet betöltött gyerek is büntethető, ha az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.²⁶

²⁵ Fővárosi Törvényszék, 28.B.697/2018/12. számú ítélet.

²⁶ 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 16. §.

Vizsgálati mintánkban 169 (74,1%) felnőttkorú, 56 (24,6%) fiatalkorú, és mindössze 3 (1,3%) gyermekkorú elkövető található. Kétségtelen, hogy nem jelentős mértékű a 12–14 év közötti terheltek száma, ezért az új szabályozást valóban tekinthetjük a „szimbolikus jogalkotás egy újabb megnyilvánulásának”²⁷.

Az elkövetők tipikusan lakóhelyükön vagy annak közelében hajtották végre a cselekményüket, *életvitelszerű tartózkodási helyük 77,6 százalékos arányban a bűncselekmény helyszínével azonos településen volt.*

A terheltek mindössze 21,1 százalékának volt állandó munkahelye, 30,3 százalékuk pedig alkalmi munkát végzett, jelentős részük az átlagosnál rosszabb anyagi, lakhatási és szociális körülmények között élt.

A felnőttkorú elkövetők döntő többsége (54,8%) az általános iskolát végezte el, 11,8 százalékuk azonban még azt sem. Egy 30 évvel ezelőtti kutatás úgy fogalmaz a rablás elkövetőiről, miszerint „megdöbbenő, hogy szakképzettséggel csupán egynegyed részük rendelkezett”²⁸. E téren nem sok változást észlelhetünk, jelen kutatásunk adatai szerint is a felnőttkorú terheltek csupán 29 százaléka szerzett szakképzettséget.

A 228 elkövető az alábbi megoszlásban hajtotta végre cselekményét a Btk.-ban²⁹ meghatározott *elkövetési fordulatok szerint*³⁰ (táblázat).

Táblázat

A rablások elkövetési fordulatai	%
erőszak alkalmazásával	73,6
élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés alkalmazásával	11,0
a tetten ért tolvaj a dolog megtartása végett erőszakot alkalmazott	14,5
a tetten ért tolvaj a dolog megtartása végett élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmazott	0,9

Forrás: saját szerkesztés

²⁷ Domokos Andrea: Belátási képesség a magyar büntetőjogban egykor és ma. In: Barabás A. Tünde – Vókó György (szerk.): *A bonis bona discere. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából.* Országos Kriminológiai Intézet–Pázmány Press, Budapest, 2017, 46–47. o.

²⁸ Merényi Kálmán: A rablás elkövetőinek főbb személyiség-jellemzői. *Magyar Jog*, 1991/6., 330. o.

²⁹ Btk. 365. §.

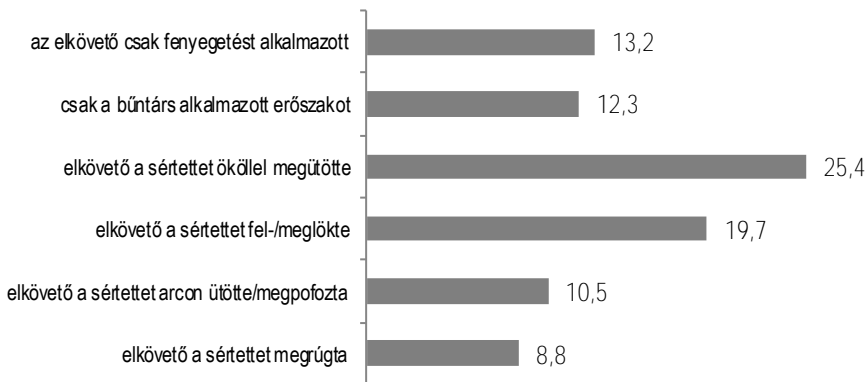
³⁰ Amennyiben egyúttal erőszak és fenyegetés alkalmazására is sor került, akkor csak a súlyosabb elkövetési módot, tehát az erőszakot vettük figyelembe. Öntudatlan vagy védekezés-re képtelen állapotba helyezéssel elkövetett cselekmény a mintában nem volt.

A terheltek jelentékeny része, 43 százaléka a rablás büntettének valamely *minősített esetét* is megvalósította. Leggyakoribb a csoportos elkövetés volt (16,7%), ezt követte a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére (15,4%), majd pedig a fegyverkezve történő végrehajtás (14,9%). A csoportos elkövetés sokkal inkább a fiataloké volt jellemző (33,9%), mint a felnőttkorú tettekre (10,7%).

Általában az alkalomszerűen elkövetett rablásokra jellemző a *tudatmódosult állapotban* történő végrehajtás, az előre kitervelteknél ez ritkábban fordul elő.³¹ E tényezőt azonban az iratok alapján nem mindig lehetett egyértelműen megállapítani, ezt figyelembe véve az elkövetők 31,2 százaléka alkohol, 6,1 százaléka pszichiátriai gyógyszer, 5,3 százaléka pedig kábítószer hatása alatt hajtotta végre cselekményét. Bár az *ittas állapot* a büntetés kiszabás során súlyosító körülményként értékelendő, előfordult olyan eset, amikor a vádlott alkoholbetegsége miatt ezt a bíróság csak kisebb súllyal értékelte.³²

Az elkövetők többsége – bár cselekményük a sértett számára akaratot bénító hatású volt, félelmetesnek számított – szerencsére kirívóan durva *elkövetési módhoz* nem folyamodott (3. számú ábra).

3. számú ábra
A rablások elkövetési módjai (%)

Forrás: saját szerkesztés

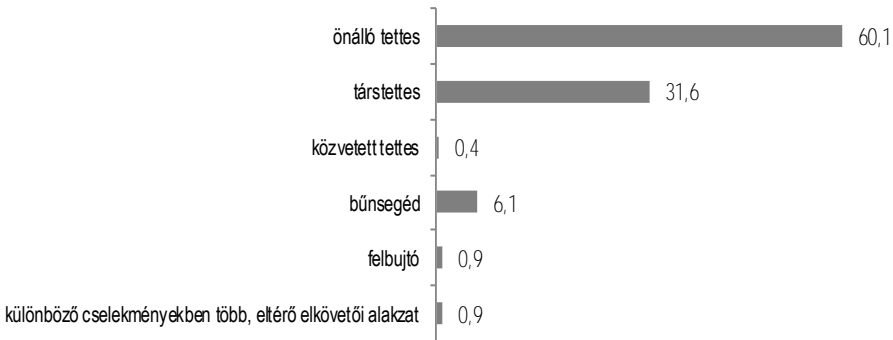
³¹ Szabó Ferenc: A fővárosban elkövetett rablásokról. *Belügyi Szemle*, 1985/10., 84. o.

³² Dunakeszi Járásbíróság, 16.B.6/2017/25. számú ítélet.

Az elkövetők mindössze 22,3 százaléka használt valamilyen *tárgyi eszközt*, amely tény ugyancsak az alkalmoszerű elkövetések gyakoriságára, valamint arra utal, hogy a tettesek igyekeztek olyan gyengébb testalkatú, védekezésre legfeljebb csak korlátozottan képes sértetteket kiválasztani, akik esetében a testi kényszert vagy pusztán a fenyegetést is elegendőnek ítélték céljuk eléréséhez. A rablásához használt eszközök közül tradicionálisan kiemelkedik a kés, amelyet az elkövetők 11,4 százaléka alkalmazott.³³ Második helyen, messze lemaradva találjuk a kövek, téglák használatát (1,3%), de egy-egy esetben borspray, elektromos sokkoló, seprűnyél, égő cigarettacsikk, gyorskötöző vagy antennakábel is szerephez jutott. A fiataloknál még ennél is ritkább (13,6%) az eszközhasználat, ugyancsak a kés dominanciájával (8,5%).

A rablásoknál nem ritka a többes elkövetés, amit az *elkövetői alakzatok* is illusztrálnak (4. számú ábra).

4. számú ábra
A rablások elkövetési alakzatai (%)

Forrás: saját szerkesztés

A ritkaságszámba menő közvetett tettesi magatartásra a következő ügyben került sor:

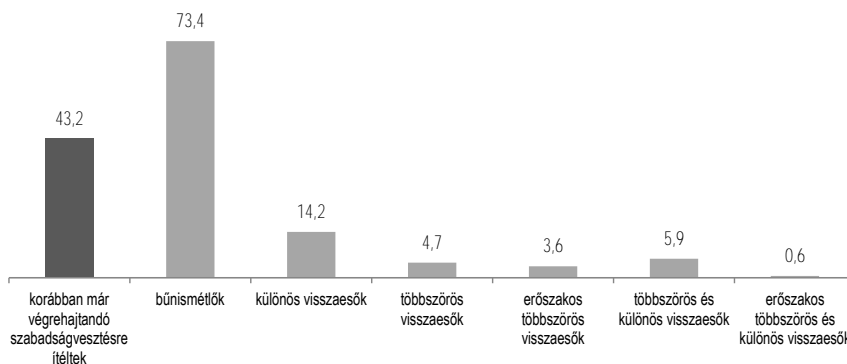
A felnőttkorú elkövető két fiatalok személyt megfenyegetett azzal, hogy a sértett tanyájáról hozzanak el egy kályhát, különben megveri őket, továbbá arra is felszólította őket, hogy amennyiben a sértett akadályozza a kályha elhozatalát, akkor verjék is meg. Ezen fenyegetés hatására a két fiatalok egyike a sértettet átkarolva lefogta, míg a másik több esetben tenyérrel, illetve ököllel arcon ütötte, aki ezután segítségért kia-

³³ Csalay András – Sziki Lajos: i. m. 234. o.

bálva elmenekült a házból. Ezután a kályhát az ingatlanon kívülre húzták, és megkísérelték a helyszínről elvinni, de ez csak néhány méter távolságra sikerült, majd azt hátrahagyták, és elfutottak. Rablás miatt csak a felnőttkorú elkövetőt büntette meg a bíróság közvetett tettesként, a két fiatalos fenyegetés miatt nem volt büntethető.³⁴

Kutatásunk is alátámasztja, hogy a rablások elkövetőit kiemelkedően negatív szociális körülmények és morális tulajdonságok jellemzik³⁵, náluk is tipikusan megfigyelhető az egocentrizmus, az érzelemsivárság, a szükségletek azonnali kielégítésének a vágya, a másik ember élete és érzelmei iránti teljes közöny.³⁶ Szociális körülményeik, szellemi és kulturális színvonaluk, életmódjuk, valamint előéletük nemcsak az átlagpopulációtól, de az egyéb bűncselekmények elkövetőitől is eltér.³⁷ Az utolsó attitűdöt pregnánsan mutatja az 5. számú ábra.

5. számú ábra
A felnőttkorúak bűnügyi előélete (%)

Forrás: saját szerkesztés

A vádlottak 86 százalékát *egyrendbeli* rablásért vonták felelőségre, a legtöbb, *ötrendbeli* rablást két terhelt valósított meg.

³⁴ Jászberényi Járásbíróság, 6.Fk.144/2017/28. számú ítélet.

³⁵ Csabay András: A rablás területi megoszlása és annak okai Budapesten. *Belügyi Szemle*, 1988/10., 40. o.

³⁶ Domokos Andrea: *Kíméletlen erőszakos bűnelkövetők (Új elkövetési módok az erőszakos bűnözésben)*. Rendőrtisztai Főiskola, 2000, 15. o. [Rendvédelmi Füzetek 20.]

³⁷ Rózsa János: i. m. 105. o.

A rablás mint „felette veszélyes bűntett” büntetése a XIX. század közepéig halál volt. Még 1831-ben is halálra ítelt a Curia egy „fehérmegyei” rablót, amint azt *Angyal Pál* is megemlíti.³⁸

A deliktum kiemelt társadalomra veszélyességét és tárgyi súlyát a *hatályos Btk. büntetési tétele* is jelzi, amely alapesetben két évtől nyolc évig, míg a legsúlyosabb minősített esetekben öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés. Éppen ezért nem meglepő, hogy az összes vádlott mintegy háromnegyedét (73,5%) végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték a bíróságok, leggyakrabban egy évtől legfeljebb öt évig terjedő szabadságvesztésre (45,6%). Közügyektől eltiltás mint mellékbüntetés kiszabására a végrehajtandó szabadságvesztések mellett leggyakrabban 4 évi időtartamban (15,8%) került sor, azonban 6,1 százalékos arányban ez elérte a 10 évet.

A *büntetés kiszabás* terén azonban rendkívül jelentős differenciálás észlelhető a felnőttkorú és a fiatalkorú elítéltek között. Míg a felnőttkorúak 92,3 százaléka kapott végrehajtandó szabadságvesztés-büntetést, addig a fiatalkorúaknak mindössze 20,3 százaléka. Utóbbiakkal szemben a bíróság leggyakrabban intézkedéseket alkalmazott (pártfogó felügyeletet 40,7, javítóintézeti nevelést 33,9 százalékos arányban).

Számottevő eltérés tapasztalható az *ítéletek jogerőre emelkedése* kapcsán is, mivel a felnőttkorúaknál 70,4 százalékos arányban, míg a fiatalkorúaknál csak 44,1 százalékban került sor *fellebbezésre*. Ezt feltehetően a felnőttkorúakkal szemben kiszabott sokkal súlyosabb szankciók magyarázzák. Mindazonáltal a jogorvoslati eljárások a felnőttkorúak esetében jóval kisebb mértékben (30,2%) eredményeztek enyhítést, mint a fiatalkorúaknál (65%).

A sértettek és a profilaxis lehetőségei

Csökkenő előfordulási tendenciája ellenére természetesen a rablás továbbra is *nagyon súlyos deliktumnak tekintendő*. Véghezvitelekor elkövető és sértett mindig közvetlen, direkt kapcsolatba kerül egymással, ezért gyakran igen *megrázó pszichés tehertételt* is jelent az áldozat számára az elszenvedett anyagi és esetleges fizikai hátrányokon túl. A sértettet ért trauma feldolgozása akár hosszú évekig is eltarthat. Ez nemcsak az áldozatok mindennapi életére van befolyással, hanem a nyomozást, a kihallgatást is nehezíti, mivel zaklatott idegállapotuk

---

³⁸ Angyal Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve 11. A rablás és a zsarolás*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T., Budapest, 1934, 7. o.

miatt nem tudnak mindig pontos leírást adni az elkövetőről, illetve a leírások között jelentős különbségek lehetnek.³⁹

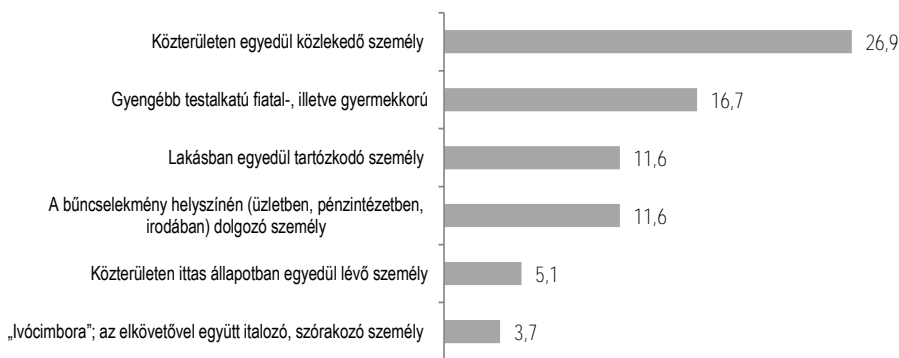
Kutatási mintánk 215 sértettje közül 134 (62,3%) férfi, 81 (37,7%) nő volt, tehát az áldozatok között a nők aránya jóval magasabb, mint az elkövetőknél.

Mivel a tanúk kérhetik adataik zártan kezelését, így a bűnügyi iratok alapján bizonyos információkat nem sikerült feltárunk. Ez vonatkozik a *sértettek életkorára is*, mivel 31,6 százalékuknál nem találtunk erre vonatkozó adatot. Hét százalékuk 14 év alatti gyermekkorú, 5,6 százalékuk 14–18 éves fiataikorú, 55,8 százalékuk felnőttkorú volt. A 65. életévüket betöltötték aránya 14,9 százalék. A legfiatalabb áldozat 9, a legidősebb 95 éves volt.

A sértettek között *nyolc külföldi állampolgár* (román, ukrán, kínai, amerikai, szerb, angol és lengyel) akadt.

A *leggyakoribb sértetti típusok* – az áldozattá válás legmeghatározóbb szempontjai alapján – a következők voltak (6. számú ábra).

6. számú ábra
Releváns sértett-típusok (%)

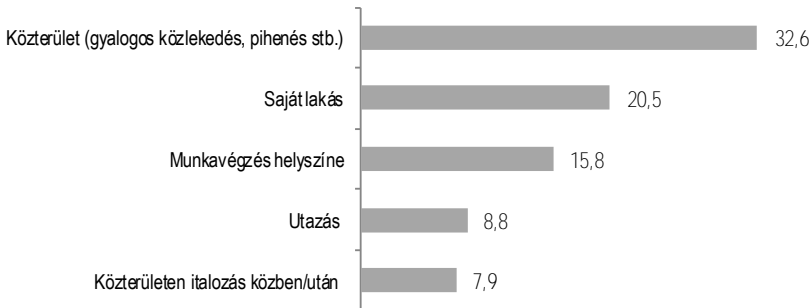
Forrás: saját szerkesztés

Az áldozatokat jellemzően, 85,2 százalékos arányban, az életvitelszerű tartózkodási helyük szerinti településen érte a támadás⁴⁰ (7. számú ábra).

³⁹ Tőreki Attila: A személyi bizonyítás nehézségei egy fegyveres rablás nyomozásában. *Belügyi Szemle*, 2013/6., 108–109. o.

⁴⁰ Figyelmen kívül hagyva azt a 33 sértettet, akinél nem volt erre vonatkozó adat.

7. számú ábra
Sértettek tartózkodási helye a bűncselekmény idején (%)

Forrás: saját szerkesztés

A sértett és az elkövető a bűncselekmény előtt többnyire *nem ismerték egymást* (59,1%). A fiatalkorú elkövetőknél ez kevésbé volt jellemző (50%), mint a felnőttkorúaknál (63,4%).⁴¹

Megvizsgáltuk, hogy mely okoknak volt döntő szerepük a sértettek áldozattá válásában (8. számú ábra).

8. számú ábra
Viktimológiai tényezők (%)

Az elkövető észrevette, illetve úgy gondolta, hogy készpénz, táska, retikül, valamilyen értéktárgy, mobiltelefon van a sértettnél	➤	19,1
A sértett gyengébb fizikumú volt az elkövetőnél (például fiatal- vagy gyermekkorú)	➤	16,7
Idős koránál fogva nem vagy csak korlátozottan tudott védekezni	➤	12,1
Tetten érte a tolvajt	➤	8,8
Abban az üzletben dolgozott, ahol a tettes végrehajtotta a cselekményt	➤	8,8
Fogyatékoságánál fogva nem vagy csak korlátozottan tudott védekezni	➤	5,1
Személyes nézeteltérés miatt az elkövető haragudott a sértetre (például az nem teljesítette valamilyen kérését)	➤	5,1

⁴¹ Erről lásd Barabás A. Tünde: Áldozattá válás Magyarországon: a statisztika és az empirikus vizsgálatok valóságképe. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (szerk.): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve. II. kötet.* TÁMOP-IRM, Budapest, 2009, 39–53. o.; valamint Barabás A. Tünde: Általános viktimológia, latencia. In: Irk Ferenc (szerk.): *Áldozatok és vélemények. I. kötet.* OKRI, Budapest, 2004, 157–198. o.

A korábbi kutatások és a szakirodalomban megjelent álláspontok a rablásoknál döntő tényezőként jelölték meg a sértett *ittasságát*. „A rablások leggyakoribb formája az ittas, az emiatt magatehetetlen vagy védekezésre kevésbé képes ember kifosztása” – állapítja meg Rózsa János.⁴² Megjegyezzük, hogy ez az elkövetési magatartás – amennyiben erőszak vagy fenyegetés alkalmazására nem kerül sor – jelenleg a kifosztás büntettének a megállapítására alkalmas. Jelen kutatásunk során is talákoztunk jó néhány esettel, amikor az áldozat italozása, alkoholos befolyásoltsága hozzájárult a sérelmére elkövetett rabláshoz, de az ilyen típusú cselekmények aránya a korábbiakhoz képest jelentősen visszaszorult. Felmérésünk szerint a sértettek 17,7 százaléka állt alkohol, 0,9 százaléka pedig kábítószert hatása alatt a bűncselekmény elkövetésekor.⁴³

A sértettek fele (49,8%) egyáltalán nem védekezett az elkövetővel szemben, nem kísérelt meg elmenekülni, nem kiáltott segítségért. Ez elsősorban annak tudható be, hogy a tettesek igyekeztek védekezésre kevésbé képes állapotú, könnyen támadható (fiatalabb, vagy éppen jóval idősebb, illetve női) áldozatokat kiszemelni, valamint a cselekményeket váratlanul, akaratmegtörő módon végrehajtani. Fizikai ellenállást a sértettek 19,1 százaléka tanúsított. Az áldozatok védekezése többnyire inkább abban nyilvánult meg, hogy megtagadták az eltulajdonítani kívánt dolog átadását vagy azt megpróbálták visszavenni, illetve segítségért kiabáltak, vagy megnyomták a pánikgombot.

Az áldozatok 54,4 százalékát nem érte orvosilag értékelhető sérülés, 33,5 százalékuk nyolc napon belül gyógyuló könnyű, 7,4 százalékuk súlyos sérülést szenvedett. 4,7 százalékuk esetében könnyű sérülés keletkezett, azonban mivel a bántalmazás alkalmas volt nyolc napon túl gyógyuló sérülés okozására, így a rablással bűnhalmazatban *súlyos testi sértés kísérletének* megállapítására is sor került, mivel a rablás büntettének és a könnyű testi sértés vétségének a bűnhalmazata kizárt, a súlyos testi sértést viszont bűnhalmazatban kell megállapítani.⁴⁴

A sértettek 35,3 százalékánál *megettérült* a cselekmény bekövetkezésekor elszenvedett *anyagi kár*.⁴⁵

A cselekmények elemzésekor arra a következtetésre jutottunk, hogy a sértettek döntő része egyáltalán nem hibáztatható a rablás bekövetkezése miatt,

---

⁴² Rózsa János: i. m. 90. o.; Szabó Ferenc: i. m. 84. o.

⁴³ Kétségtelen, hogy e vonatkozásban teljesen egzakt adatokat nem lehet feltárni, de ez igaz a korábbi kutatásokra nézve is.

⁴⁴ Sinku Pál: i. m. 674. o.

⁴⁵ Az elszenvedett anyagi kár nem feltétlenül azonos az elkövetési értékkel, mivel például a kísérleti stádiumban rekedt bűncselekményeknél nem keletkezett anyagi kár.

csupán 18,6 százalékuknál lehetett megállapítani a *sértetti közrehatást*. Emellett még további 9,3 százalékuknál is kimutatható a közrehatásuk, ezekben az esetekben azonban teljesen jogszerűen cselekedtek, például visszatartották a tolvajt, visszakérték a kölcsönadott dolgot, vagy másik sértett segítségére keltek.

A megtörtént rablásokat szituatív szempontból leginkább akkor lehetett volna megelőzni, ha a sértett nem egyedül közlekedik; ha nem bízik a bizalmába férkőző elkövetőben; őt nem engedi be a lakásába; nem teljesíti kérését; nem kezd el vele italozni; ha pénzét nem mutogatja; mobiltelefonját nem használja biztonságosnak nem tekinthető helyen; ha erősebb nyílászárók és riasztó védi a lakást; illetve néhány esetben a folytatólagos elkövetést meg lehetett volna szakítani, amennyiben a gyermekkorú, fiatalkorú sértettek hamarabb jelzik a cselekményeket a pedagógusoknak, nevelőknek.

Kutatásunk viktimológiai szempontból több tényezőt érintően alátámasztja a korábbi szakirodalmi megállapításokat. Így kétségkívül számos esetben a sértett kellő óvatosságának hiánya, idős kora, korlátozott védekezési képessége vagy ittas állapota mintegy felkínálja a tettesnek a lehetőséget a bűncselekmény elkövetésére.⁴⁶

Az elemzett *elkövetési módszerek meghatározása* kriminalisztikai szempontból is igen fontos tényező, a felderítés és a megelőzés céljából egyaránt. A módszerek ismerete biztosítja a tettesi kör leszűkítését, utal arra, hogy hol kell keresni az elkövetőket, megteremti az alapot a nyomozás megtervezéséhez, de ezen túlmenően a módszertani nyilvántartás gyarapítását, későbbi felhasználását is szolgálja.⁴⁷

Összegzés

A regisztrált rablások száma az elmúlt években jelentősen csökkent, míg 2000-ben még 3436, addig 2020-ban már csak 616 bűncselekmény vált ismertté.⁴⁸ A rablás ennek ellenére továbbra is kiemelt tárgyi súlyú, társadalomra veszélyességű deliktum, amely egyszersmind a *legsúlyosabb vagyoni elleni erőszakos bűncselekmény*.

A kutatás kezdetén felállított hipotézisekre a vizsgálat eredményeként röviden az alábbi válaszokat adhatjuk.

---

⁴⁶ Barta Endre – Bartha Zoltán: *Rablás, kifosztás, zsarolás nyomozása*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1999, 13. o.

⁴⁷ Uo. 12. o.

⁴⁸ Forrás: Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika.

- A rablások csupán *csekély részét jellemzik a nagyon durva elkövetési módszerek*, a súlyos testi sérülések és a nagyobb elkövetési értékek. Sokkal inkább a meglehetősen *egyszerű, primitív, felkészületlen elkövetés és az alkalmosság tekinthető tipikusnak*.
- A *terheltek jelentős része büntetett előéletű*, kriminális életvezetésű, alacsony iskolázottságú, szakmai végzettséggel, állandó munkahellyel nem rendelkező személy;
- A szankciók tekintetében a végrehajtandó szabadságvesztések a tipikusak. A *büntetés kiszabás terén azonban rendkívül jelentős differenciálás* észlelhető a felnőttkorú és a fiatalkorú elítéltek között. Míg a felnőttek több mint 90 százalékára szabtak ki végrehajtandó szabadságvesztés-büntetést, addig a fiatalkorúaknak mindössze 20 százalékára. A felnőtteknél jóval gyakrabban került sor *fellebbezésre*, mint a fiatalkorúaknál, mindazonáltal a jogorvoslati eljárások a felnőttek esetében sokkal kisebb mértékben eredményeztek enyhítést.
- A sértettek valóban főként *a támadásokkal szemben kiszolgáltatottabb személyek* (gyengébb fizikai adottságúak, nők, idős- vagy gyermekkorúak, hátrányos helyzetűek vagy ittas állapotban lévők) közül kerülnek ki. Mindazonáltal jelentősen visszaszorult az olyan típusú cselekmények aránya, amikor az áldozat italozása, alkoholos befolyásoltsága nagymértékben hozzájárult a sérelmére elkövetett rabláshoz.
- Bizonyos szempontok szerint eltéréseket mutatnak a *fiatalkorúak és a felnőttkorúak* által elkövetett, valamint a fővárosban és a vidéken végrehajtott cselekmények. A felnőttekre jellemzőbbek az ismerősök sérelmére, a lakóingatlanba történő behatolással és az üzletekben, pénzügyintézetekben végrehajtott cselekmények, míg a fiatalkorúakra inkább az úgynevezett lejmolásos és a trükkös rablások, a csoportos elkövetés, az eszközhasználat mellőzése, valamint az alacsonyabb elkövetési értékek.
- A *főváros és a vidék* relációjában Budapesten gyakoribbak a trükkös és az ismerősök sérelmére megvalósított cselekmények, valamint jóval magasabb a női elkövetők aránya, míg vidéken a lejmolásos jellegű, az üzletekben, pénzügyintézetekben végrehajtott deliktumok és a lakásrablások dominálnak.

Konklúzióként megállapítható, hogy a vizsgált időszakban a rablásokat jellemzően városi környezetben, közterületen, nehéz anyagi helyzetben lévő, kriminális életvezetésű férfi tettesek, csekély elkövetési értékre, készpénz vagy mobiltelefon megszerzése céljából, alkalmosságú, komoly tervezés, előkészületek és eszközhasználat nélkül, egyedül lévő, gyengébb testalkatú áldozatok vagy nők sérelmére, viszonylag csekély erőszak alkalmazásával, legfeljebb könnyű sérüléseket okozva követték el.

Summaries

LÁSZLÓ KORINEK

Paradoxes in criminology and criminal justice

Paradoxes are usually understood as seemingly inevitable contradictions that arise in interaction with each other. They can be traced back to the problems of thinking, to the inadequacies of the representation of reality, but they can also derive from the dialectics of real processes. Eliminating them or exploiting their potential requires flexible and creative approaches. Legal thinking is particularly sensitive to seemingly irresolvable contradictions, often due to errors of theory and regulation, says the Hungarian-born Fletcher.

PETRONELLA DERES

Cybersecurity, cybercrime**– A snapshot from the period of the Covid19 pandemic**

The study attempts to outline the current international and European developments in cybersecurity and cybercrime: it discusses the latest orientations defined along the lines of the European Commission's new strategy for the Security Union; reviews, without claiming completeness, the main milestones of the pandemic period in the fight against cybercrime; and presents the provisions of the Second Additional Protocol to the Budapest Convention, touching upon the Octopus 2021 conference and some of the findings of the Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) for 2021.

ESZTER SÁRIK – SZANDRA WINDT

New forms of online training during a pandemic – lessons to learn from the CRITCOR project in the light of Covid19 pandemic

The study provides an insight into the experience gained during the organisation, preparation and delivery of the CRITCOR project's November 2021 Training on the Detection, Prosecution and Judicial Practice of Corruption Crimes. Our goal was to provide orientation points for organising an online training session, given that the Covid19 epidemic forced our professional lives into the digital world in several ways. The two-day event provided an opportunity for police, prosecutors and judges to process cases involving corruption offences jointly, in a way that will increase their knowledge of substantive and procedural criminal law, as well as their forensic and criminological knowledge.

JÓZSEF KÓ

**Indicators of acts of corruption that can be assessed
under criminal law**

The phenomenon of corruption has always been of concern to people: it has emerged at an individual level, in general, but it has also had an impact on public and political figures and later on economic actors. Nowhere has it been completely eliminated. The aim is to reduce the phenomenon instead and keep it as limited as possible. Crime statistics, which indicate the number of known criminal offences of corruption, are not in themselves a good indicator of the corruption situation in a given country, but they cannot be ignored as an essential element of measuring corruption in criminal law. In addition to official crime statistics, the degree of latency must also be taken into account: statistical and latency data must be used and interpreted together, otherwise the index for measuring corruption cannot do its job; namely to reflect the real situation.

ILDIKÓ RITTER

Covid19 pandemic and the digitalising drug market

The Covid19 pandemic and the restrictive measures surrounding it have caused an economic crisis, the likes of which the world has not seen for a long time. The drug market is part of the same global or local economy as the markets that make up the legal economy; it operates in the same economic, social and political environment, and demand-side actors buy in both the legal and illegal drug markets. The results of my previous studies have confirmed that drug market groups “copy” and adapt models from the legal market; moreover, they are affected by changes in the global or local market and social environment in the same way as legal markets. However, because they are characterised by flexible role structures and supply-side role diffusion, they operate in a very specific, multi-actor, monopolistic but fundamentally competitive and fragmented drug market, and thus adapt quickly to change. This is why it is called a restriction-resistant or Covid-resistant market. The rise of legal online trading has also made trafficking in narcotics easier. The drug market is more flexible than ever and has moved into the digital space.

GABRIELLA KÁRMÁN

The impact of the Covid19 pandemic on counterfeiting medical products

Counterfeit medicines are a threat to human life and health, affecting individuals, society and the economy. Criminal law is also playing an increasingly important role in protecting the values which are at stake. The Covid19 epidemic has only created an even more fertile environment for this type of crime to prosper on a global scale. The aim of the research initiated in 2020 at the National Institute of Criminology was to examine the criminal procedure conducted in counterfeit medicine cases in order to understand their characteristics: the typical objects of the offences, the criminal conduct of the offenders, the characteristics of the perpetrators, the difficulties in the evidentiary procedure and the penalties imposed. The research has shown the importance of cooperation between professional bodies and investigative authorities. The key to effective prosecution is the judicial authorities awareness of how to act according to the seriousness of the problem.

RENÁTA GARAI

What is the price of sin?

Experience of examining agreements in mediation proceedings

The aim of all criminal proceedings is to decide on the criminal liability of the perpetrator who committed the criminal offence, and, in Hungary, only a court can find guilt and impose a sentence. In this strictly regulated system, the possibility of active repentance may appear to be a stumbling block since, in the only purely consensual formula of the mediation procedure, if the conditions are met, the authorities step back for a while and effectively leave the fate of the suspect to the victim: they ensure his impunity with an order to terminate proceedings, or, in the absence of an agreement, decide to continue the criminal proceedings. The subject of the research conducted by OKRI was an analysis of the agreements concluded in mediation procedures in criminal cases and an examination of current practical issues. A successful mediation process (despite the commission of the criminal offence) will result in impunity for the suspect, while it may provide some reassurance for the victim. But, in reality, what is the price of sin, anyway? How much is it worth for the suspect to 'redeem' the crime? We were looking for answers to questions like these, and we have largely found them.

ANNA KISS

Victims of minor age in criminal proceedings

Starting from delimiting the concepts of minor/child/juvenile, the study presents, on the one hand, the means of leniency and protection for minor victims and the additional rights of victims under the age of 14, and, on the other hand, the interrogation method called *Barnahus*, which is not identical to the comprehensive child welfare service in the framework of regional child protection services and differs from the criminal procedure solutions of other countries. The Hungarian Barnahus method was introduced in Hungarian criminal proceedings in January 2021, as a possible method of interrogating minor victims. In essence, we can still consider this 'new' method as a procedural act, which can take place in any certified police or special court premises.

ÁGNES SOLT

The sociological background to parricide

Parental abuse became problematic in our society at a time when the number of divorces and single-parent family models that emerge from divorce has increased significantly. In the case of parental abuse, the two most common and recurrent characteristics are the following: 1) serial assault by a minor or young adult son on his mother; and 2) abuse by an adult person with a disability, often an addict and/or suffering from a psychiatric illness, against an elderly, weak, and vulnerable parent living in the same household. Parental abuse can lead to taking a parent's life, but this only occurs in extreme, tragic cases and cannot be considered typical. The research and its present results once again draw attention to the indispensable importance of prevention and the social care system, which could and should be the primary and most important means of crime prevention.

LÁSZLÓ TIBOR NAGY

On the criminology of robbery

At the National Institute of Criminology (Hungarian abbreviation OKRI), the first phase of research on robbery, a criminal offence of outstanding material gravity, was devoted to the exploration of the problems of criminal law and dogmatics, which we reported in Volume 58 of Criminological Studies, and in

the second period we aimed to explore the criminological characteristics. This study summarises the results of this second phase, drawing mainly on empirical case studies, including examples, based on the analysis of relevant data on 200 acts, 228 perpetrators and 215 victims, taking previous research and literature findings into account.

Kiadja az Országos Kriminológiai Intézet

Szöveggondozó: Takács Andrea

Nyomda: P-T Műhely

A Covid-19-pandémia nemcsak az állampolgárok napi életvitelére, egészségére, lelki állapotára gyakorolt hatást, hanem a bűnözés alakulására is: új elkövetési formák jelentek meg, korábbiak változtak, illetve egyes cselekmények elszaporodtak. Az Országos Kriminológiai Intézet idei tanulmánykötete részben a járvány társadalmi hatásaira való gyors kutatói reakciókat tükrözi. Három tanulmány a pandémia kriminológiai hatásait elemzi, néhány kulcsfontosságú következményre is reagálva. Ennek keretében olvashatunk a kiberbiztonságról és -bűnözésről, a droghasználat digitalizációs változásairól, valamint az egészségügyi termékekkel való visszaélésekről. Ezek mellett a kötetben megjelennek a klasszikus témák is, így a legfrissebb kutatások eredményeiről olvashatunk a sértetté válás, az emberölés, a korrupció és a rablás kérdéskörében.